

A photograph of a baseball field. In the foreground, a baseball with red stitching and a worn, light-colored surface sits on the dirt. In the background, a discarded aluminum can lies on the grass. The image is split vertically by a semi-transparent green bar that contains the title and subtitle text.

MEHĀNISMI CIETUŠO KOMPENSĀCIJAI

KRIMINĀLPROCESĀ
EIROPAS
SAVIENĪBĀ

2013

Tieslietu ministrija

SABIEDRISKĀS POLITIKAS CENTRS

Pētījumu veica pētnieku kolektīvs:

Ilona Kronberga, vadošā pētniece
Ilze Dzenovska, pētniece
Gatis Litvins, pētnieks
Sanita Sīle, pētniece

Pētījumu līdzfinansē no Eiropas Komisijas īpašās programmas „Krimināltiesības” projekta Nr. JUST/2010/JPEN/AG/1546 „Atjaunojošā taisnīguma aktuālās problēmas, risināšanas perspektīvas Eiropas Savienībā”.

Par Pētījuma saturu atbild Latvijas Republikas Tieslietu ministrija, un Eiropas Komisija neuzņemas atbildību par iekļauto informāciju.

Pasūtītājs:

Latvijas Republikas Tieslietu ministrija

Izpildītājs:

Biedrība „Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS”

© Ilona Kronberga, Ilze Dzenovska, Gatis Litvins, Sanita Sīle

© Vāka foto – swanksalot, flickr.com

Šī pētījuma autoru personiskās tiesības pieder tā izstrādātājiem. Pētījuma autoru mantiskās tiesības pieder Latvijas Republikas Tieslietu ministrijai.

Pievienojot norādi uz pētījumu, atļauta pētījumā iekļautās informācijas citēšana.

ISBN 978-9984-9911-5-3

SATURA RĀDĪTĀJS

1. KOMPENSĀCIJU MEHĀNISMS NOZIEDZĪGOS NODARĪJUMOS CIETUŠAJIEM ANGLIJĀ, VELSĀ UN SKOTIJĀ	6
1.1. No kompensācijas idejas līdz tās ieviešanai.....	6
1.1.1. 1979. un 1983.gada valsts kompensāciju sistēmas reforma	7
1.1.2. 1995.gada valsts kompensāciju reforma.....	8
1.1.3. 2001. un 2008.gada valsts kompensāciju reforma	9
1.1.4. 2012.gada valsts kompensāciju shēmas reforma un tās iemesli	10
1.2. 2012.gada 27.novembra Valsts kompensāciju shēmas nosacījumi	12
1.2.1. Personu loks un kompensāciju piešķiršanas kritēriji, kompensāciju pieprasījumu noraidīšanas iemesli	13
1.2.2. Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju iestāde (CICA) un pieteikuma iesniegšanas process valsts kompensācijas saņemšanai	17
1.2.3. Kompensāciju veidi un to izmaksas nosacījumi	22
1.2.4. Valsts kompensāciju shēmas papildus nosacījumi.....	29
1.3. Prakses kodekss darbam ar cietušajiem un tajā nostiprinātā cietušo atbalsta sistēma kā valsts nodrošinātais pakalpojuma minimums cietušajām personām	29
1.3.1. Kodeksa būtība un mērķis	30
1.3.2. Institūciju loma atbalsta sniegšanā cietušajiem	32
1.3.3. Sūdzību iesniegšanas kārtība par Kodeksā noteikto pakalpojumu sniedzēju rīcību (skatīt 1.pielikumā Shēmu Nr.1)	36
2. JURIDISKĀS PALĪDZĪBAS NORMATĪVAIS REGULĒJUMS ANGLIJĀ UN VELSĀ, TĀ SASAISTE AR PĀRĒJIEM JUSTĪCIJAS SISTĒMAS TIESISKĀS REGULĒŠANAS INSTRUMENTIEM, 2012.GADA JURIDISKĀS PALĪDZĪBAS REFORMA UN TĀS VĒRTĒJUMS	39
3. KOMPENSĀCIJU UN ATBALSTA SISTĒMA ZIEMEĻĪRIJĀ	45
3.1. Ziemeļīrijas prakses kodekss darbam ar noziedzīgos nodarījumos cietušajiem un lieciniekiem47	
3.2. Starpinstitūciju sadarbības modelis cietušo un liecinieku atbalstam	48
3.2.1. Policija (<i>Police Service of Northern Ireland</i> – angļu valodā)	48
3.2.2. Cietušo atbalsts Ziemeļīrijā (<i>Victim Support NI</i> – angļu val.).....	49
3.2.3. NSPCC Jauniešu un bērnu liecinieku serviss (<i>NSPCC Young Witness Service</i> – angļu val.)	50
3.2.4. Ziemeļīrijas prokuratūra (<i>Public Prosecution Service for Northern Ireland</i> – angļu valodā)	50
3.2.5. Ziemeļīrijas Tiesu un tribunāla dienests (<i>Northern Ireland Courts and Tribunals Service</i> – angļu valodā)	51
3.2.6. Ziemeļīrijas Cietumu dienests (<i>Northern Ireland Prison Service</i> – angļu valodā)	52
3.2.7. Ziemeļīrijas Probācijas dienests (<i>Probation Board for Northern Ireland</i> – angļu valodā)53	
3.2.8. Ziemeļīrijas Jauniešu Justīcijas aģentūra (<i>Probation Board for Northern Ireland</i> – angļu valodā).....	53
3.2.9. Kompensāciju aģentūra (<i>Compensation Agency</i> –angļu valodā)	54
3.3. Cietušo atbalsta sistēmas starpinstitucionālā monitoringa metode un tās loma Cietušo atbalsta sistēmas kvalitatīvas funkcionēšanas nodrošināšanā.....	56
4. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA IGAUNIJĀ	58
4.1. Kompensāciju saņēmēju loks, kritēriji un nosacījumi	60
4.2. Kompensācijas izmaksas institucionālā un funkcionālā sistēma.....	64
4.3. Kompensācijas izmaksas pamatojums	65
4.4. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība	65
4.5. Izmaksātās valsts kompensācijas regresa piedziņas kārtība.....	68
4.6. Statistikas dati par valsts kompensāciju sistēmu (2010.-2012. gads).....	68
4.7. Kaitējuma kompensācijas izmaksas procesuālās tiesības	69

4.8. Kompensācijas izsniegšanas procesuālie ierobežojumi	69
4.9. Kompensācijas pieprasīšanas forma	70
4.10. Valsts kompensāciju izmaksu finanšu avoti.....	70
4.11. Papildus atbalsta pasākumi cietušajiem	70
5. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA ČEHIJĀ.....	71
5.1. Personu loks, kritēriji un kompensācijas apmērs.....	71
5.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas.....	73
5.3. Noziedzīgi nodarījumi, par kuriem ir tiesības prasīt valsts kompensāciju.....	73
5.4. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība	75
5.5. Valsts kompensācijas piedziņas kārtība	76
5.6. Valsts kompensācijas standarts atkarībā no tā, vai cietušais ir valstspiederīgais vai citas valsts pilsonis	76
5.7. Kaitējuma kompensācija kriminālprocesa, civilprocesa vai kāda cita procesa ietvaros.....	77
5.8. Procesas stadija, līdz kurai var pieteikt kaitējuma kompensāciju	77
5.9. Forma, kādā var pieteikt kompensāciju	77
5.10. Cietušo kompensācijas fondi.....	77
5.11. Papildus atbalsta pasākumi cietušajiem	77
5.12. Izmaiņas, kas plānotas Čehijas tiesiskajā regulējumā.....	78
6. CIETUŠO KOMPENSĀCIJU SISTĒMA ZVIEDRIJĀ.....	80
6.1. Prasījums par kaitējuma atlīdzināšanu	80
6.2. Privātā apdrošināšana.....	81
6.3. Valdības kompensācijas plāns	81
6.4. Valsts kompensācijas noziedzīgos nodarījumos cietušajiem	82
6.4.1. Personu loks, kritēriji un kompensācijas apmērs.....	82
6.4.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas.....	86
6.4.3. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība	87
6.4.4. Noziedzīgos nodarījumos cietušo fonds.....	88
6.4.5. Papildu atbalsta pasākumi un drošības līdzekļi cietušajiem.....	89
7. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA LIETUVĀ	91
7.1. Personu loks, kritēriji un kompensācijas apmērs.....	92
7.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas.....	94
7.3. Noziedzīgi nodarījumi, par kuriem ir tiesības prasīt valsts kompensāciju.....	95
7.4. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība	95
7.5. Valsts kompensācijas piedziņas kārtība	97
7.6. Valsts kompensācijas standarts atkarībā no tā, vai cietušais ir valstspiederīgais vai citas valsts pilsonis	97
7.7. Kaitējuma kompensācija kriminālprocesa, civilprocesa vai kāda cita procesa ietvaros.....	97
7.8. Procesas stadija, līdz kurai var pieteikt kaitējuma kompensāciju	98
7.9. Forma, kādā var pieteikt kompensāciju	98
7.10. Cietušo kompensācijas fondi.....	98
7.11. Papildus atbalsta pasākumi cietušajiem	99
8. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA POLIJĀ	101
8.1. Personu loks, kritēriji, kompensācijas apmērs, atbildīgās institūcijas.....	101
8.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas.....	102
8.3. Cietušo kompensācijas fondi.....	102
8.4. Papildu atbalsta pasākumi cietušajiem.....	103
9. LATVIJAS TIESAS NOLĒMUMU ANALĪZE PAR CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS PIEPRASĪŠANU	104
9.1. Cietušā kompensācijas atlīdzības konstitucionālais pamatojums.....	104
9.2. Kompensācijas atlīdzības kārtība.....	104
9.3. Mantisko zaudējumu un morālo kaitējumu pierādīšana un tiesas pienākums.....	109

9.4. Kompensācijas pieprasīšanas biežums un apmērs.....	113
9.5. Kompensācijas izmaksāšanas avoti	114
9.6. Spriedumu izpildes kārtība un efektivitāte.....	119
IZMANTOTIE AVOTI	123
PIELIKUMI	137

1. KOMPENSĀCIJU MEHĀNISMS NOZIEDZĪGOS NODARĪJUMOS CIETUŠAJIEM ANGLIJĀ, VELSĀ UN SKOTIJĀ

1.1. No kompensācijas idejas līdz tās ieviešanai

Lielbritānijā, tāpat kā citās valstīs, atbalsta mehānismu izveide noziedzīgos nodarījumos cietušajiem saistīta ar diviem vadošajiem faktoriem – valstī pastāvošo kriminālpolitisko ideoloģiju (a) un atbilstoši tajā definētajām vērtībām izraudzītajiem rīkiem šīs politikas īstenošanai (b). Sākotnēji tika uzskatīts¹, ka par visiem pretlikumīgas rīcības rezultātiem ir atbildīgs tikai un vienīgi pats likuma pārkāpējs, bet valstij šajās attiecībās nav jāiejaucas vairāk, kā konstatējot pārkāpuma faktu, noskaidrojot vainīgo un piemērojot tam sodu. Sekojot šādai lietu kārtībai, cietušais nav vairāk kā kriminālprocesa dalībnieks, kura pienākums ir justīcijas iestāžu noteiktajā laikā un kārtībā ierasties un sniegt liecības, lai valsts institūcijas varētu realizēt savu tiesību normās noteikto kompetenci – tādējādi atjaunot taisnīgumu, kas izjaukts ar likuma pārkāpumu, atbilstoši valstī definētajām kriminālpolitikas vērtībām. Šāds process ir saturiski veiksmīgs līdz brīdim, kamēr visas iesaistītās puses, tai skaitā arī cietušais un sabiedrība kopumā ir apmierināta ar justīcijas sistēmas sniegto rezultātu vai (vismaz) nepauž skaļu neapmierinātību ar notiekošo. Lielbritānijā pirmās debates, kuras varētu vērtēt kā zināmu neapmierinātības izpausmi ar justīcijas sniegto rezultātu, izraisījās, analizējot valsts atbildi pieaugošajai vardarbībai sabiedrībā un ar šo vardarbību saistīto noziedzīgo rīcību. 1954. gadā Mārgerija Freja² (*Margery Fry* - angļu val.) pirmo reizi priekšplānā izvirza jautājumus, kas tieši saistīti ar restitūcijas un kompensācijas jautājumiem, turpmākos gados diskusijas³ turpinās gan Lielbritānijas sabiedrībā, gan parlamenta palātās. Tādējādi pagājušā gadsimta 60-tajos un vēlākos gados Lielbritānijā tiek veikta virkne priekšdarbu, lai ne tikai mainītu attieksmi pret vardarbības seku novēršanas iespējamām metodēm un ieviestu sabiedrības vajadzībām atbilstošus rīkus, bet arī spertu konkrētus soļus vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušo atbalsta virzienā, tai skaitā izveidojot valsts kompensācijas institūtu⁴. Sešdesmito gadu vidū veiktie pētījumi un publikācijas⁵ vēstīja, ka lielā daļā valstu kompensāciju mehānismi nav attīstīti, bet esošie modeļi dod divas izvēles – vadīties pēc Jaunzēlandes vai Lielbritānijas valsts kompensāciju shēmu izveides pieredzes.

¹ The adoption of Criminal Injury Compensation. Pieejams:

http://www.open.ac.uk/Arts/history/downloads/pdfs/Williams_Compensation.pdf [skatīts 17.12.2012].

² The Development of Restorative Justice, Dr. Martin Wright. Pieejams: <http://ej.uz/1dax> [skatīts 04.12.2012].

³ Crimes of Violence: Compensation for Victims. HL Deb 05 December 1962 vol 245 cc245-319. Pieejams: <http://hansard.millbanksystems.com/lords/1962/dec/05/crimes-of-violence-compensation-for> [skatīts 15.12.2012].

⁴ The Challenges of Victimology Past, Present and Future. John P. J. Dussich, Pieejams:

http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No81/No81_09VE_Dussich.pdf [skatīts 10.12.2012].

⁵ Crime, Victims and Justice: Essays on Principles and Practice – Essays on Principles and Practice, H. J. R. Kaptein, Marijke Malsch; 2004. Pages 32 – 36. Pieejams: <http://ej.uz/urb7> [skatīts 07.12.2012].

1963.gadā Jaunzēlandē spēkā stājās likums, kas paredzēja kompensācijas noziedzīgos nodarījumos cietušajiem (*Criminal Injuries Compensation Act, NZ, 1963*⁶ - angļu val.), kā rezultātā Jaunzēlandē 1964.gada 1.janvāra darbu uzsāka Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju tribunāls (*Criminal Injuries Compensation Tribunal*-angļu val.), kur valstij piederīgās personas varēja iesniegt dokumentus kompensācijas saņemšanai, ja tiem nodarīti miesas bojājumi noziedzīgu nodarījumu rezultātā. Šis solis tika uzskatīts par izcilu panākumu humānākas kriminālpolitikas ieviešanā⁷. Astoņus mēnešus vēlāk, 1964.gada augustā, Lielbritānija ieviesa kompensāciju programmu cietušajiem, kuru uzdeva administrēt Noziegumos cietušo kompensāciju institūcijai (*Criminal Injuries Compensation Board* - angļu val.). Līdz šim brīdim tika veikta virkne secīgu priekšdarbu – tika ieviesti vairāki t.s. „sākuma likumi” (*Private Members` Bills*⁸ - angļu val.) 1959. un 1960.gadā, bet 1959.gadā klajā nāca politikas plānošanas dokuments (*White Paper* - angļu val.), kura ietvaros tika definēts valsts un sabiedrības pienākums kompensēt kaitējumus noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, kuri tiem nodarīti dēļ tā, ka valsts nav spējusi tos pasargāt no noziedzīgiem nodarījumiem un to kaitīgajām sekām. Tika paredzēts, ka kompensācija cietušajiem tiks maksāta no valsts finanšu līdzekļiem, atbilstīgi kaitējuma raksturam un smagumam.

1.1.1. 1979. un 1983.gada valsts kompensāciju sistēmas reforma

1979.gadā ieviestā shēma tika revidēta, norādot, ka atlīdzības saņēmēju vidū ir jābūt cietušajiem no vardarbības māsasaimniecībās, kā arī nepieciešams jauno cietušo kompensāciju mehānismu ietvert likuma normās, kas līdz šim bija veikts tikai daļēji⁹. Tā rezultātā 1983.gadā Lielbritānijas valsts kompensāciju shēmā cietušajiem tika veikta virkne papildinājumu, kas lielāko tiesu skāra naudas izmaksas kārtību un apjomu atsevišķām cietušo kategorijām¹⁰, tai skaitā specifiskām. Tā, piemēram, par redzes zaudējumu vienai acij, par izvarošanu, par dzirdes zudumu un tamlīdzīgi. Tomēr arī šie sistēmas uzlabojumi tika uzskatīti par pretrunīgiem un lielā mērā neatšķīrās, nebija uzskatāmi par veiksmīgiem, no *ex gratia*¹¹ uzstādījumiem, kas tika definēti, 1964.gadā sistēmu ieviešot. Tomēr šajā periodā kompensāciju mehānisms noziegumos cietušajiem tika nostiprināts tiesību normās, nosakot to ar 1988.gada Kriminālās Justīcijas likumu (*Criminal Justice Act, 1988*¹² -

⁶ Autoru piezīme: šis un citi ārvalstu institūciju nosaukumi šajā pētījumā latviešu valodā no angļu valodas tulkti saturiski un nav šo institūciju oficiālie nosaukumi latviešu valodā, tāpēc citēšanas gadījumā lietojami tikai kopā ar iekavās sniegtajiem oficiālajiem institūciju nosaukumiem angļu valodā.

⁷ Turpat, 32. un 33.lpp.

⁸ Private Members` Bills. Pieejams: <http://www.parliament.uk/about/how/laws/bills/private-members/> [skatīts 04.12.2012].

⁹ The adoption of Criminal Injury Compensation. Pieejams:

http://www.open.ac.uk/Arts/history/downloads/pdfs/Williams_Compensation.pdf, page 1. [skatīts 07.12.2012].

¹⁰ Auru piezīme: Par personas izvarošanu bija paredzēta kompensācija 2,5 tūkstošu mārciņu apmērā, par redzes zudumu vienai acij 12 tūkstoši mārciņu, bet par pilnīgu dzirdes zudumu 32 tūkstoši mārciņu, - Crime, Victims and Justice: Essays on Principles and Practice – Essays on Principles and Practice, H. J. R. Kaptein, Marijke Malsch; 2004. Page 34. Pieejams: <http://ej.uz/urb7> [skatīts 07.12.2012].

¹¹ Definition of Ex gratia. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Ex_gratia [skatīts 07.12.2012.]

¹² Criminal Justice Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/33/contents> [skatīts 14.12.2012].

angļu val.) un iedibināta jauna – 1990.gada kompensāciju shēma vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušajiem¹³.

1.1.2. 1995.gada valsts kompensāciju reforma

Nākamā valsts kompensāciju shēmas reforma noziedzīgos nodarījumos cietušajiem tika aizsākta 1994.gadā¹⁴, kuras ietvaros tika ieviesta tarifu sistēma atsevišķiem kaitējuma veidiem un 186 kaitējuma veidi tika tarificēti amplitūdā starp 1 000 un 250 000 britu mārciņām. 1994.gadā Lielbritānijas valdība publiskoja koncepciju, kas saņēma bargu kritiku sabiedrībā, jo tika ignorēta sabiedriskās apspriešanas procedūra, bet gadu vēlāk, 1995.gadā, Lielbritānijas Parlamenta Lordu palāta pieņēma lēmumu, ka minētais dokuments ir pieņemts nelikumīgi, proti, mēģinot ieviest jaunās kompensāciju shēmas bez Parlamenta piekrišanas un neizdarot nepieciešamos papildinājumus un grozījumus 1988.gada Kriminālās Justīcijas likumā. Tā rezultātā tika izstrādāts un 1995.gada novembrī stājās spēkā Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju likums (*Criminal Injuries Compensation Act, 1995*¹⁵ - angļu val.). Šis tiesību akts beidzot sniedza valdībai tiesisko ietvaru, lai būtu likumīgi iespējams piemērot 1994.gadā revidētās kompensāciju shēmas noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, kas stājās spēkā 1995.gada 12.decembrī. Saskaņā ar šo kompensāciju shēmu iesniedzēji varēja saņemt kompensācijas par noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarītu kaitējumu, kas bija noticis pēc 1996.gada 1.aprīļa, bet gadījumos, kas bija notikuši līdz šim datumam, kaitējuma atlīdzināšana notika saskaņā ar iepriekšējās shēmas nosacījumiem. Ņemot vērā minēto, ir pamats uzskatīt, ka izsmelto tiesisko regulējumu valsts kompensāciju mehānismam un noregulēt tiesiskās attiecības šajā jomā Lielbritānijā bija izdevies izveidot tikai no 1996.gada 1.aprīļa. Proti – tika izveidota pilnīga normatīvā bāze, tai skaitā vispārīgais tiesiskais regulējums 1988.gada Kriminālās Justīcijas likumā (*Criminal Justice Act, 1988*¹⁶ - angļu val.) (a); speciālais tiesiskais regulējums Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju likumā (*Criminal Injuries Compensation Act, 1995*¹⁷ - angļu val.) (b) un procesuālais dokuments augstāk nosaukto tiesību normu precīzai piemērošanai – Noziegumos nodarīto kaitējumu kompensācijas shēma (*The Criminal Injuries Compensation Scheme, 1996*¹⁸ - angļu val.) (c). Tika nomainīts arī par kompensāciju izmaksu atbildīgās institūcijas nosaukums un precizēti šīs institūcijas uzdevumi – Noziegumos cietušo kompensāciju institūcijas (*Criminal Injuries Compensation Board - CICB* - angļu val.) vietā par kompensāciju shēmas darbību kļuva atbildīga CICA (*Criminal Injuries*

¹³ Criminal Injuries Compensation Authority: Account 1998-99, March 29, 2000. Pieejams: <http://www.official-documents.gov.uk/document/hc9900/hc03/0357/0357.pdf> [skatīts 07.12.2012].

¹⁴ Changes to The Criminal Injuries Compensation Scheme – December 1993. Pieejams: <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm24/2434/2434.pdf> [skatīts 10.12.2012].

¹⁵ Criminal Injuries Compensation Act 1995. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/53/contents> [skatīts 04.12.2012].

¹⁶ Criminal Justice Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/33/contents> [skatīts 14.12.2012].

¹⁷ Criminal Injuries Compensation Act 1995. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/53/contents> [skatīts 04.12.2012].

¹⁸ The Criminal Injuries Compensation Scheme, 1996. Pieejams: <http://ej.uz/hvzb> [skatīts 14.12.2012].

Compensation Authority - CICA - angļu val.). CICA ir valsts pārvaldes institūcija, kas atrodas Lielbritānijas Tieslietu ministrijas sastāvā un veic valsts kompensāciju shēmas pārvaldīšanu Anglijā, Velsā un Skotijā, kā to nosaka Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju likums¹⁹.

Jaunā sistēma bija daudz vienkāršāk piemērojama, padarot valsts kompensāciju shēmu noziedzīgos nodarījumos cietušajiem vieglāk pieejamu. Tā, piemēram, pēc šīs shēmas stāšanās spēkā²⁰ kompensāciju sistēma netiek piemērota, balstoties uz vispārējās/precedentu tiesībās (*common law*²¹ - angļu val.) pieņemto principu bāzes, bet vadoties no tiesību aktos fiksētām tiesību normām, noziedzīgā nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma veida; visi kaitējumi tiek grupēti pēc to veidiem un smaguma, iedalot tos 25 tarifu līmeņos, kas paredz kompensāciju summas sākot no viena tūkstoša sterliņu mārciņu līdz vienai ceturtajai daļai miliona mārciņu; tarifi tika sastādīti, vadoties no iepriekšējiem valsts kompensāciju institūciju piešķirumiem un tie nav mazāki kā pirms šīs shēmas ieviešanas; kā atsevišķs zaudējumu veids vairs netika kompensēts ienākumu zudums un izdevumi medicīniskajai aprūpei, bet kopējā izmaksu attiecināmība iesniedzējiem tika paaugstināta.

1.1.3. 2001. un 2008.gada valsts kompensāciju reforma

2001.gadā tiek revidēta kompensāciju shēma, kas tika ieviesta 1996.gadā, veicot izmaiņas atsevišķos kompensāciju tarifos. Revīzijas brīdī shēma paredzēja kompensācijas par 400 dažāda veida kaitējumiem, kas iedalīti 25 līmeņos²².

Kompensāciju shēma tiek revidēta arī 2008.gadā, kā rezultātā šī paša gada 3.novembrī stājās spēkā jauna Noziegumos nodarīto kaitējumu kompensāciju shēma (*The Criminal Injuries Compensation Scheme, 2008*²³ - angļu val.). Minētie grozījumi un papildinājumi shēmā tika skarbi kritizēti vairāku iemeslu dēļ, būtiskākie no kuriem bija saistīti ar izmaiņām, kas nosaka termiņus, kuros cietušajiem ir tiesības iesniegt dokumentus kompensācijas saņemšanai, norādot, ka cietušajiem dotais laiks, 2 gadi, ir nepietiekams (a), kā arī to, ka kompensāciju apmēram netiek piemērots attiecīgais inflācijas koeficients, kas dod pamatu uzskatīt, ka faktiski, pieaugot inflācijai, cietušie saņem arvien mazākas kompensāciju summas (b), bez tam 2008.gada shēma tiek kritizēta arī par kompensācijas piešķiršanas (vai nepiešķiršanas) pārsūdzēšanas termiņu izmaiņām (c) un izmaiņām tarifu sistēmā (d)²⁴, kā arī vadoties no citiem aspektiem. Shēmas grozījumu kritiķi turklāt norāda, ka tiek pārkāpts 2005.gada decembrī apstiprinātais Prakses kodekss darbam ar cietušajiem (*The Code of Practice for*

¹⁹ Autoru piezīme: Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju likuma 13.nodaļa nosaka, ka 1995.gada Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju likums uz Ziemeļīriju neattiecas.

²⁰ Reform of the Criminal Injuries Compensation Scheme, Equality Impact Assessment. Pieejams: <https://consult.justice.gov.uk/.../victims.../victimswitnessesciseia.pdf> [skatīts 07.12.2012].

²¹ Definition of Common law. Pieejams: <http://ej.uz/vffz> [skatīts 10.12.2012].

²² The Criminal Injuries Compensation Scheme (2001). Pieejams: <http://ej.uz/sgkk> [skatīts 12.12.2012].

²³ The Criminal Injuries Compensation Scheme (2008). Pieejams: <http://ej.uz/pi6t> [skatīts 18.12.2012].

²⁴ Criminal Injuries Compensation Scheme 2008 - october 2008. Pieejams: <http://www.thompsons.law.co.uk/lttext/criminal-injuries-compensation-scheme-2008.htm> [skatīts 20.12.2012].

*Victims of Crime*²⁵ - angļu val.). Prakses kodekss darbam ar cietušajiem izstrādāts un pieņemts, pamatojoties uz 2004.gada Vardarbības mājāsaimniecībā, noziedzības un cietušo likuma nosacījumiem (*Domestic Violence, Crime and Victims Act, 2004*²⁶ - angļu val.). Kodekss paredz valsts institūciju atbildību nodrošinot noziedzīgos nodarījumos cietušo personu atbalsta sistēmas minimumu, kā arī lēmumu pieņemšanas tiesiskās sekas un pakalpojumu sniedzēju lēmumu pārsūdzību²⁷.

Neraugoties uz augstākminēto, visām līdzšinējām reformām Lielbritānijā kopumā bija vērojama arī virkne pozitīvu rezultātu, par ko liecina 2005.gada decembrī publiskotais un Lielbritānijas Parlamentam iesniegtais ziņojums (konsultatīvs dokuments) „Atjaunojam dzīves, atbalstot noziedzīgos nodarījumos cietušos” (*Rebuilding Lives: supporting victims of crime*²⁸ - angļu val.). Ziņojumā kā sasniegums tiek atzīmēts progress cietušo informēšanā par viņu lietas virzību policijā un prokuratūrā. Tiek norādīts, ka tas panākts, pateicoties „Prakses kodeksa darbam ar cietušajiem” ieviešanai un cietušo un liecinieku interesēm atbilstošas normatīvās bāzes izveidošanai (a); cietušo loma Kriminālās justīcijas sistēmā kopumā ir palielinājusies, piemēram, cietušais var izskaidrot tiesā savas sajūtas, kas radušās saistībā ar noziedzīgo nodarījumu, tās tiek uzklausītas un ņemtas vērā (b); cietušo un liecinieku atbalsta dienestiem ir dubultots valsts finansējuma apjoms, salīdzinot ar 1997.gadu(c). Tai pat laikā pie izaicinājumiem 2005.gada nogales ziņojumā atzīmēts vienotas prakses trūkums dažādos valsts reģionos sniedzot pakalpojumus noziegumos cietušajiem un pietiekamu atbalsta pasākumu neesamība valstī kopumā tieši smagos noziegumos cietušajiem un sensitīvākajām cietušo grupām. Tādējādi ir pamats uzskatīt, ka 2008.gada valsts kompensāciju shēma tapa tieši šo izaicinājumu kontekstā.

1.1.4. 2012.gada valsts kompensāciju shēmas reforma un tās iemesli

Tomēr 2008.gada shēma aizvien saturēja vairākas nepilnības. Pastiprinoties finanšu krīzei Eiropā kopumā, 2011.gadā tika formulēta nepieciešamība pēc citas valsts kompensāciju shēmas, mainot vairākas prioritātes. Tika norādīts, ka veidojot jauno shēmu²⁹ svarīgi ir ņemt vērā faktu, ka izveidojusies situācija, kurā visām paredzētajām kompensācijām faktiski nepietiek finanšu līdzekļu, un praksē pastāv kompensāciju gaidītāju rinda. Minēto iemeslu dēļ 2008.gada kompensāciju shēma tika revidēta³⁰, kā rezultātā tika reducēts kompensāciju saņēmēju loks, koncentrējoties uz kompensāciju

²⁵ The Code of Practice for Victims of Crime. Pieejams: http://www.cps.gov.uk/victims_witnesses/victims_code.pdf [skatīts 21.12.2012].

²⁶ Domestic Violence, Crime and Victims Act, 2004. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/28/contents> [skatīts 07.12.2012].

²⁷ Autora piezīme: par Kodeksa saturisko būtību lūdzu sīkāk skatīt informāciju 1.3. nodaļā;

²⁸ Rebuilding Lives – supporting victims of crime; December 2005. Pieejams: <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm67/6705/6705.pdf> [skatīts 18.12.2012].

²⁹ Autoru piezīme: te domāta 2012.gada 27.novembra valsts kompensāciju shēma, ar tās saturu var iepazīties šeit: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica> [skatīts 18.12.2012].

³⁰ Draft Criminal Injuries Compensation Scheme 2012.Eighth report, July 2, 2012.

Pieejams:<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201213/ldselect/ldseclcg/36/3603.htm#a2> [skatīts 19.12.2012].

izmaksu personām, kurām noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīti būtiski kaitējumi. Lai to panāktu, tika piedāvāts svītrot piecus zemākos tarifus no kompensāciju shēmas, neattiecinot turpmāk valsts kompensācijas uz vairākiem vieglāka rakstura kaitējumu veidiem. Bez tam tika revidēti arī vairāki citi kompensācijas aprēķināšanas instrumenti, kuri attiecas uz līdzekļu izmaksām par noziedzīgā nodarījuma rezultātā zaudētiem apgādniekiem un izmaksām apgādājamajiem. „Kompensāciju maksājumu pieprasījumu kopējā summa šobrīd apsteidz shēmai piešķirto budžetu”, - teikts ziņojumā Lielbritānijas parlamentam³¹, - „kas ir 200 miljoni sterliņu mārciņu gadā. Iesniegumi, kuri iesniegti, pamatojoties uz šo un iepriekšējo shēmu, ir sasnieguši kopējo vērtību 260 miljonu apmērā. 2012.gada shēmas uzdevums ir pārskatīt 2008.gada shēmu tā, lai visus resursus būtu iespējams koncentrēt uz vissmagāk cietušajiem.” Lai to panāktu:

- a) tiek sašaurināts kompensācijas pieteicēju loks. Tiek ieviesti t.s. rezidences kritēriji, proti, neparedzēt kompensācijas personām, kuri nav Lielbritānijas pilsoņi vai nav Eiropas Savienības vai Eiropas ekonomiskās zonas militārās amatpersonas vai to ģimenes locekļi;
- b) tiek samazināts kaitējumu skaits, kuru gadījumā kompensāciju var pieteikt un saņemt. Atbilstoši 2008.gada tarifu shēmai kompensācijas pieprasījumu varēja iesniegt saskaņā ar 25 līmeņos iedalītiem kaitējuma veidiem. 2012.gada kompensāciju shēma vairs nesatur 5 zemākos tarifu līmeņus un tajos ietvertos mazākos kaitējumu veidus, kā arī samazina kompensāciju apjomu vairākos paliekošajos līmeņos³². Kompensāciju tarifi smagu noziegumu gadījumos, seksuāla un vardarbīga rakstura noziedzīgos nodarījumos gūtiem kaitējumiem nesamazinās un paliek tādā pašā apjomā, kā tas bija paredzēts 2008.gada shēmā.
- c) 2012.gada shēmā ir izmainīta kārtība, kādā noziedzīgos nodarījumos cietušo tuvinieki var pieprasīt un saņemt kompensācijas ienākumu zaudēšanas gadījumā vai apgādājamā izmaksu segšanai. Grozījumi tāpat ieviesti kompensāciju pieprasījumu pārskatīšanas un pierādījumu³³ iesniegšanas termiņiem.

Veicot 2012.gada reformu un izstrādājot jaunu kompensāciju shēmu Lielbritānijā, tika paredzēts ietaupīt 50 miljonus sterliņu mārciņu un novirzīt šos līdzekļus kompensāciju izmaksai tām personām, kuras šo līdzekļu nepietiekamības dēļ kompensācijas vēl nav saņēmušas.

---

³¹ Turpat, 4.punkts.

³² Autoru piezīme: šeit minētie tarifu līmeņi ir 2008.gada kompensāciju shēmas 6. – 12. līmenis.

³³ Autoru piezīme: iesniedzot elektronisko iesniegumu kompensācijas saņemšanai cietušajam šim iesniegumam ir pienākums pievienot dokumentus, kas apliecina ar noziedzīgo nodarījumu tam radītos kaitējumus. Tās var būt ārsta izziņas, speciālistu atzinumi un citi dokumenti, kas ļautu par kompensāciju piešķirumu atbildīgajai institūcijai pieņemt lēmumus.

2012.gada valsts kompensāciju shēma³⁴ noziedzīgos nodarījumos cietušajiem Lielbritānijas sabiedrībā tika vērtēta ļoti kritiski, ņemot vērā tajā ietvertos resursu samazinājumus virknei cietušo kategoriju, kuri pēc 2012.gada 27.novembra vispār zaudēja tiesības saņemt kompensāciju no valsts. Lielāko tiesu paustā kritika tika saistīta ar sekām, kādas faktiski dēļ kompensāciju shēmas grozījumiem var iestāties lielākai daļai cietušo – puse cietušo, kuri iepriekš bija tiesīgi saņemt valsts kompensāciju, vairs nevarēs uz to pretendēt, bet 90% no tiem, kas varēs, kompensāciju apjomi ir samazināti³⁵. Vairāk nekā 17 tūkstoši cietušo, kas guvuši dažādas galvas traumas (smadzeņu satricinājums, žokļa deformācijas), ceļgalu traumas un kam nepieciešama operācija, ir izslēgti no 2008.gada valsts kompensāciju shēmas. Jaunā kompensāciju shēma arī paredz, ka 12 tūkstošiem noziedzīgos nodarījumos cietušo, kuri guvuši nopietnus veselības bojājumus citu personu noziedzīgu darbību rezultātā, tostarp smadzeņu bojājumi nepilngadīgajiem, iegūtas pastāvīgas invaliditātes gadījumos, epilepsijas gadījumos un kaulu lūzumu gadījumos, saņems kompensāciju, kas ir par 25% mazāka, kā tas bija paredzēts iepriekšējā 2008.gada valsts kompensāciju shēmā. Bez tam, jaunā shēma paredz arī būtiskus samazinājumus apgādnieka zaudēšanas gadījumos – bojā gājušā cietušā tuvākie ģimenes locekļi vairāk nevar pretendēt uz mirušā tuvinieka algas daļu. Minētās reformas kontekstā Lielbritānijas medijos un no virknes politiķu³⁶ puses izskanējusi barga kritika³⁷, norādot, ka jaunais valsts kompensācijas mehānisms liecina par valdības divkosību attiecībā pret tūkstošiem noziegumos cietušo un viņu ģimenes locekļiem un ir pretrunā ar tiem solījumiem un vērtībām, kurus pie varas esošie politiķi pirms tam definējuši kā savas prioritātes.

1.2. 2012.gada 27.novembra Valsts kompensāciju shēmas nosacījumi

Iespējams secināt, ka, sākot no 1964.gada Lielbritānijā, proti – Skotijā, Anglijā un Velsā, ir bijušas izveidotas kopumā 8 kompensāciju shēmas – 1964., 1979., 1983., 1990., 1995. (1994.), 2001. un 2012.gados, pēdējā no kurām ir stājusies spēkā 2012.gada nogalē (turpmāk – shēma³⁸). Saskaņā ar shēmas nosacījumiem valsts garantē kompensāciju par nodarīto kaitējumu personām, kuras cietušas no noziedzīgiem nodarījumiem, kā rezultātā guvušas kaitējumu veselībai. Svarīgi atzīmēt, ka Lielbritānijas valsts kompensāciju shēmā paredzētās kompensācijas piešķirums ir atkarīgs no ar noziedzīgo nodarījumu radītā kaitējuma smaguma cietušajam, nevis no noziedzīgā nodarījuma

³⁴ Criminal Injuries Compensation Scheme, 2012. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica> [skatīts 19.12.2012].

³⁵ Government reforms to the Criminal Injuries Compensation Scheme. Pieejams: <http://newpoliticalcentre.com/2012/12/17/government-reforms-to-the-criminal-injuries-compensation-scheme-by-bryony-clarke/> [skatīts 27.12.2012].

³⁶ Turpat, pēdējās trīs rindkopas.

³⁷ Insult after injury: Now Government plans to cut compensation for thousands of victims of violence, Mirror, 10.31.2012. Pieejams: <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/criminal-injuries-compensation-scheme-chris-1409131> [skatīts 22.12.2012].

³⁸ Criminal Injuries Compensation Scheme, 2012. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica>, [skatīts 19.12.2012].

klasifikācijas pēc smaguma. Saskaņā ar shēmu cietušie, kuri atbilst kompensāciju piešķiršanas kritērijiem, var pretendēt uz kompensācijām, kas atbilst viņiem nodarītajam kaitējumam, sākot no viena līdz 250 tūkstošiem sterliņu mārciņu.

1.2.1. Personu loks un kompensāciju piešķiršanas kritēriji, kompensāciju pieprasījumu noraidīšanas iemesli

Lai saņemtu kompensāciju, cietušajai personai ir jā kvalificējas pēc shēmā noteiktiem kritērijiem (a) un uz cietušo nedrīkst attiekties tā saucamie izslēgšanas kritēriji (b). Norādīts, ka kompensāciju shēma ir paredzēta personām, kuras cietušas no vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem un kuras ir Apvienotās Karalistes valsts piederīgie, kurām ir vai ir bijusi juridiska saikne ar Apvienoto Karalisti³⁹, personām, kuras ir cilvēktirdzniecības upuri, personām, kurām ir piešķirts pagaidu aizsardzības vai humanitārās aizsardzības statuss vai patvēruma meklētāja statuss. Tas nozīmē, ka kompensācijas pieprasījuma iesniedzējiem ir jāspēj pierādīt, ka viņi ir Apvienotās Karalistes pilsoņi vai Apvienotās Karalistes pilsoņu tuvi radnieki, vai Militārā dienesta amatpersonas vai to radnieki, vai Eiropas Ekonomiskās zonas valstu vai Eiropas Savienības pilsoņi, cilvēktirdzniecības upuri, patvēruma meklētāji. Turklāt, lai persona varētu saņemt kompensāciju, tai ir jābūt atzītai par cietušo attiecīgā kriminālprocesā. Proti, ja persona nav ziņojusi par noziedzīgo nodarījumu policijai, tā nevar pretendēt uz shēmā paredzēto valsts kompensāciju. Pieteikums kompensācijas saņemšanai ir jāiesniedz 2 gadu laikā no kaitējuma rašanās brīža, izņemot tādus gadījumus, kuros kaitējuma raksturs vai citi apstākļi (psihiskas saslimšanas, medicīniska rakstura iemesli) liedza pieteikumu agrāk iesniegt. Fakti par to, ka šādi apstākļi objektīvi pastāvējuši, ir jāpierāda kompensācijas pieprasītājam. Tiek norādīts, ka kompensācijas shēmas nepārzināšana nevar būt par iemeslu, lai atkāptos no 2 gadu termiņa kompensācijas pieprasīšanai.

Valsts kompensāciju var saņemt personas, kuras:

1. pašas ir cietušas no vardarbīga noziedzīga nodarījuma (tiešie vardarbības upuri);
2. nav vainojamas notikušajā;
3. uzņēmušās attaisnojamo un pamatotu risku, mēģinot novērst noziedzīga nodarījuma notikumu;
4. guvušas garīgu traumu, kļūstot par aculiecinieku tam, kā pret tuvinieku tiek izdarīts vardarbīgs noziedzīgs nodarījums;
5. ir vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā miruša cietušā tuvs radnieks.

1.2.1.1. Tiešie vardarbības upuri

Par tiešiem vardarbības upuriem tiek uzskatītas personas, kas tiešā veidā ir cietušas no kādas citas personas uzbrukuma. Shēma nedefinē „vardarbīga noziedzīga nodarījuma” jēdzienu. Tā vietā tiek

³⁹ A guide to the Criminal Injuries Compensation Scheme 2012, 4.daļa. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/cic-a/how-to-apply/cica-guide.pdf> [skatīts 19.12.2012].

lietots shēmas pielikumā B⁴⁰ ietvertais vardarbīgo noziedzīgo nodarījumu uzskaitījums, no kuriem radušās sekas – kaitējumi – cietušajam tiek kompensēti saskaņā ar shēmas nosacījumiem.

Shēmas nosacījumi paredz, ka no vardarbības cietušajai personai var rasties tiesības saņemt kompensāciju par tai nodarīto kaitējumu, ja tā cietusi fiziska uzbrukuma rezultātā; no jebkuras citas darbības vai bezdarbības, kam ir vardarbīgs raksturs un kas cietušajam radījusi kaitējumu; draudu radīšana personai tādos apstākļos, kurus personai ir bijis pamats uzskatīt par reāli izpildāmiem no vardarbnieka puses; dzimumtieksmes apmierināšana veidā, uz kuru persona nebija devusi savu piekrišanu; dedzināšana vai ugunsgrēka izraisīšana. Iepriekš uzskaitītais tiek uzskatīts par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu tikai tajos gadījumos, kad uzbrucējam bija mērķis nodarīt kaitējumu personai vai arī tad, ja kaitējums radies tīšas vai neapdomīgas rīcības rezultātā, gadījumā, kad bija iespējams un vajadzēja paredzēt kaitīgu seku iestāšanos citai personai vai personām, bet neskatoties uz to, kaitīgā rīcība tika turpināta. Bezdarbība ir uzskatāma par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu tajā gadījumā, ja bezdarbībai ir bijis vardarbīgs raksturs, piemēram – apzināti nesniedzot personai palīdzību, kas tai nepieciešama, lai tā nezaudētu savu dzīvību, kā rezultātā persona guvusi fizisku traumu. Par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu tiek uzskatītas arī tādas darbības, kuru veicējs ir nepieskaitāms vai garīgi neattīstīts, vai arī tas ir bērns vecumā, kurā vēl nevar iestāties kriminālatbildība, bet notikuma raksturs un apstākļi ir tādi, kas nevar būt par šķērslī, lai bērns apzinātos savas rīcības iespējamās kaitīgās sekas.

Saskaņā ar shēmu kompensācija netiek piešķirta personām, kurām kaitējums nodarīts ārpus Anglijas, Velsas un Skotijas. Ja vardarbīgais noziedzīgais nodarījums, ar kuru personai nodarīts kaitējums, noticis Ziemeļīrijā, tas tiek kompensēts saskaņā ar Ziemeļīrijas kompensāciju mehānismu⁴¹. Ja kaitējums vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā ir nodarīts pirms 1964.gada 1.augusta, tad kompensāciju saskaņā ar shēmu nepiešķir. Ja persona, kura izdarījusi kaitējumu noziedzīga nodarījuma notikuma rezultātā līdz 1979.gada 1.oktobrim ar cietušo ir dzīvojusi vienā mājsaimniecībā, shēmā ietverto kompensāciju cietušais nevar saņemt.

Persona uz kompensācijas maksājumu nevar pretendēt arī tad, ja:

1. kaitējums radies pašnāvības vai pašnāvības mēģinājuma gadījumā un ja šī persona šādi ir rīkojusies, lai nodarītu kaitējumu citiem;
2. kaitējums radies transporta līdzekļa lietošanas gadījumā un ja transporta līdzeklis tika izmantots ar nolūku nodarīt kaitējumu citai personai;
3. kaitējums radies dzīvnieka uzbrukuma rezultātā un ja dzīvnieks tika izmantots ar nolūku radīt kaitējumu citai personai;

---

⁴⁰The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012; Annex B: Crime of Violence. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 20.02.2013]

⁴¹ Ziemeļīrijas kompensāciju shēma. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/compensation-agency.htm> [skatīts 22.12.2012].

4. kaitējums radies sporta aktivitāšu rezultātā, kurās labprātīgi piedalīties piekritusi pati persona;
5. kaitējums radies apzināti vai neapzināti mātei mēģinot kaitēt auglim, kurš ir mātes miesās, tādējādi mēģinot atbrīvoties no grūtniecības.

1.2.1.2. Kaitējums, kas gūts uzņemoties risku galējās nepieciešamības un attaisnojamā riska situācijās⁴²

Shēma paredz, ka kompensācija arī pienākas tādām personām, kuras ir palīdzējušas policijai un citām tiesību aizsardzības iestādēm novērst noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kā rezultātā personai radies kaitējums. Gadījumā, ja persona pieprasa kompensāciju saskaņā ar minētajiem nosacījumiem, atbildīgā institūcija pārbaudīs notikušā faktus, proti – vai riska uzņemšanās patiešām ir notikusi, kā arī šī riska uzņemšanās pamatotību. Saskaņā ar shēmu personai ir tiesības saņemt kaitējuma kompensāciju no valsts tikai tajos gadījumos, ja risku uzņemšanās nav bijusi saistīta ar personas ikdienas pienākumu veikšanu vai ja persona nav bijusi šādiem gadījumiem speciāli sagatavota.

1.2.1.3. Personas, kuru klātbūtnē noticis likumpārkāpums, liecinieki un personas, kuras tika iesaistītas notikušajā uzreiz pēc likumpārkāpuma izdarīšanas

Shēma paredz, ka tiesības pieprasīt kompensāciju pastāv arī tādām personām, kuru klātbūtnē noziedzīgā nodarījuma notikums ir norisinājies, kuras ir bijušas tā tieši liecinieki un kuras iesaistījušās notikušajā uzreiz pēc tā notikuma. Pastāv nosacījums, ka šīs personas ir cietušās personas tuvinieki, kam ar notikušo ir nodarīts psiholoģiska vai psihiatriska rakstura kaitējums. Saskaņā ar shēmas nosacījumiem tiek uzskatīts, ka „personas iesaistīšanās notikušajā uzreiz pēc tā notikuma” tiek saprasta, ka cietušais vēl ir atradies notikuma vietā un vēl nav bijis pārvietots uz medicīniskās palīdzības iestādi. Ja augstāk uzskaitītās personas vēlas saņemt valsts kompensācijas saskaņā ar shēmu, tām ir jāiesniedz psihiatra slēdziens, kurā apstiprināta iegūtās traumas esamība.

1.2.1.4. Kompensācija nāvējošu ievainojumu gadījumos

Shēma paredz arī kompensācijas cilvēkiem, kuri ir materiāli atkarīgi vai radnieki personai, kura ir mirusi no noziedzīgā nodarījuma rezultātā tai izdarītajiem miesas bojājumiem. Lai nodalītu personu kategorijas, kurām ir tiesības uz valsts kompensāciju, shēma noteikusi „attiecināmo tuvinieku” grupas. Šajās tuvinieku grupās ietilpst:

- a) cietušo likumīgs pārdzīvojušais laulātais vai tāds partneris, kas reģistrēts pamatojoties uz 2004.gada Civilās partnerības likuma⁴³ nosacījumiem. Shēmas nosacījumi paredz, ka minētajās tiesiskajās attiecībās esošām personām uz cietušā nāves brīdi ir jādzīvo vienā mājsaimniecībā,

⁴² Autora piezīme: Angļu valodā izņēmuma un pamatots/likumīgs risks (Injured while taking an exceptional and justified risk).

⁴³ Civil Partnership Act 2004. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents> [skatīts 20.02.2013].

bet, ja tās nedzīvo vienā mājsaimniecībā, tad par attiecināmu iemeslu var tikt uzskatīta tikai vienas no pusēm saslimšana vai invaliditāte, kas prasa speciālu medicīnisko aprūpi vai kopšanu;

- b) cietušās mirušās personas neprecēts un neregistrēts partneris, ja uz cietušā nāves brīdi abas puses ir dzīvojušas vienā mājsaimniecībā un šis kopdzīves periods ildzis divus gadus pirms incidenta notikuma, kas izraisījis cietušā nāvi;
- c) mirušās personas dabiskie (vecāki) vai faktiskie aizbildņi vai adoptētāji; vai personas, kuras mirušais cietušais uzskatījis par saviem vecākiem un kuras rūpējušās par mirušo viņa dzīves laikā kā vecāki;
- d) mirušās personas bērni vai personas, kuras mirušais uzskatījis par saviem bērniem un par kuriem mirušais rūpējies dzīves laikā kā par saviem bērniem.

Tomēr augstāk minētais uzskaitījums nav galīgs –uz atsevišķiem kompensācijas veidiem var pretendēt arī personas, kuras ir mirušā bijušie laulātie, ja vien šie bijušie laulātie uz cietušās personas nāves brīdi ir finansiāli atkarīgi no mirušā cietušā. Šādā gadījumā kompensācija var tiks piešķirta par apgādnieka zaudēšanu, nevis tuvinieka zaudējumu.

Kompensāciju shēma paredz plašāku „bērna” definīciju, nekā persona, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Shēmas piemērošanas gadījumā par bērniem tiek uzskatīti arī pilngadīgi bērni, kā arī bērni, kas cietušā nāves brīdī vēl nav dzimuši, bet jau ir ieņemti. Turklāt cietušā vecāki var saņemt maksājumu neatkarīgi no cietušā vecuma. Cietušā tuvinieki nezaudē iespēju saņemt savu kompensāciju arī tajos gadījumos, ja pats cietušais pirms viņa nāves jau ir paspējis saņemt kompensāciju, taču šāds nosacījums nav spēkā gadījumos, ja cietušā pārdzīvojušie tuvinieki paši ir vainojami cietušā nāvē.

1.2.1.5. Kompensācijas prasījumu noraidīšana

Kompensācijas pieprasījumu ir tiesības noraidīt virknē gadījumu, kas ir saistīts ar paša cietušā uzvedību pirms kaitējuma rašanās, tā laikā vai pēc tam. Šie gadījumi var būt, ja cietušajam pašam ir reģistrēta sodāmība par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu; ja cietušais nesadarbojas vai nepienācīgi sadarbojas ar policiju, proti, nesniedz informāciju vai citādi liek šķēršļus noziedzīgā nodarījuma izmeklēšanai. Jāņem vērā, ka šie nosacījumi saņem visai daudz kritikas⁴⁴ no sabiedrības, bet fakts, ka personas, kuras ir notiesātas par citu noziedzīgu nodarījumu, nedrīkst saņemt kompensācijas gadījumos, ja pašas kļuvušas par cita noziedzīga vardarbīga nodarījuma cietušajiem, izpelnījies arī cilvēktiesību speciālistu nopēlumu. Atsevišķos gadījumos tiek ņemts vērā arī vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā miruša cietušā rakstura vai uzvedības īpatnības viņa dzīves laikā un uz tā pamata

---

⁴⁴ No compensation for criminals injured in prisons, The Independent, 12.27.2011. Pieejams: <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/no-compensation-for-criminals-injured-in-prison-6281796.html> [skatīts 27.12.2012].

var atteikt kompensāciju viņa tuviniekiem. Proti, ja mirušais noziedzīgā nodarījuma notikuma brīdī, kura rezultātā iestājās viņa nāve, izcieta brīvības atņemšanas sodu ieslodzījuma vietā; ja mirušais savas dzīves laikā daudzkārtīgi bija iesaistījies vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos; ja mirušais savas dzīves laikā uzvedies ekstrēmistiski, kūdot citus cilvēkus uz naidu; ja mirušais ir bijis kādas bandas patstāvīgs dalībnieks, kas piedalījies vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos.

1.2.1.6. Kompensāciju iespējas nepilngadīgajiem

Nepilngadīgajām personām ir tiesības iesniegt kompensācijas pieteikumu gan pašām, gan arī lūgt pilngadīgām personām pārstāvēt viņa tiesības. Ja personai kaitējums ir bijis nodarīts, kamēr tā bijusi nepilngadīga, bet policijai tas nav paziņots, tad tiek uzskatīts, ka pieteikums ir iesniegts laikā (2 gadu periodā) jebkurā gadījumā. Proti, šajā gadījumā tiek uzskatīts, ka persona sava vecuma dēļ objektīvi nav apzinājusies notikušā nozīmi (a) un nav bijusi spējīga nodarītā kaitējuma rezultātā pieņemt lēmumu par atbilstošāko rīcību (b).

1.2.2. Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju iestāde (CICA⁴⁵) un pieteikuma iesniegšanas process valsts kompensācijas saņemšanai

Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju iestāde (turpmāk tekstā - CICA) ir Apvienotās Karalistes Tieslietu ministrijas padotībā esoša valsts iestāde, kura ir atbildīga par valsts kompensāciju Shēmas administrēšanu Anglijā, Velsā un Skotijā, tai skaitā tā darbojas arī Skotijas valdības uzdevumā, bet Ziemeļīrijā ar šīs kompetences jautājumiem nodarbojas Ziemeļīrijas Kompensāciju aģentūra⁴⁶.

CICA galvenais uzdevums ir nodrošināt cietušajām un citām personām saskaņā ar valsts kompensāciju shēmu⁴⁷ vienlīdzīgas iespējas saņemt kompensāciju ar noziedzīgo nodarījumu izdarītā kaitējuma seku mazināšanai. Savā darbībā CICA izvirzījusi sešus galvenos darbības virzienus, proti:

- 1) izstrādā valsts kompensāciju shēmu politiku, iesaistot šajā procesā lēmumu pieņēmējus, tai skaitā personas ar invaliditāti; novērtē esošo kompensāciju shēmu darbību;
- 2) veicina vienlīdzīgas iespējas visiem cilvēkiem, kas cietuši no noziedzīgiem nodarījumiem, saņemt kompensācijas, tai skaitā CICA – nodrošina Braila tulkojumus, nodrošina iesniegumu veidlapu pieejamību tiešsaistē; nodrošina iespējas pieteikt kompensācijas pa telefonu; nodrošina, lai informācija būtu cilvēkiem pasniegta viegli saprotamā valodā un tādā formātā, lai ar to nebūtu fiziski grūti iepazīties (nodrošina noteiktu fontu lielumu);

⁴⁵Criminal Injuries Compensation Authority. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/criminal-injuries-compensation-authority> [skatīts 20.02.2013]

⁴⁶Department of Justice (Northern Ireland). Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Compensation_Agency_for_Northern_Ireland [skatīts 20.02.2013]

⁴⁷The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offi> [skatīts 20.02.2013]

- 3) monitorē klientu apmierinātību ar sniegtajiem pakalpojumiem, un to, lai prasītāji uzskatītu, ka viņiem ir bijušas sniegtas vienlīdzīgas iespējas kompensāciju pieprasīšanas un saņemšanas procesā, lai šis process nebūtu saistīts ar jebkāda veida diskrimināciju, vajāšanu un viktimizāciju;
- 4) veic vienlīdzīgas ietekmes novērtējumu, lai nodrošinātu līdztiesību jebkurām piedāvātajām politikas izmaiņām. Minētā dēļ, ikviens projekts vai pakalpojums tiek pakļauts sākotnējam un secīgam izvērtējumam;
- 5) veic pakalpojumu nodrošinājumu arī Apvienotajā Karalistē pārstāvēto mazākumtautību valodās, tai skaitā velsiešu;
- 6) analizē jaunas pieejas, lai identificētu, apkopotu un novērtētu attiecināmo iesniedzēju vidū nepārstāvētas personu grupas, ieskaitot šo cilvēku tautību, dzimumu un vecumu.

1.2.2.1. Kompensācijas pieprasīšanas un saņemšanas process

Viss kompensācijas pieprasījuma iesniegšanas process ir organizēts tā, lai cietušais vai citas personas, kurām saskaņā ar shēmas nosacījumiem rodas tiesības pretendēt uz kompensāciju (turpmāk – „attiecināmās personas”), varētu iesniegt nepieciešamos dokumentus savā dzīves vietā elektroniski⁴⁸, neapmeklējot personīgi iestādes vai organizācijas. Ja personām nav iespējas savā dzīves vietā piekļūt datoram, tad kompensācijas pieteikumu ir iespējams iesniegt telefoniski⁴⁹. Lai paaugstinātu kompensāciju shēmas pieejamību attiecināmajam personu lokam ir izveidota sadarbība ar nevalstiskā sektorā strādājošām sabiedriskā labuma organizācijām, kuras var palīdzēt cietušajiem sagatavot nepieciešamos dokumentus kompensācijas saņemšanai vai arī pārstāvēt cietušo vai citas attiecināmās personas kompensācijas saņemšanas procesā ar CICA⁵⁰. CICA var pieprasīt arī pierādījumus par noziedzīgā nodarījuma notikumu no policijas, attiecināmām personām – pierādījumus radītā kaitējuma sekām, kā arī pieprasīt sagādāt papildus pierādījumus medicīnisku slēdzienu formā, par ar kuriem saistītiem cietušā vai citu attiecināmo personu medicīniskajiem papildus izmeklējumiem izdevumus sedz pati CICA. Pēc tam, kad attiecināmā persona ir iesniegusi CICA kompensācijas pieteikumu, tās speciālisti ar personām sazinās telefoniski, vai arī, saskaņā ar klienta vēlēšanos, veic saziņu elektroniski vai pa pastu nosūtītu vēstuļu formā.

1.2.2.2. Kompensācijas saņemšanai nepieciešamie pierādījumi un to iegūšanas formas

Lai pārliecinātos par to, vai pieprasītā kompensācija ir izmaksājama, kādā apmērā un kam tā izmaksājama, CICA veic divu veidu darbības:

---

⁴⁸ Veidlapa ieniegumam elektroniskā formātā atrodama šeit: www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica/apply-online [skatīts 20.02.2013]

⁴⁹How to apply. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica/how-to-apply> [skatīts 20.02.2013]

⁵⁰Skatīt : <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica/how-to-apply> un šeit <http://www.victimsupport.org.uk/> [skatīts 20.02.2013]

- a) pieprasa iesniegt pierādījumus personai, kura pieprasa kompensāciju (šeit ir runa par pierādījumiem, kas var apliecināt iesniedzēja rezidences piederību un uzturēšanās prasības Lielbritānijas teritorijā; pamata medicīniskie pierādījumi, kas varētu apliecināt, ka personai ir tiešām nodarīts kaitējums, kas var tikt kompensēts atbilstoši shēmas nosacījumiem);
- b) iegūst un apkopo pierādījumus (apstiprinājums no policijas par to, ka par noziedzīgo nodarījumu ir ziņots; apstiprinājums no policijas un lieciniekiem, ka iesniedzēja uzvedība nav veicinājusi noziedzīgā nodarījuma notikumu, kurā iesniedzējs guvis traumas, par kurām pieprasa kompensāciju; ja nepieciešams lēmuma pieņemšanai papildus medicīniskos pierādījumus).

Tajos gadījumos, kad iesniedzējs nevar segt izdevumus, kas viņam rodas ar papildus medicīniskajiem izmeklējumiem, lai iesniegtu pierādījumus, CICA var kompensēt šīs summas, bet ne vairāk kā 50 sterliņu mārciņu apjomā par katru izmeklējumu. Ja speciālista apmeklējums ir saistīts ar transporta izdevumiem, pastāv iespēja iesniedzējam arī segt transporta izdevumus. Tomēr iesniedzējam tiek izvirzītas arī noteiktas prasības un pienākumi, saņemot šo atbalstu no CICA⁵¹.

1.2.2.3. Kompensācijas piešķiršanas lēmuma pieņemšanas gaita

Tad, kad CICA ir iesniegts pilns kompensācijas pieteikums, tas tiek pieņemts lietvedībā un reģistrēts, piešķirot tam kārtas numuru, kas vēlāk tiek lietots konkrētā klienta identificēšanai un tālākas saziņas vienkāršošanai ar klientu. Lielāko tiesu komunikācija ar kompensācijas prasības iesniedzēju notiek telefoniski, ja vien klients nav norādījis citu saziņas veidu. Saskaņā ar shēmas 98.punktu CICA speciālists, kura lietvedībā konkrētā klienta lieta atrodas, var pieņemt lēmumu atlikt lēmuma pieņemšanu par kompensācijas piešķirumu gadījumos, ja:

- a) kompensācijas piešķiruma fakts var būt saistīts ar nepieciešamību izskatīt krimināllietu līdz galam, lai lietā tiktu noskaidroti visi apstākļi. Taču šāda rīcība pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos.
- b) ir nepieciešams pārliecināties, ka kompensācijas pieprasītājs nav saņēmis atlīdzinājumu no citiem avotiem, proti – no sociālās apdrošināšanas shēmām, apdrošināšanas līgumiem, no likumpārkāpēja un citiem, kas var būt attiecināmi uz tā paša kaitējuma sekām.

Ja minētie apstākļi nav attiecināmi vai ir jau noskaidroti, CICA atbildīgais speciālists informē klientu par pieņemto lēmumu. 56 dienu laikā pēc šī lēmuma saņemšanas klientam, vai personai kas pārstāv klientu, ir jāiesniedz CICA aizpildīta piekrišanas jeb apstiprinājumu forma. Gadījumā, ja šāda forma CICA nav iesniegta noteiktajā periodā un nav izteikt lūgums par lietas pārskatīšanu, kompensācijas maksājums netiek veikts. Ja CICA atbildīgā amatpersona ir informēta, ka noteiktajā 56 dienu laikā cietušais vai cita attiecināmā persona nevar iesniegt savu piekrišanu noteiktajā formā un

⁵¹ Skatīt Shēmas punktus no 86.-97.; <http://ej.uz/offf> [skatīts 20.02.2013]

laikā, ir iespējams pagarināt piekrišanas apstiprinājuma termiņu vēl par 56 dienām. Lūgumu pagarināt apstiprinājuma iesniegšanas termiņu var iesniegt arī pēc 56 dienu noilguma, taču pagarinājums var tikt piemērots katram klientam tikai vienu reizi. Ja cietušais, cita attiecināmā persona vai tās ar pārstāvja starpniecību izsaka noraidījumu pieņemtajam lēmumam, klienta lietu izskata cits CICA speciālists, bet pirms tam klientam ir tiesības saņemt lēmuma pieņemšanas pārskatu. Piešķirtā kompensācijas summa cietušajam tiek pārskaitīta parasti vienā maksājumā, taču tas ir iespējams tikai tādā gadījumā, ja cietušā ārstēšanās process un finanšu situācija ir pilnībā noskaidrojusies. Shēma paredz, ka maksājums var tikt sadalīts daļās un tas var saturēt arī dažādus nosacījumus, tai skaitā maksājuma atgriešanas gadījumiem. Ja ir izveidojusies situācija, kad personas ārstēšanās vēl nav noslēgusies un fiziskā kaitējuma patiesais apjoms vēl ir jānoskaidro vai arī tiek gaidītas atbildes uz kādiem informācijas pieprasījumiem no citām institūcijām, CICA ar pieņemt lēmumu par pagaidu maksājumu.

CICA var noteikt aizgādību⁵² pār kompensācijas līdzekļiem, kamēr institūcija gūst pārlicību, ka:

- a) klients pats var pārvaldīt savus līdzekļus, vai arī, ja klientam nav cita aizgādņa, kas par viņu varētu parūpēties;
- b) kaitējuma nodarītājs(ģimenes lietās) no kompensācijas līdzekļiem negūs labumu ;
- c) maksāt klientam pilnu kompensācijas summu uzreiz nav klienta interesēs.

Šādam aizgādības fondam var uzlikt par pienākumu administrēt cietušās personas finanšu līdzekļus gadījumā, ja kompensācijas summa ir liela un nav galīga. Tas nozīmē, ka tos līdzekļus, kas klienta vajadzībām nav nepieciešami, aizgādības fonds atmaksā atpakaļ uzreiz CICA, lai klientam vēlāk nebūtu saistošas neērtības no iespējamā galējā kompensācijas summas pārrēķina.

Kompensācija var tikt izmaksāta arī regulāro maksājumu formā⁵³ tajos gadījumos, kad CICA uzskata, ka vienas kopīgas maksājuma summas izmaksa nebūs cietušā interesēs. Kompensācijas summas pārvaldīšanu var uzticēt arī tiesas likumīgi ieceltam aizbildnim, kurš rīkojas saskaņā ar Aizstāvības tiesas lēmumu⁵⁴. Tiesa šajā gadījumā nozīmē personu, kura būs aizbildnis, turklāt Apvienotajā Karalistē aizbildņa statusā var nonākt šim mērķim speciāli apmācīta valsts amatpersona, kura profesionāli aizstāv sava klienta intereses, kamēr tas gūst spēju pats par sevi pastāvīgi rūpēties un vadīt savas finanšu un citas lietas.

Gadījumā, ja klients ir nepilngadīgais, kompensācijas summa tiek ieskaitīta depozīta kontā bankā, kas tiek atvērts uz nepilngadīgā vārda ar nosacījumu, ka nepilngadīgais šo naudu saņems ar

⁵² Autora piezīme: šajā gadījumā aizgādība nav domāta tradicionālajā Latvijas tiesību sistēmas izpratnē, bet tas ir drīzāk instruments starp aizgādību un aizbildnību, kas nodibināts interešu aizstāvībai uz personas īslaicīgu nespējas laiku. Tikpat labi tas varētu būt viens pilnvarnieks vai pilnvarnieku grupa (Trust is a fund that is managed by a person or group of people (trustees) on client behalf and in client's interest); <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/trust> [skatīts 20.02.2013]

⁵³ Annuities. Pieejams: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/annuities> [skatīts 20.02.2013]

⁵⁴ Autora piezīme: Latvijā līdzīgākā funkciju ziņā ir Bāriņtiesai; Court of Protection. Pieejams: <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Court+of+Protection> [skatīts 20.02.2013]

visiem nopelnītajiem procentiem, kad kļūs pilngadīgs. CICA var ņemt vērā dabisko vai formālo aizbildņu vēlmi ieskaitīt nepilngadīgajam piekritīgo naudas summu jebkurā citā bankas kontā uz nepilngadīgā vārda, ar nosacījumu, ka līdz 18 gadu sasniegšanai nepilngadīgais vai tā aizbildņi nevarēs piekļūt šai summai. Ja nepieciešams, no šīs kompensāciju summas ir iespējams saņemt avansa summas, kas nepieciešamas bērna veselības uzturēšanai, labklājībai vai izglītībai, taču tādu saņemšanai vecākiem vai personām, kas tos aizstāj ir jāiesniedz šāda rakstura izdevumus apliecinoši dokumenti. Ja persona, kurai ir 16 vai 17 gadi, dzīvo patstāvīgi, CICA var pieņemt lēmumu par visas kopīgās summas izmaksu. Ja tiek konstatēts, ka nepilngadīgā interesēs ir kompensāciju izmaksāt regulāru uzturlīdzekļu vai izmaksu formā vai aizgādības formā (*annuity or a trust* – angļu val.), iestāde ir tiesīga pieņemt arī šāda veida lēmumu. Lēmumu pieņemšanas gadījumā par kompensācijas summas izmaksas labāko veidu nepilngadīgajam CICA aizbildņiem izskaidros, kāpēc ir izveidots tieši tāds konkrētais piedāvājums.

1.2.2.4. Kompensācijas atmaksāšanas prasība

CICA cietušajam var pieprasīt atmaksāt atpakaļ izmaksāto naudas summu šādos gadījumos, ja:

- a) cietušais nav sadarbojies ar tiesību aizsardzības iestādēm, kā rezultātā likumpārkāpēju nav bijis iespējams saukt pie likumā paredzētās atbildības;
- b) cietušais ir apzināti maldinājis CICA, slēpjot lietā svarīgus faktus, kas varēja ietekmēt kompensācijas izmaksāšanas lēmuma pieņemšanu;
- c) cietušais ir saņēmis kompensāciju par tai nodarīto kaitējumu no citiem avotiem, bet nav par šo faktu informējis CICA.

Ja lēmums par kompensācijas atmaksas nepieciešamību tiek pieņemts, par to tiek informēts attiecīgais CICA klients, kuram 30 dienu laikā ir iespēja apstrīdēt CICA lēmumu, norādot apstrīdēšanas iemeslus. CICA patur sev tiesības mainīt izmaksājamās kompensācijas apmēru un kārtību, ja tās rīcībā ir nonākuši jaunatklāti apstākļi vai fakti, kas ietekmē kompensācijas noteikšanas nosacījumus. Šādā gadījumā klients tiek informēts nekavējoties, norādot pieņemtā lēmuma iemeslus.

1.2.2.5. Lēmumu pārskatīšana par kompensācijas piešķiršanu un pārsūdzības iespējas

CICA pieņemtos lēmumus attiecīgā klienta lietā var pārskatīt pat gadījumos, ja galīgais kompensācijas maksājums jau ir veikts, ja:

- a) ir atklājušies jauni apstākļi lietā, kas pirms tam nebija zināmi;
- b) uz šādu nepieciešamību norāda pirmā līmeņa tiesa⁵⁵.

CICA to var darīt, ja ir nepieciešams cietušajam veikt papildus maksājumu:

---

⁵⁵ Autora piezīme: angļu valodā institūcijas nosaukums ir *First-tier Tribunal (Criminal Injuries Compensation)*.

- ja cietusī persona jau ir saņēmusi maksājumu, taču no likumpārkāpuma rezultātā gūtā fiziskā kaitējuma vēlāk iestājas šīs personas nāve;
- ja cietušās personas veselības stāvoklī ir radušās tādas izmaiņas, kas dod pamatu jau izmaksāto summu uzskatīt par nepietiekamu.

Pēc cietušā lūguma lietas pārskatīšana var notikt divu gadu laikā pēc gala lēmuma par kompensācijas izmaksu pieņemšanas. Ja klients iesniedz lūgumu pēc divu gadu termiņa notecējuma, tad ir jābūt pietiekamiem pierādījumiem par šāda soļa lietderību, jo nekādu citu faktu vākšana vairs nenotiek un tiek ņemti vērā tikai un vienīgi klienta iesniegtie pierādījumi.

Kompensācijas piešķiršanas lēmumu pārsūdzot un pārvērtējot lietā esošos pierādījumus un informāciju par klienta veselības stāvokli, var tikt pieņemts lēmums gan par kompensācijas apjoma palielināšanu, gan par kompensācijas summas samazināšanu, kāda bija klientam noteikta pirms pārsūdzības.

Ja klientu lietas pārskatīšanas rezultātā pieņemtais lēmums neapmierina, tam ir tiesības iesniegt apelāciju pirmās instances tiesā⁵⁶. Brīdī, kad CICA ir pieņēmusi lēmumu par lietas atkārtotas izskatīšanas rezultātiem, tas, papildināts ar paskaidrojumiem, tiek nosūtīts klientam, pievienojot veidlapu, kas paredzēta apelācijas sūdzības iesniegšanai pirmā līmeņa tiesā. Aizpildot apelācijas veidlapu klientam ir pienākums norādīt tos iemeslus, kuru dēļ viņi uzskata CICA pieņemto lēmumu par nepamatotu. Aizpildītajai apelācijas veidlapai ir jāpievieno pierādījumi klienta apgalvojumiem, un tā jānosūta apelācijas institūcijai 90 dienu laikā no brīža, kad ir pieņemts lēmums par lietas pārskatīšanas rezultātiem CICA. Cietušajam vai citai attiecināmai personai ir tiesības lūgt apelācijas institūcijai pagarināt apelācijas iesniegšanas termiņu, taču tas jādara 90 dienu ietvaros no brīža, kad CICA pieņēmusi lēmumu par lietas pārskatīšanas rezultātiem.

Saņemot apelācijas pieteikumu, pirmās instances tiesa iesniedzējam (cietušajam vai citai attiecināmai personai) izskaidro tiesas procesa norisi. Ja apelācijas pieteikums tiek izskatīts mutiskā procesā, tad CICA pārstāvis piedalās lietas izskatīšanas procesā, sniedzot savus paskaidrojumus par pārskatītā lēmuma pieņemšanas apstākļiem un faktiem, kas ņemti vērā izdarot secinājumus. Apelācijas procesa rezultātā var tikt pieņemts lēmums, kas iesniedzējam ir labvēlīgāks (a); kas iesniedzējam ir nelabvēlīgāks, nekā CICA pārskatītās lietas lēmums (b); tas var palikt arī nemainīgs – tāds pats, kādu pieņēma CICA, pārskatot lietu (c).

1.2.3. Kompensāciju veidi un to izmaksas nosacījumi

Kompensāciju shēma paredz maksājumus personām, kurām ir nodarīts būtisks kaitējums, un personām, kuras ir smagi cietušas noziedzīgu nodarījumu notikuma rezultātā. CICA speciālisti, iepriekš izvērtējot iestājušos situāciju un saņemot vai pieprasot pierādījumus par noziedzīgā

⁵⁶Criminal Injuries Compensation Tribunal - Rules and legislation. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/tribunals/criminal-injuries-compensation/rules-and-legislation> [skatīts 20.02.2013]

nodarījuma notikumu un cietušo vai attiecināmo personu, var pieņemt lēmumu par dažādu veidu naudas izmaksām, proti – kompensācijām. Shēma paredz dažādus maksājumu veidus atkarībā no tā, kādus kaitējuma veidus, kas nodarīti cietušajam vai citām attiecināmām personām, paredzēts ar šo maksājumu kompensēt. Pavisam kopā izšķir astoņus kompensāciju veidus:

- a) maksājums par nodarīto kaitējumu;
- b) ienākumu zaudējuma maksājums;
- c) maksājums īpašu izdevumu segšanai;
- d) maksājums sakarā ar tuvinieka zaudējumu;
- e) maksājums bērnam;
- f) apgādnieka zaudēšanas maksājums;
- g) atšķirīgi atbalsta maksājumi nāves gadījumiem;
- h) maksājumi apbedīšanas izdevumu segšanai.

Ja persona pati ir cietusi no noziedzīgā nodarījuma, tās iegūtajām traumām attiecīgu pretlikumīgo darbību rezultātā ir jāatbilst shēmas pielikumā⁵⁷ uzskaitītajām traumām, bet situācijās, kad cietušās personas veselības stāvoklis ir bijis slikts vai tai ir bijušas traumas jau pirms noziedzīgā nodarījuma, bet noziedzīgā nodarījuma kaitējuma rezultātā veselības stāvoklis ir pasliktinājies, šai personai joprojām saglabājas tiesības uz kompensāciju⁵⁸. Ja persona cietusi no seksuāla rakstura uzbrukuma un vienlaikus tai ir nodarītas psiholoģiska rakstura ciešanas, tad cietušajam tiks aprēķināta kompensācija vai nu par fiziskajām traumām vai arī par psiholoģiskajām, izmaksājot to kompensācijas summu, kura būs šajā gadījumā vislielākā. Tajā gadījumā, ja fiziska rakstura kaitējums cietušajam tiks novērtēts kā būtiskākais, arī tad cietušais saņem pietiekamu kompensāciju, jo pie seksuālas vardarbības rezultātā iegūtu traumu kompensēšanas tiek prezumēta psiholoģiskas traumas esamība, pat tad, ja cietušais pats to nav identificējis.

Gadījumos, ja cietušajam noziedzīgā nodarījuma rezultātā ir radušās vairākas traumas, kas vērtējamas saskaņā ar Shēmas nosacījumiem kā nopietnas katra par sevi atsevišķi, cietušajam tiek izmaksāta maksimālā iespējamā kompensācija, kas ir £ 250 000 vērtībā⁵⁹. Tomēr Shēma paredz, ka cietušais nevar saņemt kompensāciju vairāk kā par trīs atsevišķām nopietnām traumām, kas radušās noziedzīga nodarījuma rezultātā, bet cietušie var saņemt papildus maksājumus gadījumos, ja:

- a) seksuāla uzbrukuma rezultātā cietušajai personai ir iestājusies grūtniecība;
- b) seksuālas vardarbības rezultātā ir bojā gājis mātes miesās esošs auglis;

⁵⁷ TARIFF OF INJURIES –PART A: PHYSICAL AND MENTAL INJURIES; TARIFF OF INJURIES – PART B: SEXUAL AND PHYSICAL ABUSE AND OTHER PAYMENTS - The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

⁵⁸ Autora piezīme: Slimības vai traumas saasinājumam jābūt novērtētam ar kompensācijas summu ne mazāk kā £ 1 000 apmērā. Ja kaitējums ir nodarīts mazākā mērā, slimības saasināšanās vai traumas padziļināšanās netiek kompensēta.

⁵⁹ Autora piezīme: Annex E: Tariff of Injuries, Compensation Level A20, The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

- c) seksuālas vardarbības rezultātā persona saslimusi ar seksuāli transmisīvu slimību.

1.2.3.1. Ienākumu zaudējuma maksājums⁶⁰

Šāda veida maksājumu Shēma paredz tiem cietušajiem, kuri dēļ noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarītā kaitējuma nespēj sev nopelnīt iztiku kā iepriekš. Lai kvalificētos šim kompensācijas veidam, nodarītajam kaitējumam veselībai ir jābūt pietiekami nopietnam, vai arī jāpastāv tādiem apstākļiem, kuru rezultātā iespējas nopelnīt iztiku ir tik ļoti ierobežotas, ka nav novēršamas. Šajā gadījumā par ierobežotām iespējām veikt algotu darbu tiek uzskatīta tāda darba nespēja, ka cietušais nav spējīgs strādāt dažas stundas nedēļā. Tomēr ienākumu zaudējuma maksājumam nav attiecināmi tie cietušie, kas nevar strādāt vairs pirms traumas veikto darbu, taču aizvien spēj strādāt citus darba veidus (proti, ja ir jāmaina nodarbošanās veids) un tādējādi legāli gūt sev ienākumus.

Lai saņemtu šo maksājumu, cietušajam ir jāspēj CICA iesniegt pierādījumus, ka:

- a) noziedzīgā nodarījuma notikuma brīdī cietušais strādāja algotu darbu;
- b) pēdējos trīs gadus līdz noziedzīgā nodarījuma notikumam cietušais ir strādājis algotu darbu, vai arī cietušajam ir bijusi cita rakstura legāla nodarbošanās ar kuras palīdzību cietušais ir guvis ienākumus;
- c) cietušajam darba nespēja ir saglabājusies vismaz pēdējās 28 nedēļas pēc noziedzīgā nodarījuma rezultātā gūto traumu gūšanas un pirms šo traumu gūšanas cietušais nav bijis darba nespējīgs 28 nedēļas tādā veidā, lai būtu zaudējis spēju pastāvīgi gūt ienākumus.

Kad CICA iestāde ir saņēmusi pieteikumu no cietušā ienākumu zaudējuma maksājuma saņemšanai, cietušajam tiek izteikts lūgums iesniegt pierādījumus, taču šis lūgums neizslēdz, ka CICA pārbauda atsevišķus faktus patstāvīgi. Lai cietušais varētu pierādīt ienākumu zaudējumus, viņam ir jāiesniedz CICA – parasti prasītie pierādījumi šajā gadījumā ir darba algas uzskaites tabeles, bet, ja cietušais pirms noziedzīgā nodarījuma notikuma bija plānojis uzsākt strādāt jaunā darba vietā, bet nav to spējis dēļ kaitīgajām sekām, kas iestājušās nodarījuma rezultātā, jāiesniedz pierādījumi jaunā darba piedāvājuma vai apstiprinājuma formā. Ja cietusī persona ir bijis pašnodarbinātais, tad CICA pieprasa Ieņēmumu dienesta izziņu, kas pierāda ienākumu gūšanas faktu un nodokļu nomaksu. Izmaksājamā summa cietušajam tiek aprēķināta vadoties no reālajiem ienākumu zaudējuma faktiem – pēc 28 nedēļu perioda beigām; pēc faktiskā datuma, kad cietušais vairs nevarēja turpināt gūt ienākumus; ņemot vērā pensijas vecuma iestāšanos un citus faktus.

Ienākumu zaudējuma maksājumus cietušajam sāk izmaksāt tikai pēc 28 nedēļu notecējuma pēc traumas iegūšanas vai arī noziedzīgā nodarījuma notikuma, kura dēļ trauma vai traumas radušās, ja abi iepriekš minētie fakti pilnībā sakrīt.

⁶⁰ Angļu valodā: Loss of earnings payment; The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012, para 30. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

1.2.3.2. Maksājumi īpašu izdevumu segšanai⁶¹

Shēmā ir paredzēts arī tāds maksājuma veids cietušajiem un citām attiecināmām personām, ar kura palīdzību ir iespējams segt izdevumus, kas radušies tiešā saistībā ar noziedzīgā nodarījumā radītajām kaitīgajām sekām. Šis maksājuma veids ir attiecināms tajos gadījumos, kad cilvēks ir zaudējis spēju strādāt vairāk nekā 28 nedēļu garumā vai arī ir kļuvis rīcības nespējīgs dēļ noziedzīgā nodarījumā gūtajām traumām. Šo maksājumu, atšķirībā no ienākumu zaudējumu maksājuma, var veikt laika periodā līdz 28 nedēļām pēc kaitīgo seku iestāšanās datuma. Maksājumus īpašu izdevumu segšanai ir iespējams veikt sākot no kaitējuma nodarīšanas dienas cietušajai personai. Lai varētu pretendēt uz šo maksājuma veidu, cietušajam ir jāpierāda, ka viņam nepieciešamos pakalpojumus vai citu pasākumu īstenošanu nav iespējams apmaksāt kādā citā veidā vai gūt šiem maksājumiem līdzekļus no citiem finanšu avotiem, vai saņemt bez maksas. Cietušajam turklāt ir jāpierāda, ka attiecīgie pakalpojumi viņam ir nepieciešami un ir saistīti ar pret viņu izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīgajām sekām, proti, to novēršanu. Ar šo maksājumu var kompensēt cietušā izdevumus dažādām viņam nepieciešamajām fiziskā atbalsta ierīcēm – kruķiem, spieķim, protēzēm, brillēm un tam līdzīgi. Taču ar šo maksājumu summu cietušajam kompensē izdevumus, kuri rodas pašam cietušajam, un šie izdevumi ir jāpierāda ar rēķiniem un kvītīm. Ar šo maksājumu ir iespējams arī kompensēt cietušajam izdevumus ratiņkrēslu iegādei, speciālos palīg līdzekļus staigāšanai, ierīkot pacēlāju un rampu pie dzīvojamās mājas; pastāv iespēja kompensēt izdevumus, kas saistīti ar aprūpētāja nepieciešamību, lai izvairītos no apdraudējuma radīšanas pašam cietušajam un citiem cilvēkiem, ja cietušais nespēj adekvāti vadīt savu uzvedību. Bez tam ar šo maksājumu veidu var kompensēt aizbildņa izdevumus, ja cietušajam nodarītā kaitējuma rezultātā radušies garīga rakstura traucējumi. Lai saņemtu šo kompensāciju maksājumu, ir jāpierāda, ka šo pakalpojumu nav iespējams saņemt no Nacionālās Veselības aprūpes organizācijām⁶² vai citiem avotiem, piemēram, pašvaldību sociālajiem aprūpētājiem. Maksājuma summa var būt atteikta vai samazināta tajos gadījumos, kad šos zaudējumus kompensē apdrošināšanas kompānija pamatojoties uz starp cietušo un kompāniju iepriekš (pirms kaitīgo seku iestāšanās) noslēgta līguma.

1.2.3.3. Maksājums, sakarā ar tuvinieka zaudējumu⁶³

Tas tiek izmaksāts t.s. attiecināmajām personām, no kuru loka tiek izslēgti:

- a) mirušā bijušais laulātais vai bijušais reģistrētās kopdzīves partneris;
- b) persona (radnieks), kura mirušā nāves brīdī bija no viņa atsvešinājusies.

⁶¹Special expenses payments (paragraphs 50 to 56); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

⁶²NHS. Pieejams: <http://www.nhs.uk/Pages/HomePage.aspx> [skatīts 25.01.2013]

⁶³Bereavement payments (paragraphs 61 and 62); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf>[skatīts 25.01.2013]

Ja iesniedzējs ir mirušā cietušā vienīgais tuvinieks, viņam tiek izmaksāta vienreizēja, fiksēta summa £11,000 apmērā, bet ja sērojošo tuvinieku ir vairāk ka viens – katram vienreizēja un fiksēta summa £5,500 apjomā.

1.2.3.4. Maksājums bērnam⁶⁴

Uz šo kompensācijas veidu var pretendēt mirušā cietušā bērns, kurš cietušā nāves brīdī ir bijis cietušā aprūpē. Minētais maksājums ir vērtējams drīzāk kā simboliska kompensācija bērnam par vecāka zaudēšanu, lai atzītu no valsts puses bērna zaudējumu un bērnam nodarītās ciešanas, kas saistītas vairāk ar emocionālu kaitējumu atlīdzību – mīlestības, pieķeršanās, rūpju un uzraudzības zudumu, ko bērns parasti saņem no vecākiem. Šis maksājums tiek aprēķināts uz katru bērna dzīves gadu – sākot no vecāka nāves dienas un beidzot ar pilngadības iestāšanos. Kompensācija bērnam tiek aprēķināta 2 tūkstoši sterliņu mārciņu apjomā par katru gadu, ko bērns līdz pilngadībai pavadīs bez vecāka klātbūtnes. Ja nepieciešams, atsevišķos gadījumos CICA var lemt par papildus maksājumiem bojā gājuša cietušā bērnam.

1.2.3.5. Apgādnieka zaudēšanas maksājums⁶⁵ jeb atkarības maksājums

Tas iedalās divu veidu maksājumos:

- a) Finansiālas atkarības maksājumos (apgādnieka zaudējums) un
- b) Fiziskas atkarības maksājumos.

1.2.3.6. Apgādnieka zaudēšanas maksājums (finansiālā atkarība)

Lai šis maksājums būtu attiecināms, mirušajam cietušajam:

- a) viņa nāves dienā ir jābūt bijušam nodarbinātam algotā darbā;
- b) ja viņš savā nāves dienā nav bijis nodarbināts algotā darbā, tad viņam trīs gadus pirms nāves dienas jābūt strādājušam algotu darbu;
- c) viņa nāves dienā ir jāpastāv objektīvam iemeslam, kura dēļ viņš nav strādājis algotu darbu. Piemēram, bijis pašnodarbināts vai studējis pilna laika mācību programmā.

Šis maksājuma veids nav attiecināms gadījumos, kad mirušā cietušā galvenais ienākumu avots ir bijis saistīts ar kādu no sociālajiem pabalstiem. Minētais maksājums tiek attiecināts tikai uz to laika posmu, kamēr pastāv finansiālās vai fiziskās atkarības iemesli (fakts). Maksājuma summa tiek aprēķināta par periodu no cietušā nāves dienas līdz brīdim, kamēr iestājas viens no šādiem faktiem:

---

⁶⁴Child's payments (paragraphs 63 to 66); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

⁶⁵Dependency payments (paragraphs 67 to 74); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

- ja tuvinieks, kurš kvalificējies šai kompensācijas formai ir nepilngadīgs, tad šis periods noslēdzas vienu dienu pirms nepilngadīgā 18 gadu jubilejas;
- līdz dienai, kurā mirušais cietušais būtu sasniedzis pensijas vecumu;
- līdz dienai, kad saskaņā ar shēmas⁶⁶ nosacījumiem varētu būt gaidīta cietušās personas dabiskā nāve;
- līdz dienai, kad varētu būt sagaidāma kvalificētā tuvinieka dabiskā nāve;
- līdz mirušā cietušā piecdesmitajai nāves gadadienai.

Atkarības maksājums tiek aprēķināts vienā summā un izmaksāts vienā maksājumā, ja šim maksājumam kvalificējušās vairākas personas (cietušā tuvinieki), tad šī summa tiek sadalīta viņu starpā, kamēr vien tie neatkrīt dēļ kāda no augstāk minētajiem iemesliem. Ja kāds no vairākiem tuviniekiem atkrīt, pārējo daļas palielinās.

1.2.3.7. Apgādnieka zaudēšanas maksājums (fiziskā atkarība)

Gadījumā, ja mirušais cietušais kādai personai (pārdzīvojušajam tuviniekam) ir bijis galvenais aprūpētājs, shēma paredz pārdzīvojušam tuviniekam finansiālu atbalstu pēc aprūpētāja nāves iestāšanās. Šajā gadījumā par galveno aprūpētāju tiek uzskatīta persona, kura savas dzīves laikā veikusi lielāko jeb būtiskāko daļu fiziskās aprūpes nodrošināšanā pārdzīvojušajam tuviniekam. Aprūpētāja zaudējuma periods, par kuru tiek aprēķināts attiecīgais kompensācijas apjoms, tiek skaitīts no aprūpētāja nāves iestāšanās brīža. Iesniegto prasību par fiziskās atkarības maksājuma piešķiršanu CICA izskata tādā pašā kārtībā, kā par apgādnieka zaudēšanu, ja iesniedzējam bijusi materiāla rakstura atkarība. Proti, maksājuma prasītājam ir jākvalificējas šim maksājumam saskaņā ar shēmas 67.-74.punktā⁶⁷ definētajām prasībām.

Par fiziskās atkarības pazīmēm tiek uzskatītas šādas pārdzīvojušā tuvinieka vajadzības, kuras mirušais cietušais savas dzīves laikā ir piepildījis:

- a) atbalsts personīgās higiēnas nodrošināšanā (ķermeņa higiēna, tualetes apmeklēšana);
- b) kontinences vadības nodrošināšana;
- c) pārtikas nodrošināšana un ēdiena gatavošana;
- d) medikamentu lietošanas un vienkāršu aprūpes procedūru nodrošināšana;
- e) iesniedzēja ikdienas uzraudzība un atbalsts sadzīvē.

Shēmā paredzēti arī tādi maksājumi, kas nosacīti ar dažādu dzīves situāciju iestāšanos cietušā un viņa tuvinieku dzīvē, ja:

⁶⁶ Annex F, Table C- Assumptions in relation to life expectancy; The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

⁶⁷Dependency payments (paragraphs 67 to 74); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

- cietušajam noziedzīgā nodarījuma rezultātā ir nodarīts tāds kaitējums veselībai, ka cietušā nāve iestājas paejot noteiktam laikam no kaitējuma iestāšanās brīža. Arī šādos gadījumos shēma paredz atkarības maksājumus un maksājumus mirušā cietušā bērnam (vai bērniem). Ja cietušajam pirms viņa nāves jau ir izmaksātas kādas kompensācijas summas, tad atkarības vai bērna maksājums tiks reducēts cietušajam jau iepriekš izmaksātās summas apmērā. Ja uz atkarības vai bērna maksājumu pretendē vienlaikus vairākas personas, tad pārdzīvojušajiem tuviniekiem izmaksājamā summa tiek samazināta proporcionāli katram prasītājam. Ja kopš cietušā nāves dienas jau pagājuši divi gadi un pārdzīvojušie tuvinieki tad prasa sev apgādnieka zaudējuma (atkarības) kompensācijas un šī cietušā lieta CIVA jau ir slēgta kā izskatīta pēc būtības, tad CICA neatsāk jaunu apstākļu noskaidrošanu slēgtajā lietā par maksājuma piešķirumu mirušā cietušā tuviniekiem. Mirušā cietušā tuvinieki kompensāciju par apgādnieka zaudēšanu – fiziskas vai materiālas atkarības dēļ – var saņemt tikai tajā gadījumā, ja viņi iesniedz CICA neapstrīdamus pierādījumus, ka cietušā nāve ir iestājusies tiešā saistībā ar kaitējumu veselībai, kas nodarīts noziedzīgā nodarījuma notikuma rezultātā;
- cietušais ir miris no veselības satricinājuma, kam nav saistības ar noziedzīgā nodarījumā iegūtajām traumām, bet par noziedzīgā nodarījumā iegūtajām traumām vēl nav saņēmis viņam pienākušos kompensāciju, viņa pārdzīvojušiem attiecināmiem tuviniekiem ir tiesības saņemt kompensāciju – ja mirušajam cietušajam uz viņa nāves dienu pastāvēja tiesība šādu kompensāciju saņemt, bet viņš savas dzīves laikā to nav saņēmis (a); - ja pārdzīvojušie tuvinieki bija no mirušā cietušā finansiāli vai fiziski atkarīgi saskaņā ar shēmas nosacījumiem. Šādā gadījumā maksājums mirušā pārdzīvojušajiem tuviniekiem ir ierobežots un var attiekties tikai uz ienākumu zaudējumiem, kurus mirušais cietušais varētu pamatoti gūt līdz savai nāves dienai un speciālajiem izdevumiem, kas mirušajam radušies līdz viņa nāves dienai. Šādos gadījumos pārdzīvojušie tuvinieki nevar saņemt kompensāciju par jau mirušajam cietušajam nodarītajiem miesas bojājumiem, kas viņam pirms nāves bija iestājušies dēļ noziedzīgā nodarījuma notikuma.

1.2.3.8. Maksājumi apbedīšanas izdevumu segšanai

Maksājumi apbedīšanas izdevumu segšanai kopumā saskaņā ar shēmu nedrīkst pārsniegt £5,000. Kompensāciju shēma paredz maksājumu tikai par standarta bērnu izdevumiem gadījumos, ja cietusī persona ir mirusi no noziedzīgā nodarījumā gūtajiem miesas bojājumiem. Brīdī, kad CICA ir saņēmusi pieteikumu no mirušā cietušā pārdzīvojušajiem tuviniekiem un CICA ir konstatējusi, ka gadījums ir attiecināms, tiek izmaksāta naudas summa 2 500 sterliņu mārciņu apjomā. Gadījumos, ja faktiskie bērnu izdevumi pārsniedz tam atvēlēto standarta summu, pierādot iesniedzēja izdevumus

CICA var pieņemt lēmumu palielināt kompensācijas summu apbedīšanas izdevumu segšanai vēl līdz 2 500 sterliņu mārciņām. No shēmas apmaksājamos bērnu izdevumos var iekļaut šādas izmaksas⁶⁸:

- a) sludinājums laikrakstā;
- b) bērnu mielasts;
- c) kapakmens un ziedi;
- d) mirušā cietušā transportēšanas izdevumi uz viņa izcelsmes valsti;
- e) citas izmaksas, kuras ir objektīvi nepieciešamas bērnu ceremonijas norisei, izdevumus pierādot ar apmaksātiem rēķiniem.

1.2.4. Valsts kompensāciju shēmas papildus nosacījumi

Lai finansiālais atbalsts nonāktu pie shēmas mērķa grupām – noziedzīgos nodarījumos cietušajiem un viņu tuviniekiem, tiek izvirzīta virkne attiecināmo nosacījumu un ieviestas kompensāciju aprēķināšanas metodes atbilstoši noziedzīgā nodarījuma rezultātā iegūtajām traumām un kaitējuma veidiem. Shēmas ietvaros šie atbalsta juridiskie mehānismi definēti shēmas pielikumos, kuri nosaka:

- a) shēmā lietojamo terminu interpretāciju (A Pielikums);
- b) definē un skaidro vardarbīga noziedzīga nodarījuma jēdzienu tā, kā tas tiek lietots shēmas izpratnē (B Pielikums);
- c) skaidro, kas tiek saprasts ar jēdzienu `attiecināmās vietas` - vietas uz kurās notikušiem noziedzīgiem nodarījumiem šī shēma ir attiecināma (C Pielikums);
- d) definē un skaidro, kā cietušā vai citu personu iepriekšējās sodāmības var ietekmēt shēmā paredzēto kompensāciju apjomu un kuros gadījumos dēļ šiem iemesliem personām var būt atteikta kompensācijas izmaksa (D Pielikums);
- e) sniedz noziedzīgos nodarījumos gūto un attiecināmo kaitējumu uzskaitījumu, paredzot katram kaitējuma veidam noteiktas kompensācijas robežās un pamato izmaksājamo summu izmaiņas vienas kaitējuma grupas ietvaros (E Pielikums);
- f) nosaka kompensāciju aprēķināšanas formulas dažādiem gadījumiem (F Pielikums un tajā ietilpstošā tabula -C).

1.3. Prakses kodekss darbam ar cietušajiem un tajā nostiprinātā cietušo atbalsta sistēma kā valsts nodrošinātais pakalpojuma minimums cietušajām personām

Prakses kodekss darbam ar cietušajiem (turpmāk – Kodekss) izstrādāts un pieņemts pamatojoties uz 2004.gada Vardarbības mājsaimniecībā, noziedzības un cietušo likuma nosacījumiem

---

⁶⁸Funeral payments (para 75.-77.); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013]

(*Domestic Violence, Crime and Victims Act, 2004*⁶⁹ - angļu val.). Šī normatīvā akta 3.daļas pirmās sadaļas 32. punkts paredz, ka Valsts Sekretāram ir jāizstrādā kodekss, kurā tiek paredzēti procesuāli pasākumi valsts un citu iestāžu rīcībai attiecībā uz noziedzīgos nodarījumos cietušajiem; kārtību, kādā attiecīgais kodekss izstrādājams un apstiprināms parlamentā. Prakses kodeksā darbam ar cietušajiem tiek sniegts to institūciju uzskaitījums, kurām Anglijā un Velsā, kā arī atsevišķās citās Lielbritānijas teritorijās ir pienākums sniegt noziedzīgos nodarījumos cietušajiem to pakalpojumu minimumu, kas paredzēts Lielbritānijas tiesību aktos, kā arī kārtību, kādā noziedzīgos nodarījumos cietušie var iesniegt ziņojumus/sūdzības par apiešanos ar viņiem vai trūkumiem viņiem paredzētajā servisa sistēmā (minētā kodeksa 1.4 un 1.5 punkti). Kodekss paredz, ka par tā normu pārkāpumiem, ja atbildīgā institūcija šo trūkumu nav novērsusi pēc personas sākotnējās sūdzības, personām ir tiesības iesniegt sūdzību Parlamentārajam Ombudam (*Parliamentary Ombudsmen* - angļu val.), kurš izmeklē iesniegumā norādītos apstākļus saskaņā ar Parlamentārā komisāra likumu (*The Parliamentary Commissioner Act 1967*⁷⁰ - angļu val.). Kodeksa nosacījumi attiecināmi tikai uz Angliju un Velsu, bet Skotijai⁷¹ un Ziemeļīrijai⁷² šajā gadījumā pastāv atsevišķas prakses un tiesiskie regulējumi.

1.3.1. Kodeksa⁷³ būtība un mērķis

Visiem cietušajiem, tostarp bojā gājušo cietušo tuviniekiem, jābūt pieejamiem dažādiem atbalsta pasākumiem. Saskaņā ar šo Kodeksu valstij ir pienākums nodrošināt tādas sistēmas darbību, kas nodrošinātu cietušajiem un viņu tuviniekiem pieejamus pakalpojumus tajā teritorijā, kurā cietušais vai viņa tuvinieki dzīvo. Šāds atbalsts personām ir jāsaņem savlaicīgi un pietiekamā kvalitātē, lai apmierinātu katra upura individuālās vajadzības, tostarp tiem cietušajiem, kam nepieciešams individuāls atbalsts. Noziegumos cietušajiem pēc noziedzīgā nodarījuma notikuma ir nepieciešams dažāda veida atbalsts, tostarp sagatavojoties iesaistei tiesas procesā un komunicējot ar valsts institūcijām, kā arī iesniedzot pierādījumus kriminālprocesā. Par vienu no galvenajām institūcijām, kas sniedz cietušajam sākotnējo atbalstu uzreiz pēc noziedzīgā nodarījuma notikuma, tiek minēta policija, kuras pienākumos ietilpst informēt cietušo par viņam pieejamiem atbalsta dienestiem un atbalsta veidiem, ko noziedzīgā nodarījuma upuris var saņemt.

⁶⁹ Domestic Violence, Crime and Victims Act, 2004. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/28/contents> [skatīts 07.12.2012].

⁷⁰ The Parliamentary Commissioner Act 1967. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/13> [skatīts 20.12.2012].

⁷¹ Autora piezīme: Skotijā 2012.gadā ir noslēdzies konsultatīvais saskaņošanas process, lai izstrādātu un ieviestu Cietušo un liecinieku likumu, kas būtu spēkā tikai Skotijas teritorijā. Informācija par likumdošanas iniciatīvas gaitu un iesniegtajiem priekšlikumiem ir publiskota Skotijas valdības mājas lapā 2013.gada 23.janvārī un ar to var iepazīties ikviens interesents: „Making Justice Work for

Victims and Witnesses”, <http://www.scotland.gov.uk/Resource/0041/00412912.pdf> [skatīts 30.01.2013]

⁷² Code of Practice for Victims of Crime. Pieejams: <http://ej.uz/o31s> [skatīts 30.01.2013]

⁷³ The Code of Practice. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 30.01.2013]

Kodeksā ietverts institūciju uzskaitījums, kurām ir pienākums nodrošināt valsts paredzēto atbalstu noziegumos cietušajiem, taču šis uzskaitījums nav galīgs – tas vairāk definē valsts iestāžu loku, jo visus pakalpojumu sniedzējus uz vietām uzskaitīt nav iespējams. Kodekss nosaka, ka cietušajiem atbalsta pakalpojumus sniedz:

- Krimināllietu pārskatīšanas komisija⁷⁴;
- Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju iestāde (CICA)⁷⁵;
- Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju Apelācijas komisija⁷⁶;
- Karaliskā prokuratūra⁷⁷;
- Viņas Majestātes tiesu dienests⁷⁸;
- Apvienotā Anglijas un Velsas policija, Karaliskās prokuratūras liecinieku aizsardzības dienests, Lielbritānijas transporta policija, Aizsardzības ministrijas policija⁷⁹;
- Pirmstermiņa atbrīvoto uzraudzības dienests, Cietumu dienests, Probācijas dienests un Nepilngadīgo likumpārkāpēju uzraudzības dienests⁸⁰.

Kodeksā ikvienai no minētajām institūcijām ir noteikts pakalpojumu loks, ko tās sniedz personām, kuras ir ziņojušas policijai par noziedzīgiem nodarījumiem. Kodeksā ietverto pakalpojumu uzskaitījums noteikts tikai personām, kas ir tiešie noziedzīgo nodarījumu upuri, bet nav paredzēts trešajām personām, piemēram, noziedzīgo nodarījumu acu lieciniekiem. Tajos gadījumos, kad cietušais ir guvis nozieguma rezultātā tādas traumas, ka viņam liedz saņemt šajā kodeksā paredzētos pakalpojumus, ar attiecīgā procesa virzītāja rīkojumu cietušajam var nozīmēt pārstāvi, kura pienākums ir gādāt, lai cietušais saņemtu tam pienākošos atbalstu nepieciešamajā laikā un apjomā.

Kodeksā definētas īpašas cietušo grupas, kuras, vadoties no tām piemītošajām īpašībām, ir uzskatāmas par sevišķi jutīgām. Šādā grupā ietilpst cietušās personas, kuras:

- a) nav sasniegušas 17 gadu vecumu;
- b) nespēj iesniegt nepieciešamos pierādījumus iestādēm dēļ savas mentālās saslimšanas vai citiem psihiskiem vai mentāliem stāvokļiem;
- c) Ir noziedzīgo nodarījumu upuri, kuri ir iebiedēti, un dēļ šī iemesla nespēj sagādāt nepieciešamos pierādījumus;

⁷⁴Criminal Cases Review Commission. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/criminal-cases-review-commission> [skatīts 30.01.2013]

⁷⁵Criminal Injuries Compensation Authority. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/criminal-injuries-compensation-authority> [skatīts 30.01.2013]

⁷⁶Criminal Injuries Compensation Tribunal. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/tribunals/criminal-injuries-compensation> [skatīts 30.01.2013]

⁷⁷The Crown Prosecutions Service. Pieejams: <http://www.cps.gov.uk/> [skatīts 30.01.2013]

⁷⁸HM Courts & Tribunals Service. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/hmcts> [skatīts 30.01.2013]

⁷⁹ Autora piezīme: angļu valodā - *The joint police/Crown Prosecution Service Witness Care Units • All police forces for police areas in England and Wales, the British Transport Police and the Ministry of Defence Police.*

⁸⁰ Autora piezīme: angļu valodā - *The Parole Board • The Prison Service • The Probation Service • Youth Offending Teams.*

- d) cietušas no vardarbības māsājniecībā, vai seksuāliem uzbrukumiem, kā arī personas, kuras noziedzīgā nodarījumā rezultātā ir zaudējušas tuvinieku;
- e) pauž, ka ir piederīgas īpaši aizsargājamo cietušo grupai un to apliecina apstākļi lietā, par kaitējuma nodarīšanas veidu.

1.3.2. Institūciju loma atbalsta sniegšanā cietušajiem

Kodeksā definētas katras atbalsta sniegšanas procesā cietušajiem iesaistītās institūcijas loma un pienākumi:

→ **Policija⁸¹:**

- piecu dienu laikā pēc iesnieguma saņemšanas informē cietušo par kriminālprocesa uzsākšanu, arī tajos gadījumos, ja kriminālprocess uzsākts netiek;
- nodrošina cietušajam informāciju bukleta vai izdrukas veidā, kurā ietverta informācija par cietušā dzīves vietā strādājošiem pakalpojumu sniedzējiem, pie kuriem cietušais var vērsties ar savām vajadzībām;
- informē Cietušo atbalsta organizāciju par konkrēto cietušo un viņa iespējamām vajadzībām, ja vien pats cietušais to vēlas;
- reizi mēnesī informē cietušo par viņa lietas izmeklēšanas gaitu, līdz pat lietas slēgšanai;
- informē cietušo par lietas vēlāku pārskatīšanu un šīs pārskatīšanas iespējamām sekām;
- nodrošina cietušo ar ģimenes atbalsta speciālista pakalpojumiem, gadījumā, ja palīdzība tiek sniegta noziedzīgā nodarījumā cietušā pārdzīvojušajam tuviniekam;
- ja cietušais ir pieskaitāms īpaši jutīgajai cietušo grupai, viņu informē par to, ka lietā kāds ir arestēts vienas dienas laikā no brīža, kad tas ir veikts;
- informēs (jutīgās grupas) cietušo par to, ka aizdomās turētā persona ir atbrīvota pret drošības naudu, vai arī tai izmainīti apcietinājuma nosacījumi;
- informēs cietušo par aizdomās turētā apcietināšanu vienas dienas laikā, ja cietušais ir kļuvis par īpaši jutīgās grupas cietušo.
- informēs jutīgas grupas cietušo par aizdomās turētajam izteikto brīdinājumu par noteiktās kārtības pārkāpumu vai apcietinājumu vienas dienas laikā, bet pārējos cietušos 5 dienu laikā.

→ **Liecinieku aizsardzības dienests⁸²:**

---

⁸¹ The Code of Practice for Victims of Crime, para 5.1.-5.35. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

- paziņo cietušajam, ja radīsies nepieciešamība iesniegt pierādījumus;
- informē cietušos par tiesas procesiem un to norises laiku;
- sniedz informatīvo atbalstu cietušajām personām, ja tās izteikušas vēlēšanos sniegt liecības attiecīgajā lietā;
- informē cietušo par tiesas rezultātiem – vai aizdomās turētais tika atzīts par vainīgu, par to, kāds sods vainīgajam ir ticis piemērots – vienas dienas laikā no brīža, kad dienests šo informāciju ir saņēmis no tiesas;
- informē cietušo par gadījumiem, kad notiesātā persona ir iesniegusi apelāciju un par šīs apelācijas iesnieguma izskatīšanas rezultātiem;

→ **Prokuratūras dienests**⁸³:

- informē cietušo par lēmumu neapcietināt aizdomās turēto. Gadījumos, ja cietušais iekļauts īpaši jutīgajā grupā – vienas dienas laikā, bet pārējos gadījumos 5 dienu laikā;
- informē par aizdomās turamajam izvirzīto apsūdzību maiņu vai samazinājumu - vienas dienas laikā, bet pārējos gadījumos 5 dienu laikā;
- piedāvā cietušajam tikšanās, kuras laikā prokuratūras speciālisti izstāsta, kādus lēmumus lietā ir pieņēmuši, un izskaidro pieņemto lēmumu būtību tajos gadījumos, ja konkrētajā lietā ir iestājusies cietušās personas nāve, tā ir saistīta ar vardarbību pret bērniem, ja ir izdarīti seksuāla rakstura noziedzīgi nodarījumi, vai nodarījumi ar rasu naida, homofobijas vai reliģiskā naida motivāciju;
- nodrošina, ka cietušā intereses tiek pārstāvētas tiesā un sniedz cietušajam atbildes un viņam interesējošiem jautājumiem, kas saistīti ar lietas izskatīšanu tiesā;
- apmaksā cietušā izdevumus, kas saistīti ar cietušā nokļūšanu uz tiesas sēdēm, ja ir saņemts lūgums par to apmaksu;
- izskaidro jebkurus cietušajai pusei interesējošus jautājumus, kas saistīti ar aizdomās turamajam piemērojamo vai prasīto sodu.

→ **Viņas Majestātes tiesu dienests**⁸⁴:

- nodrošina informāciju Liecinieku aizsardzības dienestam un policijai, lai šīs institūcijas varētu regulāri cietušo personu informēt par viņas lietas gaitu un no jauna pieņemtajiem lēmumiem, vai citām izmaiņām lietā;

---

⁸² The Code of Practice for Victims of Crime, para 6.1.-6.15. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

⁸³ The Code of Practice for Victims of Crime, para 7.1.-7.14. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

⁸⁴ The Code of Practice for Victims of Crime, para 8.1.-8.12. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

- nodrošina cietušajiem tiesu namā un tiesas zālē atsevišķu vietu, kas nošķirta no likumpārkāpēja un viņa tuviniekiem;
- cenšas nodrošināt to, ka cietušajam nav jāgaida vairāk par divām stundām, lai iesniegtu pierādījumus;
- izveido informācijas pieejamības punktu, lai cietušais varētu saņemt un arī izdrukāt informāciju, kas saistīta ar viņa lietu.

→ **Nepilngadīgo likumpārkāpēju uzraudzības dienests⁸⁵:**

- iesaistās lietā, ja cietušais vai likumpārkāpējs ir nepilngadīgs;
- piedāvā cietušajam iesaistīties atjaunojošās justīcijas pasākumos;
- informē cietušo par lietas gaitu, ja cietušais izsaka vēlmi tajā iesaistīties;
- informē cietušo par pieejamiem atbalsta pasākumiem.

→ **Nacionālais likumpārkāpēju uzraudzības dienests (NOMS)⁸⁶:**

- **Probācijas dienests**

- kontaktējas ar konkrētā lietā cietušo, ja vainīgais ir notiesāts uz vairāk nekā 12 mēnešiem par seksuālu vai vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, ieskaitot gadījumus, kuros vainīgā persona sirgst ar garīgiem traucējumiem;
- sniedz cietušajam vispārēju informāciju par notiesātās personas soda izpildes stadijām, tādām kā – pārvietošana no viena veida ieslodzījuma vietas uz cita veida ieslodzījuma vietu, pirmstermiņa atbrīvošanas iesniegumu esamību un to izskatīšanu. Tomēr probācijas iestādes cietušajiem nesniedz detalizētu informāciju – uz kuru tieši ieslodzījuma vietu notiesātais tiks pārvietots un kur tā tieši atrodas, par precīzu atbrīvošanas datumu vai tiešu vietu kurā likumpārkāpējs tiks atbrīvots;
- informē cietušos par iespēju izteikt savu viedokli par notiesātajam piemērojamiem uzraudzības nosacījumiem atbrīvošanas gadījumā un paziņo cietušajiem par laika periodu, kurā aptuveni vainīgā persona var tikt atbrīvota no soda izpildes.

- **Ieslodzījuma vietas:**

- Nodrošina cietušajam atbalsta telefona pakalpojumus, lai cietušais varētu sazināties ar Ieslodzījuma vietu dienestu gadījumos, kad notiesātais ir mēģinājis neatļauti sazināties ar cietušo soda izpildes laikā, kā arī lai sniegtu

⁸⁵ The Code of Practice for Victims of Crime, para 9.1.-9.7. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

⁸⁶ Ibid., para 10.-12

cietušajam informāciju, kas kļiedētu cietušā bažas par likumpārkāpēja atbrīvošanu no ieslodzījuma.

• **Pirmstermiņa atbrīvošanas dienests⁸⁷:**

- analizē un ņem vērā visu informāciju, kas saistīta ar pastāvošiem riskiem cietušajam, pieņemot lēmumus par likumpārkāpēja atbrīvošanu pirms termiņa vai paturēšanu ieslodzījumā;
- pieņem un analizē jebkuras cietušā prasības attiecībā uz likumpārkāpēja pirmstermiņa atbrīvošanas un uzraudzības nosacījumiem sabiedrībā;
- izskaidro cietušajam paredzētos pirmstermiņa atbrīvošanas nosacījumus, kas piemēroti likumpārkāpējam. Ja cietušā priekšlikumi par uzraudzības vai atbrīvošanas nosacījumiem nav ņemti vērā, dienesta darbinieki izskaidro cietušajam, kādu iemeslu dēļ šāds lēmums nav pieņemts;
- izskata jebkuru cietušā lūgumu par likumpārkāpēja uzraudzības nosacījumu izmaiņām, kad likumpārkāpēja uzraudzība sabiedrībā jau ir uzsākta.

→ **Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju iestāde⁸⁸ (CICA):**

- sniedz atbildes personām uz visa veida iesniedzēju korespondenci 20 dienu laikā no iesnieguma saņemšanas dienas;
- izskaidro cietušajiem un citām attiecināmām personām savus pieņemtus lēmumus, tai skaitā kompensāciju pieprasījumu noraidījumu un samazinājumu iemeslus, ja tādi ir bijuši veikti;
- gadījumos, ja cietušā iesniegtais kompensācijas pieprasījums nav izskatīts līdz galam 12 mēnešu laikā, CICA cietušajam izskaidro iesnieguma izskatīšanas gaitu un lietā pieņemtus lēmumus;
- izskaidro cietušajam tiesības uz CICA pieņemto lēmumu pārskatīšanu, kā arī lietas pārskatīšanas iniciēšanas procesu no cietušā vai citu attiecināmo personu puses;
- izskaidro cietušajam, kādi var būt lietas pārskatīšanas iespējamie rezultāti, kā arī informē cietušo vai citas attiecināmās personas par lietas pārskatīšanas lēmuma pārsūdzēšanu Apelācijas komisijā (pilns nosaukums angļu valodā – *Criminal Injuries Compensation Appeals Panel*).

→ **Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju Apelācijas komisija⁸⁹ (CICAP):**

⁸⁷ Autora piezīme: angļu valodā – *Parole board*.

⁸⁸ The Code of Practice for Victims of Crime, para 13.1.-13.10. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

⁸⁹ The Code of Practice for Victims of Crime, para 14.1.-14.4. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

- informē cietušo vai citu attiecināmo personu par apelācijas iesnieguma izskatīšanas gaitu CICAP;
- sniedz cietušajam nepieciešamos informatīvos materiālus par apelācijas procesa norises kārtību un tā iespējamiem iznākumiem;
- sniedz atbildes apelācijas iesniedzējiem 20 darba dienu laikā uz jebkuriem jautājumiem, kas rodas cietušajiem vai citiem apelācijas procesa dalībniekiem;
- kad apelācijas lēmums ir pieņemts, CICAP izskaidro tā saturu apelācijas iesniedzējiem.

→ **Krimināllietu pārskatīšanas komisija**⁹⁰:

- komisijai ir jāpieņem lēmums, vai lietas pārskatīšana, kas saistīta ar soda veida vai likumpārkāpēja notiesāšanas fakta izmaiņām, skar cietušo un viņa intereses. Ja ir pamats uzskatīt, ka lietas pārskatīšana attiecībā uz sodu vai notiesāšanu var atstāt iespaidu uz cietušo, komisija par to informē policiju;
- ja komisija ir nolēmusi cietušo informēt, tai ir jāizskaidro cietušajam, ka lietas pārskatīšana notiek pamatojoties uz pieteikuma saņemšanu, ja pēc lietas pārskatīšanas komisija izlemj lietu virzīt tālāk izskatīšanai Apelācijas tiesai vai Karaliskajai tiesai, komisija par šo lēmumu informē cietušo;
- ja lieta tiek nodota tālākai izskatīšanai, komisijai ir pienākums informēt cietušo par iespējām saņemt atbalstu no Cietušo atbalsta institūcijām un Liecinieku atbalsta dienestiem.

1.3.3. Sūdzību iesniegšanas kārtība par Kodeksā noteikto pakalpojumu sniedzēju rīcību (skatīt 1.pielikumā Shēmu Nr.1)

Ja cietušais nav apmierināts ar viņam sniegtajiem pakalpojumiem, kurus paredz šis Kodekss, viņam ir tiesības izteikt šo neapmierinātību tās iestādes pārstāvim, kurš nav cietušāprāt rīkojies viņa interesēs. Pēc tam cietušajam ir tiesības iesniegt sūdzību tās iestādes vadībai, ar kuras pakalpojumiem cietušais nav bijis apmierināts. Gadījumā, ja pakalpojuma sniedzējas institūcijas vadības lēmums cietušo neapmierina un gadījumos, ja cietušais uzskata, ka ar viņa sūdzībās aprakstītajām darbībām ir pārkāpti Kodeksa nosacījumi, viņam ir tiesības vērsties pie Parlamenta pārstāvja, kurš savukārt šo sūdzību iesniedz izskatīšanai Parlamentārajam Ombudam⁹¹. Parlamentārā Ombuda birojā sūdzība tiek izskatīta un pārbaudīti tajā minētie fakti, ja sūdzībā minētos trūkumus nav iespējams novērst uz vietas

⁹⁰ Autora piezīme: angļu valodā - *The Criminal Cases Review Commission; The Code of Practice for Victims of Crime*, para 15.1.-15.5. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013]

⁹¹ Parliamentary and Health service Ombudsmen. Pieejams: <http://ej.uz/9kpp> [skatīts 5.02.2013]

institūcijā, par kuras rīcību sūdzība iesniegta, tad parlamentārais Ombuds uzsāk izmeklēšanu, kuras rezultāti tiek ietverti parlamentārā Ombuda ikgadējā ziņojumā un par tās rezultātiem informēts iesniedzējs. Ja uzsākta Parlamentārā Ombuda izmeklēšana, tās veikšanas termiņi dažādu sūdzību lietās var būt atšķirīgi, taču kopumā nepārsniedz vienu gadu, kas iespējams īpaši sarežģītos gadījumos.

Tabula 1 Sūdzības iesniegšanas process un institūcijas

Valsts institūcija	Sūdzības iesniegšanas detaļas
Policija (vietējā līmeņa iecirknis)	Katrā policijas iecirknī ir informatīvie materiāli, kuros personām tiek izskaidrots, kā iesniegt sūdzību un tās izskatīšanas kārtība. Pēc sūdzības iesniegšanas, saņemšanas un reģistrēšanas policijas iestādei ir pienākums uz to atbildēt iesniedzējam 10 darba dienu laikā.
Prokuratūras iestādes	Cietušais var vērsties tajā prokuratūras iestādē, kurā atrodas viņa lieta, ar sūdzību, kurā ir pamatoti cietušā neapmierinātības iemesli. Pēc informācijas par attiecīgās prokuratūras iestādes atrašanās vietu var vērsties arī policijas iestādē. Pēc sūdzības saņemšanas prokuratūras iestāde cietušajam vai citai personai sniedz atbildi trīs darba dienu laikā.
Apvienotā policijas iestāde/Liecinieku aizsardzības institūcija	Cietušais var iesniegt sūdzību Liecinieku aizsardzības institūcijai, kurā jāizskaidro savas sūdzības pamatojums un iemesli. Institūcija izskatīs sūdzību nekavējoties, ja tajā minētie fakti to prasa, vai sniegs atbildi 10 darba dienu laikā
Karaliskā Tiesa	Cietušais vai citas personas, kam saskaņā ar Kodeksu ir tiesības saņemt pakalpojumus no valsts iestādēm, var vērsties Karaliskajā tiesā ar rakstveida sūdzību pie tiesā izskatāmo sūdzību speciāla ierēdņa. Uz iesniegto sūdzību tiesa atbildēs piecu darba dienu laikā.
Maģistrāta Tiesa	Cietušais vai citas personas, kam saskaņā ar Kodeksu ir tiesības saņemt pakalpojumus no valsts iestādēm, var vērsties Maģistrāta tiesā ar rakstveida sūdzību pie tiesā izskatāmo sūdzību speciāla ierēdņa. Uz iesniegto sūdzību tiesa atbildēs piecu darba dienu laikā.
Apelācijas tiesa	Cietušais vai citas personas, kam saskaņā ar Kodeksu ir tiesības saņemt pakalpojumus no valsts iestādēm, var vērsties Apelācijas tiesā ar rakstveida sūdzību pie Klientu apkalpošanas dienesta vadītāja. Uz iesniegto sūdzību tiesa atbildēs piecu darba dienu laikā.
Nepilngadīgo likumpārkāpēju uzraudzības dienests	Cietušais var vērsties ar sūdzību pie vietējā Nepilngadīgo likumpārkāpēju uzraudzības dienesta vadītāja pēc savas pastāvīgās dzīves vietas.
Nacionālais Probācijas dienests	Cietušais var vērsties ar sūdzību Nacionālajā Probācijas dienestā pie Vecākā probācijas ierēdņa saskaņā ar savu pastāvīgo dzīves vietu un saņemt atbildi 10 dienu laikā.
Ieslodzījuma vietas	Cietušais var iesniegt sūdzības Informācijas un Lietvedības nodaļas ģenerāldirektoram un saņemt atbildi 10 dienu laikā.
Pirmstermiņa atbrīvoto uzraudzības dienestā	Cietušais var iesniegt sūdzības Sūdzību izskatīšanas ierēdnim Anglijas un Velsas Pirmstermiņa atbrīvoto uzraudzības dienestā
Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju iestāde	Cietušais un citas attiecināmās personas var iesniegt sūdzību Klientu apkalpošanas nodaļas vadītājam un saņemt atbildi no iestādes 20 darba dienu laikā
Noziedzīgu nodarījumu rezultātā nodarīto kaitējumu kompensāciju Apelācijas Komisija	Cietušais un citas attiecināmās personas var iesniegt sūdzību Komisijai trīs mēnešu laikā rakstveidā, pēc lietas izskatīšanas Komisijā Klientu apkalpošanas nodaļas vadītājam un saņemt atbildi no iestādes 20 darba dienu laikā
Krimināllietu pārskatīšanas komisija	Cietušajam sūdzība jāiesniedz rakstveidā, adresējot to sūdzības izskatīšanas nodaļas vadītājam, krimināllietu pārskatīšanas komisijā. Institūcija atbildi sniedz vadoties no sūdzībā ietvertajiem faktiem, bet ne vēlāk kā 20 darba dienu laikā no tās saņemšanas brīža.

Kaut arī Kodeksa nozīme cietušo atbalsta sistēmas organizācijā ir būtiska un regulē virkni institūciju darbu ar mērķi nodrošināt noziegumos cietušajiem atbalstu un pakalpojumus, tā realizācija praksē tiek vērtēta dažādi. Tā, piemēram, Oksfordas universitātes pētniece Marija Manikis vērsusi skarbu kritiku⁹² uz Kodeksa ieviešanas un īstenošanas praktisko procesu un apšauba tā veiksmīgumu, uzsverot, ka tas ir pārāk vispārīgs un tāpēc negarantē cietušajiem to atbalstu, kas būtu atbilstošs viņu reālajām vajadzībām, bet pārsūdzību process ir birokrātisks un nav cietušo personu faktiskajās interesēs. Autore apgalvo, ka Kodeksā ietvertais pārsūdzības process nav efektīvs un piemērots mehānisms noziegumu upuriem, un ir pat pretējs cietušo atbalsta sistēmas mērķiem, tas ir nepieejams, garš, pārāk sarežģīts un nenodrošina pietiekamas garantijas privātuma un objektivitātes nodrošināšanai, kā arī negarantē atbilstošu tiesisko aizsardzību un resursus upuriem gadījumos, kad pakalpojumu sniedzēji pārkāpj noteiktos pakalpojumu sniegšanas kritērijus, pienācīgi neveic savus uzdevumus. Autore pauž, ka noziegumu upuri varētu būt ieguvēji, ja vecā mehānisma vietā tiktu attīstīts jauns mehānisms, kas vairāk būtu vērsts uz cietušo vajadzībām, sabiedrības drošības vērtībām, pieejamību un objektivitāti, un nodrošinātu efektīvus līdzekļus, lai cietušajiem kompensētu kaitējumu un vairotu uzticību institūcijām, kā arī to atbildību par veicamajiem pienākumiem. Līdzīgu viedokli savā publikācijā pauž Sandra Walklate⁹³, vērtējot uz cietušo orientētas politikas attīstību pēdējos desmit gados. Autore norāda, ka uz cietušo vajadzībām būtu jāraugās individuālāk, nekā tikai uzsverot ar noziegumu izdarīto vispārējo kaitējumu sabiedrībai.

---

⁹²Navigating through an obstacle course: The complaints mechanism for victims of crime in England and Wales; Marie Manikis, Faculty of Law, University of Oxford, Centre for Criminology, April, 2012. Pieejams: <http://crj.sagepub.com/content/12/2/149.abstract> [skatīts 30.01.2013]

⁹³Courting Compassion: Victims, Policy, and the Question of Justice, Sandra Walklate Eleanor Rathbone Chair of Sociology, January, 2012. Pieejams: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2311.2011.00698.x/abstract> [skatīts 30.01.2013]

2. JURIDISKĀS PALĪDZĪBAS NORMATĪVAIS REGULĒJUMS ANGLIJĀ UN VELSĀ, TĀ SASAISTE AR PĀRĒJIEM JUSTĪCIJAS SISTĒMAS TIESISKĀS REGULĒŠANAS INSTRUMENTIEM, 2012.GADA JURIDISKĀS PALĪDZĪBAS REFORMA UN TĀS VĒRTĒJUMS

Pēdējos gados Lielbritānijā norit ļoti apjomīgas un straujas reformas praktiski visās justīcijas nozarēs. Lielā mērā tas izskaidrojams ar sabiedrības pieaugošo prasījumu un aizvien lielākām drošības gaidām no valsts un justīcijas sistēmas puses. Viens no lielākajiem izaicinājumiem Lielbritānijas justīcijas pēdējo gadu reformās ir vienam mērķim kalpojošas, multidisciplināras un efektīvas justīcijas veidošana, ņemot vērā, ka ikvienam tās elementam ir jākalpo kopīgam mērķim. Tā arī atbalsta sistēmas attīstību noziedzīgo nodarījumos cietušajiem, kuras viena daļa ir kompensāciju sistēma cietušajām personām, nevar skatīt atrauti no pārējiem instrumentiem. Minētā dēļ blakus jau iepriekšējā nodaļā aprakstītajai valsts kompensāciju sistēmas 2012.gada shēmas ieviešanai, Lielbritānijā 2012.gada vasarā Parlaments akceptējis Juridiskās palīdzības, notiesāšanas un likumpārkāpēju sodīšanas likumu (turpmāk 2012.gada Juridiskās palīdzības likums), kurš pilnībā stāsies spēkā 2013.gada 1. aprīlī⁹⁴.

Karalisko apstiprinājumu 2012.gada Juridiskās palīdzības likums saņēma 2012.gada 1.maijā, bet šī paša gada jūnija beigās saņēma Lielbritānijas Parlamenta apstiprinājumu divos lasījumos. 2010.gada 15.novembrī tika izsludināts konsultāciju dokuments⁹⁵ - Juridiskās palīdzības reformas priekšlikumi Anglijai un Velsai, uz kuru sabiedrības pārstāvjiem un organizācijām bija jāiesniedz atbilde līdz 2011.gada 14.februārim. Atbilžu apkopošanas rezultātā valdība izstrādāja dokumentu: „Juridiskās palīdzības reforma Anglijā un Velsā – valdības atbilde” (turpmāk- Valdības atbilde), kurā tika apkopotī vairāk nekā pieci tūkstoši iesniegto priekšlikumu⁹⁶ un kas tika laists klajā 2011.gada jūnijā.

Viens no reformas mērķiem bija izveidot tādu Juridiskās palīdzības sistēmu Anglijā un Velsā, lai nodrošinātu piekļuvi valsts finansētiem pakalpojumiem personām, kam tas visvairāk vajadzīgs. Jaunā Juridiskās palīdzības sistēma tika balstīta uz mērķi izveidot un attīstīt pieejamu, ātru un efektīvu justīciju, kas kalpotu personu interesēm. Valdības atbildē bez tam norādīts arī uz sistēmiskām kļūdām,

⁹⁴ Autora piezīme: Likums stājas spēkā pa daļām, dažas no tām ir spēkā no 2012.gada 3.decembra, bet citas no 2013.gada janvāra un aprīļa. Sīkaka informācija ir atrodama šeit: The Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012 (Commencement No. 5 and Saving Provision) Order 2013. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/77/made> [skatīts 27.01.2013]

⁹⁵ Proposals for Reform of Legal Aid in England and Wales. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/consultations/legal-aid-reform-consultation.pdf> [skatīts 27.01.2013]

⁹⁶ Reform of Legal Aid in England and Wales: the Government Response. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/consultations/legal-aid-reform-government-response.pdf> [skatīts 27.01.2013]

kas pastāv Anglijas un Velsas tiesu sistēmā, jo sevišķi skatot krimināllietas – tā ir tiesu birokrātija, kurai bieži vien ir grūti izlauzties cauri noziegumos cietušajiem un vietējām kopienām, tā arī profesionāļiem, kas strādā juridiskās palīdzības sniegšanas jomā. Kā viens no iemesliem tiek minēts tas, ka Juridiskās palīdzības sistēmas nesakārtotība sekmē minētos trūkumus⁹⁷. Neskatoties uz to, Juridiskās palīdzības reforma un tajā plānotie uzlabojumi saņēma plašu sabiedrības kritiku, tai skaitā – Valdības atbilde sākotnējam Juridiskās palīdzības plānošanas dokumentam, atbildes uz saskaņošanas procesā iesniegtajiem priekšlikumiem un pati 2012.gada Juridiskās palīdzības likuma redakcija. Valdības argumenti par to, ka spēkā esošā Juridiskās palīdzības normatīvā bāze ir aizgājusi tālu no idejas, kas tika definēta šo sistēmu ieviešot 1949.gadā, kā tādu juridiskās palīdzības apjomu, kas izmaksā Lielbritānijas nodokļu maksātājiem divus miljardus sterliņu mārciņu gadā, valsts nevar turpmāk atļauties, tāpēc ir uzskatāms, ka pastāvošā shēma nav ilgtspējīga un nestrādā Anglijas un Velsas nodokļu maksātāju un visas sabiedrības interesēs, pašu sabiedrību nekādā veidā nebija pārliecinājuši⁹⁸.

Līdz jaunā 2012.gada Juridiskās palīdzības likuma spēkā stāšanās brīdim 2013.gada 1.aprīlī Anglijā un Velsā spēkā ir juridiskās palīdzības shēma, ka iedibināta ar 1999.gada Justīcijas pieejamības likumu⁹⁹. Šobrīd juridisko palīdzību nodrošina Juridisko pakalpojumu komisija¹⁰⁰, kas ir Tieslietu ministrijas padotības institūcija. Pēc jaunā Juridiskās palīdzības likuma spēkā stāšanās atbildīgās institūcijas maiņa nav paredzēta¹⁰¹. Saskaņā ar normatīvajiem aktiem, personas juridisko palīdzību patlaban var saņemt šādās jomās¹⁰²:

- a) juridisko palīdzību – dažādi tiesību aizstāvības pakalpojumi¹⁰³;
- b) juridisko palīdzību tiesas procesos¹⁰⁴;
- c) palīdzību ģimenēm – juridiskais atbalsts saistībā ar dažādiem ģimenes strīdiem¹⁰⁵, tai skaitā vardarbība ģimenē;

⁹⁷Kenneth Clarke, Ministerial Foreword: Reform of Legal Aid in England and Wales: the Government Response. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/consultations/legal-aid-reform-government-response.pdf> [skatīts 27.01.2013]

⁹⁸ Ibid. „For example, taxpayer funding provides for foreign students to appeal UK visa refusals, for squatters to fight eviction proceedings and for multiple judicial reviews of immigration and asylum decisions. It’s small wonder that the system is now among the most expensive in the world, costing over £2 billion a year. England and Wales spends an average of £39 per head of population on Legal Aid compared with £8 per head in New Zealand, a country with a comparable legal system and as low as £5 per head in continental jurisdictions like Spain, France and Germany. In the current fiscal climate this is not sustainable”, page 3.

⁹⁹ Access to Justice Act 1999. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/22/contents> [skatīts 27.01.2013]

¹⁰⁰ Legal Services Commission. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/legal-aid> [skatīts 27.01.2013]

¹⁰¹ About the Legal Services Commission. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/lsc> [skatīts 27.01.2013]

¹⁰² Legal Aid for Criminal Cases. Pieejams: <http://ej.uz/nay4> [skatīts 27.01.2013]

¹⁰³ LegalHelp. Pieejams:

http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#legal_help [skatīts 27.01.2013]

¹⁰⁴ Help at Court. Pieejams:

http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#help_at_court [skatīts 27.01.2013].

¹⁰⁵ Family Help. Pieejams:

http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#family_help [skatīts 27.01.2013].

- d) ģimeņu mediācijas pakalpojumus – konfliktu risināšana ģimenē, tai skaitā laulības šķiršanas lietās¹⁰⁶;
- e) juridiskā pārstāvniecība¹⁰⁷;
- f) kontrolēta Juridiskā pārstāvība¹⁰⁸;
- g) juridiskā palīdzība krimināllietās – visu veidu palīdzība visu veidu attiecināmiem klientiem¹⁰⁹.

Šos pakalpojumus bija iespējams saņemt jebkuram klientam, kurš ir atbilstošs attiecīgajiem attiecināmības kritērijiem. Tā, piemēram, lai saņemtu juridisko palīdzību civillietās, nozīme ir klienta ienākumiem, kas mēnesī nedrīkst pārsniegt 2657 sterliņu mārciņas, un klientam nedrīkst būt kapitāla uzkrājumi lielāki par 8 000 sterliņu mārciņu, izņēmums var būt, ja klientam ir vismaz četri nepilngadīgi bērni vai citi apgādājamie¹¹⁰.

Viens no 2012.gada Juridiskās palīdzības likumā ietvertajiem, sašaurinātajiem un visvairāk apstrīdētajiem jautājumiem gan Lielbritānijas sabiedrībā, gan masu medijos ir juridiskās palīdzības saņemšanas iespēju sašaurināšana vardarbības ģimenē upuriem. 2012.gada Juridiskās palīdzības likums izvirza arī stingrākus kritērijus iesniedzamajiem pierādījumiem, lai apstiprinātu vardarbības ģimenē faktu. Virkne speciālistu uzskata, ka šāda situācija praksē liegs no vardarbības ģimenē cietušajiem saņemt jebkādu atbalstu, jo viņiem nebūs iespējams juridiski aizstāvēt savas tiesības, kas var novest pie plašiem cilvēktiesību pārkāpumiem, jo Lielbritānijā vardarbība ģimenē ir plaši izplatīta¹¹¹. Neskatoties uz to, ka jaunajam tiesiskajam regulējumam ir jāstājas spēkā pēc dažiem mēnešiem, diskusija par divu jēdzienu saistību ar nepieciešamību saņemt juridisko atbalstu turpinās, jo viena daļa speciālistu uzskata, ka vardarbības ģimenē jēdziens ir plašāks – tajā ietilpst jebkāda viena partnera uzvedība, kas rada kaitējumu otram partnerim (*domestic violence* – angļu val.), bet citi uzskata, ka šis jēdziens ir sašaurināms un juridiskās palīdzības pakalpojumi ir attiecināmi tikai uz personām, kuras ir bijušas pakļautas tiešai fiziskai, psiholoģiskai vai seksuāla rakstura vardarbībai

¹⁰⁶ Family Mediation. Pieejams:

http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#family_mediation [skatīts 27.01.2013].

¹⁰⁷ Legal Representation. Pieejams:

http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#legal_representation [skatīts 27.01.2013].

¹⁰⁸ Controlled Legal representation. Pieejams:

http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#controlled_legal_representation [skatīts 27.01.2013].

¹⁰⁹ Legal aid for criminal cases. Pieejams:

http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#legal_aid_for_criminal_cases [skatīts 27.01.2013].

¹¹⁰ Community Legal Service (Financial) (Amendment) Regulations 2009 SI 2009/502: regulation 7. Pieejams:

http://www.opsi.gov.uk/si/si2009/pdf/uksi_20090502_en.pdf [skatīts 27.01.2013].

¹¹¹ Legal aid cuts will put domestic violence victims at risk, report warns. Pieejams:

<http://www.guardian.co.uk/society/2012/jan/18/domestic-violence-victims-legal-aid> [skatīts 27.01.2013]; Cuts force domestic violence refugees to turn victims away - <http://ej.uz/pqee> [skatīts 27.01.2013].

(*domestic abuse* – angļu val.)¹¹². Taču šis nebūt nav vienīgais strīdīgais arguments no sabiedrības un speciālistu puses, kas tiek minēts pret jauno 2012.gada Juridiskās palīdzības likumu, vienlīdz palīdzības saņēmēju loks tiek sašaurināts uz juridisko palīdzību, ko sniedz patversmēs dzīvojošām no vardarbības cietušajām sievietēm¹¹³ un personām ar īpašām vajadzībām¹¹⁴.

Saskaņā ar 2012.gada Juridiskās palīdzības likumu, attiecināmās personas (civillietās¹¹⁵ un krimināllietās¹¹⁶) Anglijā un Velsā juridisko palīdzību varēs saņemt šādās jomās:

- 1) klīniskās nolaidības gadījumos (vienīgi tajos gadījumos, ja bērns cietis no neiroloģiskiem traucējumiem, kas radušies grūtniecības laikā, dzemdību laikā, vai 8 mēnešu periodā pēc dzimšanas);
- 2) mājokļa hipotēkas valdījuma gadījumos (mājokļa pārdošana vai neapzināts bankrots, kad personas mājoklis var kalpot par vienu kreditoru prasījumu objektiem)';
- 3) diskriminācijas gadījumos, kas izriet no sabiedriskā sektorā sniegtiem juridiskiem pakalpojumiem, kas aizsargāti ar 2010.gada Līdztiesības likumu¹¹⁷;
- 4) izglītība – speciālās izglītības vajadzības, kuras izriet no 1996.gada Izglītības likuma¹¹⁸ 4.daļas nosacījumiem un novērtējumiem, kas izriet no mācīšanas grūtībās gados jauniem cilvēkiem, saskaņā ar 2000.gada Mācīšanās un prasmju likumu¹¹⁹;
- 5) ģimenes lietās – publisko ģimenes tiesību jomā, lietās, kas saistītas ar bērnu aizsardzības jautājumiem; privāto ģimenes tiesību jomā, ja pastāv pierādījumi vardarbībai ģimenē; bērnu nolaupīšanas gadījumos; bērna interešu pārstāvēniecībai privātajās ģimenes lietās; juridiskās konsultācijas mediācijas atbalsta gadījumos; Rīkojuma par vardarbību ģimenē izpildes gadījumos; Aizsardzības rīkojuma gadījumos no piespiedu laulībām;
- 6) mājokļa jautājumu risināšanas gadījumos – tiesību aizstāvības gadījumos (izņemot hipotēkas gadījumus); izlikšanas gadījumos no mājām, tai skaitā nelikumīgas izlikšanas gadījumos; sniedzot palīdzību personām, kuras ir bezpajumtnieki var kuriem pastāv reāli draudi palikt bez pajumtes; tiesas izdotu rīkojumu gadījumos, kas saistīti ar antisociālu uzvedību un saskaņā ar 1997.gada likumu Aizsardzībai no vajāšanas¹²⁰, kad notiek lietas izskatīšana grāfistes tiesā.

¹¹²Definition of domestic violence or abuse, page.13; Legal aid for victims of domestic violence. Pieejams: <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05839> [skatīts 27.01.2013].

¹¹³Cuts to legal aid will push disabled people further into poverty. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/society/joepublic/2011/dec/22/legal-aid-cuts?zehtg=3> [skatīts 27.01.2013].

¹¹⁴Legal aid cuts threaten Shelter's advice services. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/society/2013/feb/05/legal-aid-cuts-threaten-shelter> [skatīts 27.01.2013].

¹¹⁵Eligibility calculator (Civil). Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/legal-aid/assess-your-clients-eligibility/civil-eligibility-calculator> [skatīts 30.01.2013].

¹¹⁶Eligibility calculator (Criminal). Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/legal-aid/assess-your-clients-eligibility/criminal-eligibility-calculator> [skatīts 30.01.2013].

¹¹⁷Equality Act 2010. Pieejams: <http://www.homeoffice.gov.uk/equalities/equality-act/> [skatīts 30.01.2013].

¹¹⁸Education Act 1996. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/56/contents> [skatīts 30.01.2013].

¹¹⁹Learning and Skills Act 2000. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/21/contents> [skatīts 30.01.2013].

¹²⁰Protection from Harassment Act 1997. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents> [skatīts 30.01.2013].

- 7) Imigrācijas un patvēruma meklētāju gadījumos – Patvēruma meklētāju gadījumos: 2012.gada Juridiskās palīdzības likums neizmaina iepriekšējā tiesiskā regulējuma nosacījumus; Imigrācijas gadījumos – SIAC¹²¹ un atsevišķos gadījumos, saņemot uzturēšanās vai ieceļošanas atļaujas Apvienotajā Karalistē civiltirdzniecības upuriem;
- 8) mediācija – juridiskā atbalsta sniegšana ģimenes mediācijas norisei;
- 9) sociālo pabalstu jomā – pārsūdzību gadījumos par dažādiem tiesību jautājumiem Administratīvajā Senātā; apelācijas iesniegšanas gadījumos Apelācijas tiesā un Augstākajā tiesā;
- 10) ar nelielām izmaiņām 2012.gada Juridiskās palīdzības likums saglabā juridiskās palīdzības saņemšana tiesības attiecināmajām personām šādos gadījumos – garīgās veselības jautājumos, sociālās aprūpes tiesību lietās, procesos, kas izriet no sūdzībām par valsts un publisko iestāžu darbību.

Valsts garantētā juridiskā palīdzība no 2013.gada 1.aprīļa Anglijā un Velsā vairs netiek sniegta jautājumos, kas izriet no šādām jomām – patvēruma atbalsta lietās, izņemot gadījumus, ja tiek izvirzītas mājokļa nodrošinājuma prasības; patērētāju un vispārīgo līgumu gadījumos; Kompensāciju noziedzīgos nodarījumos cietušajiem piešķiršanas jautājumos; parādu kārtošanas jautājumos, izņemot, ja pastāv reāla iespēja, ka persona var palikt bez vienīgā mājokļa; darba tiesību lietās; izglītības tiesību gadījumos, izņemot, ja pastāv speciālās izglītības vajadzības; mājokļa jautājumos, izņemot gadījumu, a) kad pastāv reāla iespēja, ka persona, var palikt bez vienīgā mājokļa (gadījumi, kas saistīti ar skvoteru dzīves veidu uz šo izņēmumu neattiecas); b) palīdzības gadījumos bezpajumtniekiem; c) par avārijas stāvokļa māju apdzīvotību, kur mājas fiziskais stāvoklis rada draudus personu veselībai uz dzīvībai; imigrācijas jautājumos, kas nav saistīti ar apcietinājumu; dažādi jautājumi, kas saistīti ar lietu izskatīšanu Administratīvajā tiesā vai pirmā līmeņa vispārējās jurisdikcijas tiesā; strīdos par testamentāro un mantošanu un zemes strīdos; juridiskās konsultācijās par pēdējās gribas izteikšanas aktiem un citos neattiecināmos gadījumos.

Secinājums: Aprakstītā situācija kopumā liecina par to, ka veidojot atbalsta sistēmu cietušajiem, ir jāņem vērā, ka tā nav tikai integrēta justīcijas sistēmā, bet iziet tālu ārpus tās, ietverot tādas jomas kā sociālo nodrošinājumu, medicīnisko palīdzību un citus atbalsta pasākumus. Tomēr jebkuras izmaiņas normatīvos aktos, kas nav salāgotas, lai darbotos cietušā interesēs sistēmas ietvaros kopumā, var novest pie šīs atbalsta sistēmas vājuma vai mazspējas. Piemēram, ja kāda no cietušo grupām tiek izslēgta no juridiskās palīdzības sistēmas, šo personu grupa vairs nevar piedalīties pārējos formālajos procesos un saņemt no valsts to atbalstu, kas tai ir paredzēts un nepieciešams. Tādējādi ir pamats uzskatīt, ka cietušo atbalsta sistēma vienas valsts ietvaros ir kompleksa sistēma, kur katram

---

¹²¹Special Immigration Appeals Commission, The Special Immigration Appeals Commission (Procedure) Rules 2003. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2003/1034/contents/made> [skatīts 30.01.2013].

sistēmu veidojošam elementam – tiesiskajam regulējumam, juridiskajai palīdzībai, patversmēm, nevalstiskajam sektoram un citiem, ir būtiska nozīme tajā, vai cietušajam atbalsts ir pieejams katru dienu un līdz ar to sasniedz tos mērķus, kam izveidots.

3. KOMPENSĀCIJU UN ATBALSTA SISTĒMA ZIEMEĻĪRIJĀ

Ziemeļīrijā, līdzīgi kā tas ir Anglijā, Velsā un Skotijā, ir izveidota valsts kompensāciju un atbalsta sistēma noziedzīgos nodarījumos cietušajiem un viņu tuviniekiem. Ziemeļīrijā šo funkciju veikšana uzticēta Tieslietu departamenta izpildu aģentūrai¹²² (turpmāk aģentūra), kas ir dibināta 1992.gada 1.aprīlī. Aģentūra administrē piecas kompensāciju shēmas, kuru ietvaros sedz zaudējumus noziedzīgos nodarījumos cietušajām personām, kurām ir radušies fiziska rakstura kaitējumi un/vai mantiska rakstura zaudējumi citu personu prettiesiskas rīcības rezultātā. Minētās funkcijas Aģentūra veic saskaņā ar 2007.gada Justīcijas un drošības (Ziemeļīrija) likumu¹²³. No 2010.gada 12.aprīļa kompensāciju aģentūra atrodas Tieslietu departamenta pakļautībā. Aģentūras darbs kopumā pamatots uz šādiem tiesību aktiem¹²⁴:

- a) Krimināla rakstura kaitējumu kompensācijas rīkojumu (1988);
- b) Krimināla rakstura kaitējumu kompensācijas rīkojumu (2002)¹²⁵;
- c) Krimināla rakstura kaitējumu kompensācijas rīkojumu (2009)¹²⁶;
- d) Krimināla rakstura zaudējumu kompensācijas rīkojums (1977)¹²⁷;
- e) Krimināla rakstura zaudējumu kompensācijas rīkojums (grozījumi un papildinājumi) (2009);
- f) 2007.gada Justīcijas un drošības likums.

Ziemeļīrijā persona, kura cietusi zaudējumus citas personas pretlikumīgas rīcības dēļ, proti – cietušais, var saņemt kompensāciju gan par cietušajam nodarītajiem fiziskajiem un mentālajiem kaitējumiem, gan arī par tādiem zaudējumiem, kam ir mantisks raksturs. Vadoties no minētā atbalsta veidu iedalījuma veidota arī kompensāciju sistēma, kur Krimināla rakstura zaudējumu kompensācijas rīkojums (1977) un Krimināla rakstura zaudējumu kompensācijas rīkojums (grozījumi un papildinājumi) (2009), nosaka kārtību kādā personai tiek kompensēti mantiski un citi zaudējumi, kas iestājušies pret šo personu izdarīta noziedzīga nodarījuma rezultātā.

Pie šādiem kaitējumiem tiek pieskaitīti:

- 1) materiāli zaudējumi–kaitējums, kas personai ir radies dažādu teroristisku aktu rezultātā; kaitējums, kas personai ir radies no trīs vai vairāku cilvēku vienotas aizskarošas rīcības;
- 2) ļaunprātīgs vai nepamatots kaitējums lauksaimnieciskiem un citiem no nodokļiem atbrīvotiem īpašumiem¹²⁸.

¹²²Compensation Agency. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/compensation-agency.htm> [skatīts 10.02.2013].

¹²³ Publications – Criminal Justice. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/publications/publication-categories/pubs-criminal-justice.htm> [skatīts 10.02.2013]

¹²⁴ Compensation Agency, Executive Agency Framework Document, May 2012. Pieejams: <http://ej.uz/676b> [skatīts 2.02.2013]

¹²⁵The Northern Ireland. The Criminal Injuries Compensation (Northern Ireland) Order 2002. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/agencies/2002-criminal-injuries-compensation-scheme-legislation.pdf> [skatīts 2.02.2013]

¹²⁶The Northern Ireland Criminal Injuries Compensation Schemes (2009). Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/agencies/compensation-tariff-scheme-legislation-2009.pdf> [skatīts 2.02.2013]

¹²⁷Criminal Damage(Compensation (Northern Ireland) Order 1977. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/agencies/criminal-damage-compensation-legislation.pdf> [skatīts 2.02.2013]

Uz šīm mantisko zaudējumu kompensācijām var pieteikties persona, kas ir noteiktā īpašuma īpašnieks vai valdītājs, vai apsaimniekotājs, un nodarītais kaitējums nedrīkst būt mazāks par 200 sterliņu mārciņām¹²⁹. Iesniedzējam šajā gadījumā var kompensēt remonta vai īpašuma tirgus vērtības krišanās starpību, kādā īpašums tika vērtēts pirms kaitējuma nodarīšanas; kaitējumu inventāram, tā saturam un stiprinājumiem; sekas, kas izriet no mantas bojāšanas, piemēram, tā vērtības krišanās un ar to saistītais pazeminātais bankas novērtējums; bojājumi transporta līdzekļiem. Kompensāciju saskaņā ar shēmu nemaksā par tādiem zaudējumiem, kas radušies zādzības rezultātā, piemēram, ja ir nozagtas vai bojātas dārglietas; banknotes, ārvalstu valūta un vērtspapīri; materiālās vērtības, kas ir nozagtas no bojātā transporta līdzekļa vai ēkas, izņemot gadījumus, ja, piemēram, mantiskās vērtības ir nolaupītas no mājas laupīšanas uzbrukuma laikā. Kompensācija netiek maksāta arī tādos gadījumos, ja persona, kam nodarīts kaitējums, ir saņēmusi apdrošināšanas prēmiju par apdrošināšanas notikumu konkrētajā gadījumā vai arī persona pati ir vainojama pie zaudējumu rašanās, ja iesniedzējs nesadarbojas ar policiju veidā, kas varētu stimulēt vainīgās personas atrašanu un citiem līdzīgiem iemesliem.

Ja personai nodarīts fizisks vai mentāls kaitējums noziedzīga nodarījuma rezultātā, šī persona ir tiesīga pieprasīt kompensāciju saskaņā ar Krimināla rakstura kaitējumu kompensācijas rīkojumu (1988), Krimināla rakstura kaitējumu kompensācijas rīkojumu (2002), Krimināla rakstura kaitējumu kompensācijas rīkojumu (2009). Atbalsta sistēma vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušajām personām Ziemeļīrijā ir veidota līdzīgi kā citur Apvienotajā Karalistē divos blokos:

- a) nodrošinot cietušajam kompensāciju¹³⁰, lai segtu ar kaitējumu nodarītos fiziskos un mentālos zaudējumus izmantojot finanšu līdzekļus;
- b) nodrošinot cietušajam psiholoģisko, emocionālo un praktisko, tai skaitā juridisko atbalstu, pēc noziedzīgā nodarījuma (valsts iestādes kopā ar nevalstiskajām un labdarības organizācijām).

Lai to veiktu, tiek noteikts sadarbības institūciju loks, kas sastāv no dažādām valsts institūcijām, kuras sadarbojas atbalsta sniegšanā cietušajiem savas kompetences ietvaros saskaņā ar Prakses kodeksā noteikto noziegumos cietušajiem¹³¹ (turpmāk Prakses kodekss) un cietušo atbalsta organizāciju Cietušo Atbalsts Ziemeļīrijā¹³².

---

¹²⁸ A claim in cases of Criminal Damage. Pieejams: <http://www.nidirect.gov.uk/index/do-it-online/crime-justice-and-the-law-online/make-a-claim-in-cases-of-criminal-damage.htm> [skatīts 2.02.2013].

¹²⁹ A Guide to Criminal Damage Compensation in Northern Ireland. Pieejams: http://www.nidirect.gov.uk/criminal_damage_pdf.pdf [skatīts 2.02.2013]

¹³⁰ Compensation for Victims of Crime NI. Pieejams: <http://www.nidirect.gov.uk/index/information-and-services/crime-justice-and-the-law/victims-and-witnesses-of-crime/compensation-for-victims-of-crime.htm> [skatīts 02.02.2013].

¹³¹ Cietušo kodekss Ziemeļīrijā. Pieejams: http://www.dojni.gov.uk/code_of_practice_for_victims_of_crime [skatīts 02.02.2013].

¹³² Victim Support NI. Pieejams: <http://www.victimsupportni.co.uk/> [skatīts 02.02.2013].

3.1. Ziemeļrijas prakses kodekss darbam ar noziedzīgos nodarījumos cietušajiem un lieciniekiem

Tāpat kā Anglijā un Velsā, Ziemeļrijas Prakses kodekss iedala cietušos grupās, lai būtu iespējams organizēt atbalsta resursus atbilstoši cietušo vajadzībām. Atbalsta sistēma organizēta tā, lai būtu iespējams sniegt atbalstu ne vien noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, bet arī lieciniekiem – ar abu kategoriju personām atbalsta sistēma strādā izdalot jutīgās grupas, pie kurām pieskaitāmi tie noziedzīgos nodarījumos cietušie vai liecinieki, kas cietuši no seksuāla rakstura uzbrukumiem un tie, kas ir iebiedēti. Lai strādātu ar šīm personu grupām tiek diferencēti tā saucamie „speciālie pasākumi”. Ar šiem pasākumiem saprot darbības, kuras institūcijas veic, lai sniegtu atbalstu īpaši jutīgām cietušo un liecinieku grupām. Šīs grupas ietver personas, kuras:

- a) ir jaunākas par 18 gadiem;
- b) ir ar garīgās veselības traucējumiem, piemēram, sirgst ar šizofrēniju;
- c) sirgst ar mācīšanās traucējumiem, autismu vai selektīvās uztveres sindromu;
- d) sirgst ar neiroloģiska rakstura traucējumiem, kas radušies no smadzeņu traumām, kam konstatēta demence vai klīstošā skleroze;
- e) ir ar īpašām vajadzībām – piemēram, nedzirdīgas vai neredzīgas;

Par jutīgu grupu lieciniekiem uzskata personas, kuras ir iebiedētas vai pārdzīvo emocionālu stresu dēļ ar noziedzīgo nodarījumu pārdzīvotajiem notikumiem un baidās iesniegt pierādījumus, kuri varētu būt noderīgi, lai vainīgo personu sauktu pie atbildības. Par jutīgas grupas cietušajiem uzskata visas personas, kuras ir cietušas no seksuāla uzbrukuma. Citi liecinieki, par kuriem ir pamats uzskatīt, ka viņi:

- a) ir cietuši no vardarbības māsaimniecībā;
- b) ir apdraudēti, uz tiem ir izdarīts spiediens vai tie tikuši viktimizēti;
- c) ir cilvēktirdzniecības upuri;
- d) kuriem ir pašnāvības vai pašsakropļošanās risks;
- e) ir veci vai nespēcīgi;
- f) ir kļuvuši par lieciniekiem cita cilvēka slepkavībai;
- g) ir iesnieguši prasību par valsts vai pašvaldību amatpersonu vai citu cilvēku profesionālo rīcību.

Ja prokurors vai tiesa pieņem lēmumu par īpašo pasākumu piemērošanas nepieciešamību augstāk minēto grupu cietušajiem vai lieciniekiem, tiek pieņemts lēmums par speciālo pasākumu veidu, un procesa virzītājs var izvēlēties vienu vai vairākus no šādiem speciāliem pasākumiem:

- 1) aizsega izmantošana – lai panāktu to, ka pierādījumu iesniegšanas brīdi cietušais nav redzams;
- 2) tiešsaistes izveide – cietušais vai liecinieks savas liecības var sniegt atsevišķā, tiesu namā vai prokuratūrā ierīkotā telpā laikā, kamēr notiek pamata tiesas process citā telpā;

- 3) privāta liecināšana tiesā – tas nozīmē, ka tiesas procesa norises dienā, uz brīdi, kad cietušais vai liecinieks sniedz savas liecības, no zāles tiek izraidīti visi procesa dalībnieki, izņemot tos, bez kuriem procesa norise nav iespējama – tiesnesis vai tiesas sastāvs, aizstāvis, apsūdzētais un atsevišķos gadījumos arī viens mediju pārstāvis. Šāda kārtība tiek izmantota gadījumos, kad cietušajam vai lieciniekam, sakarā ar seksuāla rakstura noziedzīgiem nodarījumiem ir jāsniedz pierādījumi tiesai;
- 4) parūku un amata tērpu noņemšana tiesas sastāvam, advokātam un valsts apsūdzētājam, lai liecību sniegšanas brīdī tiesā radītu neformālāku atmosfēru;
- 5) liecības ieraksta izveidošana – šajā gadījumā cietušajam vai lieciniekam nav jāierodas lietas izskatīšanas dienā tiesas zālē kur lieta tiek skatīta, bet policijas darbinieks var veikt video ierakstu, kurā tiek fiksētas cietušā vai liecinieka liecības. Šīs metodes piemērošanas gadījumā ir jāņem vērā, ka apsūdzētā advokātam saglabājas tiesība iztaujāt liecinieku vai cietušo, tāpēc tiesas dienā cietušajam vai lieciniekam, kurš ir ierakstījis iepriekš video liecību ir jānāk uz tiesu, kur tiek atsevišķā telpā iztaujāšanas mērķim nodrošināta tiešsaiste. Cietušajam un lieciniekam šī metode dod iespēju neatrasties tiesas zālē kopā ar savu pāridarītāju un tā tuviniekiem;
- 6) komunikācijas līdzekļu lietošana (telefons, elektroniskais pasts vai citi līdzekļi) gadījumos, ja liecinieks ir attiecināms jutīgajai liecinieku grupai.

3.2. Starpinstitūciju sadarbības modelis cietušo un liecinieku atbalstam

Cietušo atbalsta sistēmas darbība Ziemeļīrijā tiek nodrošināta, definējot institūcijām kompetenču jomas (a) un izveidojot šo kompetenču jomu sasaisti (b) tādā veidā, lai cietušajiem un lieciniekiem gan šīs jomas, gan starpinstitucionālie sadarbības veidi būtu skaidri saprotami, un cietušais varētu piepildīt pēc iespējas vairāk savas vajadzības, kas viņas radušās kā cietušajam no citu personu pretlikumīgajām darbībām, vai kā personai, kura kļuvusi par likumpārkāpuma izdarīšanas fakta aculiecinieku (skatīt 2.pielikumā Shēmu Nr.2).

3.2.1. Policija¹³³ (*Police Service of Northern Ireland*– angļu valodā)

Policijas pienākums ir uzņemties cietušā un liecinieku aizsardzību no brīža, kad personas ir ziņojušas par noziedzīgā nodarījuma notikuma faktu.

Brīdī, kad policijas darbinieks pieņem ziņojumu par noziedzīgā nodarījuma notikumu, viņš izveido Cietušā informācijas kartīti. Šajā kartītē tiek norādīts iesnieguma reģistrācijas numurs, personas uzvārds, kurai lieta tiek nodota izskatīšanai, un šīs personas biroja atrašanās vieta un telefona numurs. Policijas darbinieks, kurš reģistrē notikumu, informē cietušo par iespējām saņemt atbalstu

---

¹³³Police Service of Northern Ireland. Pieejams: <http://www.psn.police.uk/> [skatīts 10.02.2013].

Cietušo atbalsta organizācijā (*Victim support*– angļu val.). Ja cietušais piekrīt, tad policijas darbinieks Cietušā kartītē iekļauto informāciju iesniedz Cietušo atbalsta organizācijai, lai tā varētu sazināties ar cietušo un sniegtu viņam atbalstu. 10 dienu laikā pēc brīža, kad cietušajam ir izsniegta Cietušā reģistrācijas kartīte, policijas darbinieks ar cietušo sazinās un informē viņu par izmeklēšanas gaitu. Vēlākā laikā policijas darbiniekam ir pienākums informēt cietušo par jebkurām izmaiņām, kādas notiek viņa lietas ietvaros. Policija informē cietušo, ja tiek aizturēts aizdomās turētais, vai tiek izlemts, ka kādām citām personām būs jāpiedalās tiesas sēdē, kur tiks izskatīta konkrētā lieta. Ja ir notikusi slepkavība, nāves gadījums aiz neuzmanības vai auto avārija, kuras rezultātā ir iestājusies viena cietušā nāve, policijas darbinieks nozīmē speciālistu sadarbībai ar ģimeni (*Family Liaison Officer*– angļu val.), kurš cietušajam sniedz atbalstu komunikācijā ar izmeklēšanas procesā iesaistītajām iestādēm. Policija cietušo informē par kompensācijas saņemšanas iespējām, ja cietušais ir attiecināma persona kompensācijas saņemšanas nosacījumiem, policijas darbinieks nekavējoties aizpilda nepieciešamos dokumentus un nosūta tos uz Kompensāciju Aģentūru, lai cietušajam varētu samaksāt kompensāciju par viņam nodarīto kaitējumu.

3.2.2. Cietušo atbalsts Ziemeļīrijā¹³⁴ (*Victim Support NI* – angļu val.)

Cietušo Atbalsta (turpmāk – CA) organizācija ir nevalstiska labdarības organizācija, kura sniedz atbalstu noziegumos cietušajiem un noziedzīgu nodarījumu lieciniekiem. Ja vien pats cietušais nav atteicies no palīdzības, tad policijas darbinieks informē Cietušo Atbalsta organizāciju par katra jauna cietušā esamību.

Saņēmusi informāciju no policijas, CA sazinās ar cietušo 5 darba dienu laikā un vienojas par tikšanos, kuras laikā noskaidro, kādas vajadzības ir katram cietušajam. CA organizācija izskaidro cietušajam, kādi kompensāciju veidi pastāv un atbalsta cietušo lēmumu pieņemšanas procesā. CA palīdz cietušajam veikt nepieciešamos priekšdarbus, lai cietušais varētu liecināt tiesā un veiksmīgi piedalīties lietas izskatīšanas procesos – pavada cietušo uz tiesu; sniedz iespēju aiziet uz tiesu un apskatīt tiesu ēku, ja tāda iespēja pastāv, lai cietušajam nebūtu bailes un stresa situācijas tiesas dienā; sazinoties ar tiesu palīdz nodrošināt cietušajam atsevišķu uzturēšanās vietu tiesā no apsūdzētā un viņa tuviniekiem. Tad, kad tiesas process ir noslēdzies, CA organizācija var turpināt sniegt atbalstu cietušajam, ja cietušais pats to vēlas.

Gadījumos, ja cietušais nav apmierināts ar CA pakalpojumiem, viņam ir tiesības nekavējoties paust savu neapmierinātību vietējā CA iestādē tās vadībai. Vietējās CA iestādes vadītājam ir pienākums nekavējoties novērst situāciju, kas cietušajam rada diskomfortu un 5 darba dienu laikā informēt par to cietušo. Ja cietušais turpina būt neapmierināts ar pakalpojumiem, viņam ir iespēja

---

¹³⁴Victim Support NI. Pieejams: <http://www.victimsupportni.co.uk/> [skatīts 10.02.2013.].

iesniegt sūdzību CA centrālajā iestādē Belfāstā un mēneša laikā saņemt atbildi par veikto izmeklēšanu un rezultātiem.

3.2.3. NSPCC Jauniešu un bērnu liecinieku serviss¹³⁵ (*NSPCC Young Witness Service* – angļu val.)

Jauniešu un bērnu liecinieku institūcijas (turpmāk - JBL) kompetencē ir sniegt atbalstu bērniem un jauniešiem un viņu ģimenēm, gadījumos, kad bērniem un jauniešiem jāsniedz liecības tiesā. JBL strādā gan ar lieciniekiem, gan ar cietušajiem. JBL sniedz atbalstu arī ģimenēm (vecākiem un citiem šajā ģimenē esošiem bērniem), informējot par procesiem, kuros ir iesaistīts bērns vai jauniešs.

JBL piedāvā informāciju un atbalstu bērniem un jauniešiem visā tiesas procesā. Piemēram, pirms tiesas procesa sniedz iespēju bērnam ar vecākiem apmeklēt tiesu un iepazīties ar to, kā tiesa strādā. Gadījumā, ja bērnam liecību sniegšanai tiek pielietota videokonference, pirms tās ļauj bērnam iepazīties ar tehniku, kas tiks lietota pierādījumu fiksēšanai. JBL organizē sadarbību ar visām cietušo un liecinieku atbalsta organizācijām, ja tas ir nepieciešams bērna vajadzību papildīšanai. Ja atbalsta sniegšanas procesā bērnam JBL atklāt tādus faktus, kas ir saistīti ar bērna tiesību vai interešu aizskārumu, JBL var uzsākt lietu, lai noskaidrotu notikušā detaļas vai ziņot par šo faktu policijai.

Visas klientu sūdzības tiek izskatītas JBL ietvaros, bet cietušajiem un lieciniekiem vai viņu tuviniekiem, vai pārstāvjiem ir tiesības vērsties ar sūdzību arī pie Labdarības (nevalstisko) organizāciju Komisāra¹³⁶.

3.2.4. Ziemeļīrijas prokuratūra¹³⁷ (*Public Prosecution Service for Northern Ireland* – angļu valodā)

Ziemeļīrijas Prokuratūra ir galvenā institūcija Ziemeļīrijā, kas atbildīga par izmeklēšanas darbību veikšanu. Prokuratūras darbība un lēmumu pieņemšanas kārtība noteikta Prokuroru Kodeksā, kas atrodama Ziemeļīrijas prokuratūras mājas lapā.

Gadījumā, ja noticis smags noziedzīgs nodarījums, prokuratūras iestādes sazinās ar cietušajiem brīdī, kas no policijas iestādes ir saņēmušas lietu. Ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā ir iestājusies personas nāve, vai aizdomās turētā persona ir atrasta, prokuratūras iestādes, pie kuras atrodas attiecīgā lieta, pienākums ir paziņot par šo faktu cietušajam. Prokuratūra lūdz sazināties ar cietušo Ģimenes atbalsta speciālistam, gadījumā, ja lieta tiek izbeigta, lai paskaidrotu cietušajam tās izbeigšanas iemeslus un cietušā iespējamo tālāko rīcību. Jebkurā gadījumā, ja lieta tiek izbeigta, prokurora pienākums ir arī personīgi sazināties ar cietušo un informēt, kādu iemeslu dēļ prokurors ir pieņēmis šādu lēmumu. Ja lieta ir bijusi uzsākta par smagu noziedzīgu nodarījumu, tad prokuroram ir pienākums

¹³⁵ NSPCC Young Witness Service. Pieejams: <http://www.nspcc.org.uk/> [skatīts 10.02.2013.].

¹³⁶ Charity Commissioner of Northern Ireland. Pieejams: <http://www.charitycommissionni.org.uk/> [skatīts 10.02.2013.].

¹³⁷ Public Prosecution Service for Northern Ireland. Pieejams: <http://www.ppsni.gov.uk/> [skatīts 10.02.2013.].

cietušajam lēmumu izskaidroti detalizētā formā, bet, ja cietušais vēlas, prokuroram ir pienākums ar viņu tikties personīgi.

Ja lieta nonākusi līdz tiesai, prokuroram ir pienākums informēt cietušo par laiku un vietu, kurā notiks lietas izskatīšana, kā arī par laiku, kad cietušajam jāiesniedz kādi pierādījumi lietā vai jāsniedz papildus liecības. Ja cietušais vai liecinieks ir pieskaitāms jutīgajām grupām, prokurors var rosināt, tai skaitā gan pēc savas, gan cietušā iniciatīvas, piemērot cietušajam vai lieciniekam speciālos pasākumus. Tostarp, prokurors var uzlikt ierobežojumus informācijas atspoguļošanai medijos, attiecīgi – uz cietušā un liecinieka vārdu vai citām identificējošām pazīmēm. Par prokuratūras pieņemtajiem lēmumiem cietušais un liecinieki var iesniegt sūdzības gan Reģionālajā Prokuratūras iestādē, gan iesniedzot sūdzību personīgi Ziemeļīrijas centrālajā prokuratūras birojā.

3.2.5. Ziemeļīrijas Tiesu un tribunāla dienests¹³⁸ (*Northern Ireland Courts and Tribunals Service* – angļu valodā)

Ziemeļīrijas Tiesu un tribunāla dienests (turpmāk – Tiesu dienests) ir Tieslietu departamenta padotībā esoša institūcija, kurai ir pienākums organizēt un nodrošināt 21 tiesas darbu visā Ziemeļīrijas teritorijā.

Tiesu dienesta pienākumos ir sniegt atbalstu noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, lai viņi varētu īstenot savas likumīgās intereses tiesvedības procesā, kā arī saskarsmē ar visām tiesu iestādēm, kuras šīm personām ir jāapmeklē, lai piedalītos tiesas sēdēs, sniegtu pierādījumus, sagatavotos procesuālajām darbībām. Tiesu dienests cietušajam un lieciniekiem nosūta visu nepieciešamo informāciju, kas saistīta ar tiesas procesu; ja tas nepieciešams, iepazīstina ar tiesas telpām, kurās notiks tiesas process; nodrošina cietušo un liecinieku ar informatīvo bukletu „Liecinieks apmeklē tiesu¹³⁹”. Tiesu dienesta pienākums ir rūpēties, lai cietušajam un lieciniekiem būtu pieejama atsevišķa uzgaidīšanas telpa no apsūdzētā un viņa tuviniekiem; lai cietušais un liecinieki būtu informēti par lietas gaitu un lietā pieņemto lēmumu nozīmi. Cietušais var prasīt, lai viņam ļauj ienākt tiesu namā pirmajam, pirms pārējie procesa dalībnieki ir ieradušies, atsevišķi no citiem procesa dalībniekiem un personām kas piedalās tiesas sēdē. Tajos gadījumos, kad lieta tiek izskatīta Karaliskajā Tiesā (*Crown Court* – angļu valodā), cietušajam un lieciniekam ir tiesības lūgt lietu skatīt citā telpā, ja cietušajam ir grūtības piedalīties tiesas procesā tajā telpā, kur lieta tikusi sākotnēji nozīmēta izskatīšanai.

Ja cietušais vai liecinieks nav apmierināts ar tiesas sniegtajiem pakalpojumiem, viņš var iesniegt sūdzību Tiesu dienestā. Iesniegtās sūdzības tiek izskatītas nekavējoties, bet, ja nav iespējams tās novērst nekavējoties, iesniedzējs par rezultātiem tiek informēts 15 darba dienu laikā.

---

¹³⁸Northern Ireland Courts and Tribunals Service. Pieejams: <http://www.courtsni.gov.uk/en-GB/pages/default.aspx> [skatīts 10.02.2013].

¹³⁹Attending as a Civtim in a Criminal Court. Pieejams: <http://ej.uz/kp9c> [skatīts 10.02.2013].

3.2.6. Ziemeļīrijas Cietumu dienests¹⁴⁰ (*Northern Ireland Prison Service – angļu valodā*)

Cietušo atbalsta kodeksa 7.daļā noteikts, ka Ziemeļīrijas Cietumu dienesta uzdevums ir turēt personas, kuras tiek nosūtītas soda izpildei humānā apcietinājumā un gādāt par viņu drošību. Strādājot ar ieslodzītajiem un citām organizācijām, Cietumu dienesta mērķis ir mazināt personām atkārtotu noziegumu izdarīšanas riskus, aizsargāt mieru un stabilitāti valstī.

Ieslodzīto Atbrīvošanas un Cietušo informācijas shēma¹⁴¹ paredz, ka cietušajam ir tiesības saņemt informāciju gadījumā, ja tiek no ieslodzījuma atbrīvota persona, kura pret cietušo vai cietušā tuvinieku, kuru cietu ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Šis nosacījums attiecināms uz pieaugušiem ieslodzītajiem, kas nosūtīti soda izpildei uz laiku, kas ilgāks par 6 mēnešiem; jauniešiem, kuri ir bijuši notiesāti pirms 18 gadu iestāšanās uz laiku, kas ilgāks par 6 mēnešiem un kuriem 18 gadi palikuši ieslodzījumā.

Lai to veiktu, cietušajam ir jāreģistrējas Ieslodzīto Atbrīvošanas un Cietušo informācijas shēmā, kontaktējoties ar Cietušo informācijas dienestu. Ja cietušais nav reģistrēts, tad informāciju viņš nevarēs saņemt. Ja cietušais vēlas, tad cietušā uzdevumā var reģistrēties Cietušo atbalsta organizācija un būt par starpnieku starp cietušo personu un attiecīgo soda izpildes sistēmas reģistru.

Sistēmā reģistrēts cietušais var saņemt informāciju par:

- a) mēnesi un gadu, kad plānots ieslodzīto atbrīvot;
- b) periodu, kurā notiesātais tiek atbrīvots pirms termiņa;
- c) pirmstermiņa atbrīvošanas nosacījumus;
- d) ja notiesātais ir pārkāpis pirmstermiņa atbrīvošanas nosacījumus, kā rezultātā atgriezies cietumā.

Gadījumā, ja tiek izskatīt jautājums Pirmstermiņa atbrīvošanas komisijā (*Parole board*) par notiesātā pirmstermiņa atbrīvošanu, cietušajam tiek paziņots par laiku, kad komisija pieņem lēmumu, un cietušais var ierasties uz komisijas sēdi un paust savus uzskatus par šo jautājumu. Kad Pirmstermiņa atbrīvošanas komisija savu lēmumu ir pieņēmusi, tai ir pienākums ar to iepazīstināt cietušo personu. Ja cietušais savas bažas sakarā ar pāridarītāja pirmstermiņa atbrīvošanu ir paudusi, Atbrīvošanas nodaļas speciālistiem ir jāpasaka atbrīvojamam ieslodzītajam, kāda uzvedība no viņa atbrīvošanas periodā tiek gaidīta. Cietumu dienests var arī cietušajam šādu informāciju atteikties sniegt, ja ir pamats uzskatīt, ka šādas informācijas sniegšana varētu radīt draudus pašam cietušajam vai citām personām.

¹⁴⁰Northern Ireland Prison Service. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/ni-prison-service.htm> [skatīts 10.02.2013].

¹⁴¹Prisoner Release Victim Information Scheme. Pieejams: <http://www.nidirect.gov.uk/prisoner-release-victim-information-scheme> [skatīts 15.02.2013].

3.2.7. Ziemeļīrijas Probācijas dienests¹⁴² (*Probation Board for Northern Ireland – angļu valodā*)

Ziemeļīrijas probācijas dienesta mērķis ir mazināt noziedzību un tās radīto kaitējumu, mainot likumpārkāpēju uzvedību. Ziemeļīrijas Probācijas dienesta Cietušo informācijas shēma darbojas tāpēc, lai cietušais saprastu, kāda satura sodu vainīgā persona saņem; ko nozīmē probācijas uzraudzības nosacījumi. Lai cietušais saņemtu informāciju par soda izpildes gaitu Probācijas dienestā, viņam ir jāreģistrējas Cietušo informācijas sistēmā.

Cietušo Informācijas shēmas mērķis ir:

- a) palīdzēt noziegumos cietušajiem un nodrošināt sabiedrībai drošību, sniedzot atbilstošu informāciju par Probācijas dienesta veicamo darbu;
- b) sadarboties ar citām partneru organizācijām, lai nodrošinātu vispusīgu atbalstu cietušajiem, kuru pāridarītājiem Probācijas dienests izpilda sodu.

Probācijas dienests sazinās ar cietušo 4 dienu laikā, pēc tam, kad cietušais ir reģistrējies Informācijas sistēmā. Probācijas dienests:

- 1) informē cietušo par likumpārkāpēja uzraudzības nosacījumiem;
- 2) informē cietušo par uzraudzības termiņu;
- 3) informē cietušo par soda izpildes papildus nosacījumiem likumpārkāpējam;
- 4) informē cietušo par visu citu sodu izpildi likumpārkāpējam, kas attiecināmi uz konkrēto lietu;
- 5) sniedz cietušajam informāciju par to, kā citas soda izpildes un valsts iestādes strādā ar konkrēto soda izpildes lietu, un ja cietušajam ir kādas bažas, rūpējas par to, lai tās tiktu ņemta vērā;

Cietušajam ir tiesības izvēlēties sadarbības formu ar Probācijas dienestu. To var darīt tiekoties vai sarakstes veidā, bez tam cietušais var arī tikties ar likumpārkāpēju, ja šāda tikšanās var būt vērtēta kā noderīga ar noziedzīgo nodarījumu radīto seku mazināšanai.

3.2.8. Ziemeļīrijas Jauniešu Justīcijas aģentūra¹⁴³ (*Probation Board for Northern Ireland – angļu valodā*)

Jauniešu Justīcijas aģentūras mērķis ir mazināt jauniešu noziedzību un attīstīt Juvenālās Justīcijas sistēmu Ziemeļīrijā. Jauniešu Justīcijas aģentūra strādā ar bērniem, kuri ir vecumā no 10 līdz 17 gadiem un kuri ir izdarījuši noziedzīgus nodarījumus (a) vai par kuru uzvedību pastāv pamatotas bažas, ka šie jaunieši (bērni) var jebkurā brīdī izdarīt noziedzīgu nodarījumu.

Jauniešu Justīcijas aģentūrai ir plašas funkcijas – tai ir tiesības izdot attiecībā uz jauniešu uzvedību virkni rīkojumu¹⁴⁴ – jauniešu konferences rīkojumu, sabiedrības atbildības rīkojumu, apmeklējuma

¹⁴²Probation Service of Northern Ireland. Pieejams: <http://www.pbni.org.uk/site/Home.aspx?x=eTyYPm5488> [skatīts 10.02.2013].

¹⁴³Probation Board for Northern Ireland. Pieejams: <http://www.youthjusticeagency.ni.gov.uk/> [skatīts 10.02.2013].

¹⁴⁴ Autora piezīme – rīkojumi ir pēc savas saturiskās dabas līdzīgi tiesas spriedumiem, bet tos var arī netaisīt vai neizdot tiesa. Valstīs, kur pastāv Juvenālās Justīcijas sistēmas, rīkojumi ir atbildīgās institūcijas lēmumi, lai personas, kas izdarījušas pārkāpumus vai kurām ir tik augsti uzvedības riski, ka tās varētu drīzumā izdarīt pārkāpumus, spiestu rīkoties

rīkojumu un atjaunošanas rīkojumu. Nepilngadīgo konference ir sanāksme vai vārākas sanāksmes starp nepilngadīgo un personām, kuru aizbildniecībā viņš atrodas, policijas darbiniekiem, cietušo un viņa atbalsta personām. Visi rīkojumi ir vērsti uz to, lai bērns vai jauniešs, iesaistoties pasākumos, kuri tiek ietverti t.s. orderos jeb uzvedības rīkojumos, mainītu savu uzvedību un personību tā, lai pēc iespējas izslēgtu likumpārkāpumu izdarīšanu nākotnē. Atjaunojošās justīcijas metodes un pasākumi var būt dažādi – tā var būt vienkārša atvairošanās cietušajai personai, kompensācijas izmaksāšana cietušajam vai uzvedības un uzturēšanās ierobežojumu uzlikšana jauniešim, vai pienākuma uzlikšana ar savu darbu novērst radīto kaitējumu cietušajam.

Jauniešu Justīcijas aģentūras rīkotajās konferencēs cietušais:

- a) var piedalīties attālināti, izmantojot videokonferences tiešsaistē vai atrodoties aiz spoguļa stikla;
- b) cietušais var ierasties uz konferenci ņemot līdzi sev atbalstītājus vai personas no Cietušo atbalsta organizācijas;
- c) jauniešu konference var būt rīkota vietā un laikā, ko apstiprina cietušais.

Konferenci vada konferences koordinators, kurš ar cietušo tiek pirms konferences, lai izklāstītu cietušajam konferences norisi, mērķus un cietušā lomu tajā. Konferencē cietušais var likumpārkāpējam un viņa ģimenei izstāstīt, kādu iespaidu uz cietušo un cietušā ģimeni ir atstājis likumpārkāpums; cietušajam ir iespēja saprast, vai jauniešs vispār nožēlo izdarīto; prasīt likumu pārkāpušajam jauniešim atvainoties, kompensēt zaudējumus, vai izdarīt kādas darbības, kas varētu mazināt cietušajam nodarīto kaitējumu.

Par Jauniešu Justīcijas aģentūras sniegtajiem pakalpojumiem gadījumā ja tie neapmierina cietušo, viņš var iesniegt sūdzību speciāli šim mērķim izveidotā sūdzību izskatīšanas komisijā, ar kuru cietušie var kontaktēties izmantojot Jauniešu Justīcijas aģentūras mājas lapu.

3.2.9. Kompensāciju aģentūra¹⁴⁵ (*Compensation Agency*–angļu valodā)

Kompensāciju aģentūra izmaksā trīs veidu kompensācijas¹⁴⁶ - par noziedzīga nodarījuma rezultātā cietušajam izdarītu fizisku kaitējumu, nodarītu mantisku kaitējumu un sedz izdevumus saistībā ar 2007.gada Justīcijas un Drošības likumā (Ziemeļīrija) noteikto kārtību.

Vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušie var saņemt kompensāciju un šajā gadījumā

Kompensāciju aģentūra:

---

veidā, kas ir sabiedrības interesēs (a) un mazina personas uzvedības riskus un līdz ar to ir paša likumpārkāpēja vai riska personas interesēs (b). Piemēram, rīkojumus var izdot, lai iesaistītu nepilngadīgās personas Atjaunojošās justīcijas pasākumos.

¹⁴⁵ Compensation Agency. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/compensation-agency.htm> [skatīts 10.02.2013].

¹⁴⁶ Autora piezīme: par Ziemeļīrijas kompensāciju sistēmu detalizētāk skatīt arī šī pētījuma sadaļu: 3.Kompensāciju un atbalsta sistēma Ziemeļīrijā.

- a) sadarbosies tieši ar cietušo vai, ja cietušais tā vēlas, ar Cietušo atbalsta organizācijas starpniecību vai citas personas starpniecību, kas pārstāv cietušā intereses;
- b) sniedz cietušajam informāciju, kas nepieciešama lai iesniegtu pieteikuma formu;
- c) izturas pret cietušajiem ar cieņu un respektu, cienot šo cilvēku jūtas attiecībā uz viņiem nodarītajiem zaudējumiem un ciešanām;
- d) izskata iesniegumu par kompensācijas piešķiršanu bez liekas vilcināšanās;
- e) izskaidro cietušajam tiesības iesniegt apelāciju.

Ja cietušais ir jau iesniedzis kompensācijas pieteikumu par kaitējumu, kas viņam nodarīts Ziemeļīrijā Kompensāciju aģentūrai, bet pats atrodas Anglijā, Velsā vai Skotijā, Kompensāciju aģentūra informē cietušo par viņa tiesībām vērsties CICA¹⁴⁷, citās Lielbritānijas teritorijās. Iesniegums kompensācijas saņemšanai ir jāiesniedz 2 gadu laikā kopš kaitējuma nodarīšanas cietušajam. Gadījumā, ja cietušajam vēl nav 18 gadi, viņš kompensāciju saņems pēc 18 gadu vecuma iestāšanās. Ja persona vēlas saņemt kompensāciju par materiālā rakstura zaudējumiem, pieteikums ir jāiesniedz savlaicīgi, jo likums paredz īsu iesniegšanas termiņu. Kompensācijas apmērs ir atkarīgs no kompensējamā materiālā kaitējuma veida, tāpēc cietušajam uzreiz pēc materiālo zaudējumu nodarīšanas fakta konstatēšanas ir jākontaktējas ar Kompensāciju aģentūru, lai uzzinātu savam gadījumam atbilstošu iesnieguma termiņu.

90 dienu laikā pēc lēmuma pieņemšanas cietušajam ir tiesības Kompensāciju aģentūras lēmumu pārsūdzēt. Lietu pārskatīs Kompensāciju aģentūras speciālisti, kuri nav bijuši iesaistīti iepriekšējā lēmuma sagatavošanā. Ja pārskatītais lēmums cietušo neapmierina, cietušais var iesniegt apelāciju Noziedzīgu nodarījumu seku kompensāciju Apelācijas komisijai¹⁴⁸ (*Criminal Injuries Compensation Appeals Panel Northern Ireland* – angļu valodā). Šī ir no Kompensāciju aģentūras neatkarīga iestāde, kas atrodas Ziemeļīrijas Tiesu un tribunāla dienesta pakļautībā. Cietušajam ir tiesības vērsties apelācijas instancē 90 dienu laikā pēc dienas, kad Kompensāciju aģentūra jaunā speciālistu sastāvā pārskatījusi cietušā lietu. Apelācijas komisija cietušo informē par viņa iesniegtās sūdzības izskatīšanas sekām un iespējamām pieņemtajiem lēmumiem. Apelācijas komisija var palielināt kompensācijas summu, samazināt to vai vispār vairs cietušajam nepiešķirt kompensāciju. Apelācijas komisijas lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams.

---

¹⁴⁷ Criminal Injuries Compensation Authority. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica> [skatīts 15.02.2013].

¹⁴⁸ Courts and Tribunals Service. Pieejams: <http://www.courtsni.gov.uk/en-GB/Tribunals/CICAPNI/Pages/default.aspx> [skatīts 10.02.2013].

3.3. Cietušo atbalsta sistēmas starpinstitucionālā monitoringa metode un tās loma Cietušo atbalsta sistēmas kvalitatīvas funkcionēšanas nodrošināšanā

Lai veiktu regulāru Cietušo atbalsta sistēmas monitoringu, Ziemeļīrijā ir izveidota starpinstitucionāla grupa – Cietušo un liecinieku pārraudzības grupa (CLP), kurā darbojas visas Cietušo atbalsta modelī iesaistītās institūcijas un organizācijas.

Atbildīgā institūcija par CLP ir Ziemeļīrijas Tieslietu ministrijas departaments, un tā strādā kā šī departamenta Kriminālā justīcijas padomes pastāvīga apakšgrupa. Cietušo un liecinieku pārraudzības grupā darbojas šādas institūcijas – Ziemeļīrijas Policijas dienests, Ģenerālprokuratūra, Ziemeļīrijas Tiesu un tribunāla dienests, Probācijas dienests, Cietumu dienests, Jauniešu Justīcijas aģentūra, Ziemeļīrijas Cietušo atbalsta organizācija un Nacionālā sabiedrība nežēlības novēršanai pret bērniem¹⁴⁹.

Starpinstitucionālās grupas uzdevumi ir:

- 1) analizēt Ziemeļīrijas Cietušo un liecinieku ikgadējās nacionālās aptaujas¹⁵⁰ rezultātus no Kriminālās justīcijas sistēmas viedokļa;
- 2) analizēt cietušo un liecinieku sūdzības, lai izdarītu seciņjumus par sistēmai piemītošām kļūdām, trūkumiem un rīkotos, lai uzlabotu atbalsta sistēmu cietušajiem un lieciniekiem;
- 3) reizi 6 mēnešos organizēt diskusijas par Kriminālās justīcijas sistēmai aktuālām problēmām, tai skaitā tām, kas izriet no cietušajiem un lieciniekiem sniegtā atbalsta;
- 4) prasīt un saņemt no Cietušo atbalsta organizācijas (*Victim Support NI* – angļu valodā) un Nacionālās sabiedrības nežēlības novēršanai pret bērniem (*National Society for the Prevention of Cruelty to Children* – angļu valodā) atgriezenisko saikni par viņu klientu atsauksmēm attiecībā uz saņemto pakalpojumu kvalitāti;
- 5) regulāri sniegt Kriminālās Justīcijas padomei informāciju par paveikto darbu, tai skaitā par Prakses kodeksa darbam ar cietušajiem nosacījumu izpildi.

Secinājums: Ziemeļīrijas sistēma pēc būtības vērtējama kā saturiski plašāka un pieejamāka cietušo un liecinieku vajadzībām – tiek kompensēti gan kaitējumi veselībai, gan personas mantai un citu zaudējumu atlīdzināšana. Atšķirībā no Anglijas, Velsas un Skotijas Ziemeļīrijā strādā starpinstitucionālās sadarbības modelis, kaut gan Prakses kodeksi saturiski savstarpēji neatšķiras. Pamatojoties uz to ir iespējams secināt, ka sadarbību starp institūcijām var būvēt pamatojoties uz horizontālu (Ziemeļīrija) pārvaldības modeli vai uz vertikālu modeli (Anglija, Velsa un Skotija).

¹⁴⁹National Society for the Prevention of Cruelty to Children. Pieejams: <http://www.nidirect.gov.uk/nsppc-national-society-for-the-prevention-of-cruelty-to-children> [skatīts 15.02.2013].

¹⁵⁰ Autora piezīme: Angļu valodā - Northern Ireland Victim and Witness Survey.

Tomēr jāņem vērā arī fakts, ka Skotijā 2012.gada laikā ir uzsākta cietušo atbalsta sistēmas reforma, kuras rezultātā plānots, ka 2013.gadā spēkā stāsies Cietušo un liecinieku likums¹⁵¹.

Starpinstitucionālās sadarbības modelis, kas tiek lietots Ziemeļīrijā uzskatāms, par veiksmīgu arī tāpēc, ka paredz regulāru un starpinstitucionālu sistēmas monitoringu – ņemot vērā, ka par rezultātu izvērtēšanu ir atbildīgas vairākas institūcijas uzreiz, ir pamats uzskatīt, ka šāds vērtējums ir gan objektīvāks un atbilstošāks reālajai situācijai, gan arī satur iespēju uzreiz reaģēt uz trūkumiem jebkurā sistēmas daļā, izvairoties no birokrātijas un atbildības novelšanas no vienas institūcijas uz otru. Iespējams, ka šāda modeļa virzienā ir jālūkojas Latvijai, veidojot efektīvu Atbalsta sistēmu noziegumos cietušajām personām.

---

¹⁵¹ Making Justice Work for Victims and Witnesses. Pieejams: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/0041/00412912.pdf> [skatīts 20.02.2013].

4. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA IGAUNIJĀ

Pastāv atšķirība starp tiesisko regulējumu un tiesisko realitāti¹⁵², tāpēc attiecībā uz privātpersonas ikvienu tiesību ir trīs valsts pienākumi: respektēt, aizsargāt un ieviest. Pienākums respektēt nozīmē, ka valsts iestādes nepārkāpj privātpersonu tiesības, savukārt aizsargāt nozīmē, ka valsts pasargā privātpersonu tiesības no trešo personu prettiesiskas iejaukšanās un soda vainīgos. Visbeidzot, ieviest nozīmē, ka valstij jāveic konkrētas darbības, lai privātpersona var pilnībā un efektīvi izmantot savas tiesības.¹⁵³

Cietušais kriminālprocesā ir persona, kuras likumā atzītās tiesības un intereses ir aizskartas no citas personas puses.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija¹⁵⁴, kas ir saistoša Igaunijai, *expressis verbis* nenosaka valsts pienākumus attiecībā uz cietušo atbalsta sistēmu, tomēr tas izriet no valsts pienākuma garantēt tiesību efektīvu ievērošanu un aizsardzību, proti, pasargāt personu no tās tiesību aizskāruma un nodrošināt drošību, cilvēka cieņu un ģimenes dzīvi u.tml. Tāpēc no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. un 13. panta izriet, ka valstij jānodrošina, cik iespējams, efektīva personas pamattiesību aizsardzība.

Valsts pozitīvajā pienākumā ietilpst pieņemt atbilstošu tiesisko regulējumu, izveidot cietušo aizsardzības mehānismus, nodrošināt efektīvu noziedzīgā nodarījuma izmeklēšanu un procesuālās tiesības, piem., valsts nodrošināto juridisko palīdzību, efektīvu un reālu tiesību aizsardzību, pieejamību tiesai un lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.¹⁵⁵

Sākotnēji Igaunijā cietušo kompensācijas sistēmu noteica Valsts cietušo kompensācijas likums (*State Compensation of Victims of Crime Act* - angļu val.), tomēr no 2004. gada 1. februāra ir spēkā Cietušo atbalsta likums¹⁵⁶ (*Victim Support Act* – angļu val.), kas palielināja kompensācijas piešķiršanas gadījumus un kompensācijas apmēru¹⁵⁷.

Papildus tiesiskajam regulējumam Igaunijas valdība apstiprinājusi programmu „*Creation of the system of aid to victims of crime*”, kuras mērķis radīt cietušo atbalsta sistēmu, veidot saprotošu un

¹⁵² Bassiouni M.C. *Accountability for Violations of International Humanitarian Law and Other Serious Violations of Human Rights*, p. 392. Pieejams: <http://www.sos-attentats.org/publications/bassiouni.violations.pdf> [skatīts 2012. gada 9. maijā].

¹⁵³ Skat. Akandji-Kombe J.F. *Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks*, 2007, no. 7. - p. 5.

¹⁵⁴ *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols Nos. 11 and 14 with Protocols Nos. 1, 4, 6, 7, 12 and 13*. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/ENG_CONV.pdf [skatīts 2012. gada 11. janvārī].

¹⁵⁵ *Non-criminal remedies for crime victims*. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, 2009, p.13.-16. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/victims%20final_en%20with%20cover.pdf [skatīts 23.02.2013.].

¹⁵⁶ *Victim Support Act*. Pieejams: <http://www.legaltext.ee/indexen.htm> [skatīts 23.01.2013.].

¹⁵⁷ *European Committee of Social Rights - European Social Charter (Revised) Conclusions 2006, Volume 1: Albania, Bulgaria, Cyprus, Estonia, Finland, Ireland, Italy, Council of Europe*, 2007. p. 214.

atbalstošu sabiedrības domu, nodrošināt palīdzību cietušajiem un pētniecības veikšana, rosinot un izstrādājot normatīvo aktu izmaiņas un Cietušo reģistra veidošana un pilnveidošana¹⁵⁸.

Cietušā atbalsta sistēmas mērķis ir sniegt valsts palīdzību cietušajam tikt galā ar noziedzīgā nodarījuma sekām, kas ietekmē pilnvērtīgas dzīves dzīvošanu. Cietušajam nepieciešama gan emocionāla, gan juridiska, gan materiāla palīdzība. Palīdzībai jābūt savlaicīgai¹⁵⁹. Šobrīd viena no konstatētajām problēmām ir saistībā ar cietušajiem ģimenes strīdos. Šajos gadījumos ir grūti konstatēt cietušā statusu, persona nevēlas vērsties pret citu ģimenes locekli utt., tajā pašā laikā cietušanai personai ir nepieciešams valsts atbalsts¹⁶⁰.

Cietušo atbalsta pakalpojums ir publisks pakalpojums ar mērķi atbalstīt personas, kas cietušas no nolaidības (*negligence* – angļu val.), sliktas izturēšanās (*mistreatment* – angļu val.) vai fiziskas, psiholoģiskas vai seksuālas vardarbības.

Cietušo atbalsta pakalpojumi ietver konsultācijas, kompensācija un palīdzību cietušajiem, sazinoties ar valsts un pašvaldību iestādēm un juridiskajām personām.

Cietušo atbalsta pakalpojumi tiek sniegti katrā Igaunijas apgabalā. Informāciju par cietušo atbalsta pakalpojumiem jābūt pašvaldībās, policijā, glābšanas iestādēs, veselības aprūpes un sociālās labklājības iestādēs un citās attiecīgajās iestādēs (Cietušo atbalsta likuma 3. pants). Igaunijā ir vairāk nekā 35 cietušo atbalsta personas, turklāt reģionos vēl arī policija iesaistās cietušo atbalsta pasākumos¹⁶¹.

Cietušo atbalsta sistēmas darbinieku darbību nenosaka tikai normatīvie akti, bet tiek izstrādātas arī metodoloģiskas vadlīnijas¹⁶² un zināšanas un iemaņas tiek apgūtas mācībās¹⁶³.

Igaunijas cietušo atbalsta sistēma starptautiski ir atdzīta par veiksmīgi un labu¹⁶⁴, lai gan nevalstiskās organizācijas ir pārmetušas, ka cietušajiem nav pietiekošas informācijas par tiesībām saņemt kompensāciju un atbalstu¹⁶⁵.

¹⁵⁸ Tenno P. Estonia Kuressaare. Victim support in weak population. Pieejams: <http://www.envisvictimsupport.eu/?p=664> [skatīts 23.01.2013.].

¹⁵⁹ Victim support. Pieejams: <http://www.sm.ee/eng/activity/benefits-and-support/victim-support.html> [skatīts 23.01.2013.].

¹⁶⁰ Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Igaunijas eksperts Nr.1.

¹⁶¹ European Social Charter (revised). European Committee of Social Rights Conclusions 2011 (ESTONIA). Council of Europe, January 2012, p.10., 17. Pieejams:

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/conclusions/State/Estonia2011_en.pdf [skatīts 22.02.2013].

¹⁶² Piem., Guidelines for identification of trafficking victims in Estonia; Handbooks for social workers and victim support officials for assisting victims of human trafficking, as well as for police. Pieejams:

<http://sgdatabse.unwomen.org/countryInd.action?countryId=493> [skatīts 23.01.2013].

¹⁶³ Piem., Training for service providers and victim support specialists. Pieejams:

<http://sgdatabse.unwomen.org/countryInd.action?countryId=493> [skatīts 23.01.2013].

¹⁶⁴ Non-criminal remedies for crime victims. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, 2009, p.50. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/victims%20final_en%20with%20cover.pdf [skatīts 23.02.2013.].

¹⁶⁵ Committee against torture 39th session Republic of Estonia, 4th report 13 november 2007, p.4. Pieejams: http://olddoc.ishr.ch/hrm/tmb/treaty/cat/reports/cat_39/cat_39_estonia.pdf [skatīts 26.02.2013.].

Pie cietušā atbalsta pasākumiem pieskaita arī Kriminālprocesa likuma 203². pantā paredzēto samierināšanu (*conciliation* – angļu val.). To arī nodrošina Sociālās apdrošināšanas aģentūra. Samierināšanai ir nozīme arī kompensācijas sistēmā, jo palīdz cietušajam un vainīgajai personai vienoties par atlīdzības veidu un apmēru, kā arī kārtību¹⁶⁶.

No iepriekš minētajiem pakalpojumiem nošķirams cits pakalpojums – kompensāciju noziedzīgā nodarījuma cietušajam. Persona var pretendēt uz valsts kompensāciju, ja tai nav iespējams gūt atlīdzību par radīto kaitējumu no citiem avotiem, piem., vainīgās personas, apdrošināšanas vai civilprocesuālā kārtībā (skat. kontekstā ar Cietušā atbalsta likuma 30.pantu un 16.panta pirmās daļas 4.punktu, kā arī zemāk norādīto statistiku).

4.1. Kompensāciju saņēmēju loks, kritēriji un nosacījumi

Saskaņā ar Cietušā atbalsta likuma 9. pantu šādām personām ir tiesības uz kompensāciju:

- 1) Igaunijas pilsoņiem;
- 2) personām, kas dzīvo Igaunijā pamatojoties uz ilgtermiņa uzturēšanās atļauju vai pagaidu uzturēšanās atļauju;
- 3) Eiropas Savienības pilsoņiem;
- 4) pilsoņiem no valstīm, kas parakstījušas Eiropas Konvenciju par kompensācijām vardarbīgos noziegumos cietušajiem (*European Convention on Compensation of Victims of Violent Crimes* – angļu val.);
- 5) personām, kurām piešķirta starptautiskā aizsardzība un kas uzturas Igaunijā.

Cietušā atbalsta likuma 4.nodaļa nosaka kārtību, kādā izmaksā valsts kompensāciju pārrobežu lietās Eiropas Savienības ietvaros. Sociālās apdrošināšanas aģentūra nosaka kompensāciju cietušajam, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts Igaunijā, un apgādājamajam, ja cietušais miris, kurš patstāvīgi dzīvo kādā Eiropas Savienības valstī. Pieteikumu par kompensāciju iesniedz Sociālās apdrošināšanas aģentūrā vai attiecīgās valsts kompetentajā iestādē. Sociālās apdrošināšanas aģentūra pēc dokumentu saņemšanas pieņem lēmumu 3 mēnešu laikā. Lēmumu nosūta cietušajam 10 darba dienu laikā no lēmuma pieņemšanas. Kompensāciju par darba spēju zudumu un cietušā nāvi aprēķina ņemot vērā cietušā darba ienākumus pēdējos sešos mēnešos no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīža.

Cietušajam nav tiesības saņemt Igaunijas valsts nodrošināto kompensāciju, ja tas no noziedzīga nodarījuma cietis ārpus Igaunijas un līdzīgu kompensāciju (*similar compensation* – angļu val.) saņēmis no citas valstis (Cietušā atbalsta likuma 7. panta otrā daļa). Ja Igaunijas pilsonis cietis citā Eiropas Savienības dalībvalstī, tad cietušais vai miršanas gadījumā tā radnieki var saņemt kompensāciju šajā citā valstī un atbilstoši tās valsts likumiem (Cietušā atbalsta likuma 31³. panta pirmā daļa).

¹⁶⁶ European Social Charter (revised). European Committee of Social Rights Conclusions 2011 (ESTONIA). Council of Europe, January 2012, p.17. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/conclusions/State/Estonia2011_en.pdf [skatīts 22.02.2013].

Ja šajā valstī izmaksātā kompensācija ir mazāka nekā tā pienāktos Igaunijā, tad Igaunijas Cietušo atbalsta likums neatrisina šādu problēmgadījumu.

Cietušo atbalsta likums nosaka konstantu summu par bērnu izdevumiem. Kompensācija par cietušā bērnu izdevumiem ir noteikta 448 EUR. Ja cietušā radniekiem rodas lielāki izdevumi, tad tos iespējams pieprasīt civilprocesuālā kārtībā un kā sociālo palīdzību. Lūdzot kompensēt atlikušo daļu tiesa un valsts iestādes ņem vērā Cietušā atbalsta likumā izmaksāto valsts kompensāciju, tādā veidā novēršot labuma gūšanu no valsts līdzekļiem par vieniem un tiem pašiem faktiskajiem apstākļiem.

Cietušā atbalsta likuma 5. nodaļa nosaka līdzīgu kārtību, kādā izmaksā valsts kompensāciju pilsoņiem valstīs, kas parakstījušas Eiropas Konvenciju par kompensācijām vardarbīgos noziegumos cietušajiem.

Līdz ar to pārrobežu lietās kārtība atšķiras, jo īpaši attiecībā uz darbību procesuālajiem termiņiem.

Kompensāciju izmaksā cietušajai personai, kas cietusi no noziedzīga nodarījuma Igaunijas Republikas teritorijā vai arī tās apgādājamajam. Likums imperatīvi nosaka, ka noziedzīgajam nodarījumam jānotiek Igaunijas teritorijā¹⁶⁷. Tāpat arī fiziskai personai, kas uzņemas izdevumus saistībā ar cietušā medicīnisko aprūpi vai apbedīšanu, ir tiesības saņemt kompensāciju par izdevumiem saskaņā ar Cietušo atbalsta likumu¹⁶⁸.

Kompensāciju izmaksā arī cietušajam, kas cietis no noziedzīga nodarījumā ārpus Igaunijas teritorijas, bet, ja cietušais ir pastāvīgs Igaunijas iedzīvotājs vai Igaunijas pilsonis, kas pastāvīgi nedzīvo Igaunijā un atradās ārvalstīs šādu iemeslu dēļ – saistībā ar studijām, nodarbinātību vai pakalpojuma sniegšanu, ar pētījumiem, nodarbinātību vai pakalpojumu sniegšanu vai citu pamatotu iemeslu dēļ, turklāt, ja cietušais nav saņēmis valsts kompensāciju tajā valstī, kurā noziedzīgais nodarījums notika. Ja cietušais miris, tad valsts kompensāciju izmaksā apgādājamajam, kas noziedzīga nodarījuma brīdī patstāvīgi dzīvoja Igaunijā (Cietušo atbalsta likuma 7. panta otrā daļa).

Cietušo atbalsta likuma izpratnē noziedzīgs nodarījums ir rīcība, kas prettiesiski aizskar citas personas veselību un dzīvību un kas ir krimināli sodāma. Kompensāciju izmaksā, ja cietušais gūst nopietnu kaitējumu veselībai (*serious damage* – angļu val.), veselības traucējumi ilgst vismaz sešus mēnešus vai noziedzīga nodarījuma radītā kaitējumā rezultātā nomirst (8.panta pirmā daļa). Igaunijas cietušo tiesību eksperti atzīst, ka šie kritēriji ir pārāk stingri un pārmērīgi ierobežo cietušo tiesības saņemt valsts palīdzību¹⁶⁹.

---

¹⁶⁷Victims: Support and Assistance. Council of Europe, 2007. - p. 217.

¹⁶⁸ State compensation of victims of crime. Pieejams: <http://www.ensib.ee/state-compensation-of-victims-of-crime/> [skatīts 24.01.2013.].

¹⁶⁹ Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Igaunijas eksperts Nr.2.

Par noziedzīgu nodarījumu Cietušo atbalsta likuma izpratnē saprot arī rīcību, kas vērsta pret personu, kas centusies novērst noziedzīgu nodarījumu, palīdzēt cietušajam vai aizturēt likumpārkāpēju, ja iestājušās iepriekš minētās sekas.

Par noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar Cietušā atbalsta likuma 8. panta trešo daļu atzīstami nodarījumi pat tad, ja vainīgo nevar saukt pie kriminālatbildības, tas nav identificēts vai aizturēts, vai vainīgo personu nevar notiesāt citu iemeslu dēļ, bet savāktie pierādījumi liecina, ka noziedzīgs nodarījums ir izdarīts.

Kompensācijas apjoms par materiāliem zaudējumiem nevar pārsniegt 80% no kopējiem cietušai personai radītajiem zaudējumiem, bet ne vairāk par € 9590 vienam cietušajam un vai visiem viņa apgādājamajiem kopā¹⁷⁰. Igaunijas cietušo tiesību eksperti atdzīst, ka šī maksimālā kompensācijas summa ir par zemu¹⁷¹.

Kompensācijas apmēru nosaka ņemot vērā šādus pamatus:

- 1) zaudējumi, kas izriet no darba nespējas;
- 2) izdevumi par cietušā medicīnisko aprūpi;
- 3) zaudējumi, kas rodas no cietušā nāves;
- 4) zaudējumi, kas radušies no veselības bojājumu novēršanas – aizstājot organisma funkciju, piem., izdevumi par brillēm, protēzēm, kontaktlēcām un citām ierīcēm un apģērbu;
- 5) cietušā bērnu izdevumi¹⁷².

Cietušajam vai tā apgādājamajiem ir tiesības prasīt kaitējuma kompensāciju par mantiskiem zaudējumiem, kas radīti ar noziedzīgu nodarījumu. Par personisku vai morālu aizskārumu var prasīt iesniegt arī civiltiesiska rakstura prasību.

Atbilstoši Cietušo atbalsta likuma 10. panta trešajai daļai 1.-4.gadījumam kompensē 80% no kopējiem zaudējumiem.

Zaudējumi, kas rodas no darba nespējas, ir tā daļa no ienākumiem, kas netiek saņemta sakarā ar pagaidu vai pastāvīgu darba nespēju, kas radušies dēļ noziedzīga nodarījuma. Kompensācijas apmērs tiek noteikts ņemot vērā cietušā vidējos vienas kalendārās dienas ienākumus. Vidējos ienākumus uz vienu kalendāro dienu skaita ņemot vērā cietušā sociālā nodokļa iemaksas par pēdējiem sešiem mēnešiem¹⁷³.

Cietušā darbnespēja var būt pagaidu vai pastāvīga, un kompensāciju aprēķina šādi:

---

¹⁷⁰ State compensation of victims of crime. Pieejams: <http://www.ensib.ee/state-compensation-of-victims-of-crime/> [skatīts 24.01.2013.].

¹⁷¹ Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Igaunijas eksperts Nr.2.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ State compensation of victims of crime. Pieejams: <http://www.ensib.ee/state-compensation-of-victims-of-crime/> [skatīts 24.01.2013.].

- 1) zaudējumi, kas rodas no pagaidu darba nespējas, aprēķina reizinot cietušā vidējos ienākumus uz vienu kalendāro dienu ar darba nespējas dienu skaitu; no šīs summas tiek atņemtas darba nespējas pabalsts;
- 2) kaitējumu, kas rodas no pastāvīgas darba nespējas, aprēķina, reizinot ar 30 cietušā vidējos ienākumus uz vienu kalendāro dienu; no šīs summas tiek atņemts darba nespējas pabalsts ¹⁷⁴.

Zaudējumus aprēķina atšķirīgi, ja cietušajam jau pirms noziedzīga nodarījuma bija daļēja darba nespēja un ja cietušais turpina strādāt pēc noziedzīga nodarījuma ¹⁷⁵.

Ja ienākumi uz vienu kalendāro dienu ir mazāki nekā summa, kas veidojas valsts minimālo mēneša darba algu izdalot ar 30, tad kompensējamais apmērs nevar būt zemāks nekā šis vidējais ienākums uz vienu kalendāro dienu, kas veidojas valsts minimālo mēneša darba algu dalot ar trīsdesmit.

Kompensāciju maksā arī personām, kas nestrādā vai ir bezdarbnieks noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī, ja cietušajam rodas pastāvīga darba nespēja. Kompensāciju aprēķina ņemot vērā vidējos ienākumus uz vienu kalendāro dienu, kas veidojas valsts minimālo mēneša darba algu dalot ar 30 (Cietušo atbalsta likuma 11. panta septītā daļa).

Par izdevumiem par ārstēšanos atzīstami:

- 1) izdevumi par ārstēšanās medikamentiem un ierīcēm, kas aizstāj organisma funkcijas;
- 2) izdevumi, kas saistīti ar pēctraumas komplikāciju mazināšanu;
- 3) ceļa izdevumus, kas saistīti ar apstākļiem, kas noteikti iepriekš.
- 4) izdevumi par līdz 10 sesijām psihologa un līdz 15 sesijām psihoterapeita konsultācijām ¹⁷⁶.

Atbilstoši Cietušā atbalsta likuma 14.pantam, ja cietušais mirst noziedzīga nodarījumā rezultātā, tā apgādājami saņem kompensāciju pamatojoties uz cietušā iepriekšējiem ienākumiem:

- 1) 75% no ienākumiem uz vienu apgādājamo;
- 2) 85% no ienākumiem uz diviem apgādājamiem;
- 3) 100% no ienākumiem uz trīs vai vairāk apgādājamiem.

Kompensācija par cietušā bērnu izdevumiem ir noteikta 448 EUR (Cietušā atbalsta likuma 14.pants).

Maksimālais kompensācijas apjoms vienam cietušajam vai visiem apgādājamajiem kopā nevar pārsniegt 9590 EUR (Cietuša atbalsta likuma 15.pants).

Saskaņā ar Cietušo atbalsta likuma 16.panta pirmo daļu kompensāciju nemaksā, ja:

- 1) cietušais izraisīja vai sekmēja nozieguma izdarīšanu, vai zaudējumi iestājās dēļ cietušā tīšas vai neapdomātas uzvedību;

---

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid.

- 2) cietušais nav ziņojis par noziedzīgu nodarījumu 15 dienu laikā, lai gan viņam bija iespēja, un policijai nav kļuvis zināms par noziegumu citādā veidā;
- 3) cietušais ir notiesāts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai pamatojoties uz Krimināllikuma (*Penal Code* – angļu val.) 255. (1) or 256. (2) pantu un informācija par sodāmību, tā nav dzēsta no Soda reģistra saskaņā ar Sodu reģistra likumu (*Punishment Register Act* – angļu val.);
- 4) kompensācijas izmaksa būtu netaisnīga vai nepamatota citu iemeslu dēļ.

Kompensāciju neizmaksā arī apgādājamajam, ja tas līdzdarbojās 1.-4. punktā minētajos apstākļos. Neatkarīgi no apstākļiem, kas noteikti iepriekš minētajos četros punktos, kompensāciju var izmaksāt apgādājamajam, kura ikmēneša ienākumi ir zem iztikas minimuma, ko noteikusi Igaunijas valdība pamatojoties uz minimālo patēriņa izdevumiem.

Kompensācijas maksājumu var atteikt, ja kompensācijas prasītājs ir atteicies sadarboties ar tiesību aizsardzības iestādēm, lai noskaidrotu noziedzīga nodarījuma faktiskos apstākļus, identificēt vai aizturēt likumpārkāpēju, vai pierādīt kaitējumu.

Sociālās apdrošināšanas aģentūras direktors nosaka kompensāciju (Cietušā atbalsta likuma 18. pants).

Valsts juridiskās palīdzības likuma (*State Legal Aid Act* – angļu val.) un Cietušā atbalsta likuma mērķi un regulējums nepārklājas. Cietušais var pieteikties valsts nodrošinātai juridiskajai palīdzībai un ar to saistītie izdevumi netiek saistīti ar to, ko cietušais saņem Cietušā atbalsta likuma ietvaros, lai atjaunotu taisnīgumu. Valsts juridiskās palīdzības likuma 10. panta piektā daļa *expressis verbis* paredz cietušā tiesības pretendēt uz valsts nodrošināto juridisko palīdzību kā jeb kurai privātpersonai.

4.2. Kompensācijas izmaksas institucionālā un funkcionālā sistēmā

Cietušo atbalsta pakalpojumus nodrošina Sociālās apdrošināšanas aģentūra (*Social Insurance Board* – angļu val.), ievērojot reģionālo principu. Sociālās apdrošināšanas aģentūra sadarbojas ar vietējās pašvaldības iestādēm un privāto tiesību juridiskām personām, kas sniedz atbalstu cietušajiem, iesaista un uzrauga cietušo atbalsta brīvprātīgos un organizē tiem mācības. Sociālās apdrošināšanas aģentūra var nodot/deleģēt cietušo atbalsta pakalpojumu sniegšanu pašvaldībām vai privāto tiesību juridiskām personām atbilstoši publiskajām tiesībām. Fiziskajai personai, kas tieši sniedz šos pakalpojumus, jābūt ar augstāko izglītību un ētiski morāli atbilstoši cietušo atbalsta sniegšanai (Cietušā atbalsta likuma 4. un 5.pants).

Cietušā atbalsta likuma 6.pants atrunā brīvprātīgo iesaisti cietušo atbalsta sniegšanā un izvirza formālas un kvalitātes prasības, izdevumu atlīdzības kārtību utt. Tiesības praktizēt piešķir un to darbu uzrauga Sociālās apdrošināšanas aģentūra.

4.3. Kompensācijas izmaksas pamatojums

Igaunijā Cietušo atbalsta likums konkrēti nenosaka, par kādiem noziedzīgiem nodarījumiem personai ir tiesības prasīt par viņai ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma kompensāciju. Valsts kompensāciju iespējams lūgt par jebkuru noziedzīgu nodarījumu, kas cietušajam radījis kaitējumu. Turklāt Cietušo atbalsta likuma 6¹. pants paredz, ka cietušo atbalsta pakalpojumu – kompensāciju vienas minimālās mēnešalgas lielumā par izdevumiem, kas radušies saistībā ar psiholoģisko palīdzību – sniedz arī gadījumos, ja pārkāpums pret cietušo Cietušo atbalsta likuma 8.panta izpratnē nav atzīstams par noziedzīgu nodarījumu. Attiecībā uz šo atbalsta pakalpojumu neattiecinā noteikumus par cietušiem, kas cietuši no noziedzīga nodarījuma. Pārsvarā tas attiecas uz vardarbību ģimenē, kuras sekas nesasniedz kriminālnozieģuma sekas. Kompensācijas pieprasījumam ir 10 gadu noilgums, skaitot no psiholoģiskās palīdzības sniegšanas brīža. Lēmumu par kompensācijas izmaksāšanu pieņem un kompensāciju izmaksā Sociālās apdrošināšanas aģentūra.

4.4. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība

Parasti kompensācijas pieteikumu iesniedz viena gada laikā no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vai cietušā nāves brīža. Pieteikumu var iesniegt arī vēlāk, ja:

- 1) par cietušā nāvi kļuva zināms vairāk nekā sešus mēnešus pēc miršanas dienas un kompensācijas pieteikums iesniegts gada laikā no uzzināšanas brīža;
- 2) cietušajam veselības problēmas ilga vairāk par sešiem mēnešiem un tāpēc viņam nebija iespējams iesniegt pieteikumu, un kompensācijas pieteikums iesniegts gada laikā no veselības uzlabošanās brīža.

Policijas uzsāktais kriminālprocess ir priekšnoteikums kompensācijas pieteikuma iesniegšanai
177.

Tieši viena gada termiņa neievērošana ir biežākais iemesls kompensācijas atteikumam. Šobrīd ir likumdošanas iniciatīva pagarināt termiņu līdz trīs gadiem, skaitot no brīža, kad persona atzīta par cietušo¹⁷⁸.

Cietušajam vai tā apgādājamiem jāsaazinās ar Sociālās apdrošināšanas aģentūras reģionālo nodaļu un jāiesniedz šādi dokumenti:

- 1) kompensācijas pieteikums;
- 2) dokumenti, kas apliecina identitāti un noziedzīga nodarījuma apstākļus:
  - a. identitāti apliecinoši dokumenti
  - b. pastāvīgo vai terminēto uzturēšanās atļauju, ja persona nav Igaunijas pilsonis;

¹⁷⁷ State compensation of victims of crime. Pieejams: <http://www.ensib.ee/state-compensation-of-victims-of-crime/> [skatīts 24.01.2013.].

¹⁷⁸ Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Igaunijas eksperts Nr. 1.

- c. pārstāvības tiesību apliecinājošus dokumentus;
- d. darba tiesisko attiecību apliecinājošus dokumentus;
- e. tiesas nolēmumu vai pirmstiesas izmeklēšanas iestādes dokumentus par noziedzīga nodarījuma apstākļiem.

3) dokumenti, kas apliecina kaitējuma rašanos:

- a. ārsta atzinumu par slimības atvaļinājumu pārejošas darba nespējas gadījumā;
- b. medicīnas komisijas atzinumu par pastāvīgu darba nespējas zaudēšanu;
- c. ar cietušā medicīnisko aprūpi un ārstēšanos saistītos izdevumus apliecinājošus dokumentus (piemēram, rēķini par vizīti pie ārsta, ārstniecības procedūrām, medikamentiem);
- d. cietušā nāves gadījumā - miršanas apliecību un dokumentus, kas apliecina bērnu izdevumus;
- e. dokumentus, kas apliecina iegādi vai remontu un zaudējumus saistībā ar drēbēm, brillēm, protēzēm, kontaktlēcām un citām ierīcēm, kuru mērķis ir kompensēt zaudētās organisma funkcijas¹⁷⁹.

Sociālās apdrošināšanas aģentūrai ir tiesības pārbaudīt iesniegto informāciju. Sociālās apdrošināšanas aģentūras direktors ir tiesīgs lūgt cietušajam veikt papildus medicīnisko pārbaudi, kuras izmaksas tiek iekļautas kompensējamajos ārstniecības izdevumos (Cietušo atbalsta likuma 19. panta 6. un 7.daļa).

Saskaņā ar Cietušā atbalsta likuma 20.pantu 30 dienu laikā no pieteikuma un tam pievienoto dokumentu saņemšanas Sociālās apdrošināšanas aģentūras direktors pieņem lēmumu par kompensācijas piešķiršanu vai atteikumu.

Ja persona neiesniedz prasīto informāciju vai dokumentus kopā ar savu pieteikumu vai ja pieteikumā ir citi trūkumi, Sociālās apdrošināšanas aģentūra informē iesniedzēju par trūkumiem pa pastu vai elektroniski, piešķirot papildus trīs mēnešu termiņu trūkumu novēršanai, un paskaidro, ka gadījumā, ja netiks novērsti trūkumi termiņā, Sociālās apdrošināšanas aģentūra var pieņemt lēmumu pamatojoties uz esošo informāciju.

Sociālās apdrošināšanas aģentūra var atlikt lēmuma pieņemšanu līdz tiesas sprieduma pieņemšanai, ja:

- 1) pieteikuma iesniedzēja tiesības saņemt kompensāciju no personas, kas radījusi kaitējumu ar noziedzīgu nodarījumu, ir neskaidra (*uncertain* – angļu val.); vai
- 2) tas ir acīmredzami, ka atbildīgā persona kaitējumam, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā, piekrīt un spēj kompensēt.

¹⁷⁹ State compensation of victims of crime. Pieejams: <http://www.ensib.ee/state-compensation-of-victims-of-crime/> [skatīts 24.01.2013.].

Ja radītā kaitējuma apmērs ir strīdīgs vai nenoteikts, tad arī var atlikt lēmumu par valsts kompensācijas piešķiršanu līdz par to tiks panākta skaidrība.

Līdz ar to valsts kompensāciju izmaksā vēl nepabeigtā kriminālprocesā, ja faktiskie un tiesiskie apstākļi ir skaidri. Pabeigtā kriminālprocesā kompensāciju izmaksā tikai izņēmuma gadījumos, ja par apstākļiem pastāv šaubas. Līdz ar to Igaunijas cietušo kompensācijas sistēma maksimāli rūpējas par to, lai cietušo aizsargātu no atkārtota pāridarījuma. Tas ir viens no svarīgākajiem cietušo atbalsta sistēmas principiem¹⁸⁰.

Sociālās apdrošināšanas aģentūra nekavējoties informē pieteikuma iesniedzēju pa pastu vai elektroniski, ja lēmuma pieņemšana ir atlikta. Sociālās apdrošināšanas aģentūra pieņem lēmumu piešķirt vai atteikumu piešķirt kompensāciju desmit dienu laikā no dienas, kad cietušais uzzina, ka apstākļi, kuru dēļ lēmums atlikts, vairs nepastāv. Tomēr Sociālās apdrošināšanas aģentūra var izmaksāt kompensāciju arī avansā, ja lietas apstākļi ir skaidri un cietušais ir grūtā ekonomiskā situācijā. Šāda maksājuma summa nevar pārsniegt 640 EUR. Ja vēlāk kompensējamā summa ir mazāka nekā avansā izmaksātā, tad pārmaksāto daļu cietušajam ir jāatgriež. Savukārt, ja vēlāk tiek atteikta kompensācija vispār, tad avansā samaksātā nauda tiek atgriezta tikai tad, ja avanss izmaksāts koruptīvu iemeslu dēļ (Cietušā atbalsta likuma 22. panta trešā un ceturtā daļa).

Par lēmumu Sociālās apdrošināšanas aģentūrai jāpaziņo privātpersonai 5 darba dienu laikā no lēmuma pieņemšanas brīža pa pastu vai elektroniski.

Valsts kompensāciju ieskaita cietušā bankas kontā vai pamatojoties uz notariālu apliecinājumu trešās personas kontā Igaunijā vai arī ārvalstu bankas kontā, ja to paredz starptautisks līgums (Cietušo atbalsta likuma 2.¹ pants).

Informāciju par kompensācijas piešķiršanu un izmaksām ievada speciālā reģistrā.

Kompensācijas saņēmējam ir pienākums 15 dienu laikā ziņot Sociālās apdrošināšanas aģentūrai par jebkādiem apstākļiem, kas ir par pamatu kompensācijas apmēra vai piešķiršanas perioda samazināšanai. Ja mainās valsts noteikto labumu un maksājumu apmērs, pati iestāde pēc savas iniciatīvas 10 dienu laikā no izmaiņu spēkā stāšanās veic pārrēķinu. Vismaz vienreiz gadā Sociālās apdrošināšanas aģentūra pārskata periodisko maksājumu apmēru. Tiek ņemtas vērā izmaiņas saistībā ar cenām un dzīves dārdzību.

Saskaņā ar Cietušo atbalsta likuma 27. pantu pārmaksātā kompensācija ir atprasāma no saņēmēja. Sociālās apdrošināšanas aģentūra izsniedz pieprasījumu personai, kas saņēmusi kompensāciju, piešķirot saprātīgu termiņu kompensācijas atgriešanai. Ja persona, kas saņēmusi kompensāciju, neatmaksā kompensāciju termiņā, Sociālās apdrošināšanas aģentūrai ir tiesības izdot pavēli (izpildu

---

¹⁸⁰ Skat. Non-criminal remedies for crime victims. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, 2009, p.38.-42. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/victims%20final_en%20with%20cover.pdf [skatīts 23.02.2013.].

dokumentu) par piespiedi izpildi saskaņā ar procedūru, kas paredzēta Izpildu procesa likumā (*Code of Execution Procedure* – angļu val.). Parādus nevar cedēt. Par kompensāciju nav maksājams iedzīvotāju ienākuma nodoklis (Cietušā atbalsta likuma 27., 28. un 29. pants).

Sociālās apdrošināšanas aģentūras lēmumus 30 dienu laikā var apstrīdēt pie Sociālās apdrošināšanas aģentūras izveidotajā Strīdu izskatīšanas komisijā, kas izveidota atbilstoši Valsts pensiju likuma 40. panta otrajai daļai, savukārt komisijas lēmumu var pārsūdzēt tiesā atbilstoši Administratīvā procesa likumam.

4.5. Izmaksātās valsts kompensācijas regresa piedziņas kārtība

Pieteikuma iesniegšana kompensācijas saņemšanai atbilstoši Cietušo atbalsta likumam neierobežo tiesības saņēmējam pieprasīt kompensāciju saskaņā ar vispārējiem principiem par kaitējumu, kas tam nodarīti ar noziedzīgu nodarījumu. Ja kompensācijas saņēmējs ceļ civiltiesisku prasību tiesā pret vainīgo personu par zaudējumu kompensāciju, viņam ir pienākums nekavējoties par to rakstiski ziņot Sociālās apdrošināšanas aģentūrai (Cietušo atbalsta likuma 30.pants).

Atbilstoši Cietušo atbalsta likuma 31.pantam pēc valsts kompensācijas izmaksas prasījuma tiesības no cietušā pāriet valstij tādā apmērā (par tādu summu), ko valsts izmaksājusi cietušajam. Regresa procesā valsti pārstāv Sociālo lietu ministrija (*Minister of Social Affairs* – angļu val.), kurai gan ir pārpilnvarojuma tiesības. Ja pēc kompensācijas piešķiršanas, pamatojoties uz Cietušo atbalsta likumu, saņēmējs saņem kompensāciju par to pašu kaitējumu no personas, kura radījusi kaitējumu, vai no jebkura cita avota un šāda kompensācija nav atskaitīta no valsts sniegtās kompensācijas summas, saņēmējam ir pienākums nekavējoties ziņot Sociālās apdrošināšanas aģentūrai un atmaksāt tādu kompensācijas summu, ko saņēmis no vainīgā vai citas personas.

4.6. Statistikas dati par valsts kompensāciju sistēmu (2010.-2012. gads)¹⁸¹

Katru gadu pieaug to personu skaits, kas saņem valsts kompensāciju, un arī kompensācijas apmērs. 2010.gadā to saņēma 171 persona, un vidējais kompensācijas apmērs vienai personai bija 1021,10 EUR; 2011. gadā 197 personas un 1038,18 EUR; 2012. gadā 207 personas un 1099,59 EUR. Zemāk esošajā 2.tabulā redzami detalizētāka informācija par kompensācijām 2012. gadā:

---

¹⁸¹ Igaunijas Sociālās apdrošināšanas aģentūras dati. Igaunijas Tieslietu ministrijas pārtsāves Laidi Surva 09.02.2013. vēstule. Nepublicēta.

Tabula 2 Informācija par kompensācijām Igaunijā 2012.gadā

Kompensācijas veids	Saņēmēju skaits	Kompensācijas apmērs (Eiro)
Periodiski maksājumi	179	203 948,29
1. Darba nespēja	40	59828,58
2. Īslaicīga darba nespēja	9	7016,55
3. Kompensācija cietušā nāves gadījumā	130	137103,16
Vienreizējs maksājums	62	23 666,12
1. Darba nespēja	3	210,99
2. Kompensācija cietušā nāves gadījumā	11	4088,2
3. Cietušā medicīnas izdevumi	21	7666,11
4. Cietušā bērnu izdevumi	26	11622,18
5. Nepieciešamā aprīkojuma iegādes izdevumi	1	78,64
Kopējais labuma guvēju skaits	207	
Kopējais kompensācijas apmērs		227 614,41
Vidēji izsniegtais kompensācijas apmērs		1 099,59

Igaunijas Tieslietu ministrijas pārstāve Laidi Surva norāda, ka Igaunijā diemžēl nav gatavas statistikas par regresa prasībā atgūtajām naudas summām. Pirmsšķietami vērtējot šīs sekmes ir dažādas. Tikai daži atlīdzina tās pēc pirmā uzaicinājuma, un lielākā daļā gadījumā tas notiek caur piespiedu izpildi¹⁸².

4.7. Kaitējuma kompensācijas izmaksas procesuālās tiesības

Kriminālprocesa likuma 38.panta pirmās daļas 2.punkts piešķir cietušajam tiesības iesniegt civilprasību pret apsūdzēto un/vai civilo atbildētāju, un atsevišķos gadījumos arī pret trešo pusi. Saskaņā ar šo tiesību normu, cietušais var iesniegt civilprasību vēl pirms kriminālprocesa noslēgšanās. Kriminālprocesa likums nekonkretizē, kāds cietušais var iesniegt prasību un uz kāda pamata. Ilgu laiku un dažreiz pat tagad valdošais viedoklis tiesu praksē bija tāds, ka civilprasību varēja iesniegt tikai kriminālprocesa ietvaros, un noziedzīgais nodarījums ir pamats šādai civiltiesiskai prasībai. Tiesību zinātnē izteikta noraidoša attieksme pret šādu praksi. Arī Augstākā tiesa to ir noraidījusi¹⁸³.

Atbilstoši Cietušo atbalsta likuma 2.pantam valsts kompensāciju var prasīt administratīvā procesa kārtībā, un Administratīvā procesa likums piemērojams ņemot vērā speciālās tiesību normas Cietušo atbalsta likumā.

4.8. Kompensācijas izsniegšanas procesuālie ierobežojumi

Cietušo atbalsta likums nenosaka šādus procesuālus ar stadiju saistītus ierobežojumus. Likums nosaka terminētus ierobežojumus. Skatīt iepriekš rakstīto par kompensācijas pieprasīšanas kārtību.

¹⁸² Igaunijas Tieslietu ministrijas pārsāves Laidi Surva 09.02.2013. vēstule. Nepublicēta.

¹⁸³ Sarv J. Claims of Action in Criminal Proceedings. Juridica, May 2011, p. 365-374.

4.9. Kompensācijas pieprasīšanas forma

Igaunijā ir apstiprināta veidlapa pieteikumam saņemt valsts kompensāciju¹⁸⁴. tādā veidā atvieglojot cietušā tiesību īstenošanu saņemt kompensāciju.

4.10. Valsts kompensāciju izmaksu finanšu avoti

Valsts kompensāciju un cita veida palīdzību cietušajam finansē no valsts budžeta caur ikgadējo Sociālās apdrošināšanas aģentūras iestādes budžetu. Avoti šim finansējumam ir kompensācijas, ko piedzen saistībā ar notiesājošiem spriedumiem, atgūstot ar regresa prasībām, uzkrātajām iepriekšējo gadu rezervēm, un cita veida valsts budžeta piešķirumi (Cietušā atbalsta likuma 32.pants).

4.11. Papildus atbalsta pasākumi cietušajiem

Cietušie var saņemt palīdzību no sociālajiem darbiniekiem, ģimenes ārstiem un psihologiem. Kopš 1994.gada izveidota cietušo atbalsta asociācija “*Victim Relief*”, kuras mērķis ir atbalstīt cilvēkus, kas cietuši no noziedzīga nodarījuma un veicināt sociālo labklājību Igaunijā. Asociācija piedāvā juridisku, psiholoģisku un garīgu palīdzību. Asociācija ir apmācījusi konsulātus pa telefonu, apmeklē tiesas sēdes kopā ar cietušo, piedāvā apmesties palīdzības centros un palīdz, kamēr cietušais spēj patstāvīgi rīkoties. Kopš 2002. gada ir izveidoti 7 bērnu un sieviešu, kas cietuši no ģimenes strīdiem, palīdzības centri. Igaunijā ir spēcīga arī baznīcas sniegtā palīdzība¹⁸⁵.

---

¹⁸⁴ Pieteikuma forma (Avaldus vägivallakuriteoga tekitatud kahju kohta prillidele, hambaproteesidele, kontaktläätsele ja muudele keha funktsioone asendavatele abivahenditele ning riiete). Pieejams: http://www.ensib.ee/public/blanketid/Muud_blanketid/kuriteolisa2.pdf [skatīts 27.01.2013.].

¹⁸⁵ Tenno P. Estonia Kuressaare. Victim support in weak population. Pieejams: <http://www.envisvictimsupport.eu/?p=664> [skatīts 23.01.2013.].

5. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA ČEHIJĀ

Cietušo valsts kompensācijas sistēmu Čehijā nosaka 1997.gada likums Nr. 209/1997 (*Act no. 209/1997 Coll. dated 31st July 1997 governing the provisions of monetary assistance to crime victims and governing changes and supplementation to some Acts. Change:265/2001 Coll.* – angļu val.)

Kompensācijas iegūšanu no noziedzīga nodarījuma izdarītāja regulē Čehijas Kriminālprocesa kodekss Nr. 141/1961¹⁸⁶, tāpat prasību par kaitējuma atlīdzināšanu var iesniegt arī civiltiesiskā kārtībā.

5.1. Personu loks, kritēriji un kompensācijas apmērs

Valsts sniedz finansiālu atbalstu personām, kas ir cietušas no noziedzīgiem nodarījumiem atbilstoši Likuma Nr.209/1997 (turpmāk - likums) norādītajiem priekšnoteikumiem.

Saskaņā ar likuma 2.pantu ar jēdzienu “cietušais” apzīmē fizisku personu, kurai nodarīts kaitējums veselībai un šis kaitējums ir noziedzīga nodarījuma vai noziedzīga nodarījuma mēģinājuma sekas. Gadījumā, ja noziedzīga nodarījuma rezultātā cietušais ir miris, par cietušajiem uzskata arī tā tuviniekus (vecāki, dzīvesbiedrs vai bērns, kas dzīvoja vienā mājsaimniecībā ar mirušo laikā, kad iestājās nāve vai persona, kuru mirušais uzturēja vai kuru tam bija pienākums uzturēt)¹⁸⁷. Kompensācija izpaužas kā vienreiz izmaksāta naudas summa, lai noziedzīgā nodarījumā cietušajam palīdzētu izkļūt no pasliktinājušās sociālās situācijas, kas radusies noziedzīga nodarījuma rezultātā.

Likuma 4.pantā noteikts, ka kompensācija tiek izmaksāta personām, kam nodarīts kaitējums veselībai un gadījumos, kad kaitējuma rezultātā iestājusies nāve, ja attiecīgais kaitējums jau nav atlīdzināts pilnā apmērā.

Kompensācija tiek izmaksāta tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītāja vaina ir atzīta notiesājošā tiesas spriedumā vai arī noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir attaisnots, pamatojoties uz tā nepieskaitāmību¹⁸⁸. Ja šāda notiesājoša tiesas sprieduma nav vai tas nav stājies spēkā, ja nav zināms noziedzīga nodarījuma izdarītājs, ja pret noziedzīga nodarījuma izdarītāju nevar celt prasību par zaudējumu atlīdzināšanu vai arī tiesas process tiek kavēts (*to hinder by an estoppel* – angļu val.), kompensācija tiks izmaksāta, ja izmeklēšanas rezultāti liecina, ka nav pamata šaubām par to, ka noziedzīgs nodarījums, kas izraisījis kaitējumu cietušā veselībai, patiešām ir noticis.

Saskaņā ar likuma 6.pantu Valsts kompensācija netiek izmaksāta sekojošos gadījumos:

1. ja cietušais tiek tiesāts kā līdzdalībnieks noziedzīgā nodarījumā, kura rezultātā radies kaitējums veselībai.

¹⁸⁶ Act on Criminal Judicial Procedure of Czech Republic. Pieejams:

<http://legislationline.org/documents/action/popup/id/3850> [skatīts 28.12.2012.].

¹⁸⁷ Compensation to Crime Victims. Pieejams:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_cz_en.htm [skatīts 27.12.2012.].

¹⁸⁸ KPL 226.panta d) apakšpunkts

2. ja cietušais nesniedz savu piekrišanu kriminālprocesa uzsākšanai - gadījumos, kad cietušā piekrišana ir obligāts priekšnosacījums kriminālprocesa uzsākšanai vai tā turpināšanai, kā arī gadījumos, kad cietušais vilcinās ar piekrišanas sniegšanu.
3. ja cietušais nesadarbojas ar iestādēm, kas iesaistītas kriminālprocesā, sevišķi, ja cietušais uzreiz neziņo policijai par izdarīto noziedzīgu nodarījumu, par kuru lūdz kompensāciju, kā arī gadījumos, kad cietušais izmanto tiesības neliecināt pret noziedzīga nodarījuma izdarītāju, pamatojoties uz to savstarpējām attiecībām.

Valsts kompensācija netiek izmaksāta arī gadījumos, kad cietušā ievainojumu novērtējums un sāpju līmenis saskaņā ar attiecīgajām vadlīnijām nesasniedz vismaz 100 punktu apmēru¹⁸⁹. Šī atzīme liecina par smagiem miesas bojājumiem, kas parasti saistīti ar ilgstošu labklājības un citu apstākļu pasliktināšanos¹⁹⁰. Sāpju izvērtējums jābūt pamatotam ar medicīnas eksperta viedokli, saskaņā ar Rīkojumā Nr.440/2001 Par sāpju un sociālo traucējumu kompensēšanu¹⁹¹ norādītajiem kritērijiem.

Valsts kompensācija tiek izmaksāta, pamatojoties uz cietušā pieteikumu. Saskaņā ar likuma 7.pantu kompensācija var tikt izmaksāta kā vienreizējs maksājums 25 000 Čehijas kronu apmērā (aptuveni 700 LVL) vai tādā apmērā, kas atbilst cietušā pierādītajam zaudēto ienākumu (ja cietušais ir algots darbinieks, nepieciešama darba devēja izziņa par vidējiem ienākumiem, ja cietušais ir pašnodarbināts, par zaudētajiem ienākumiem liecina, piemēram, pēdējā nodokļu deklarācija) un ārstēšanās izdevumu (medikamenti, medicīniskā palīdzība, rehabilitācijas izdevumi, augstāki ceļa izdevumi u.c.¹⁹²) apmēram. Gadījumos, kad cietušā statuss tiek iegūts, pamatojoties uz apgādnieka zaudēšanu noziedzīga nodarījuma rezultātā, kompensācijas summu veido arī pierādītie bērnu izdevumi (apbedīšanas biroja pakalpojumi, ceļošanas izdevumi bērnu apmeklēšanai, kapavietas labiekārtošana u.c.¹⁹³) un uzturēšanas izdevumi. No iepriekš norādītajām pierādīto izdevumu summām tiek atņemti visi, ko cietušais jau ir saņēmis kā kompensāciju par nodarītajiem zaudējumiem. Tiek norādīts, ka no valsts kompensācijā izmaksājamās summas tiek atskaitīta arī, piemēram, apdrošināšanas atlīdzība, ko cietušais saņēmis saistībā ar ciestajiem zaudējumiem.

Ja kompensācijas apmērs norādīts tiesas gala spriedumā, tas ir saistošs kā maksimālais, nosakot valsts kompensācijas apmēru. Lemjot par kompensācijas apmēru, tiek ņemts vērā nākotnē zaudēto ienākumu apmērs vai uzturēšanas izdevumi, kas nākotnē rastos. Ja cietušais pierāda, ka reālie

---

¹⁸⁹ Aut.piezīme: piemēram, liesas zaudējums mērāms 300 punktu apmērā, bet nebūtiski bojājumi smadzenēm - 20 punktu apmērā.

¹⁹⁰ Compensation to Crime Victims, Implementation. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_nationallaw_cz_en.htm [skatīts 27.12.2012.].

¹⁹¹ Compensation to Crime Victims, Implementation. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_nationallaw_cz_en.htm [skatīts 27.12.2012.].

¹⁹² Valsts kompensācijas pieteikuma forma. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_form1_cv_cze_en.pdf [skatīts 28.12.2012.].

¹⁹³ Valsts kompensācijas pieteikuma forma. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_form1_cv_cze_en.pdf [skatīts 28.12.2012.].

zaudējumi bija lielāki, kā sākotnēji norādīts kompensācijas pieprasījumā, pēc cietušā jauna pieteikuma iespējams izmaksāt kompensāciju vēlreiz, ja pieprasījums tiek iesniegts likumā noteiktajā termiņā (likuma 9.panta 2.apakšpunktā noteikts, ka pieteikums jāiesniedz gada laikā no dienas, kad cietušais uzzināja par kaitējumu, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā). Saprotais, ka izmaksājot papildus kompensāciju, tiek ņemta vērā iepriekš jau izmaksātā summa. Likuma 7.panta 4.daļā noteikts, ka maksimālais kompensācijas apmērs nevar pārsniegt 150 000 Čehijas kronu (aptuveni 4185 LVL).

Ja cietušā statusu ir ieguvuši vairāki tuvinieki (vecāki, dzīvesbiedrs, bērni vai persona, kuru mirušais uzturēja vai kuru tam bija pienākums uzturēt), kopējais kompensāciju apmērs nevar pārsniegt 450 000 Čehijas kronu (aptuveni 12 555 LVL). Gadījumā, ja ir vairāk kā trīs cietušo - tuvinieku, katra cietušā atlīdzības daļa tiek attiecīgi samazināta¹⁹⁴.

5.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas

Jautājumus par valsts kompensācijas piešķiršanu lemj Čehijas Tieslietu ministrija. Tieslietu ministrija arī izmaksā valsts kompensāciju valsts vārdā.

5.3. Noziedzīgi nodarījumi, par kuriem ir tiesības prasīt valsts kompensāciju

Likuma 4.pantā norādīts, ka kompensācija tiek izmaksāta par noziedzīga nodarījuma rezultātā radušos kaitējumu veselībai vai par kaitējumu, kā rezultātā personai iestājusies nāve. Kā papildus kritērijs likuma 6.pantā norādīts sāpju līmenis - tie ir smagi miesas bojājumiem, kas parasti saistīti ar ilgstošu labklājības un citu apstākļu pasliktināšanos¹⁹⁵. Sāpju līmeņa izvērtējums tiek veikts saskaņā ar Rīkojumu Nr.440/2001 Par sāpju un sociālo traucējumu kompensēšanu¹⁹⁶.

5.4. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība

Valsts kompensāciju uz cietušā pieteikuma pamata izmaksā Tieslietu ministrija. Tieslietu ministrija var lemt par kompensācijas apmēra samazināšanu vai tās neizmaksāšanu, ņemot vērā cietušā sociālo stāvokli un to, cik lielā mērā cietušais bija līdzatbildīgs pie zaudējumu rašanās, kā arī vērtējot, vai cietušais ir izmantojis visus tiesiskos līdzekļus, lai panāktu kompensāciju par kaitējumu no noziedzīga nodarījuma izdarītāja vai kādas citas personas, kurai bija pienākums atlīdzināt kaitējumu.

Cietušajam ir jāiesniedz pieteikums par kompensācijas samaksu gada laikā no dienas, kad cietušais uzzināja par noziedzīga nodarījuma rezultātā radušos kaitējumu, pretējā gadījumā cietušajam

---

¹⁹⁴ Compensation to Crime Victims, Implementation. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_nationallaw_cz_en.htm [skatīts 27.12.2012.].

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Compensation to Crime Victims, Implementation. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_nationallaw_cz_en.htm [skatīts 27.12.2012.].

nav tiesību uz valsts kompensāciju. Trīs mēnešu laikā pēc cietušā pieteikuma un visu nepieciešamo dokumentu saņemšanas Tieslietu ministrija vai nu lemj par valsts kompensācijas izmaksāšanu, vai informē cietušo par iemesliem, kāpēc kompensācija netiks izmaksāta.

Likuma 5.pants nosaka, ka kompensāciju var saņemt gan gadījumos, kad par noziedzīga nodarījuma izdarītāja vainu ir lemts notiesājošā spriedumā, gan gadījumos, kad noziedzīga nodarījuma izdarītājs vēl nav noskaidrots, kad noziedzīga nodarījuma izdarītāju nevar saukt pie kriminālatbildības u.c. – ja izmeklēšanas rezultāti nerada pamatotas šaubas par to, ka noziedzīgs nodarījums, kā rezultātā radies kaitējums, patiešām tika veikts. Līdz ar to, pieteikumu valsts kompensācijas saņemšanai var iesniegt gan pabeigtā, gan nepabeigtā kriminālprocesā, vienlaikus ņemot vērā likumā noteikto ierobežojumu - pieteikums jāiesniedz gada laikā no dienas, kad cietušais uzzināja par noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu.

Likuma 10.pants nosaka, kādas ziņas jānorāda pieteikumā, proti, cietušā vārds, uzvārds, dzimšanas dati, dzīvesvieta un personas kods. Turpat norādīti arī dokumenti, kas jāpievieno pieteikumam:

1. gala nolēmums no kriminālprocesa virzītāja. Ja cietušais šādu nolēmumu nevar pievienot, ir jānorāda iestāde, kas pēdējā skatīja ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu saistīto lietu, kā arī jānorāda informācija par personu, kas tiek turēta aizdomās par noziedzīgā nodarījuma veikšanu, ja cietušajam šāda informācija ir pieejama.
2. informācija par kaitējumu, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā, šī kaitējuma apmēru vai apmēru, kādā kaitējums jau ir atlīdzināts, kā arī informācija par cietušā veiktajām darbībām, lai atlīdzinājumu iegūtu.
3. informācija par cietušā aktīviem un ienākumiem.
4. jebkāda veida dokumenti, kas cietušajam pieejami un kas varētu pierādīt informāciju, kas norādīta 2. un 3.apakšpunktā. Dokumentus par cietušā aktīviem un ienākumiem var aizstāt ar zvērestu apliecināta rakstveida liecība.

Izvērsot likumā noteikto, praktiski nepieciešami sekojoši papildu dokumenti:

1. ja cietušo pārstāv cita persona, likumiskais pārstāvis vai advokāts - pierādījumi par tiesībām pārstāvēt cietušo.
2. ja pieteikums tiek iesniegts, pamatojoties uz cietušajam nodarītiem miesas bojājumiem, jāuzrāda ārstējošā ārsta sagatavots sāpju līmeņa izvērtējums punktu sistēmas ietvaros.
3. ja pieteikumu iesniedz apgādnieku zaudējušais cietušais, jāiesniedz tās personas, kurai noziedzīga nodarījuma rezultātā ir iestājusies nāve, miršanas apliecība.
4. apliecinājums, ka pieteicējs tādu vai līdzīgu pieteikumu nav iesniedzis citā valstī (ja pieteikums ir iesniegts citā valstī, kompensāciju nevarēs izmaksāt).

Ja pēc pieteikuma iesniegšanas mainās apstākļi, kas varētu ietekmēt lēmumu par kompensācijas piešķiršanu vai tās apmēru (sevišķi, ja zaudējumi daļēji tiek atlīdzināti), pieteikuma iesniedzējam ir pienākums nekavējoties informēt Tieslietu ministriju.

Likuma 11.pantā noteikts, ka Tieslietu ministrijas darbinieki var pārbaudīt apstākļus, kas ir pamatā kompensācijas piešķiršanai, izskatot lietas materiālus un vēršoties pie iestādes, kas konkrētajā brīdī ir procesa virzītājs, lai saņemtu nepieciešamo informāciju. Iestādēm ir pienākums sniegt visu Tieslietu ministrijas pieprasīto informāciju. Tieslietu ministrijas lēmumi par kompensācijas piešķiršanu vai atteikšanos piešķirt kompensāciju netiek publicēti un tos nevar pārsūdzēt saskaņā ar procesuālajām tiesību normām. Ja pieteicējs nepiekrīt Tieslietu ministrijas lēmumam, var iesniegt prasību par kompensācijas piešķiršanu saskaņā ar Civillikumu.¹⁹⁷

5.5. Valsts kompensācijas piedziņas kārtība

Lai gan likumā nav ietverts tiešs pienākums cietušajam vispirms pieprasīt kompensāciju no noziedzīga nodarījuma izdarītāja, likuma 8.pantā ietverta norāde, ka kompensācija var tikt samazināta vai atteikta, cita starpā pamatojoties uz to, ka nav izmantoti visi tiesiskie līdzekļi kompensācijas saņemšanai no noziedzīgā nodarījuma izdarītāja, līdz ar to var secināt, ka ar minēto pantu cietušajam tiek izvirzīts priekšnoteikums ar kaitējuma atlīdzinājumu vispirms vērsties pie noziedzīga nodarījuma izdarītāja

Tiek norādīts, ka, pirmkārt, kaitējums ir jāatlīdzina noziedzīga nodarījuma izdarītājam, tāpēc likums nepārprotami attiecināms uz gadījumiem, kad miesas bojājumi vai tuvinieka zaudējums nav atlīdzināti pilnā apmērā¹⁹⁸.

Likuma 12.pantā noteikts regulējums valsts kompensācijas piedzišanai no cietušā, proti, piecu gadu laikā pēc kompensācijas saņemšanas cietušajam visa saņemtā summa jāatmaksā Tieslietu ministrijai. Likumā teikts, ka gadījumos, kad valsts nepieprasa atmaksāt kompensāciju divu gadu laikā pēc termiņa - piecu gadu, beigšanās, valstij nav tiesību pieprasīt kompensācijas atmaksu. Tāpat uz cietušā lūguma pamata Tieslietu ministrija var atteikties no tiesībām uz kompensācijas atmaksu, ja šāds lēmums balstās uz cietušā sociālo situāciju, kaitējuma un saņemtās kompensācijas apmēru. Prakse liecina par to, ka cietušajiem, kuri likumā noteikto piecu gadu laikā nesaņem nekādu cita veida kompensāciju, valsts kompensācija Tieslietu ministrijai nav jāatmaksā atpakaļ¹⁹⁹.

---

¹⁹⁷ Compensation to Crime Victims, Implementation. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_nationallaw_cz_en.htm [skatīts 27.12.2012.].

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Ibid.

5.6. Valsts kompensācijas standarts atkarībā no tā, vai cietušais ir valstspiederīgais vai citas valsts pilsonis

Likuma 3.pants nosaka, ka kompensācija tiek nodrošināta Čehijas Republikas pilsoņiem vai personām bez pilsonības, kam piešķirta pastāvīga vai ilgstoša uzturēšanās atļauja Čehijas Republikas teritorijā. Tāpat likumā norādīts, ka ārvalsts pilsonis var lūgt kompensāciju saskaņā ar noteikumiem un tādā apmērā, kas paredzēta jebkurā no Čehijai saistošiem starptautiskiem līgumiem²⁰⁰.

Papildus iepriekš minētajam tiek norādīts, ka attiecībā uz tiem ārvalstu pilsoņiem, kas likumīgi uzturējušies Čehijas teritorijā ilgāk par 90 dienām bez pārtraukuma un tiem ārvalstu pilsoņiem, kas lūguši vai saņēmuši patvērumu Čehijas Republikas teritorijā, likuma mērķu sasniegšanas nolūkā tiek pieņemts, ka norādītās personas ir Čehijas Republikas pilsoņi. Tāpat valsts kompensāciju ir tiesīgas saņemt personas, kuru domicils vai pastāvīgās uzturēšanās vieta ir kādas citas Eiropas Savienības dalībvalsts teritorijā (ja tās cietušas no noziedzīga nodarījuma Čehijas teritorijā).²⁰¹ Tādējādi likuma atruna par kompensāciju saskaņā ar noteikumiem un tādā apmērā, kas paredzēta Čehijai saistošos starptautisko līgumos, attiecas tikai uz personām, kas neietilpst nevienā no iepriekš norādītajām personu grupām.

Konkrētajā likumā nav noteikti citi atšķirīgi noteikumi, kas būtu jāpieņem, ja ir iestājies valsts kompensācijas pārrobežu gadījums.

5.7. Kaitējuma kompensācija kriminālprocesa, civilprocesa vai kāda cita procesa ietvaros

Saskaņā ar likuma 13.pantu tiesiskās attiecības, kas tiek regulētas ar konkrēto likumu, valsts kompensācija cietušajiem, ietilpst Čehijas Civillikuma regulējumā.

Čehijas kriminālprocesa kodeksa 43.pantā cietušajam ir paredzētas tiesības prasīt kaitējuma, ko izraisījis noziedzīgs nodarījums, atlīdzināšanu, kā arī tiesības lūgt tiesu notiesājošā spriedumā uzlikt par pienākumu kaitējumu atlīdzināt. Kriminālprocesa ietvaros cietušais var prasīt atlīdzinājumu par noziedzīga nodarījuma rezultātā ciestiem miesas bojājumiem, kaitējumu īpašumam, morālo kaitējumu u.c. Kriminālprocesa likuma 43.panta 2.daļa un 206.panta 2.daļa nosaka, ka prasība par kaitējuma atlīdzināšanu jāiesniedz procesa virzītājam (policijai, prokuroram vai tiesai) un to var darīt no brīža, kad ir uzsākts kriminālprocess līdz brīdim, kad tiesas sēdē sāk izskatīt pierādījumus.

---

²⁰⁰ ACT no. 209/1997 Coll. dated 31st July 1997 governing the provision of monetary assistance to crime victims and governing changes and supplementation to some Acts. Entered into force 31 July 1997. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_cze_en.pdf [skatīts 28.12.2012.].

²⁰¹ Compensation to Crime Victims. Information to potential applicants. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_cz_en.htm [skatīts 28.12.2012.].

Cietušais var prasīt kompensāciju par nodarīto kaitējumu Civilprocesa ietvaros - arī gadījumā, ja Kriminālprocesa ietvaros tas netika darīts.

5.8. Procesa stadija, līdz kurai var pieteikt kaitējuma kompensāciju

Valsts kompensācijas pieteikuma iesniegšanai nav ierobežojumu procesa stadiju ietvaros. Likuma 9.pantā ir noteikts laika ierobežojums - cietušajam pieteikums par valsts kompensāciju ir jāiesniedz gada laikā no dienas, kad uzzināts par noziedzīga nodarījuma radīto kaitējumu. Pieteikumam ir jāpievieno konkrētā brīža procesa virzītāja gala nolēmums vai informācija par to, kas konkrētajā brīdī ir procesa virzītājs, ja gala nolēmums cietušajam nav pieejams.

5.9. Forma, kādā var pieteikt kompensāciju

Persona, kas saskaņā ar likumu ir tiesīga pieprasīt valsts kompensāciju, var iesniegt pieteikumu Čehijas Tieslietu ministrijai par kompensācijas saņemšanu, to var darīt rakstveidā vai aizpildot elektronisku anketu (pēdējā gadījumā nepieciešams elektroniskais paraksts)²⁰².

Čehijā nav paredzēta obligāta veidlapa, kas būtu jāaizpilda, tomēr ir ieteicams izmantot vienotas formas elektronisko anketu, tā pieejama arī PDF faila formā: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_form1_cv_cze_en.pdf. Par pieteikuma iesniegšanu nav jāmaksā valsts nodeva vai kāda cita veida nodevas²⁰³.

5.10. Cietušo kompensācijas fondi

Čehijas valsts kompensācijas fondu veido līdzekļi, kas tiek iegūti no personām, kas notiesātas par kaitējuma radīšanu²⁰⁴.

5.11. Papildus atbalsta pasākumi cietušajiem

Viena no lielākajām cietušo atbalsta organizācijām Čehijā ir “Bily kruh bezpeci” (BKB)²⁰⁵. Organizācija sniedz bezmaksas palīdzību noziedzīgos nodarījumos cietušajiem un noziegumu lieciniekiem. Septiņos konsultāciju centros ir pieejama juristu, psihologu un sociālo darbinieku palīdzība, tādā veidā nodrošinot juridisku palīdzību, praktiskus padomus un psiholoģisku atbalstu. Sevišķi nopietnos gadījumos organizācijas pārstāvji piedalās arī tiesas sēdēs, apmeklē cietušo

²⁰² Compensation to Crime Victims. Information to potential applicants. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_cz_en.htm [skatīts 28.12.2012.].

²⁰³ Compensation to Crime Victims. Information to potential applicants. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_cz_en.htm [skatīts 28.12.2012.].

²⁰⁴ Compensation for Trafficked Persons from State Funds: are compensation funds appropriate for trafficked persons?

Pieejams: http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/fileadmin/user_upload/Publikationen/Weitere_Publikationen/Study_Compensation_for_Trafficked_Persons_from_State_Funds.pdf [skatīts 28.12.2012.].

²⁰⁵ Bílý kruh bezpečí. Pieejams: <http://www.bkb.cz/en/> [skatīts 27.12.2012.].

ārstniecības iestādēs un palīdz organizēt cita veida atbalstu. Čehijā ir arī vairākas citas organizācijas, kur pieejams atbalsts un palīdzība noziedzīgos nodarījumos cietušajiem²⁰⁶, tāpat ir organizācijas, kuras sniedz atbalstu tieši no vardarbības ģimenē cietušām sievietēm, piemēram, organizācija ROSA²⁰⁷.

5.12. Izmaiņas, kas plānotas Čehijas tiesiskajā regulējumā

Kā vienu no būtiskākajiem šķēršļiem veiksmīgai valsts kompensācijas sistēmas darbībai norāda vienota tiesiskā regulējuma trūkumu. Šīs problēmas risinājums un vairākas citas svarīgas izmaiņas iestrādātas likumprojektā, kas kopumā uzlabo cietušo aizsardzību un paredz dažāda veida palīdzības nodrošināšanu personām, kas cietušas no noziedzīgiem nodarījumiem. 2012.gada 18.decembrī Deputātu palātā likumprojekts apstiprināts trešajā lasījumā un nosūtīts izskatīšanai uz Čehijas Senātu²⁰⁸.

Jaunais likums aptvers plašāku jautājumu loku, ne tikai valsts kompensācijas piešķiršanas kārtību. Noziedzīgos nodarījumos cietušajiem būs iespēja saņemt profesionālu juridisko palīdzību, likumā noteiktas tiesības uz iejūtīgu attieksmi, kā arī iespēja saņemt īstermiņa aizsardzību un finansiālu atbalstu²⁰⁹.

Ja šobrīd Čehijā valsts kompensācija ir pieejama tikai gadījumos, kad noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīti miesas bojājumi vai iestājusies personas nāve, pēc likuma stāšanās spēkā valsts kompensāciju būs tiesības saņemt arī izvarošanas upuriem, seksuālas vardarbības upuriem un personām, kas cietušas no noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar pornogrāfiju.

Viens no jaunā likuma mērķiem ir nodrošināt cietušajiem pieeju profesionālai palīdzībai – juridiskai, psiholoģiskai un sociālai. Lai to paveiktu, būtiska loma paredzēta nevalstiskajām organizācijām, tāpat lielākā mērā tiks iesaistīts Probācijas un mediācijas dienests²¹⁰. Ir plānots, ka cietušo atbalsta organizācijas varēs reģistrēties iekļaušanai Tieslietu ministrijas sarakstā un tādā veidā pretendēt uz finansiāla atbalsta saņemšanu²¹¹.

Jaunajā likumā noteikts arī lielāks valsts kompensāciju apmērs, proti, cietušais ar viegliem miesas bojājumiem varēs saņemt kompensāciju 10 000 Čehijas kronu (aptuveni 277 LVL) apmērā, smagu miesas bojājumu gadījumā – 50 000 Čehijas kronu (aptuveni 1 385 LVL), bet, ja noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājusies personas nāve - 200 000 Čehijas kronu (aptuveni 5 538 LVL). Bez tam, kompensācija, ko cietušais varēs saņemt no noziedzīga nodarījuma izdarītāja, neietekmēs valsts

²⁰⁶ Probační a mediační služba. Pieejams: <https://www.pmscr.cz/en/links/> [skatīts 27.12.2012.].

²⁰⁷ ROSA. Pieejams: <http://www.rosa-os.cz/english-resume/about-us/> [skatīts 28.12.2012.].

²⁰⁸ Members approved the final reading of the law on victims of crime. Pieejams:

<http://news.kurzy.cz/344419-members-approved-the-final-reading-of-the-law-on-victims-of-crime/> [skatīts 28.12.2012.].

²⁰⁹ Government approves bill expanding crime victims' rights. Pieejams: <http://praguemonitor.com/2012/02/16/govt-approves-bill-expanding-crime-victims-rights> [skatīts 28.12.2012.].

²¹⁰ Members approved the final reading of the law on victims of crime. Pieejams:

<http://news.kurzy.cz/344419-members-approved-the-final-reading-of-the-law-on-victims-of-crime/> [skatīts 28.12.2012.].

²¹¹ Government approves bill expanding crime victims' rights. Pieejams: <http://praguemonitor.com/2012/02/16/govt-approves-bill-expanding-crime-victims-rights> [skatīts 28.12.2012.].

kompensācijas apmēru - pēdējā būs kā papildus finansiāls atbalsts, ar kuru cietušais varēs rīkoties uzreiz, ja tas nepieciešams, piemēram, jurista pakalpojumu apmaksāšanai vai citu izdevumu segšanai²¹².

---

²¹² Members approved the final reading of the law on victims of crime. Pieejams:
<http://news.kurzy.cz/344419-members-approved-the-final-reading-of-the-law-on-victims-of-crime/> [skatīts 28.12.2012.].

6. CIETUŠO KOMPENSĀCIJU SISTĒMA ZVIEDRIJĀ

Lai gan jēdziens „cietušais” zviedru valodā nebija sastopams līdz pat 1970. gadam, šobrīd valstī pieejami vairāki kompensācijas gūšanas mehānismi personām, kas cietušas no noziedzīga nodarījuma.

Pirmkārt, kompensāciju var piešķirt tiesas procesa ietvaros atbilstoši Deliktatbildības likumā noteiktajam, kompensācija tādā gadījumā būtu saņemama no noziedzīga nodarījuma izdarītāja.

Otrkārt, kompensāciju var saņemt apdrošināšanas atlīdzības veidā, lielākoties no privātām apdrošināšanas programmām. Atlīdzība saņemama, vēršoties pie konkrētās apdrošināšanas kompānijas.

Visbeidzot, cietušais var saņemt valsts kompensāciju no valdības izstrādāta kompensāciju plāna, vēršoties pie Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādes (*Crime Victim Compensation and Support Authority* - angļu val.). Shēmu, kas attēlo cietušo kompensācijas sistēmu Zviedrijā, skatīt 3. pielikumā.

6.1. Prasījums par kaitējuma atlīdzināšanu

Kompensācijas saņemšanas ķēdē pirmais solis ir iesniegt prasību tiesā saskaņā ar Deliktatbildības likumu (*Tort Liability Act of Sweden* – angļu val.). Procesā virzītājs ir atbildīgs par to, lai cietušais tiktu informēts par tā tiesībām uz kompensācijas saņemšanu²¹³. Kā norāda speciālists no Zviedrijas, ir būtiskas sekas personas neinformēšanai un nepieciešamās palīdzības nesniegšanai – piemēram, prokurors var tikt saukts pie kriminālatbildības par profesionālu nolaidību.²¹⁴

Prasījums par kaitējuma atlīdzināšanu ir civiltiesiska prasība, kuru iespējams iesniegt arī krimināllietas ietvaros. Parasti prokurors sagatavo un iesniedz prasījumu par kaitējuma atlīdzināšanu, un cietušā prasījums tiks izvērtēts kopā ar noziedzīga nodarījuma izdarītāja vainas vai nevainīguma atzīšanu.

Atbilstoši Deliktatbildības likumā noteiktajam, cietušais var pieprasīt kompensāciju par personīgu aizskārums (gan fiziskām, gan morālām ciešanām) - kompensācija ietvers, piemēram, zaudētos ienākumus, sāpju sajūtas, arī psihoterapijas kursu, kas nepieciešams, lai atgūtos no traumas. Tāpat tiks atlīdzināts arī personīgās integritātes aizskārums, ja ir notikusi būtiska personības, brīvības, miera un cieņas aizskaršana (Deliktatbildības likuma 2.nodaļas 3.pants). Noziedzīga nodarījuma izdarītājam ir pienākums atlīdzināt visus nodarītos zaudējumus, ja tie iestājušies ar nodomu vai rupjas neuzmanības dēļ izdarīta noziedzīga nodarījuma. Nosakot kompensācijas apmēru, tiek ņemta vērā cietušā loma pie zaudējumu rašanās - kompensācijas apmērs tiek atbilstoši samazināts, ja zaudējumi

²¹³ Compensation to crime victims - Sweden. Pieejams:

http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_swe_en.htm [skatīts 05.01.2013.].

²¹⁴ Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Zviedrijas eksperts.

radušies saistībā ar cietušā nodomu vai rupjas neuzmanības dēļ (Deliktatbildības likuma 6.nodaļas 1.pants)²¹⁵.

Zviedrijā ir izstrādāta kompensācijas piedziņas sistēma no vainīgās personas, kas ir visnotaļ draudzīga cietušajam. Ja personai ar tiesas spriedumu tiek piešķirta kompensācija, konkrētais spriedums pēc tā stāšanās spēkā tiek nosūtīts Zviedrijas parādu piedziņas iestādei (*Swedish Enforcement Authority* - angļu val.)²¹⁶. Šī iestāde sazinās ar cietušo, nosūtot vēstuli, kam pievienota veidlapa par kompensācijas piedzīšanu no vainīgās personas. Ja cietušais veidlapu aizpilda un atgriež Zviedrijas parādu piedziņas iestādē, tiek uzsākta piedziņas procedūra. Procedūras rezultātā cietušais var saņemt kompensāciju pilnā apmērā vai daļēji, iestāde arī veic izmeklēšanu par to, vai vainīgajai personai ir īpašums, no kā piedziņu veikt. Ja izmeklēšanas rezultātā tiek konstatēts, ka vainīgajam nav iespēju kompensāciju samaksāt, Zviedrijas parādu piedziņas iestādes izmeklēšanas materiāli ir pamats, lai vērstos pie apdrošināšanas kompānijas vai Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādes²¹⁷.

6.2. Privātā apdrošināšana

Lielākajai daļai Zviedrijas iedzīvotāju ir privātās apdrošināšanas polises, parasti - dzīvesvietas apdrošināšana, kas ietver arī atlīdzību par zaudējumiem un traumām, kas radušies noziedzīga nodarījuma rezultātā. Tāpat ir papildu kolektīvas vai individuālas nelaiemes gadījumu apdrošināšanas, kas cita starpā kompensē arī personīgu aizskārumu.

Saprotams, ka, lai saņemtu apdrošināšanas atlīdzību, personai jābūt iekļautai apdrošināšanas plānā un jāspēj samaksāt nepieciešamās apdrošināšanas prēmijas. Salīdzinot ar prasījumu par kaitējuma atlīdzināšanu, apdrošināšanas atlīdzība ir ierobežotāka. Tā, piemēram, nav iespējams saņemt apdrošināšanas atlīdzību, ja cietusī persona dzīvo vai ir dzīvojusi kopā ar noziedzīga nodarījuma izdarītāju. Tāpat tiek izvērtēta arī cietušā uzvedība - atrašanās alkohola reibumā ir atlīdzības saņemšanu izslēdzošs faktors²¹⁸.

6.3. Valdības kompensācijas plāns

Ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs nav zināms vai nav spējīgs samaksāt par nodarīto kaitējumu vai gadījumos, ja cietušais nav iekļauts kādā no privātās apdrošināšanas plāniem, cietušais var saņemt kompensāciju no valsts. Par valsts kompensāciju cietušajiem detalizētāka informācija sniegta turpmākajās sadaļās.

²¹⁵ Mannelqvist R. Compensation for Victims in Public Legislation and as a Civil Right. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-28.pdf> [skatīts 01.02.2013.].

²¹⁶ Swedish Enforcement Authority. Pieejams: <http://kronofogden.se/InEnglish.html> [skatīts 05.02.2013.].

²¹⁷ Want to get paid - damages. Pieejams: <http://kronofogden.se/Wanttogetpaiddamages.html> [skatīts 05.02.2013.].

²¹⁸ Mannelqvist R. Compensation for Victims in Public Legislation and as a Civil Right. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-28.pdf> [skatīts 01.02.2013.].

Jāatzīmē, ka cietušo kompensācijas sistēma ir daļa no valsts labklājības politikas - arī cietušie ir iekļauti plašā sociālas aizsardzības sistēmā. Tā, piemēram, personām tiek segti zaudētie ienākumi neatkarīgi no ienākumu nesauņemšanas iemesla - arī tad, ja valsts apdrošināšana sedz zaudētos ienākumus, cietušais var prasīt kompensāciju no noziedzīga nodarījuma izdarītāja vai privātām apdrošināšanas programmām, ja zaudētie ienākumi no valsts apdrošināšanas netika segti pilnā apmērā²¹⁹.

6.4. Valsts kompensācijas noziedzīgos nodarījumos cietušajiem

6.4.1. Personu loks, kritēriji un kompensācijas apmērs

Valsts kompensācija tiek maksāta par zaudējumiem, traumām vai kaitējumu, kas radušies noziedzīga nodarījuma rezultātā. Likums tiek piemērots un kompensāciju var saņemt, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts Zviedrijas teritorijā vai, ja personīgs aizskārums nodarīts ārpus Zviedrijas teritorijas, bet cietušās personas pastāvīgā dzīvesvieta ir Zviedrijā. Vienlaikus likumā paredzēta atruna, ka kompensācija netiek izmaksāta gadījumos, ja noziedzīgam nodarījumam un kompensācijas pieteicējam ir tik maza vai nav nekādas saistības ar Zviedriju, ka būtu nepamatoti izmaksāt kompensāciju no Zviedrijas valsts līdzekļiem. Ņemot vērā norādi par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu Zviedrijas teritorijā, tiesības uz kompensāciju ir arī personām, kas Zviedrijas teritorijā uzturas īslaicīgi, piemēram, tūristiem un studentiem²²⁰.

Noziedzīgu nodarījumu kompensācijas likumā bērni ir ietverti kā īpaša, sevišķi aizsargājama cietušo grupa – ja bērns bijis spiests redzēt vardarbību, piemēram, savu vecāku vai citu tuvāko cilvēku starpā vai vardarbību, ko kuras cietis vai vardarbību veicis kāds no tuvākajiem cilvēkiem, bērns tiek uzskatīts par cietušo konkrētā likuma izpratnē, kaut arī nav tieši cietis no noziedzīga nodarījuma sekām. Bērnam nav tiesību saņemt kompensāciju no vecākiem, bet ir tiesības uz kompensāciju no valsts²²¹.

Saskaņā ar regulējumu par kompensāciju izmaksāšanu bērniem, kas bijuši aculiecinieki noziedzīgam nodarījumam, kompensācijas tiek izmaksātas arī gadījumos, ja bērns ar pastāvīgu dzīvesvietu Zviedrijā ir bijis aculiecinieks noziedzīgam nodarījumam ārpus Zviedrijas teritorijas.

Deliktatbildības likuma 5.nodaļas 2.pants nosaka, ka gadījumos, ja noziedzīga nodarījuma rezultātā ir iestājusies personas nāve, kompensācija izmaksājama arī šīs personas tuviniekiem.

²¹⁹Mannelqvist R. Compensation for Victims in Public Legislation and as a Civil Right. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-28.pdf> [skatīts 01.02.2013.].

²²⁰The Crime Victim Compensation and Support Authority. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyren/Andra%20språk/Brottsoffermyndigheten,%20engelsk,%20om%20myndigheten.pdf> [skatīts 05.01.2013.].

²²¹Mannelqvist R. Compensation for Victims in Public Legislation and as a Civil Right. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-28.pdf> [skatīts 01.02.2013.].

Kompensāciju tuviniekiem var būt izmaksājama uz divu veidu pamatojumiem - pirmkārt, kompensācija par psiholoģisko kaitējumu, ko tuviniekiem izraisījušas ziņas par personas nāvi, otrkārt, kompensācija, kas saistīta ar apgādnieka zaudēšanu, gadījumā, ja mirušajai persona bija pienākums konkrēto personu apgādāt²²².

Zviedrijā ir noteikts minimālais valsts kompensācijas apmērs, proti, ja summa, ko atbildīgā iestāde varētu izmaksāt kā kompensāciju, nepārsniedz SEK 10 (aptuveni LVL 0,84²²³), kompensācija netiek izmaksāta. Savukārt maksimālais kompensācijas apmērs ir saistīts ar mainīgu rādītāju – Noziedzīgu nodarījumu kompensācijas likumā noteikts, ka maksimālais vienreizējas kompensācijas apmērs nevar būt lielāks kā divdesmitkārtīgs Nacionālās apdrošināšanas likumā²²⁴ noteiktais “cenas pamatapmērs” (Noziedzīgu nodarījumu kompensācijas likuma 11.pants).

Apmērs vērtējams laikā, kad tiek noteikta kompensācijas summa. Cenas pamatapmērs tiek aprēķināts, ņemot vērā izmaiņas Patēriņa cenu indeksā katrā konkrētā gadā. 2013.gadā cenas pamatapmērs ir SEK 44 500 (aptuveni LVL 3 728), 2012.gadā tas bija SEK 44 000 (aptuveni LVL 3 685), bet 2011.gadā – SEK 42 800 (aptuveni LVL 3 585). No tā izriet, ka 2013.gadā maksimālais kompensācijas apmērs ir SEK 890 000 (aptuveni LVL 74 555), 2012.gadā tas bija SEK 880 000 (aptuveni LVL 73 717), bet 2011.gadā maksimālais apmērs bija SEK 856 000 (aptuveni LVL 71707)²²⁵.

Gadījumos, kad kompensācija tiek piešķirta uz mūžu ikmēneša pabalsta veidā, kompensācijas summa gadā nevar pārsniegt trīskāršu cenas pamatapmēru, proti, 2013.gadā tas ir maksimums SEK 133 500 (aptuveni LVL 11 183), 2012.gadā – SEK 13 200 (aptuveni LVL 11 058), bet 2011.gadā – SEK 128 400 (aptuveni LVL 10 756)²²⁶.

Ņemot vērā līdzīgu principu, tiek aprēķināts arī maksimālais kompensācijas apmērs, ko var izmaksāt par kaitējumu īpašumam vai par tīri ekonomiskiem zaudējumiem – tas nevar pārsniegt desmitkārtīgu cenas pamatapmēru. 2013. gadā tas ir SEK 445 000 (aptuveni LVL 37 277), 2012.gadā tas bija SEK 440 000 (aptuveni LVL 37 277), bet 2011.gadā – SEK 428 000 (aptuveni LVL 35 853)²²⁷.

---

²²² Information to potential applicants. Pieejams:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_se_en.htm [skatīts 03.02.2013.].

²²³ Autoru piezīme – šeit un turpmāk, norādot Zviedrijas kronu aptuveno ekvivalentu Latvijas latos, izmantots valūtas kurss 1 SEK = 0.09 LVL.

²²⁴ National Insurance Act of Swden. Lag (1962:381) om allmän försäkring. Entered into force 25 May 1962. Pieejams: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1962381-om-allman-forsa_sfs-1962-381/ [skatīts 20.02.2013.].

²²⁵ Consumer Price Index. Pieejams: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_33884.aspx [skatīts 03.02.2013.].

²²⁶ Consumer Price Index. Pieejams: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_33884.aspx [skatīts 03.02.2013.].

²²⁷ Ibid.

Kompensācija tiek izmaksāta par personīgu aizskārumu. Noziedzīgu nodarījumu kompensācijas likuma 2.pants nosaka, ka kompensēts tiek arī kaitējums, kas noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts, piemēram, personas drēbēm, brillēm un līdzīgiem priekšmetiem, lietām.

Noziedzīgu nodarījumu kompensācijas likumā kompensācija par īpašumam nodarītiem zaudējumiem paredzēta tikai izņēmuma gadījumā. Likuma 3.pantā norādīti konkrēti kritēriji, lai tādi zaudējumi tiktu kompensēti, proti, zaudējumus īpašumam nodarījusi persona, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanās laikā: atradusies ieslodzījuma vietā (a), atradusies Jauniešu piespiedu aprūpes mājā (ar Administratīvās tiesas lēmumu tajā var nonākt personas līdz 18 gadu vecumam, ja viņu dzīves apstākļi ir tādi, kas traucē normālai attīstībai, netiek saņemta pienācīga aprūpe vai paši bērni un jaunieši sevi pakļauj dzīvesveidam, kas saistīts ar atkarību izraisošu vielu lietošanu, konstatētas uzvedības problēmas un iesaistīšanās kriminālās aktivitātēs²²⁸) (b), atradusies Piespiedu aprūpes mājā cilvēkiem ar atkarībām (ar Administratīvās tiesas lēmumu tajā var nonākt personas, kam nepieciešama profesionāla palīdzība, lai atbrīvotos no atkarības no alkohola, narkotiskām vielām vai gaistošiem šķīdinātājiem²²⁹) (c), ir aizturēta (d), atradusies līdzīgās personas pārvietošanās brīvību ierobežojošās iestādēs Dānijā, Somijā, Islandē vai Norvēģijā (e).

Persona, kas atrodas brīvību ierobežojošās iestādēs, zaudējumus var nodarīt, piemēram, laikā, kad neuzturējās ieslodzījuma vietā vai bija izbēdzis²³⁰.

Pastāvot īpašiem apstākļiem, konkrētie priekšnoteikumi attiecas arī uz tīri ekonomiskiem zaudējumiem. Atbilstoši Zviedrijas Delikatbildības likumā ietvertajai definīcijai, tīri ekonomiski zaudējumi ir nesaistīti ar personai nodarītu kaitējumu un zaudējumiem, kas nodarīti īpašumam²³¹.

Ja cietušais pierāda, ka nodarītie zaudējumi īpašumam un ekonomiskie zaudējumi ir būtiski ietekmējuši viņa spēju sevi uzturēt vai kompensācijas saņemšana ir vitāli svarīga citu iemeslu dēļ, var tikt pieņemts lēmums par zaudējumu īpašumam un ekonomisko zaudējumu kompensēšanu ārpus iepriekš norādītajiem gadījumiem.

Kā jau iepriekš minēts, kopš 2006.gada likums papildināts ar būtiskām izmaiņām attiecībā uz bērniem – tiem ir iespēja saņemt kompensāciju par gadījumiem, kad bijuši aculiecinieki noziedzīgam nodarījumam, pastāvot vērā ņemamai varbūtībai, ka redzētais ir ietekmējis bērna drošības sajūtu un uzticēšanos cilvēkam, ar kuru bērnam ir radnieciskas saites.

²²⁸ Care of young people. Pieejams: <http://www.domstol.se/Funktioner/English/Matters/Compulsory-care/Care-of-young-people/> [skatīts 23.02.2013.].

²²⁹ Care of substance abusers. Pieejams: <http://www.domstol.se/Funktioner/English/Matters/Compulsory-care/Substance-abusers/> [skatīts 23.02.2013.].

²³⁰ The Crime Victim Compensation and Support Authority. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyrer/Andra%20språk/Brottsoffermyndigheten,%20engelsk,%20om%20myndigheten.pdf> [skatīts 05.01.2013.].

²³¹ Wredstrom L. Liability for Pure Economic Loss in English and Swedish Law of Tort. 2004. Pieejams: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1563137&fileId=1566187> [skatīts 23.02.2013.].

Kompensācijas apmēra izvērtēšana notiek saskaņā ar Zviedrijas Deliktatbildības likumu²³². Kompensāciju var saņemt par sekojošām noziedzīga nodarījuma sekām: ārstēšanās izdevumi un citi izdevumi, kas radušies saistībā ar noziedzīgu nodarījumu, ieskaitot saprātīgu kompensāciju cietušā tuviniekiem (a); zaudētie ienākumi (b), īslaicīga rakstura fiziskās un garīgās ciešanas, kā arī paliekoša invaliditāte, sakropļojums un rētas (c).

Nosakot kompensāciju par zaudētajiem ienākumiem, tiek aprēķināta starpība starp to ienākumu apmēru, ko cietušais būtu varējis saņemt, ja netiktu nodarīts kaitējums, un to ienākumu apmēru, ko cietušajam vajadzētu gūt, neskatoties uz nodarīto kaitējumu, ņemot vērā viņa spējas, iepriekšējo pieredzi un gūtās zināšanās, apmācības pēc nodarītā kaitējuma, tāpat arī vecumu, ģimenes apstākļus u.c.²³³.

Ņemot vērā šo zaudēto ienākumu aprēķināšanas metodi, praksē rodas būtiskas grūtības, nosakot kompensāciju atsevišķām personu grupām, piemēram, bērniem, studentiem u.tml.. Šīm personu grupām visticamāk nav bijusi ievērojama darba pieredze vai viņu karjera kādā konkrētā jomā nodarījuma rezultātā kļuvusi neiespējama. Virziens šīs problēmas risināšanā ir atļūdzināt ne vien izdevumus, kas radušies saistībā ar cietušās personas aprūpi, bet ņemt vērā arī nākotnes ienākumus, kuri ir zaudēti nodarījuma rezultātā²³⁴.

Nosakot kompensācijas apmēru par personai nodarīto kaitējumu, tiek ņemti vērā arī sekojoši apstākļi: vai konkrētajā nodarījumā konstatējami personu pazemojoši vai apkaunojoši elementi (a); vai nodarījums izraisīja būtiskas bailes par veselību un dzīvību (b); vai nodarījums tika vērsts pret personu, kurai ir īpašas grūtības aizsargāt savu personisko integritāti (c); vai nodarījuma ietvaros tika ļaunprātīgi izmantota personas uzticēšanās vai atkarība no noziedzīga nodarījuma izdarītāja (d); pastāvēja liela iespējamība, ka konkrētais nodarījums piesaistīs sabiedrības uzmanību (e)²³⁵.

Par piemēru var minēt konkrētu nodarījuma veidu un tam atbilstoši piešķirtu kompensāciju: par vardarbību vai draudiem tiek piešķirta kompensācija vidēji SEK 5 000 apmērā (aptuveni LVL 418), par izvarošanas gadījumiem – SEK 75 000 apmērā (aptuveni LVL 6 264), par slepkavības mēģinājumu – SEK 100 000 apmērā (aptuveni LVL 8352), savukārt par seksuālu vardarbību pret bērniem vidējais piešķirto kompensāciju apmērs ir SEK 150 000 (aptuveni LVL 12 528)²³⁶.

Kompensācija par materiāliem zaudējumiem ietver konkrētā priekšmeta vērtību, priekšmeta labošanas izdevumus vai tā samazināto vērtību (a); citus izdevumus, kas radušies saistībā ar

²³² Tort Liability Act of Sweden. Skadeståndslag (1972:207), Entered into force on 1 July 1995. Pieejams: <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19720207.htm> [skatīts 23.02.2013.].

²³³ Compensation to crime victims - Sweden. Pieejams:

http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_swe_en.htm (skatīts 05.01.2013.).

²³⁴ Strömbäck E. Personal Injury Compensation in Sweden Today. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/38-16.pdf> [skatīts 25.02.2013.].

²³⁵ Compensation to crime victims - Sweden. Pieejams:

http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_swe_en.htm [skatīts 05.01.2013.].

²³⁶ State Compensation to Victims of Crime in Sweden. Pieejams: <http://www.slidshare.net/UNDPPhr/state-compensation-to-victims-of-crime-in-sweden> [skatīts 25.02.2013.].

nodarītajiem zaudējumiem (b); zaudētos ienākumus un iejaukšanos biznesa aktivitātēs (c)²³⁷, tomēr, kā iepriekš jau norādīts, materiāli zaudējumi lielākoties tiek atlīdzināti, tikai pastāvot konkrētiem priekšnoteikumiem.

6.4.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas

Zviedrijā par valsts kompensācijām cietušajiem ir atbildīga Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestāde, kas pakļauta Zviedrijas Tieslietu ministrijai. Konkrētās iestādes pamatdarbībai ir trīs virzieni – tā ne vien atbild par visiem jautājumiem, kas saistīti ar valsts kompensācijām noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, bet arī administrē Noziedzīgos nodarījumos cietušo fondu un darbojas kā Kompetenču centrs. Tādā veidā tiek nodrošināts, ka viena iestāde ir atbildīga gan par finansiālo atbalstu konkrētiem cietušajiem, gan par pētījumu finansēšanu, speciālistu apmācībām un sabiedrības izglītošanu kopumā²³⁸.

Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādes valdi ieceļ Zviedrijas valdība. Valdes priekšsēdētājam un priekšsēdētāja vietniekam likumā ir izvirzītas kvalifikācijas prasības – šīm personām jābūt praktizējošiem tiesnešiem vai ar iepriekšēju pieredzi tiesneša amatā²³⁹.

Noziedzīgu nodarījumu kompensācijas likuma 12.pants nosaka, ka atsevišķos gadījumos, pamatojoties uz valdības lēmumu, jautājumus par kompensāciju var izskatīt cita iestāde, tomēr tas iespējams vienīgi tad, ja noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona, kas atradusies ieslodzījuma vietā (a), atradusies Jauniešu piespiedu aprūpes mājā un kompensācijas prasījums nepārsniedz SEK 500 (aptuveni LVL 42) (b). Šādā situācijā Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestāde ir kā lēmumu pārsūdzības institūcija. Visos citos gadījumos Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādes lēmumi nav pārsūdzami, tomēr likuma 14.a pantā paredzēta iespēja iestādei pārskatīt savus lēmumus, pamatojoties uz nepareizi noteiktu kompensācijas apmēru vai jaunatklātiem apstākļiem²⁴⁰.

Pieejamie statistikas dati liecina, ka, piemēram, 2011.gadā Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestāde saņēma vairāk nekā 10 600 prasījumu par kompensācijas piešķiršanu,

²³⁷ Compensation to crime victims - Sweden. Pieejams:

http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_swe_en.htm [skatīts 05.01.2013.].

²³⁸ The Crime Victim Compensation and Support Authority. Pieejams:

<http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyter/Andra%20språk/Brottsoffermyndigheten,%20engelsk,%20om%20myndigheten.pdf> [skatīts 05.01.2013.].

²³⁹ Brottskadlagen. Entered info force on 1 July 1988. Pieejams:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_swe_sv.pdf [skatīts 25.02.2013.].

²⁴⁰ Brottskadlagen. Entered info force on 1 July 1988. Pieejams:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_swe_sv.pdf [skatīts 25.02.2013.].

kompensācijās izmaksāti aptuveni SEK 98 miljoni (aptuveni LVL 8 185 032), savukārt no noziedzīgu nodarījumu izdarītājiem piedzītas aptuveni SEK 33 miljonu apmērā (aptuveni LVL 2 756 184)²⁴¹.

Pēc tam, kad Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestāde kompensāciju cietušajam izmaksājusi no saviem līdzekļiem, tā iegūst prasījuma tiesības pret noziedzīga nodarījuma izdarītāju. Zināmā mērā prasījumi pret noziedzīgu nodarījumu izdarītājiem tiek uzskatīti par “bezvērtīgiem prasījumiem”, jo konkrēto personu iespējas atmaksāt cietušajam piešķirto kompensāciju ir visai ierobežotas. Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestāde tāpēc fokusējas uz ilgtermiņa ieguvumiem no tāda veida prasījumu administrēšanas. Zviedrijas parādu piedziņas iestāde tiek iesaistīta arī Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādes prasījumos pret noziedzīgu nodarījumu izdarītājiem. Vidēji ir spēkā 2 000 aktīvu kompensācijas atmaksu plānu²⁴².

6.4.3. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība

Lai persona varētu vērties pie Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādes ar prasījumu par kompensācijas piešķiršanu, nepieciešams konstatēt sekojošus priekšnoteikumus: par noziedzīgu nodarījumu ir paziņots policijai (a); cietušais kompensāciju nevar pilnā apmērā saņemt no noziedzīga nodarījuma izdarītāja vai apdrošināšanas kompānijas, vai noziedzīga nodarījuma izdarītājs nav zināms (b); prasījums par kompensācijas piešķiršanu iesniegts divu gadu laikā pēc tam, kad spēkā stājies tiesas spriedums, kad krimināllieta ir izbeigta, vai divu gadu laikā pēc tam, kad pret cietušo vērsts noziedzīgs nodarījums (c)²⁴³.

Noziedzīgu nodarījumu kompensācijas likuma 14.pants paredz iespēju izskatīt prasījumu par kompensācijas piešķiršanu arī tad, ja divu gadu termiņš ir nokavēts. Tas ir iespējams tikai izņēmuma gadījumos, un lielākoties šie izņēmumi attiecas uz bērniem, kuriem neviens nav palīdzējis kontrolēt viņu tiesību ievērošanu laikā, kad notika noziedzīgs nodarījums²⁴⁴.

Lai iesniegtu kompensācijas pieteikumu Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādei, pietiek ar to, ka policija ir uzsākusi izmeklēšanu un ir pietiekams pamats apgalvot, ka noziedzīgs nodarījums ir veikts.²⁴⁵ Līdz ar to, pieteikumu valsts kompensācijas saņemšanai var

---

²⁴¹ State Compensation to Victims of Crime in Sweden. Pieejams: <http://www.slideshare.net/UNDPPhr/state-compensation-to-victims-of-crime-in-sweden> [skatīts 25.02.2013.].

²⁴² State Compensation to Victims of Crime in Sweden. Pieejams: <http://www.slideshare.net/UNDPPhr/state-compensation-to-victims-of-crime-in-sweden> [skatīts 25.02.2013.].

²⁴³ Information to crime victims. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyurer/Andra%20språk/Information%20to%20crime%20victims.pdf> [skatīts 27.01.2013.].

²⁴⁴ Information to crime victims, multilingual. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/publications> [skatīts 23.02.2013.].

²⁴⁵ We care about Victims of crime. Pieejams: http://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=sv&ie=UTF8&prev=t&rurl=translate.google.se&sl=sv&tl=en&u=http://www.boj.se/boj/ung/uploads/file/Folder-We-care-about-victims-of-crime.pdf&usg=ALkJrhi1Py2T2t0m-MjUcInLSfHPmsW7Q [skatīts 25.01.2013.].

iesniegt gan pabeigtā, gan nepabeigtā kriminālprocesā, vienlaikus ņemot vērā likumā noteikto laika ierobežojumu – cietušajam savas tiesības jāizmanto ne vēlāk kā divu gaidu laikā pēc konkrēta procesuāla nolēmuma vai pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

Pieteikumam par valsts kompensācijas saņemšanu ir izstrādāta veidlapa, kurā cietušais sniedz informāciju par notikušo, apstiprina paziņošanu policijai, sniedz informāciju par tiesas sēdēm, apdrošināšanu, veselības stāvokli utt.²⁴⁶.

Pēc 2004.gada 29.aprīļa Padomes direktīvas 2004/80/EC stāšanās spēkā, Eiropas Savienības dalībvalstīm jāgarantē valsts kompensācija vardarbīgos noziegumos cietušajiem, ja noziedzīgs nodarījums noticis konkrētās valsts teritorijā. Eiropas Savienības pilsoņiem jāvar pieteikt kompensācijas atlīdzināšanai valstī, kurā viņi dzīvo, pat, ja noziedzīgs nodarījums noticis citā valstī, tāpēc tika izveidota sadarbības sistēma to iestāžu starpā, kas par direktīvas noteikumu izpildi atbildīgas. Zviedrijā šo jomu pārstāv Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestāde, tāpēc tai iesniedzami iesniegumi par visiem gadījumiem, kad Zviedrijas pilsonis cietis no noziedzīga nodarījuma citā Eiropas Savienības dalībvalstī²⁴⁷.

Ja kaitējums nodarīts Zviedrijas teritorijā, bet cietušā pastāvīga dzīvesvieta ir citā Eiropas Savienības valstī, cietušais savu prasījumu var iesniegt savas valsts atbildīgajā iestādē, kurai iesniegums jānogādā līdz Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestādei²⁴⁸.

Katra kompensācijas pieteikuma izskatīšanai nepieciešami aptuveni divi līdz pieci mēneši. Sarežģītām lietām var būt ilgāks izskatīšanas periods, tomēr tikai retos gadījumos lietas izskatīšanai nepieciešams gads. Pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par kompensācijas piešķiršanu, aptuveni 3 nedēļu laikā piešķirtā summa tiek pārskaitīta uz cietušā kontu²⁴⁹.

6.4.4. Noziedzīgos nodarījumos cietušo fonds

Zviedrijā darbojas cietušo fonds, tomēr tā mērķis nav papildu kompensāciju izmaksāšana cietušajiem vai cita veida finansiāls atbalsts. Fondu administrē Noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensāciju un atbalsta iestāde, galvenais fonda finansējuma avots ir nodeva SEK 500 apmērā (aptuveni LVL 42), tā tiek saņemta no visām personām, kas Zviedrijā notiesātas ar brīvības atņemšanas sodiem. Tāpat finansējums tiek saņemts no personām, kas tiek elektroniski uzraudzītas – šīm personām jāmaksā nodeva SEK 50 apmērā (aptuveni LVL 4) par katru elektroniskā uzraudzībā pavadītu dienu, kopumā iemaksājot Noziedzīgos nodarījumos cietušo fondā līdz pat SEK 6 000

²⁴⁶ Pieteikuma veidlapa. Pieejama:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_form_cv_swe_en.pdf [skatīts 17.02.2013.].

²⁴⁷ International Activities. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/about-us/international-activities> [skatīts 06.01.2013.].

²⁴⁸ International Activities. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/about-us/international-activities> [skatīts 06.01.2013.].

²⁴⁹ Information to potential applicants. Pieejams:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_se_en.htm [skatīts 18.02.2013.].

(aptuveni LVL 501). Noziedzīgos nodarījumos cietušo fonds gada laikā izsniedz finansējumu aptuveni SEK 40 miljonu apmērā (aptuveni LVV 33 408 299). Finansējums tiek izmantots, piemēram, informatīvām kampaņām, vērienīgiem pētījumiem, atbalstot nevalstiskās organizācijas, kā arī finansiāli atbalstot cietušo atbalsta centru piedāvātās aktivitātes²⁵⁰.

6.4.5 Papildu atbalsta pasākumi un drošības līdzekļi cietušajiem

Zviedrijā cietušajiem tiek piedāvāts salīdzinoši plašs atbalsta pasākumu klāsts – pakalpojumus sniedz gan valsts, gan nevalstiskās organizācijas.

Organizācija ar vienu no plašākajiem tīkliem visā Zviedrijas teritorijā ir Zviedrijas cietušo atbalsta asociācija. Asociācijā ietilpst vairāk nekā 100 vietējā mēroga cietušo atbalsta centri lauku reģionos. Cietušo atbalsta centri sniedz palīdzību personām, kas cietušas no visa veida noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, aizskārums, laupīšanas, zādzības, tāpat arī kabatzagļu upuriem un personām, kas saskārušās ar draudiem. Ziņojot par noziedzīgu nodarījumu policijai, personai tiek piedāvāta iespēja, ka ar to sazināsies cietušo atbalsta centra pārstāvji.

Personām, kas cietušas no noziedzīgiem nodarījumiem, ir pieejamas “atbalsta personas” (*support persons* - angļu val.). Tie ir cilvēki, kas cietušos uzklausa, ir pieredzējuši un var dot padomu, kā turpināt dzīvi pēc noziedzīga nodarījuma, viņi var būt kopā ar cietušo noplatināšanas laikā un tiesas sēdē. Par atbalsta personu cietušais var uzaicināt kādu sev pazīstamu cilvēku, bet var vērsties arī Cietušo atbalsta centrā vai, piemēram, sieviešu patversmē. Atbalsta personas nesāņem atlīdzību no tieslietu sistēmas. Rajona tiesās un apelācijas instances tiesās ir pieejami “cietušo atbalstītāji” (*victims supporters* - angļu val.) – brīvprātīgie, kas cietušos atbalsta tiesas procesa laikā, ļauj cietušajiem justies ērtāk, atrodoties tiesas namā. Lielākajā daļā tiesu ir atsevišķa telpa cietušo atbalstītāju vajadzībām, kur cietušais un konkrētais atbalstītājs var netraucēti uzgaidīt²⁵¹. Visas atbalsta personas un cietušo atbalstītāji tiek apmācīti un viņiem ir pienākums ievērot konfidencialitāti. Gadā palīdzību saņem vidēji 40 000 cietušo – pusi no tiem uz cietušo atbalsta centriem virza policija, bet otra puse palīdzību meklē pašī²⁵².

Personām, kas cietušas no smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, ir tiesības saņemt juridiskā padomdevēja palīdzību, lielākoties tas attiecas uz cietušajiem no dzimumnoziegumiem un gadījumiem,

²⁵⁰ The Crime Victim Compensation and Support Authority. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyrrer/Andra%20språk/Brottsoffermyndigheten,%20engelsk,%20om%20myndigheten.pdf> [skatīts 05.03.2013.].

²⁵¹ The Crime Victim Compensation and Support Authority. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyrrer/Andra%20språk/Brottsoffermyndigheten,%20engelsk,%20om%20myndigheten.pdf> [skatīts 05.03.2013.].

²⁵² We care about Victims of crime. Pieejams: http://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=sv&ie=UTF8&prev=t&rurl=translate.google.se&sl=sv&tl=en&u=http://www.boj.se/boj/ung/uploads/file/Folder-We-care-about-victims-of-crime.pdf&usg=ALkJrhi1Py2T2t0m-MlJUcINLSfHPmsW7Q [skatīts 25.01.2013.].

kad vardarbība piedzīvota tuvās attiecībās. Padomdevējs sniedz atbalstu un raugās, lai tiktu ievērotas cietušā intereses izmeklēšanas un tiesas sēdes laikā²⁵³.

Kopš 2000.gada Zviedrijā pieejams pakalpojums īpašai bērna tiesību aizsardzībai. Bērnam, kas cietis no noziedzīga nodarījuma, var būt tiesības uz juridisku pārstāvi, ja bērna aprūpētājs (lielākoties – vecāki) vai cita persona, kas ir tuvās attiecībās ar bērna aprūpētāju, tiek turēta aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Pārstāvis visbiežāk ir jurists, kas rūpēsies par bērna tiesību aizstāvēšanu izmeklēšanas un tiesas laikā²⁵⁴. Tāpat cietušajiem Zviedrijā pieejami Sociālo dienestu, Cietušo atbalsta centru pakalpojumi, kā arī patversmes gan sievietēm, gan vīriešiem.²⁵⁵

Papildus minētajiem pakalpojumiem un atbalstam, cietušais var izmantot vairākus līdzekļus savas drošības uzlabošanai. Piemēram, ar prokurora lēmumu var tikt izdots netuvošanās rīkojums (*restraining order* – angļu val.), lai nodrošinātu, ka kāda konkrēta persona cietušajam nevar tuvoties, izsekot vai jebkādā veidā sazināties ar cietušo. Netuvošanās rīkojumu var izdot arī pret personu, ar ko cietušais dala dzīvesvietu, tomēr tas iespējams tikai gadījumos, kad tiek apdraudēta personas dzīvība, veselība, brīvība vai integritāte. Cietušajiem ir iespējas saņemt arī “drošības komplektu” (*safety package* – angļu val.), kas sastāv no mobilā telefona un trauksmes sistēmas, šo komplektu var saņemt vietējā policijas iecirknī. Tāpat var izmantot iespēju tikt informētam – ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir notiesāts ar cietumsodu vai piespiedu ārstēšanos psiholoģiskas aprūpes iestādē, cietušais var saņemt informāciju gadījumā, ja ieslodzītais tiek atbrīvots, izbēg vai tiek pārcelts uz citu brīvības atņemšanas iestādi. Bez tam, cietušais var lūgt, lai viņa personas dati (vārds, uzvārds, adrese, personas kods) tiek noteikti par ierobežotas pieejamības informāciju, cietušais var veikt vārda maiņu vai, pastāvot būtiskam riskam dzīvībai, brīvībai un veselībai, drošības nolūkos pieņemt fiktīvu identitāti.²⁵⁶

---

²⁵³ Support and Help. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/help-for-victims/support-and-help> [skatīts 25.01.2013.].

²⁵⁴ Support and Help. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/help-for-victims/support-and-help> [skatīts 25.01.2013.].

²⁵⁵ Support and Help. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/help-for-victims/support-and-help> [skatīts 25.01.2013.].

²⁵⁶ Measures for Personal Protection. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/help-for-victims/measures-for-personal-protection> [skatīts 23.01.2013.].

7. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA LIETUVĀ

Lietuva 2002.gadā uzsāka darbu pie noziedzīgos nodarījumos cietušo kompensācijas sistēmas pilnveidošanas, iesniedzot Saeimā likumprojektu par Noziegumos cietušo fonda (*Fund for Victims of Crime* – angļu val.) izveidi. Pēc vairākkārtējas likumprojekta pārstrādes, 2005. gada 30. jūnijā tika pieņemts Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu (*The Law of the Republic of Lithuania on Compensation of Damage Caused by Violent Crimes* – angļu val.) (turpmāk – Lietuvas kompensācijas likums), kas transponē Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvu 2004/80/EK par kompensāciju noziegumos cietušajiem un nosaka kompensācijas sistēmu par vardarbīgos noziegumos nodarītu materiālu un morālu kaitējumu. Savukārt Lietuvas kompensācijas likuma esošā redakcija stājās spēkā 2009.gada 1.martā. Likums paredz, ka valsts kompensāciju var saņemt par materiālu un morālu zaudējumu, kas radies vardarbīga nozieguma rezultātā, un paredz divus scenārijus kompensācijas saņemšanai: avansā kriminālprocesa laikā vai pēc kriminālprocesa beigām līdz ar spēkā stājušos tiesas spriedumu, kas apstiprina vardarbīgu noziegumu.

Valsts kompensācija atsevišķos tīšos noziedzīgos nodarījumos cietušajiem tiek izmaksāta kopš 2006.gada. Pirmajā gadā saņemot 76 pieprasījumus, bet apstiprinot tikai 20 no tiem. Kopš 2006.gada līdz 2011. gadam ir vērojams pakāpenisks pieaugums, un proporcija starp saņemtajiem pieteikumiem un atteikumiem ievērojami samazinās. Ja vēl 2008. gadā tika apmierināta tieši puse no saņemtajiem pieteikumiem (62 no 122 pieteikumiem), tad 2009. gadā tie jau ir 166 no 220 pieteikumiem. Vidēji laika posmā no 2009 līdz 2011. gadam apmierināti ir 77% no saņemtajiem kompensācijas pieprasījumiem. Jaunākā pieejamā statistika par 2011. gadu liecina, ka 2011.gadā tika saņemti 290 kompensācijas pieprasījumi par materiāliem un nemateriāliem zaudējumiem vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā, no kuriem apmierināti tika 226 pieprasījumi jeb attiecīgi 88%²⁵⁷. Kā pozitīvs faktors kompensācijas pieteikumu apjomu pieaugumam un piešķirto kompensāciju skaitam, minami grozījumi Lietuvas Kriminālprocesa kodeksā (*Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania* – angļu val.). 2007.gada 28. jūnijā Lietuvas parlaments pieņēma grozījumus Kriminālprocesa kodeksā ar likuma 46. pantu uzliekot par pienākumu procesa virzītājiem informēt personu tūlīt pēc procesuāla cietušā statusa iegūšanas par tiesībām uz noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto kaitējumu kompensāciju saskaņā ar Lietuvas kompensācijas likumu²⁵⁸.

²⁵⁷Ziņojums “Selected Case Studies: EU Best Practices – Victims Support Mechanisms. Lithuania” 2012, kas sagatavots projektā Nr. JUST/2010/JPEN/AG/1597 “Atbalsta sistēma noziegumos cietušajiem – Latvijā un citur”. Npublicēts materiāls.

²⁵⁸Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania. Pieejams: <http://ejuz.lv/kpk> [skatīts 28.02.2013.]. Skatīt arī: Lietuvas Republikas Kriminālprocesa Kodekss. 20012.gada 13.novembra redakcija. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438015&p_query=&p_tr2=2 [Skatīts 28.02.2013].

7.1. Personu loks, kritēriji un kompensācijas apmērs

Lietuvas kompensācijas likums paredz kompensāciju tikai vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušām personām. Vardarbīga noziedzīga nodarījuma definīcija noteikta Lietuvas Kriminālkodeksā, proti, kā rezultātā ar nodomu atņemta cietušās personas dzīvība; tīši nodarīti smagi vai mazāk smagi kaitējumi personas veselībai; vai vidēji, smagi vai sevišķi smagi aizskarta personas brīvība, seksuālās pašnoteikšanās brīvība vai neaizskaramība. Savukārt noziedzīgs nodarījums, kas atbilst Kriminālkodeksa pazīmēm, bet kura rezultātā radušās fiziskas ciešanas, viegli miesas bojājumi vai īslaicīga slimība, nav vardarbīgs noziedzīgs nodarījums šī likuma izpratnē²⁵⁹.

Lietuvas kompensācijas likuma 2.panta 2.daļa nosaka, ka “cietušais” ir persona, kurai tīša vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts materiāls un/vai morāls kaitējums vai, ja vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā cietušajam ir atņemta dzīvība – tā laulātais vai apgādībā esošas personas. Par apgādībā esošām personām likuma 2.panta 3.daļā atzīst cietušā nepilngadīgos bērnus, adoptētos bērnus, darba nespējīgos vecākus vai citas apgādājamās darbnespējīgās personas, kas tika apgādātas vai kam bija tiesības saņemt apgādāšanu personas nāves dienā, kā arī mirušā bērnu, kas dzimis pēc viņa nāves.

Likuma 2. panta 4. daļā ir noteikts, ka par zaudējumu atbildīga ir persona, kas izdarījusi vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu vai persona, kas pēc likuma ir materiāli atbildīga par personu, kura izdarījusi noziedzīgu rīcību.

Valsts kompensāciju var saņemt par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti pēc 2005.gada 1.jūlija, taču likuma 4.pants paredz sekojošus nosacījumus, lai kompensāciju varētu saņemt tās personas, kuras šī likuma izpratnē ir uzskatāmas par cietušajiem:

- 1) vardarbīgs noziedzīgs nodarījums tika izdarīts Lietuvas Republikas teritorijā, kuģī vai lidmašīnā ar Lietuvas Republikas karogu vai atšķirības zīmi;
- 2) tiesas noteiktā vardarbīga noziedzīga nodarījuma radīto zaudējumu kompensācija nav atlīdzināta;
- 3) kompensācijas pieteikums ir iesniegts ne vēlāk kā desmit gadus pēc tiesas lēmuma, kas noteica vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto zaudējumu kompensēšanu;
- 4) zaudējumus brīvprātīgi neatlīdzināja par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīga persona;
- 5) tiesas izpildītājam objektīvi nebija iespējams piedzīt zaudējumus no atbildīgās personas, piemēram, likumpārkāpēja rīcībā nav vajadzīgo līdzekļu, lai atlīdzinātu zaudējumus saskaņā ar tiesas spriedumu;

---

²⁵⁹Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2008.gada 14.novembra redakcija. 2 pants. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332087&p_query=&p_tr2=2 [skatīts 27.02.2013].

- 6) zaudējumus neatlīdzināja vai nekompensēja valsts vai pašvaldība, valsts sociālās apdrošināšanas iestādes, obligātās veselības apdrošināšanas fondi vai ārvalstu kompetentās institūcijas;
- 7) ja atlīdzināta, kompensēta vai piedzīta daļa zaudējumu, bet šī daļa ir mazāka par likuma 7. pantā noteikto maksimālo kompensējamo zaudējumu lielumu²⁶⁰.

Kompensācijas apmēru nosaka tiesa, taču Lietuvas kompensācijas likums nosaka valsts izmaksājamās kompensācijas maksimālo apmēru gan materiālu, gan morālu zaudējumu gadījumā. Maksimālais kompensējamais materiālo zaudējumu apmērs:

- 1) gadījumos, kad personai atņemta dzīvība: 100 iztikas minimumi²⁶¹ (aptuveni Ls 2652);
- 2) gadījumos, kad vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts smags kaitējums personas veselībai: 80 iztikas minimumi (aptuveni Ls 2121,60);
- 3) pārējos vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos: 60 iztikas minimumi (aptuveni Ls 1591,20).

Maksimālais kompensējamais morālā zaudējuma apmērs ir:

- 1) gadījumos, kad personai atņemta dzīvība: 120 iztikas minimumi (aptuveni Ls 3182,40);
- 2) gadījumos, kad vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts smags kaitējums personas veselībai: 100 iztikas minimumi (aptuveni Ls 2652);
- 3) pārējos vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos: 80 iztikas minimumi (aptuveni Ls 2121,60)²⁶².

Gadījumos, kad personas nāves rezultātā kompensāciju pieprasa viņa apgādājamie, kompensācijas maksimālais apjoms par materiālajiem un morālajiem zaudējumiem tiek sadalīts proporcionāli starp pieteicējiem. Savukārt, ja cietusī persona ir atzīta par cietušo vairākos vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos, kas veido noziegumu identiskumu, kompensācijas nesummējas, bet tiek atlīdzinātas līdz maksimālajam pieļaujamajam kompensācijas apmēram par smagāko pāridarījumu.

Kā sākotnēji tika minēts, Lietuvas kompensācijas likums paredz vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušajam un viņa nāves gadījumā – viņu laulātajiem, bērniem, vecākiem, audžuvecākiem un citiem apgādājamajiem tiesības uz kompensāciju **avansā**. Gan materiālo, gan morālo zaudējumu maksimālais apmērs valsts kompensācijas gadījumā ir puse no apmēra, kas paredzēta parastā kārtībā. Tiek atlīdzināti sekojoši vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīti materiāli zaudējumi: 1) izdevumi par medicīnisko aprūpi, rehabilitācijas izdevumi, īpaša aprīkojuma iegāde, piemēram, invalīdu ratiņkrēsla iegāde; 2) zaudējumi, kas izriet no darbnespējas noziedzīga nodarījuma rezultātā; 3) bērnu izdevumi līdz 12 iztikas minimumiem (aptuveni Ls 318,24), un personas

---

²⁶⁰Turpat, 4 pants 1. un 2. daļa.

²⁶¹Lietuvas Republikas viens iztikas minimums ir 130 Liti = 26,52 LVL, aprēķināts pēc kursa 1 LIT = 0,204 LVL.

²⁶²Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2008.gada 14.novembra redakcija, 7 pants. Pieejams:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332087&p_query=&p_tr2=2
[skatīts 27.02.2013].

nāves gadījumā zaudējumus, kas rodas no apgādnieka zaudējuma²⁶³. Likums paredz virkni nosacījumu, lai šādu avansa kompensācijas maksājumu varētu saņemt:

- 1) nav pabeigts kriminālprocess²⁶⁴ par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu un personai ir tiesības uz prasību civiltiesiskā kārtībā vai ir spēkā stājies tiesas gala nolēmums, kas atzīst, ka noticis vardarbīgs noziegums, bet tas neuzliek kaitējuma kompensēšanas pienākumu vai kompensācijas pieprasījums tiesā ir atstāts bez izskatīšanas, jo noziedzīgu nodarījumu ir izdarījusi persona, kurai starptautiskās tiesības garantē imunitāti no Lietuvas jurisdikcijas neatkarīgi no tā, vai tiesāt kompetentā institūcija ir uzsākusi procesu vai nē (a); noziedzīgu nodarījumu ir izdarījusi persona, kurai vēl nav iestājies kriminālatbildības vecums saskaņā ar Kriminālkodeksu²⁶⁵(b) vai vainīgais ir miris(c)²⁶⁶;
- 2) Lai kompensāciju saņemtu avansā, cietušais nedrīkst būt saņēmis brīvprātīgi atmaksātu zaudējuma atlīdzību no personas, kas ir atbildīga par tās atlīdzināšanu, kā arī atlīdzinātajai kopsummai ir jābūt zemākai par Lietuvas kompensācijas likuma 7. pantā noteikto.

Kompensācija var tikt izmaksāta maksājumos pa daļām, taču visi maksājumi ir jāveic ilgākais gada laikā no kompensācijas piešķiršanas datuma.

Savukārt tiesības uz zaudējuma kompensēšanu pēc šī likuma noteiktās kārtības nav:

- 1) personai, ja tā tiek tiesāta par cita vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanu;
- 2) cietusī persona vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā nebija izcietusi iepriekšējo sodu par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu;
- 3) cietušajai personai vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā bija uzlikti tiesas pienākumi pēc Organizētas noziedzības apkarošanas likuma;
- 4) cietusī persona ļaunprātīgi izmanto tiesības uz vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto zaudējumu kompensāciju²⁶⁷.

7.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas

Tieslietu ministrija ir atbildīgā institūcija par kompensācijas piešķiršanu un izmaksāšanu un ir Cietušo kompensācijas fonda administrators. Līdzās Tieslietu ministrijai kompensācijas pieteikumu

---

²⁶³Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2008.gada 14.novembra redakcija 11. pants. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332087&p_query=&p_tr2=2 [skatīts 27.02.2013].

²⁶⁴ Materiālo zaudējumu kompensāciju avansā var pieprasīt arī tad, ja kriminālprocess ilgst vairāk nekā trīs gadus un ir atzīta personas civilprasība. Turpat, 11. pants, 3. Daļa, 1.punkts.

²⁶⁵ Autora piezīme: Lietuvas Republikā kriminālatbildība iestājas no 14 gadu vecuma, atsevišķos gadījumos no 16 gadu vecuma.

²⁶⁶Turpat, 8.pants.

²⁶⁷Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2008.gada 14.novembra redakcija 8.panta 3.daļa. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332087&p_query=&p_tr2=2 [skatīts 27.02.2013].

saņemšanas fāzē ir iesaistīti valsts garantētās juridiskās palīdzības pakalpojuma punkti. Savukārt pēc zaudējumu kompensācijas avansa maksājuma pieteikumu saņemšanas, Tieslietu ministrija ir tiesīga pieprasīt un saņemt informāciju no tiesas, tiesībsargājošajām institūcijām vai citām institūcijām par konkrēto kriminālprocesu²⁶⁸.

Piedziņas procesā Tieslietu ministrija pārstāv valsti, savukārt tiesa lemj par regresa prasību pret personu, kas ir atbildīga par vardarbīga nozieguma radīto materiālo un morālo zaudējumu segšanu apjomā, kādā tika piešķirta valsts kompensācija cietušajai personai.

7.3. Noziedzīgi nodarījumi, par kuriem ir tiesības prasīt valsts kompensāciju

Lietuvas kompensācijas likums nosaka, ka valsts kompensāciju ir iespējams saņemt par **tīšiem** vardarbīgiem noziegumiem, kuru rezultātā:

- 1) atņemta cietušās personas dzīvība;
- 2) nodarīti smagi vai mazāk smagi kaitējumi personas veselībai;
- 3) vidēji, smagi vai sevišķi smagi aizskarta personas brīvība, seksuālās pašnoteikšanās brīvība vai neaizskaramība.²⁶⁹

Lietuvas Kriminālkodekss definē vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu. Savukārt noziegums, kas atbilst Kriminālkodeksa pazīmēm, bet, kura rezultātā radušās fiziskas ciešanas, viegli miesas bojājumi vai īslaicīga slimība, nav vardarbīgs noziedzīgs nodarījums šī likuma izpratnē.²⁷⁰ Arī slepkavība bez iepriekšēja nodoma, miesas bojājumi aiz neuzmanības nav vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi, kuru rezultātā iespējams saņemt valsts kompensāciju.

7.4. Valsts kompensācijas pieprasīšanas kārtība

Cietušais iesniedz aizpildītu, Tieslietu ministra apstiprinātu kompensācijas pieteikuma vai avansa kompensācijas pieteikuma veidlapu Tieslietu ministrijā vai valsts garantētās juridiskās palīdzības pakalpojumu vietās. Valsts garantētās juridiskās palīdzības pakalpojumu vietās strādājošiem speciālistiem ir pienākums palīdzēt cietušai personai aizpildīt pieteikuma formu vai izskaidrot neskaidros jautājumus²⁷¹.

Avansa kompensācijas pieteikuma formā ir norādāma sekojoša informācija:

---

²⁶⁸Turpat, 10 pants, 1.daļa.

²⁶⁹Turpat, 2.pants, 1. daļa.

²⁷⁰Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem – Informācija iespējamiem prasītājiem. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_lt_lv.htm [skatīts 27.02.2013].

²⁷¹ Lietuvas Republikas Tieslietu ministra 2007.gada 12.jūlija rīkojums Nr.1R-280 ar kuru autorizē Noziegumos cietušo fonda administratora funkcijas. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301956&p_query=&p_tr2=2. [skatīts 3.03.2013].

- 1) prasību pieteikušās personas vārds, uzvārds, personas kods, dzīvesvieta, tai skaitā arī citām personām, kam ir tiesības uz zaudējuma kompensāciju attiecīgā vardarbīgā nozieguma rezultātā un personu apliecinošu dokumentu kopijas;
- 2) ja vardarbīgā noziedzīgā nodarījumā tika atņemta personas dzīvība, šīs personas vārds, uzvārds, bijušā dzīvesvieta;
- 3) vardarbīga noziedzīga nodarījuma, kura rezultātā nodarīti zaudējumi, apstākļi –noziedzīga nodarījuma smaguma pakāpe saskaņā ar Kriminālkodeksu;
- 4) institūcija, kas veic pirmstiesas izmeklēšanu vai tiesa, kas izskata krimināllietu;
- 5) kompensējamo materiālo zaudējumu apmērs;
- 6) personas apstiprinājums, ka līdz šim nav saņēmis kompensāciju no Lietuvas kompensācijas likumā paredzētajiem avotiem vai apstiprinājumu, ja kāda zaudējumu daļa ir tikusi atlīdzināta;
- 7) bankas rekvizītus vai atzīmi, ka vēlas saņemt skaidru naudu un
- 8) apliecinājumu, ka visa norādītā informācija ir pareiza.

Papildus kompensācijas pieteikuma formai ir jāpievieno personu apliecinoša dokumenta kopija; kompensācijas pieprasīto apmēru pamatojoši dokumenti; spēkā stājies tiesas spriedums, kas izbeidz krimināllietu, atzīstot vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, bet neizlemjot par kompensācijas piešķiršanu; tiesu izpildītāja sastādīts akts, kas apliecina, ka zaudējumi nav piedzīti Civilprocesa kodeksa (*The Code of Civil Procedure of Republic of Lithuania* – angļu val.) 631.panta 1.daļas 2., 4., 6. vai 9.punktā norādītajiem nosacījumiem, ja noskaidrota persona, kas izdarījusi vardarbīgu noziegumu; pirmstiesas izmeklēšanas amatpersonas vai prokurora lēmums atteikt sākt pirmstiesas izmeklēšanu, jo ir Kriminālprocesa kodeksa 3.panta 1.daļas 3.,4. vai 7.pantā norādītie apstākļi un laulību, radniecību vai apgādniecības faktu apstiprinoši dokumenti, ja kompensācija tiek pieprasīta personas nāves gadījumā²⁷².

Pēc dokumentu saņemšanas un pieteikuma izskatīšanas Tieslietu ministrija var lūgt kompensācijas pieteicēju novērst pieteikuma trūkumus, kas izriet no nepilnībām iesniegtajos pavaddokumentos. Ja ministrijas noteiktajā laika periodā kompensācijas pieteicējs nav iesniedzis papildinājumus/precizējumus, avansa kompensācijas izmaksa var tikt atteikta²⁷³.

Lēmums par zaudējumu kompensācijas avansā piešķiršanu vai atteikumu jāpieņem ne vēlāk kā viena mēneša laikā no tā saņemšanas dienas. Par lēmumu personai tiek paziņots trīs darba dienu laikā no tā pieņemšanas brīža. Lēmuma kopija tiek nosūtīta atbilstīgi arī pirmstiesas izmeklētājam, lietas

---

²⁷² Turpat, 9 pants.

²⁷³ Lietuvas kompensācijas likuma 10.pants nenosaka precīzu laiku trūkumu novēršanai, atstājot tā noteikšanu Fonda administratora kompetencē.

Lietuvas Republikas Tieslietu ministrijas mājas lapa. Pieejams:
<http://tm.infolex.lt/default.aspx?item=smurt> [skatīts 03.03.2013].

prokuroram vai tiesai. Lēmumu par vardarbīga nozieguma kompensācijas piešķiršanu avansā var pārsūdzēt Administratīva procesa kārtībā²⁷⁴.

7.5. Valsts kompensācijas piedziņas kārtība

Lietuvas kompensācijas fonda likuma 14. pants paredz, ka Cietušo fonda administratoram – Tieslietu ministrijai, ir regresa tiesības pret personu, kas atbildīga par zaudējumu atlīdzību apjomā, kādā tika izmaksāta valsts kompensācija. Cietušo fonda administratoram ir arī regresa tiesības pret cietušo personu, kas saņēmusi kompensāciju, iesniedzot nepatiesu informāciju vai kurai izmaksāta lielāka kompensācija, nekā tai pienācās.

7.6. Valsts kompensācijas standarts atkarībā no tā, vai cietušais ir valstspiederīgais vai citas valsts pilsonis

Lietuvas kompensācijas likuma 2. panta 2.daļa nosaka tiesības uz valsts kompensāciju Lietuvas Republikas un Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem, pastāvīgajiem iedzīvotājiem ar likumīgu uzturēšanās atļauju, kā arī personām, kurām šādas tiesības izriet no Lietuvai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem.

Kompensācijas likuma 5. nodaļa nosaka kārtību, kādā izmaksājama valsts kompensācija pārrobežu lietās Eiropas Savienības ietvaros, ja noziegums noticis Lietuvas teritorijā vai citā Eiropas Savienības dalībvalstī. Likums nosaka, ka cietušajai personai ir tiesības iesniegt prasību Fonda administratoram par zaudējumu kompensāciju Lietuvas kompensācijas likuma noteiktajā kārtībā viņa pastāvīgās dzīves vietas kompetentajai institūcijai vai tieši Fonda administratoram. Septiņu darba dienu laikā no pieteikuma saņemšanas ir jāinformē iesniedzējs par to, kura institūcija būs atbildīga par viņa pieteikuma izskatīšanu, cik ilgā laikā viņa pieteikums varētu tikt izskatīts (ja iespējams) un kādi dokumenti vēl būtu nepieciešami²⁷⁵. Procesuālie termiņi prasību izskatīšanai ir noteikti garāki, taču nav precīzi minēti.

7.7. Kaitējuma kompensācija kriminālprocesa, civilprocesa vai kāda cita procesa ietvaros

Lietuvas Kriminālprocesa kodeksa 44.panta 10.punkts nosaka personai, kas atzīta par cietušo, tiesības uz zaudējumu kompensāciju no likumpārkāpēja un specifiskos gadījumos tiesības saņemt kompensāciju no Noziegumos cietušo fonda²⁷⁶.

---

²⁷⁴Turpat, 10. pants, 5. un 6. Daļa.

²⁷⁵Turpat, 18., un 19. Pants.

²⁷⁶Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania. Pieejams: <http://ejuz.lv/kpk> [skatīts 28.02.2013.]. Skatīt arī: Lietuvas Republikas Kriminālprocesa Kodekss. 20012.gada 13.novembra redakcija. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438015&p_query=&p_tr2=2 [Skatīts 28.02.2013].

Persona, kurai krimināli sodāmu darbību rezultātā nodarīti materiāli zaudējumi vai morālais kaitējums, kriminālprocesa laikā ir tiesīga iesniegt civilprasību pret aizdomās turēto personu, apsūdzēto personu vai personām, kas finansiāli atbildīgas par aizdomās turētās personas vai apsūdzētās personas veiktajām darbībām. Šādas prasības tiesa izskata vienlaicīgi ar krimināllietu. Persona, kurai krimināli sodāmu darbību rezultātā nodarīti materiāli zaudējumi vai morālais kaitējums, taču kura kriminālprocesa laikā nav iesniegusi civilprasību, ir tiesīga iesniegt prasību civilprocesuālajā kārtībā²⁷⁷.

7.8. Procesa stadija, līdz kurai var pieteikt kaitējuma kompensāciju

Valsts kompensācijas pieteikumam nav noteikti ar kriminālprocesa procesuālo stadiju saistīti ierobežojumi. Sadaļā par kompensācijas pieprasīšanas kārtību ir izklāstītas atšķirības par kompensācijas pieteikumu un avansa kompensācijas pieteikumu, kas paredz atšķirīgus nosacījumus pievienotajiem procesuālajiem lēmumiem.

7.9. Forma, kādā var pieteikt kompensāciju

Lietuvas Republikā ir apstiprinātas divas formas kompensācijas pieteikumam – viena no tām ir kompensācijas pieteikumam regulārā kārtībā un otra – kompensācijas saņemšanai avansā²⁷⁸.

7.10. Cietušo kompensācijas fondi

Lietuvas Noziegumos cietušo fonda (*Crime Victims Fund* – angļu val.) (turpmāk – Fonds) izveides normatīvais pamats ir Lietuvas kompensācijas likums.²⁷⁹

Lietuvas Kriminālprocesa likuma 118. pants paredz, ka gadījumos, kad apsūdzētajam nav līdzekļu un nav iespējams no viņa piedzīt zaudējumus, cietušais var iegūt avansā kompensāciju no Fonda²⁸⁰. Valsts kompensāciju vardarbīgos noziegumos cietušajiem izmaksā no šī Fonda. Fonds atrodas Tieslietu ministrijas pārvaldībā un tā finansējumu veido:

- 1) tiesas uzliktās iemaksas Fondā;
- 2) saskaņā ar kompensācijas likumu no vainīgās personas piedzītie līdzekļi;

²⁷⁷ Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem – Lietuva. Pieejams:

http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_lit_lv.htm [skatīts: 27.02.2013].

²⁷⁸ Order No 1R-270 of the Minister for Justice of the Republic of Lithuania of 29 August 2005 adopting forms for an Application for compensation for damage caused by violent crime and for an Application for advance compensation for damage caused by violent crime. Pieejams:

http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_lit.pdf#page=10 [Skatīts: 27.02.2013].

²⁷⁹ Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2008.gada 14.novembra redakcija. Pieejams:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332087&p_query=&p_tr2=2

[Skatīts 27.02.2013].

²⁸⁰ Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania. Pieejams: <http://ejuz.lv/kpk> [skatīts 28.02.2013.]. Skatīt arī: Lietuvas Republikas Kriminālprocesa Kodekss. 20012.gada 13.novembra redakcija. Pieejams:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438015&p_query=&p_tr2=2 [Skatīts 28.02.2013].

- 3) līdzekļi no valsts budžeta;
- 4) citi likumīgi iegūti līdzekļi²⁸¹.

Kriminālkodeksa 71.pants nosaka tiesas uzlikto iemaksu iespējamo apmēru, paredzot, ka tiesa var uzlikt par pienākumu vainīgajam kā sodu vai soda daļu veikt iemaksu Noziegumos cietušo kompensācijas fondā piecu līdz divdesmit piecu iztikas minimumu apmērā, kas būtu līdzvērtīgs naudā no 133 LVL līdz 663 LVL²⁸².

Fonda budžets ir autonomas no Tieslietu ministrijas budžeta. Gada beigās neiztērētie līdzekļi saglabājas fondā, un saskaņā ar likuma 12.panta 4.daļu tiek novirzīti citām Lietuvas kompensācijas likumā paredzētajām programmām.

7.11. Papildus atbalsta pasākumi cietušajiem

Lietuvas Kriminālprocesa kodeksa 44. panta 10. punkts paredz personai, kas atzīta par cietušo, tiesības saņemt valsts garantēto juridisko palīdzību. To var saņemt valsts garantētās juridiskās palīdzības pakalpojumu centros Kauņā, Klaipēdā, Paņevēžā, Šauļos un Viļņā, kas minēti Tieslietu ministra rīkojumā Nr. Tieslietu ministra 2007.gada 12.jūlija rīkojums Nr.1R-280²⁸³.

Līdzās juridiskajai palīdzībai un valsts kompensācijai vardarbīgos noziegumos, Lietuvā nav pieejami citi valsts nodrošināti cietušo atbalsta pasākumi. Psihologu konsultācijas, lai mazinātu pēc traumas stresa sindromus (PTS), ir pieejamas tikai nevalstisko organizāciju īstenotajos projektos, tās ir epizodiskas un pieejamas tikai lielajās pilsētās, tāpat arī sociālais atbalsts.

Lietuvā šobrīd nav valsts institūcijas, kas būtu atbildīga par atbalsta nodrošināšanu ikvienai noziedzīgā nodarījumā cietušai personai, nav arī nevalstiskas organizācijas, kas šādus pakalpojumus piedāvātu. Nevalstiskās organizācijas, kas darbojas cietušo jomā, nodrošina atsevišķus atbalsta pasākumus selektētām cietušo grupām, pārsvarā bērniem un sievietēm, kas cietušas no vardarbības. 2007. gadā Lietuvā tika veikta aptauja cietušo atbalsta pakalpojumu sniedzēju un citu profesionāļu vidū, no respondentiem 77% negatīvi vērtēja noziegumos cietušajiem pieejamo atbalsta sistēmu. Vispozitīvāko vērtējumu saņēma atbalsta sistēma bērniem un sievietēm, bet viszemākais vērtējums bija par atbalsta iespējām gados vecākiem cietušajiem un visiem pārējiem noziegumu upuriem²⁸⁴.

²⁸¹ Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2008.gada 14.novembra redakcija. 12.pants, 3 daļa. Pieejams:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332087&p_query=&p_tr2=2

[Skatīts 27.02.2013].

²⁸² Lietuvas Republikas viens iztikas minimums ir 130 Liti = 26,52 LVL, aprēķināts pēc kursa 1LIT = 0,204 LVL

²⁸³ Lietuvas Republikas Tieslietu ministra 2007.gada 12.jūlija rīkojums Nr.1R-280 ar kuru autorizē Noziegumos cietušo fonda administratora funkcijas

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301956&p_query=&p_tr2=2

[Skatīts 3.03.2013]

²⁸⁴Uscila R. Assessment of System of Organizations that Provide Services and Support to Women Suffered from Criminal Offences: Pedagogika.2007. p.88.

Lietuva praksē nenodrošina arī atjaunojošās justīcijas mehānismus; to iedzīvināšana līdz šim nav guvusi pienācīgu politisku un finansiālu atbalstu, tāpat kā noziegumos cietušo tiesību aizsardzība un vajadzību nodrošināšana.

8. CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS SISTĒMA POLIJĀ

Kopš 2005.gada Polijā spēkā ir Likums par valsts kompensāciju atsevišķu tīšu noziedzīgu nodarījumu gadījumā (*Act on State Compensation for Victims of Certain Intentional Offences* – angļu val.) (turpmāk – Polijas kompensācijas likums). Polijas kompensācijas likums paredz kompensāciju tikai par materiāliem zaudējumiem, kas tiek segti cietušajam un viņa nāves gadījumā – tuviniekiem, no valsts budžeta par atsevišķiem tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem²⁸⁵.

8.1. Personu loks, kritēriji, kompensācijas apmērs, atbildīgās institūcijas

Polijas kompensācijas likuma izpratnē cietušais ir fiziska persona – Polijas Republikas vai citas Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis²⁸⁶, kuram tīša vardarbīga noziedzīga nodarījuma rezultātā ir atņemta dzīvība vai radīts kaitējums viņa iekšējo dzīvības orgānu funkcijām vai nodarīts kaitējums veselībai saskaņā ar Polijas Kriminālkodeksa (*Criminal Code of the Republic of Poland* – angļu val.) 156.panta 1.daļas un 157. Panta 1. daļas regulējumu, kur minimālais kaitējums veselībai pārsniedz 7 dienas²⁸⁷. Ja noziedzīga nodarījuma rezultātā ir iestājusies personas nāve, valsts kompensāciju ir tiesīgi saņemt cietušā tuvinieki – laulātais vai partneris, bērni, vecāki, personas adopcijas attiecībās un kuras nozieguma izdarīšanas brīdī bija cietušā apgādībā²⁸⁸.

Polijas kompensācijas likuma 3.pants paredz, ka kompensācija pienākas par zaudētiem ienākumiem, medicīnas izdevumiem un bērnu izdevumiem, kas radušies likuma 2.pantā noteikto vardarbīgo noziegumu rezultātā. Savukārt 6.pants nosaka kompensācijas maksimālo apmēru: 12 000 poļu zloti jeb 2040 LVL²⁸⁹. Kompensācijas pieteikums iesniedzams divu gadu laikā pēc noziedzīga nodarījuma. Nokavējot šo termiņu, tiesības uz valsts kompensāciju tiek zaudētas²⁹⁰.

Polijas kompensācijas likums paredz, ka valsts kompensācija paredzēta tikai par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti Polijas teritorijā, un ir veidots uz subsidiaritātes principa, paredzot iespēju saņemt kompensāciju tikai tādos gadījumos, kad persona, kas ir tiesīga kompensāciju saņemt, nevar to saņemt no neviena cita avota.

Valsts kompensācijas piešķiršana neatbrīvo vainīgo personu no pienākuma atlīdzināt zaudējumus, kā arī neierobežo cietušo iesniegt kompensācijas pieprasījumu no vainīgās personas tiesas ceļā.

²⁸⁵ Compensation to crime victims – Poland, European Judicial Network in civil and commercial matters. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_pol_en.htm [skatīts 7.02.2013].

²⁸⁶ Act of 7 July 2005 on State Compensation for Victims of Certain Intentional Offences. 4.pants. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_pol_en.pdf [skatīts 7.02.2013].

²⁸⁷ Criminal Code of the Republic of Poland. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10> [skatīts 04.02.2013].

²⁸⁸ Act of 7 July 2005 on State Compensation for Victims of Certain Intentional Offences. 2.pants, 4. Daļa. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_pol_en.pdf [07.02.2013].

²⁸⁹ Izmantots Latvijas bankas kurss 1 POL = 0.170000 LVL

²⁹⁰ Turpat, 8.pants 5 daļa

Polijas kompensācijas likuma 7.pants paredz, ka kompensācija tiks piešķirta pie sekojošiem nosacījumiem:

- ir ierosināts kriminālprocess;
- ir lēmums kriminālprocesu neuzsākt, jo:
  - o noziedzīgs nodarījums nav izdarīts vai nav pietiekamu pierādījumu, kas apstiprinātu, ka noziedzīgs nodarījums ir bijis izdarīts;
  - o darbībai nav noziedzīga nodarījuma sastāva vai atbildīgā persona saskaņā ar likumu nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu;
  - o darbības ietekme uz sabiedrības interesēm ir neskaidra;
  - o kriminālprocess par šo pašu likumpārkāpumu, ko izdarījusi viena un tā pati persona, ir pamatoti pārtraukts vai iepriekš ierosinātais kriminālprocess ir neizlemts;
  - o atbildīgais prokurors nav izvirzījis apsūdzību²⁹¹.

Turpinājumā likums nosaka, ka kompensāciju ir iespējams saņemt arī tad, kad tiesa ir atzinusi apsūdzēto par nevainīgu. Atsevišķi jāizceļ gadījumi, kur iestājusies noziedzīga nodarījuma izdarītāja nāve kā potenciāli gadījumi kompensācijas saņemšanai²⁹².

8.2. Valsts kompensācijas piešķiršanas, izmaksāšanas un piedziņas procesā iesaistītās institūcijas

Kompensāciju izmaksā saskaņā ar cietušās personas dzīvesvietu tā rajona tiesa pēc viņa pieprasījuma²⁹³. Gadījumos, kur nav iespējams noteikt jurisdikciju, lēmējinstiūcija ir *Srodmiescie* Rajona tiesa Varšavā²⁹⁴. Savukārt likuma 9.pants paredz, ka palīginstiūcija būs rajona prokuratūra, kuras uzdevums ir nodrošināt cietušo ar svarīgu informāciju, kas viņam nepieciešama, lai iegūtu kompensāciju.

8.3. Cietušo kompensācijas fondi

2012. gada 1. janvārī Polijā tika izveidots Cietušo un postpenitenciārās palīdzības fonds (*Victims and Postpenitentiary Assistance Fund* - angļu val.), kas ir specializēts valsts fonds, kura līdzekļi pamatā uzkrājas no zaudējumu kompensācijas un naudas sodiem, kurus samaksājuši likumpārkāpēji. Fonda līdzekļus ir iespējams iegūt konkurences ceļā, kā rezultātā līdzekļus iegūst tās organizācijas, kas ir spējīgas nodrošināt kvalitatīvu bezmaksas palīdzību noziegumos cietušajiem. 2012.gadā tā budžets bija aptuveni 3 605 595 EUR, no kuriem aptuveni 2 884 476 EUR bija atvēlēti

²⁹¹Criminal Code of the Republic of Poland. 17.pants, 1., 4., 5., 8., 10.daļa. Pieejams:

<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10> [skatīts 7.02.2013.].

²⁹² Compensation to crime victims – Poland, European Judicial Network in civil and commercial matters. Pieejams:

http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_pol_en.htm [skatīts 7.02.2013].

²⁹³Turpat, 8.pants. 1. daļa.

²⁹⁴Turpat, 8.pants 3.daļa.

NVO nodrošināto atbalsta centru subsidēšanai, bet pārējie līdzekļi informatīvu kampaņu, pētniecības un apmācības pasākumu finansēšanai²⁹⁵.

8.4. Papildu atbalsta pasākumi cietušajiem

Polijā kopš 2008. gada ir izveidots Noziegumos cietušo atbalsta tīkls, kas apvieno Tieslietu ministriju, nevalstiskās organizācijas un tiesību sargājošās valsts institūcijas vienotā sadarbības struktūrā ar mērķi sniegt atbalstu un palīdzību noziegumos cietušajiem.

2008.gadā 1.augustā Polijas Tieslietu ministrija noslēdza vienošanos ar Eiropas Komisiju par finansējumu projektam “Noziegumos cietušo atbalsta tīkls” (*Crime Victims Support Network* – angļu val.) un 2011. gadā jauna EK finansēta projekta „Noziegumos cietušo atbalsta tīkla Polijā stiprināšana un attīstīšana” (*“The Strengthening and Development of Crime Victims Support Network in Poland”* – angļu val.) ietvaros ieguva finansējumu Noziegumos cietušo atbalsta tīkla (turpmāk – atbalsta tīkls) stiprināšanai un attīstīšanai²⁹⁶. Šo projektu rezultātā ir izveidojusies arī Polijas Cietušo atbalsta asociācija “*Subvenia Victima*”.

Atbalsta tīkls šobrīd sastāv no 15 Noziegumos cietušo atbalsta centriem, kas darbojas visā Polijā, tajos darbojas algoti darbinieki līdzās ar brīvprātīgajiem. Katrā Polijas provincē atrodas viens centrs, un daži no centriem ir izveidojuši atsevišķas filiāles savās darbības teritorijās, lai nodrošinātu aizsardzību. Šie centri veic virkni pienākumu, tai skaitā primāri nodrošina bezmaksas juridiska rakstura palīdzību un bezmaksas psihologa konsultācijas noziegumos cietušajiem, kā arī sedz cietušo medicīnas izdevumus, pagaidu dzīvesvietas izmaksas, publiskā transporta izmaksas u.c.. Bez šiem 15 atbalsta centriem Polijā ir virkne NVO, kas nav daļa no tīkla, bet nodrošina neaizstājamu specializētu palīdzību atsevišķām cietušo grupām – bērniem, sievietēm, ceļu satiksmes negadījumos cietušajiem utt. .

---

²⁹⁵Ziņojums “Assistance to Victims of Crime in Poland – selected issues” 2012, kas projektā Nr.

JUST/2010/JPEN/AG/1597 “Atbalsta sistēma noziegumos cietušajiem – Latvijā un citur”. Npublicēts materiāls.

²⁹⁶Ziņojums “Assistance to Victims of Crime in Poland – selected issues” 2012, kas projektā Nr.

JUST/2010/JPEN/AG/1597 “Atbalsta sistēma noziegumos cietušajiem – Latvijā un citur”. Npublicēts materiāls.

9. LATVIJAS TIESAS NOLĒMUMU ANALĪZE PAR CIETUŠO KOMPENSĀCIJAS PIEPRASĪŠANU

9.1. Cietušā kompensācijas atlīdzības konstitucionālais pamatojums

Latvijas Republikas Satversmes²⁹⁷ 92.pantā noteikts, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstošu atlīdzinājumu.

Kriminālprocesa likuma²⁹⁸ 22.pants precizē Satversmē noteikto – personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārums, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālās un materiālās kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai.

Kompensācijas pamatojums atrodams arī 1983.gada 24.novembra Eiropas konvencijā par kompensāciju piešķiršanu vardarbīgu noziegumu upuriem²⁹⁹ un tā skaidrojošajā ziņojumā³⁰⁰, kā arī Eiropas Padomes 2004.gada 20.aprīļa Direktīvā 2004/80EK³⁰¹ par kompensāciju noziegumos cietušajiem³⁰² un Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra Direktīvā 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI³⁰³.

Kompensācija ir tikai viens no palīdzības veidiem cietušajiem, jo tiem nepieciešama arī medicīniska, juridiska un cita veida palīdzība³⁰⁴.

9.2. Kompensācijas atlīdzības kārtība

Kriminālprocesa likuma 95. panta trešajā daļā noteikts, ja persona mirusi, cietušais kriminālprocesā var būt pārdzīvojušais laulātais, kāds no mirušā augšupejošiem vai lejupejošiem radniekiem, adoptētājs, pirmās pakāpes sānu līnijas radnieks. Kādā lietā tiesa atzina, ka kompensācijas pieteikuma iesniedzēja ar ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušo nebija reģistrējuši

²⁹⁷ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, Nr. 43.

²⁹⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, Nr. 74.

²⁹⁹ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm> [skatīts 25.02.2013.].

³⁰⁰ Explanatory Report of European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/116.htm> [skatīts 25.02.2013.].

³⁰¹ Par kompensāciju noziegumos cietušajiem: Eiropas Padomes 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/80/EK. Pieejams: http://www.jpa.gov.lv/lat/normativie_akti/es_normativie_akti/?doc=110&ins_print [skatīts 25.02.2013.].

³⁰² Skat. arī: Non-criminal remedies for crime victims. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, 2009, p.43.-48. Pieejams:

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/victims%20final_en%20with%20cover.pdf [skatīts 23.02.2013.].

³⁰³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra Direktīvā 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:LV:PDF> [skatīts 23.02.2013.].

³⁰⁴ The part played by the victim in the criminal process. Conclusions. Third Study Commission. Criminal law and procedure. Meeting Sevilla (Spain), 27 September - 1st October 1992. Pieejams: <http://www.iaj-uim.org/swi/wp-content/uploads/2013/01/III-SC-1992-conclusions-E.pdf> [skatīts 23.02.2013.].

laulību, no kā secināms, ka tā nav to personu lokā, kuras saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95.panta trešo daļu var tikt atzīstas par cietušo kriminālprocesā, ja persona mirusi³⁰⁵.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmo daļu par cietušo kriminālprocesā var atzīt fizisku vai juridisku personu, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Tādējādi morālo kaitējumu var pieprasīt fiziska persona, savukārt mantisko zaudējumu var pieprasīt gan fiziska, gan juridiska persona.

Morālais kaitējums ir īpaši paredzēts attiecībā uz fiziskajām personām. Morālais kaitējums paredzēts kā īpašs kaitējuma veids – ciešanas. Ciešanas, tāpat kā emocijas un sajūtas, ir fiziskajai personai piemītošas. Juridiskajai personai nav iespējams nodarīt morālas ciešanas, līdz ar to juridisko personu šajā ziņā nav iespējams pielīdzināt fiziskajai personai. Tādējādi juridiskai personai nav tiesību prasīt atlīdzināt tai nodarītu morālo kaitējumu³⁰⁶.

Tomēr vērā ņemamas Satversmes tiesas atziņas lietā Nr.2011-21-01³⁰⁷, kurā tā atzina, ka atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem arī juridiskajai personai ir tiesības saņemt atlīdzinājumu par tai nodarīto nemantisko kaitējumu, piem., darījumu reputāciju, komercnoslēpumu un autortiesībām. Satversmes 92.panta trešo teikumu nebūtu pamatoti interpretēt tādējādi, ka nebūtu jākompensē juridiskajai personai nodarītais nemantiskais kaitējums. Šādā gadījumā juridiskā persona nonāktu ievērojami sliktākā tiesiskajā situācijā salīdzinājumā ar fizisko personu. Tāpat nebūtu pamatoti uzskatīt, ka izsmeloša vai noslēgta uzskaitījuma ietvaros likumdevējs spētu paredzēt visas iespējamās situācijas, kurās varētu tikt nodarīts kaitējums juridiskās personas nemantiskajām tiesībām.

Turklāt atbilstoši Augstākās tiesas Senāta atziņām likumā „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību” zemnieka saimniecība ir nodēvēta par juridisko personu. Tomēr zemnieka saimniecība neatbilst juridiskās personas būtībai, jo zemnieka saimniecībai nav nodalīta pašai sava manta. Zemnieka saimniecība ir fiziskās personas īpašuma organizēšanas forma. Tādējādi zemnieku saimniecības īpašniekam ir tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzinājumu kā fiziskai personai³⁰⁸.

Arī valsts uzstājas kā cietušais un pieprasa no apsūdzētā valstij radītos zaudējumus. Visbiežāk valsts vārdā uzstājas Valsts ieņēmumu dienests, ja pārkāpjot likuma „Par nodokļiem un nodevām” 15.panta prasības privātpersona izvairījās no nodokļu nomaksas valsts budžetā³⁰⁹. Noskaidrojot atlīdzināmā zaudējuma apmēru, ir jāņem vērā naudas summa, ko vainīgā persona atlīdzināja uz

³⁰⁵ Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 7. decembra lēmums lietā Nr.11120116706. Npublicēts.

³⁰⁶ Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 14.septembra spriedums lietā Nr. SKA-72/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 25.02.2013.].

³⁰⁷ Par [Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma](#) 8.panta otrās daļas atbilstību [Latvijas Republikas Satversmes](#) 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012. 7.jūnijs, nr. 89.

³⁰⁸ Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 3.jūlija spriedums lietā Nr. SKA-196/2009. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 25.02.2013.].

³⁰⁹ Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 31. janvāra lēmums lietā Nr. 15830602305. Npublicēts.

sprieduma sagatavošanas brīdi, kā arī jāizvērtē ziņas, vai par vieniem un tiem pašiem zaudējumiem nav uzsākts piedziņas process citā lietā. Pretējā gadījumā, neievērojot to, tiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz taisnīgu kaitējuma kompensācijas apmēra noteikšanu, atkārtoti veicot piedziņu par zaudējumiem, kas uz to brīdi jau ir atlīdzināti³¹⁰. Valsts ieņēmumu dienesta kompensācijas pieteikumu nenosaka, ja Valsts ieņēmumu dienests jau ir uzsācis nodokļu auditā aprēķinātās papildus valsts budžetā maksājamās summas, kurās ietilpst arī kriminālprocesā pieteiktā kaitējuma kompensācija, piedziņu administratīvā procesa ietvaros. Apstākļos, kad paralēli notiek piedziņa administratīvā procesa ietvaros, atkārtoti piedzīt kriminālprocesā pieteikto kaitējuma būtu nelikumīgi un netaisnīgi. Līdz ar to tiesa kriminālprocesā priekšroku dod kompensācijas piedziņai administratīvajā procesā, lai arī krimināllieta tiek izskatīta ātrāk.

Savukārt tā zaudējumu daļa, kuru nepiedzen administratīvajā procesā, valsts var piedzīt kriminālprocesā. Piem., kādā lietā darbību rezultātā valsts budžetam nodarīti zaudējumi Ls 154 863,48 apmērā, kas ir nenomaksātie nodokļi. No lēmuma par atzīšanu par cietušo redzams, ka par cietušo kriminālprocesā atzīts Valsts ieņēmumu dienests Rīgas reģionālās iestādes personā par valsts budžetam nodarīto mantisko kaitējumu Ls 154 863,48 apmērā. VID pieteikto kaitējuma kompensāciju daļā par Ls 44 800,48, jo minētā naudas summa ir ietverta lēmumā par nokavēto maksājumu piedziņu un jau ir uzsākts piedziņas process, vēršot piedziņu uz apsūdzētajai piederošiem īpašumiem. Senāta Krimināllietu departaments norāda, ka, tulkojot Kriminālprocesa likuma 1. un 350.pantu, 352.panta pirmās daļas 1.punktu pēc savas saturiskās jēgas, izriet, ka vienu un to pašu nodokļu piedziņa no apsūdzētā par vienu un to pašu periodu valsts labā gan administratīvā procesa ietvaros, gan vienlaicīgi arī kriminālprocesa ietvaros nav tiesiska. Tāpēc nosakāms, ka kaitējuma kompensācija 109 913,00 LVL (viens simts deviņi tūkstoši deviņi simti trīspadsmit latu) no apsūdzētās piedzenama par labu valstij³¹¹.

Kaitējuma nodarītājs var labprātīgi piekrist cietušā noteiktajam kompensācijas apmēram vai viņi var to noteikt savstarpēji vienojoties. Šādu vienošanos noformē rakstveidā vai to pēc abu pušu lūguma ieraksta procesuālās darbības protokolā. Ja šādu vienošanos nevar noslēgt, tad cietušais to var prasīt tiesā Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā. Līdz ar to kompensāciju cietušajam izmaksā vainīgais brīvprātīgi vai piespiedu kārtā pamatojoties uz tiesas nolēmumu, vai arī valsts cietušo kompensācijas sistēmas ietvaros. Tālāk būs aplūkota piespiedu atlīdzības sistēma, jo atbilstoši pētījumā uzdotajam uzdevumam analizējot tiesu praksi, secināms, ka tiesas stadijā vainīgā persona reti kad atzīst pieteikto kompensācijas pieteikumu, lai arī savu vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā nenoliedz.

³¹⁰ Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 14. oktobra lēmums lietā Nr. 15830103309. Nepublicēts.

³¹¹ Turpat.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmajai daļai cietušajam ir tiesības iesniegt pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju jebkurā kriminālprocesa stadijā līdz tiesas izmeklēšanas uzsākšanai pirmās instances tiesā, savukārt šā panta trešā daļa nosaka, ka pirmstiesas procesa laikā iesniegto pieteikumu un pieprasīto kompensācijas apmēru, kā arī savu viedokli par to prokurors norāda dokumentā par pirmstiesas procesa pabeigšanu. Likums neparedz izņēmumus prokuroram pieteikt kaitējuma kompensāciju valsts interesēs, neievērojot Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmajā daļā noteikto³¹². Līdz ar to, ja kaitējuma kompensācija nav pieteikta likumā paredzētajā kārtībā, tad tiesa nenosaka, atstājot iespēju to pieprasīt civilprocesa kārtībā.

Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmā daļa nosaka, ka tiesa kompensācijas apmēru nosaka, izvērtējot cietušā pieteikumu un ņemot vērā:

- 1) radīto mantisko zaudējumu apmēru;
- 2) noziedzīgā nodarījuma smagumu un izdarīšanas raksturu;
- 3) nodarītās fiziskās ciešanas, paliekošus sakropļojumus un darbspēju zudumu;
- 4) morālā aizskāruma dziļumu un publiskumu;
- 5) psihiskas traumas.

Pienākumu samaksāt kompensāciju tiesa var uzlikt:

- 1) pilngadīgam apsūdzētajam, kas atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā;
- 2) nepilngadīgajam, kas atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, — subsidāri ar vecākiem vai personām, kuras viņus aizstāj, izņemot gadījumus, kad tas ir šo personu amata pienākums;
- 3) personai, kurai noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis vai kura nodota radnieku vai citu personu gādībā;
- 4) juridiskajai personai, ja tās lietā par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā atzīta fiziskā persona, kura šo nodarījumu izdarījusi, rīkodamās individuāli vai kā attiecīgās juridiskās personas koleģiālās institūcijas loceklis, balstoties uz tiesībām pārstāvēt juridisko personu, darboties tās uzdevumā vai pieņemt lēmumus juridiskās personas vārdā, vai īstenodama kontroli juridiskās personas ietvaros, vai būdama juridiskās personas dienestā.

Kriminālprocesa likuma 1.pantā paredzētā mērķa sasniegšanai likums ir noteicis pamatprincipus, tajā skaitā tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu, un tas ir viens no krimināltiesisko attiecību noregulējuma elementiem. Cietušā kaitējuma kompensācijas pieteikumu tiesa izlemj vadoties no Kriminālprocesa likuma 350., 351., 352., 353.panta un Civillikuma 1635.panta.

---

³¹² Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 15. marta lēmums lietā Nr. 15830606308. Nepublicēts.

Atšķirībā no administratīvā procesā, kur saskaņā ar *Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumu*³¹³ nošķir jēdzienus „mantiskie zaudējumi”, „personiskais kaitējums” un „morālais kaitējums”, kriminālprocesā tiesas praksē piedzen kompensāciju par morālo kaitējumu vai mantiskajiem zaudējumiem. Tiesu prakses par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā apkopojumā³¹⁴, tāpat kā tiesu praksē, atsaucas uz Civillikuma³¹⁵ 1635. panta pirmo daļu, kas nosaka, ka katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisku tiesību vai nemantisku labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.

Ja cietušais nepiekrīt tiesas noteiktajam kaitējuma kompensācijas apmēram kriminālprocesā, tad atbilstoši Kriminālprocesa likuma 350.panta trešajai daļai cietušajam ir tiesības prasīt tā atlīdzināšanu Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā. Nosakot atlīdzības apmēru, jāņem vērā kriminālprocesā saņemtā kompensācija.³¹⁶ Līdz ar to, ja cietušais kriminālprocesā negūst atbilstoši apmierinājumu vai uzskata, ka kriminālprocess bija neefektīvs, viņš var iesniegt prasību tiesā civilprocesuālajā kārtībā, kur pierādījumu nasta būtu mazāk svarīga.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa norāda, ka iespēja iesniegt civilprasību civilprocesuālajā kārtībā pret iespējamajiem vainīgajiem nozieguma pret īpašumu izdarīšanā var nodrošināt cietušajam reālu alternatīvu līdzekli savu aizskarto tiesību aizsardzībai, pat ja kriminālprocess nav veiksmīgi pabeigts, ar nosacījumu, ka šādi civilprasībai ir pamatotas izredzes uz panākumiem. Kamēr kriminālprocesa iznākumam var būt nozīmīga vai pat izšķiroša ietekme uz civilprasības, kas iesniegta vai nu kriminālprocesa vai atsevišķa civilprocesa ietvaros, panākumiem, valsts nevar būt atbildīga par šādas prasības panākumu trūkumu tikai tāpēc, ka kriminālprocess nav beidzies ar notiesāšanu. Drīzāk valsts nebūs izpildījusi savu pozitīvo pienākumu saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 1.pantu, ja civilprasības panākumu trūkums būs tiešas sekas īpaši nopietniem un acīmredzamiem trūkumiem, kas pieļauti kriminālprocesa gaitā, kas izriet no tiem pašiem faktiem, kā izklāstīts iepriekšējā rindkopā³¹⁷.

Tiesa, izlemjot jautājumu par kompensācijas pieteikumu, var apmierināt (piedzīt) prasību par kaitējuma atlīdzību, neapmierināt (noraidīt) to, atstāt bez izskatīšanas pieteikumu par nodarījuma

³¹³ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 17. jūnijs, Nr. 96.

³¹⁴ Augstākās tiesas Judikatūras nodaļas tiesu prakses par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā apkopojums. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 27.01.2013.].

³¹⁵ Civillikums: LR likums. Ziņotājs, 1993. 14. janvāris, Nr.1.

³¹⁶ Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 7. jūnija lēmums lietā Nr. 11521065909. Nepublicēts.

³¹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā „Blumberga v. Latvia” (70930/01), 68. punkts.

rezultātā radītā kaitējuma atlīdzināšanu un (vai) nenoteikt kompensāciju. Kompensācijas nenoteikšana vai pieteikuma atstāšana bez izskatīšanas neliedz personai tiesības prasīt kaitējuma atlīdzināšanu civiltiesiskā kārtībā. Vienlaicīgi ar kaitējuma atlīdzināšanu civiltiesiskā kārtībā cietušais var prasīt atlīdzināt arī izdevumus par turpmākiem ārstēšanās izdevumiem³¹⁸.

Kompensācijas nenoteikšana kriminālprocesa ietvaros nav vērtējama kā cietušā tiesību aizskārums, jo cietušajam netiek liegtas tiesības prasīt kaitējuma atlīdzināšanu civiltiesiskā kārtībā jeb Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā, izmantojot likumā noteiktos pierādīšanas līdzekļus – rakstveida pierādījumus, liecinieku liecības. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 350.panta ceturto daļu, pieprasot kompensāciju civiltiesiskā kārtībā, cietušais ir atbrīvots no valsts nodevas³¹⁹.

Dažās valstīs valda viedoklis, ka atbilstošu atlīdzinājumu cietušais var gūt civilprocesuālā kārtībā³²⁰. Tomēr lielākajā daļā Eiropas valstu cietušais to var pieprasīt jau kriminālprocesa ietvaros³²¹. Turklāt, lai gan cietušais negūto apmierinājumu var gūt civilprocesa kārtībā, tomēr no sistēmas efektivitātes viedokļa būtu svarīgi, lai jau kriminālprocesā cietušajam tiktu piespriests taisnīgs un atbilstošs atlīdzinājums.

Tādā veidā tiktu samazināta tiesu sistēmas noslodze, jo vienas lietas apstākļus nevērtētu dažādas tiesas, kā arī cietušajam nākas atkārtoti pārdzīvot piedzīvoto un par to runāt, turklāt civilprocesa kārtībā atbilstoši sacīkstes principam pierādīt morālo kaitējumu vai mantiskos zaudējumus. Tiesai, neatkarīgi kādā procesā, uzreiz jāpieņem taisnīgs un tiesisks lēmums. Diemžēl šobrīd tiesiskais regulējums veido sadrumstalotu kompensācijas sistēmu, aizskar cietušā intereses un pāldzina tiesisko nenoteiktību.

9.3. Mantisko zaudējumu un morālo kaitējumu pierādīšana un tiesas pienākums

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 350. pantu cietušajam pienākas atlīdzība par noziedzīga nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma atlīdzināšanu. Ievērojot Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmajā daļā noteikto, tiesa kompensācijas apmēru nosaka izvērtējot cietušā pieteikumu, bet saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmo daļu, cietušajam pieteikumā jāpamato pieprasītā mantiskā zaudējuma apmērs, bet kompensācijas apmērs par morālo aizskārums un fiziskajām ciešanām tikai jānorāda³²².

---

³¹⁸ Turpat.

³¹⁹ Liepājas tiesas 2012.gada 28.maija spriedums lietā Nr.11270023107. Npublicēts.

³²⁰ The part played by the victim in the criminal process. Conclusions. Third Study Commission. Criminal law and procedure. Meeting Sevilla (Spain), 27 September - 1st October 1992. Pieejams: <http://www.iaj-uim.org/swi/wp-content/uploads/2013/01/III-SC-1992-conclusions-E.pdf> [skatīts 23.02.2013.].

³²¹ Restorative justice and the position of the victim in criminal law. Conclusions. Third Study Commission. Criminal law and procedure. Meeting in Valle de Bravo, 31 October - 4 November 2004. Pieejams: <http://www.iaj-uim.org/swi/wp-content/uploads/2013/02/III-SC-2004-conclusions-E.pdf> [skatīts 27.02.2013.].

³²² Liepājas tiesas 2012.gada 28.maija spriedums lietā Nr.11270023107. Npublicēts.

Līdz ar to kriminālprocesā cietušajam ir atvieglota kompensācijas pieprasīšana. Ja par mantiskiem zaudējumiem cietušajam jāiesniedz pierādījumi, tad šāds pierādīšanas pienākums nav attiecināms uz morālo kaitējumu. Salīdzinājumā – administratīvajā procesā Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir norādījis, ka morālā kaitējuma esamība ir pierādāma³²³, tāpat kā visos gadījumos nodarītie mantiskie zaudējumi vai personiskais (arī morālais) kaitējums nosakāms ar pierādījumu palīdzību³²⁴. Morālas ciešanas nav fakts, bet gan faktu novērtējums. Morālās ciešanas novērtē tiesa, vispirms konstatējot apstākļus, kas izraisījuši morālas ciešanas un noteikuši ciešanu apmēru³²⁵.

Turklāt saskaņā ar Civillikuma 1635.panta trešā daļā noteikto gadījumos, kad pret personu vērtais nodarījums izpaužas kā noziedzīgs nodarījums pret dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam ir nodarīts morālais kaitējums. Līdz ar to, kā tas norādīts Kriminālprocesa likuma 351.panta pirmajā daļā, pieteikumā par radītā kaitējuma kompensāciju kompensācijas apmērs par **morālo aizskārumu un fiziskajām sāpēm** tikai jānorāda, bet tiesas kompetencē ir noteikt tā apmēru, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.

Analizējot cietušā fizisko un morālo ciešanu pakāpi, tiesa ņem vērā ciešanu pakāpi saistībā ar cietušā individuālajām īpatnībām, kā arī ņem vērā morālo un fizisko ciešanu raksturu. Ar fiziskām ciešanām jāsaprot ķermeņa sāpes, bet ar morālajām ciešanām – bailes, pazemojums, stress un citas negatīvas emocijas. Morālā kaitējuma nodarīšana un pienākums atlīdzināt nodarīto morālo kaitējumu ir sekas personas prettiesiskām, tīšām darbībām vai darbībām aiz neuzmanības, kā rezultātā ir apdraudēta cietušā drošība, veselība un citas vērtības. Morālais kaitējums nav izsakāms mantiskajās vērtībās un to nevar atlīdzināt kā zaudējumu. Morālais kaitējums ir personai piemītošu nemantisku labumu vai ar likumu aizsargātu interešu prettiesisks aizskārumš, kas personai radījis ciešanas, pārdzīvojumus, sāpes. tiesa saskaņā ar Civillikuma 5.pantu atlīdzības apmēru nosaka pēc taisnības apziņas un vispārīgajiem tiesību principiem.

Piem., kādā lietā tiesa uzskata, ka cietušā fiziskās sāpes ir pierādītas ar eksperta atzinumu, kurā norādīts, ka cietušajam konstatēti vidēja smaguma miesas bojājumi un izrakstu no pacienta medicīniskās kartes. Cietušais fiziskas ciešanas jeb ķermeņa sāpes izjuta gan ceļu satiksmes negadījuma brīdī, gan ārstniecisko manipulāciju gaitā, kā arī atveseļošanās laikā vairāku mēnešu garumā. Cietušais norādīja, ka vēl joprojām jūt nodarītā miesas bojājumu sekas, sāp mugura un nevar strādāt fizisku darbu. Tiesa atzīst, ka cietušajam tika nodarītas arī garīgās ciešanas, kas saistītas ar negatīvām emocijām un psiholoģisku diskomfortu. Bailes, stress un citi negatīvi pārdzīvojumi cietušajam bija visu ārstēšanās laiku, jo viņam nepārprotami bija bažas par to, kāds būs viņa veselības

³²³ Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 16. marta spriedums lietā Nr. SKA-74/2009. Npublicēts.

³²⁴ Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-338/2009. Npublicēts.

³²⁵ Turpat.

stāvoklis, kad viņš varēs atgriezties darbā, kā tiks atmaksāti izdevumi par ārstēšanos u.c. Fizisko sāpju esamību, dzīves kvalitātes pasliktināšanos, stresu un citas fiziskās un morālās ciešanas pierāda arī fakts, ka cietušajam piešķirta otrās grupas invaliditāte. Bez tam, pārdzīvojumus cietušajam sagādā arī apstākļi, ka viņš nevar pilnvērtīgi apgādāt un uzturēt savu nepilngadīgo dēlu. Cietušais ir gados jauns vīrietis, kurš būtu spējīgs veikt jebkuru fizisku darbu, bet negadījumā gūto traumu dēļ nespēj strādāt fizisku darbu, jo sāp mugura. Pirms negadījuma cietušais strādāja par krāvēju, bet tagad apsardzē. Attiecībā uz psihiskām traumām tiesai nav iesniegti pierādījumi, ka cietušajam būtu kādas paliekošas psihiskas traumas. Morālā kaitējuma kompensācijas piedziņa naudas izteiksmē konkrētā gadījumā atzīstama par gandarījumu, kad par pārciesto cietušais var saņemt atlīdzinājumu, kas viņam kaut nedaudz ļautu aizmirst notikušo un sajūst gandarījumu³²⁶.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 352.panta pirmajai daļai, lemjot par morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, tiesai ir jāizvērtē cietušā pieteikums un jāņem vērā: 1) noziedzīga nodarījuma smagums un izdarīšanas raksturs; 2) nodarītās fiziskās ciešanas, paliekoši sakropļojumi un darbspēju zudums; 3) morālā aizskārums dziļums un publiskums; 4) psihiskas traumas. Tiesa nedrīkst aprobežoties tikai ar šo apstākļu uzskaitījumu un norādi, ka tie pie kompensācijas apmēra noteikšanas ņemti vērā, bet šie apstākļi katrā konkrētā gadījumā izvērtējami, norādot, kā tie ir ietekmējuši lēmumu par kompensācijas apmēru. Izlemjot jautājumu par morālās kompensācijas apmēru, tāpat jāvadās no cilvēktiesību un kriminālprocesa principiem, kā arī tiesu prakses citos, jo sevišķi – salīdzināmos gadījumos, kad atlīdzinājumam pēc iespējas ir jābūt līdzīgam. Lemjot par morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, jāievēro samērīguma princips un tas, ka morālā kaitējuma kompensācija ir tikai viens no kompensācijas veidiem un neaizstāj cietušā mantai un veselībai nodarīto kaitējumu. Lai morālā kaitējuma atlīdzinājums būtu atbilstīgs, tam ir jābūt samērojamam ar nodarīto kaitējumu, un, jo nopietnāks kaitējums, jo ievērojamākam jābūt atlīdzinājumam. Tiesai ne tikai jānosaka atbilstīgs atlīdzinājums, bet arī jāpamato, kādēļ tā uzskatījusi atlīdzinājumu par atbilstīgu. Pamatojumam ir jāparāda, ka tiesa ir ņēmusi vērā un izvērtējusi visus atlīdzinājuma noteikšanā būtiskos apstākļus un ka tiesa, nosakot atlīdzinājumu, nav balstījusi vienīgi uz saviem subjektīvajiem ieskatiem, bet gan uz racionāliem juridiskiem apsvērumiem. Šāds pamatojums ir būtisks, lai ikviens varētu pārlicināties par tiesas nolēmuma tiesiskumu³²⁷.

Nosakot kompensācijas apmēru tiesa ņem vērā arī Latvijas Republikas Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumos Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” paredzētos izmaksājamos apdrošināšanas atlīdzības limitus. Tiesai, nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, jāņem vērā maksimālā apdrošināšanas atlīdzības summa, ko konkrētais cietušais var saņemt no

³²⁶ Liepājas tiesas 2012.gada 28.maija spriedums lietā Nr.11270023107. Npublicēts.

³²⁷ Augstākās tiesas Judikatūras nodaļas tiesu prakses par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā apkopojums. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 27.01.2013.].

apdrošinātāja vai Transportlīdzekļu apdrošinātāju biroja. Izlemjot jautājumu par morālās kompensācijas apmēru tāpat jāvadās no tiesu prakses citos gadījumos, kad atlīdzinājumam pēc iespējas ir jābūt līdzīgam. Kā arī ņemams vērā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Tiesu prakses apkopojums par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā, kur par Krimināllikuma 260.panta trešajā daļā izdarītu noziedzīgu nodarījumu norādīts, ka tiesas varētu piedzīt morālā kaitējuma summu sākot no 2000 LVL³²⁸.

Morālā kaitējuma pamatā var būt arī morālās ciešanas pēc laulātā, dēla un tēva zaudēšanas,³²⁹ avārijā cietušajiem fiziskās ciešanas, piedzīvojot šoku³³⁰, ārstējot gūtos miesas bojājumus un iegūstot paliekošus veselības traucējumus un psihiskas traumas, nespējot īstenot savus nākotnes plānus, piem., zaudējot iespējas piedalīties dažādās mācību olimpiādēs, sporta sacensībās³³¹, pārdzīvojot māsas un viņas bērnu ciešanas un veselības problēmas³³², samazinoties dzīves kvalitātei, piem., nespējot turpināt nodarboties ar iesākto darbu³³³, cietušais kļuvis neaktīvs, baidās iet laukā vakaros³³⁴, ķermeņa estētiskais izskats³³⁵.

Tiesa, vērtējot **mantiskos zaudējumus**, ņem vērā objektīvi pierādāmus pierādījumus, piem., kvītis un čekus par ārstēšanos un bojātām lietām³³⁶, apbedīšanas izdevumus apliecinošus dokumentus³³⁷, kvīti par advokāta pakalpojumiem, cietušā darba devēja izziņu par tarifa likmēm konkrētajam amatam jeb nesaņemto darba algas starpību par slimošanas laiku³³⁸.

Tomēr ne visos gadījumos mantiskie zaudējumi objektīvi nav pierādāmi. Šādos gadījumos tiesa vērtē konkrēto kompensācijas pieteikumu kontekstā ar citiem pierādījumiem lietā. Piem., kādā lietā cietušais tiesas sēdē paskaidroja, ka 25 000 LVL sastāda viņam nodarītais morālais kaitējums. Tiesai nav pamata apšaubīt cietušā paskaidrojumus tiesas sēdē, ka grāmatas „Kurzemē” tapšanā viņš ieguldījis ievērojamu darba apjomu, braucis ekspedīcijās, veltot minētā darba tapšanai divdesmit piecus gadus, vienlaikus tiesa atzīst, ka nav pamata arī morālā kaitējuma atlīdzības piedziņai 25 000 LVL apmērā. Ņemot vērā morālā aizskāruma dziļumu un publiskumu, ka metienu skaits bija 1500 grāmatas, no kurām realizētas 77 grāmatas, bibliotēkā nodotas 79, pārējās izņemtas no apgrozības, ka saskaņā ar eksperta 2008.gada 13.novembra atzinumu, izslēdzot no salīdzināšanas tās izdevniecības „Jumava” izdotās grāmatas „Kurzeme” nodaļas, kurās netika konstatēta nekāda sakritība, pārējo nodaļu tekstā tikai 75-77% teksta ir identiski ar cietušā 1993.gada izdevuma „Kurzemē” tekstam, kā

³²⁸ Liepājas tiesas 2012.gada 28.maija spriedums lietā Nr.11270023107. Nepublicēts.

³²⁹ Bauskas rajona tiesas 2012. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr.11120116706. Nepublicēts.

³³⁰ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2011. gada 1. novembra spriedums lietā Nr.11092076211. Nepublicēts.

³³¹ Jelgavas tiesas 2007. gada 26. septembra spriedums lietā Nr.11220057207. Nepublicēts.

³³² Dobeles rajona tiesas 2009. gada 28. oktobra spriedums lietā Nr. 11200043308. Nepublicēts.

³³³ Siguldas tiesas 2009. gada 24. septembra spriedums lietā Nr.11354027608. Nepublicēts.

³³⁴ Zemgales apgabaltiesas 2008. gada 17. janvāra lēmums lietā Nr.11220057207. Nepublicēts.

³³⁵ Bauskas rajona tiesas 2012. gada 7. maija spriedums lietā Nr. 11120128308. Nepublicēts.

³³⁶ Valmieras rajona tiesas 2011. gada 25. janvāra spriedums lietā Nr.11130143909. Nepublicēts.

³³⁷ Bauskas rajona tiesas 2012. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr.11120116706. Nepublicēts.

³³⁸ Turpat.

arī to, ka apsūdzētā pati saņēmusi tikai 254 LVL, ka vairākkārtīgi atvainojusies cietušajam, ar ko mazinājusi viņa morālo aizskārumu, morālā kaitējuma atlīdzība 3000 LVL apmērā ir samērīga ar izdarīto nodarījumu un šādā apmērā piedzenama no apsūdzētās³³⁹.

9.4. Kompensācijas pieprasīšanas biežums un apmērs

No dažu tiesas nolēmumu analīzes nav iespējams konstatēt, cik **bieži** cietušie piesaka kaitējuma kompensācijas. Precīzu skaitu ir iespējams konstatēt, aplūkojot visus tiesas nolēmumus. Diemžēl Tiesu informācijas sistēma nepiedāvā atlasīt šādu statistisku. Tādējādi nav iespējams objektīvi un precīzi atbildēt uz jautājumu ar biežumu. Tikai subjektīvi ir secināms, ka kompensācijas pieteikuma iesniegšana un arī uzturēšana ir viens no būtiskiem stimuliem, lai cietušais piedalītos ilgajos tiesvedības termiņos. Lielākajā gadījumā aplūkoto lietu cietušie pieprasa kompensāciju. Ir tikai reti gadījumi, kad cietušais neizmanto šīs tiesības, piem., lietā Nr. 11521029910, vai arī cietušais prasa simbolisku kompensāciju, piem., lietā Nr.11092076211.

Cietušo pieprasītie (ne tiesas piedzītie) kompensācijas **apmēri** ir salīdzinoši ievērojami (skat. 3. tabulu).

Tabula 3 Cietušo pieteikumu par radītā kaitējuma kompensāciju apmērs

	Krimināllieta	Morālais kaitējums (Ls)		Mantiski zaudējumi (Ls)	
		<i>Pieprasītā</i>	<i>Tiesas piesprietā</i>	<i>Pieprasītā</i>	<i>Tiesas piesprietā</i>
1	11270023107	2920	2300	3957,53	200
2	11120128308	15000	Nepiedzīt	-	-
3	15830602305	-	-	7304,03	Nepiedzīt
4	11521065909	20 000	6682,50	-	-
5	11810035107	25 000	3000	5000	Nepiedzīt
6	15830103309	-	-	154 863,48	109 913,00
7	11200043308	22 500 22 500 20 000 15 000 5000	10 000 10 000 7500 6500 2500	1600	Nepiedzīt
8	11100035210	2000	Nepiedzīt	-	-
9	15830606308	-	-	107 655,61	Nepiedzīt
10	11120116706	5000 10 000 10 000	Nepiedzīt 5000 500	1000 34 320	406 236

³³⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010. gada 22. marta spriedums lietā Nr.11810035107. Nepublicēts.

11	11354027608	2500	2500	41 820	38 820
12	11092039908	200	200	918	918
13	11092076211	80	80	1	1
		300	150	1	1
		500	150	3,60	3,60
14	11320010711	3000	1500	218,04	218,04
15	11110025710	500	100	50	Nepiedzīt
		500	100	246,50	246,50
		2000	1000		
16	11320044409	30 000	5000	2976,02	Nepiedzīt
17	11220072007	7000	1000	810,27	300
18	11220057207	12 000	6000	163,05	163,05
19	11130143909	9000	4374,44	474,44	474,44
20	11130087508	5000	3900	605	605
	Vidēji lietā	9637,72	4001,85	18 633,70	7625,28

Ja tabulā vienā ailē ir vairāki skaitļi, tas nozīmē, ka lietā ir vairāki cietušie, kas pieprasa kompensāciju. Tiesas piespriedē summa ir ņemta no spēkā stājušās tiesas nolēmuma.

Pētījumā analizētas 20 krimināllietas, kurās cietušais iesniedzis kompensācijas pieteikumu. Tāpēc kopumā analizēti 48 tiesas nolēmumi, lielākajā gadījumā lietu izvērtējot visu tiesas instanču nolēmumus. Tiesas nolēmumi tika atlasīti pēc hronoloģiskā (2010.-2013.gada spriedumi, kas stājušies spēkā) un teritoriālā principa (atlasot no visiem tiesu apgabaliem).

Personas galvenokārt pieprasa kompensāciju par morālo kaitējumu un mantiskajiem zaudējumiem vienlaicīgi. Apmēra ziņā lielākās kompensācijas tiek pieprasītas par morālo kaitējumu, neskatoties uz to, ka vidēji lielākās kompensācijas apmēri ir par mantiskajiem zaudējumiem. Vidējo līmeni paaugstina tās krimināllietas, kurās par cietušo atzīta valsts, un tā pieprasa kompensēt nesamaksātos nodokļus.

Vidēji krimināllietās piedzītās summas ir vairāk nekā puse, bet mazāk nekā cietušie lietā pieprasa. Turklāt, vidējo radītāju būtiski paaugstina valstij kā cietušajai piespriedē kompensācija. Iemesli mazajām un retajām kompensācijas izmaksām un apmēriem ir citi kompensācijas avoti vai arī tiesas atteikšanās izlemt jautājumu par kompensāciju, jo tas izdarāms civilprocesuālajā vai administratīvi procesuālajā kārtībā.

9.5. Kompensācijas izmaksāšanas avoti

No iepriekš minētā izriet, ka kompensāciju var atlīdzināt no vairākiem avotiem – privātās apdrošināšanas, piem., sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas, vai sociālās apdrošināšanas, piem., slimības naudu darbnespējas laikā, kā arī no vainīgās personas pirms sprieduma vai pēc sprieduma spēkā stāšanās.

Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 19.pantā ir norādīts, ka ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie zaudējumi iedalās materiālos un nemateriālos zaudējumos. Un atbilstoši minētā likuma normai par ceļu satiksmes negadījumā nodarītiem materiāliem zaudējumiem atzīstami zaudējumi sakarā ar cietušās personas ārstēšanu, pārejošu darbnespēju, darbības zaudējumu un nāvi. Savukārt ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie nemateriālie zaudējumi ir zaudējumi, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām sakarā ar cietušās personas fizisku traumu; cietušās personas sakropļojumu, invaliditāti; apgādnieka, apgādājamā vai laulātā nāvi; apgādnieka, apgādājamā vai laulātā 1.grupas invaliditāti. Apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem materiāliem un nemateriālajiem zaudējumiem nosaka Latvijas Republikas Ministru kabineta 2004.gada 14.decembra noteikumi Nr.1008 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem materiālajiem zaudējumiem” un Latvijas Republikas Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumi Nr.331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem”. Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15.pantā norādīts apdrošinātāja atbildības limits – personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšana līdz 250 000 latu katrai cietušai personai, mantai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai līdz 70 000 latu neatkarīgi no trešo personu skaita. Zaudējumus, kuri netiek atlīdzināti saskaņā ar šo likumu vai kuri pārsniedz noteikto apdrošinātāja atbildības limitu, trešā persona ir tiesīga pieprasīt normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Tādējādi, tiesai izlemjot jautājumu par radītā kaitējuma – gan materiālā, gan nemateriālā – atlīdzināšanu, jāņem vērā izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, aprēķinātā, bet vēl neizmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, kā arī iespējamā apdrošināšanas atlīdzība neatkarīgi no tā, vai cietusī persona ir iesniegusi iesniegumu par apdrošināšanas atlīdzības aprēķināšanu, un tā, vai vispār vēlas to darīt. Piem., ja cietušai personai nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, apdrošināšanas atlīdzības apmērs par cietušās personas sāpēm un garīgajām ciešanām ir no 80 līdz 200 latiem, tātad iespējamā apdrošināšanas atlīdzība, jo cietušais nav iesniedzis apdrošināšanas iestādēs pieteikumu par apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanu. No noteiktās morālās kaitējuma kompensācijas jāatņem iespējamā apdrošināšanas atlīdzība 200 LVL³⁴⁰. Šāds secinājums atbilst judikatūrai (lietas Nr.SKK-307/09, Nr.SKK-23/09, Nr.SKK-65/09). Ja cietušajam bija zināms par tiesībām griezties pie apdrošināšanas kompānijas, bet tās līdz šim vēl nav izmantojis, tiesai nav iespējams objektīvi izlemt par kaitējuma kompensāciju šajā kriminālprocesā³⁴¹.

Cietušajai personai saglabājas Kriminālprocesa likuma 22.pantā garantētās procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai attiecīgajā kriminālprocesā neatkarīgi no tā, vai apdrošinātājs jau ir izmaksājis apdrošināšanas atlīdzību vai plāno to darīt nākotnē.

³⁴⁰ Kurzemes apgabaltiesas 2012.gada 16.oktobra spriedums lietā Nr. 11270023107. Nepublicēts.

³⁴¹ Liepājas tiesas 2012.gada 28.maija spriedums lietā Nr.11270023107. Nepublicēts.

Konkrētajā kriminālprocesā apelācijas instances tiesa nolēmusi cietušajai noteikt kompensāciju par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām 7000 LVL apmērā. Taču tiesa ņēmusi vērā akciju sabiedrības „BTA” aprēķināto un cietušajai izmaksāto kompensāciju Ls 317,50 apmērā par cietušās personas sāpēm un garīgām ciešanām fiziskas traumas dēļ. Pastāvot šādiem apstākļiem, tiesas kolēģija noteikto kompensācijas apmēru (7000 LVL) samazinājusi par Ls 317,50, tas ir, par summu, kuru cietušajai jau ir izmaksājusi akciju sabiedrība „BTA”³⁴².

Kādā citā lietā Dobeles rajona tiesa nolēma piedzīt no apsūdzētā morālā kaitējuma kompensācijai par labu cietušajai A 20 000,00 LVL, par labu cietušajai B 20 000,00 LVL, par labu cietušajai C 15 000,00 LVL, par labu cietušajai D 13 000,00 Ls un par labu cietušajai E 5 000,00 LVL. Tomēr Zemgales apgabaltiesa vērsa uzmanību tam, ka, lai arī pirmās instances tiesa ir piedzinusi mazākas morālā kaitējuma summas, nekā tās uzturētas tiesas sēdē, apelācijas instances tiesa konstatē, ka tās nav atbilstošas izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturam. Pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā 2005.gada 17.maija Ministru kabineta noteikumos Nr.331 paredzētos iespējamos maksimālos nemateriālā kaitējuma kompensāciju apmērus, ko cietušie varēja saņemt, vēršoties apdrošināšanas kompānijā, kurā apsūdzētajam bija apdrošināta civiltiesiskā atbildība³⁴³.

Apsūdzētais var iebilst par morālā kaitējuma kompensāciju un tās apmēru, tomēr savi iebildumi jāpamato³⁴⁴.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 352.panta ceturto daļu kaitējuma nodarītājs var labprātīgi piekrist cietušā noteiktajam kompensācijas apmēram vai viņi var to noteikt, savstarpēji vienojoties. Šādu vienošanos noformē rakstveidā vai to pēc abu pušu lūguma ieraksta procesuālās darbības protokolā. Piem., kādā lietā cietusī pieteikusi kompensāciju par nodarīto materiālo kaitējumu 918 Ls apmērā un par morālo kaitējumu 200 Ls apmērā. Materiālais kaitējums sastāv no 800 LVL, ko sastāda no kartēm izņemtā nauda kopā ar banku komisijas maksām, savukārt 118 LVL sastāda nozagto mantu vērtība un nolaupīto karšu atjaunošanas izmaksas. Norādīja, ka morālais kaitējums ir nodarīts tāpēc, ka viņai bija šoks, un apsūdzētais, izmantojot viņas maksāšanas līdzekļus, izņēma naudu, kas bija noformēta kā kredīts, līdz ar to viņa zaudējusi ne tikai to naudu, kas atradās kontos, bet dēļ izdarītās zādzības nokļuvusi parādos un bijusi spriesta jau uzsākt šī kredīta atmaksu. Apsūdzētais pieteiktās kompensācijas apmēru pilnībā atzina. Pie tādiem apstākļiem tiesa atzīst, ka pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 352.panta ceturto daļu, kurā noteikts, ka kaitējuma nodarītājs var labprātīgi piekrist cietušā noteiktajam kompensācijas apmēram, kompensācija par cietušajai Nataļjai Šišinai nodarīto materiālo kaitējumu nosakāma 918 LVL apmērā, bet par morālo kaitējumu 200 LVL apmērā, kopā piedzenot no apsūdzētā 1118 LVL³⁴⁵.

³⁴² Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 7. jūnija lēmums lietā Nr. 11521065909. Nepublicēts.

³⁴³ Zemgales apgabaltiesas 2010. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 11200043308. Nepublicēts.

³⁴⁴ Augstākās tiesas Senāta 2013. gada 6. februāra lēmums lietā Nr. 11270023107. Nepublicēts.

³⁴⁵ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2008. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. 11092039908. Nepublicēts.

Šādos gadījumos cietušo kompensācijas izpildei ir vislielākā efektivitāte, jo cietušais un vainīgais labprātīgi vienojas par kompensācijas veidu un apmēru, līdz ar to brīvprātīgi tai piekrist un necenšas no tās izvairīties.

Ne visās lietās iespējams vienoties par kompensācijas apmēru pilnībā. Piem., kādā lietā cietušais pieteica kaitējuma kompensācijas pieteikumu – materiālo kaitējumu 218,04 LVL un morālo kaitējumu 3000 LVL, norādot, ka apsūdzētā darbību rezultātā tika aizskartas viņa nemantiskās tiesības, jo cita starpā tika traumēta labā acs, pēc tam viņam ir veikta operācija, un ar labo aci viņš tagad praktiski neredz. Redzi iepriekšējā līmenī atgriezt nav iespējams, praktiski viņš ir palicis bez vienas acs. Tāpēc viņš morālo kaitējumu novērtē naudas izteiksmē par Ls 3000, ko viņš uzskata kā adekvātu nodarītajam kaitējumam. Cietušais savās liecībās tiesas sēdē apstiprināja, ka viņam tagad ir vajadzīgas brilles. Viņš ar vienu aci vairāk neredz tik labi. Viņa veselību iespaidoja operācija. Operāciju veica acij, mainīja acs kristālu, jo viņš vispār neredzēja. Tagad viņš redz tikai ar vienu aci. Viņš vairāk nevar neko strādāt, jo pēc operācijas viņam ir aizliegts locīties ar galvu uz leju. Materiālais kaitējums ir Ls 218,04, kas sastāv no ārstēšanās izdevumiem, par slimnīcu Rīgā un operāciju, 96,50 LVL par transporta izdevumiem uz Rīgu un atpakaļ, jo uz Rīgu pie ārstiem vajadzēja braukt vairākas reizes ar autobusu. Viņš par visām autobusa biļetēm un citiem ārstēšanās izdevumiem čekus un kvītis ir pievienojis lietas materiāliem. Pie visiem ārstiem, kur vien viņš gāja, tur vajadzēja maksāt. Materiālais kaitējums kopsummā ir 218,04 LVL, un viņš lūdz šo summu piedzīt, jo 70 LVL apsūdzētais jau samaksāja. 3000 LVL viņš lūdz piedzīt morālo kaitējumu, jo viņš strādāt vairāk nevar. Saistībā ar šo notikumu viņam bija fiziskas ciešanas un sāpes. Pēc incidenta viņš ārstējās Preiļu slimnīcā nedēļu, tad viņu aizsūtīja uz Daugavpili pie acu ārsta, kur viņam pateica, ka acī jātaisa operācija, pēc tam viņam vajadzēja braukt uz Rīgu uz operāciju. Acs operāciju viņam veica septembra sākumā. Pēc operācijas vajadzēja regulāri pilināt zāles acī. Tagad operētā acs ir kā miglā, viņš nevar skaidri neko saredzēt. Līdz incidentam viņam vajadzēja brilles abām acīm, un redze abām acīm bija vienāda, pēc incidenta vienai acij redze pasliktinājās. Stradiņa slimnīcā par operāciju vajadzēja maksāt, un, braucot uz operāciju uz Rīgu, viņam arī radās transporta izdevumi. Turklāt viņam ir nodarīts arī mantiskais kaitējums, kas saistīts ar ārstēšanās izdevumiem un zvērināta advokāta sniegto juridisko palīdzību šajā lietā. Viņš ārstējās sabiedrībā ar ierobežotu atbildību „Preiļu slimnīca” un Valsts sabiedrībā ar ierobežotu atbildību „Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca”, maksāja par ārstēšanos, un viņam bija arī ceļa izdevumi. Saskaņā ar esošajiem maksājumu dokumentiem mantiskais zaudējums par ārstēšanos un ceļa izdevumiem ir 183,04 LVL, par zvērināta advokāta sniegto juridisko palīdzību saskaņā ar kvītīm mantiskais zaudējums ir 105 LVL. Kopā mantiskais zaudējums sastāda 218,04 LVL. Savukārt apsūdzētais tiesas sēdē pieteikto materiālo kaitējuma kompensācijas pieteikumu Ls 218,04 atzina pilnībā, bet neatzina morālo kaitējuma kompensācijas pieteikumu, norādot, ka jau pirms notikušā cietušajam bija slikta redze.

Šajā lietā tiesa atzina, ka cietušajam šajā gadījumā ir tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, kompensējot morālo kaitējumu, jo noziedzīgās darbības ir izdarījis apsūdzētais, nodarot cietušajam vidēja smaguma miesas bojājumus. Turklāt ņemot vērā, ka cietušajam apsūdzētā darbību rezultātā tika nodarīti vidēja smaguma miesas bojājumi, kas izraisīja ilgstošu veselības traucējumu, kas pārsniedz 21 dienu un izpaudās kā sejas sasitums ar zemādas asinsizplūdumu un brūcēm, labās acs ābola sasitums ar asinsizplūdumu acī, lēcas izmežģījumu stiklveida ķermenī un stiklveida ķermeņa izplūšanu acs priekšējā kamerā, galvas sasitumu, galvas smadzeņu satricinājumu, ka sakarā ar traumas smagumu tika veikta operācija labajā acī, ko pierāda eksperta atzinums no 2011.gada 29.aprīļa Nr.31-Pr, ka cietušais ārstējās sabiedrībā ar ierobežotu atbildību „Preiļu slimnīca” no 2010.gada 27.augusta līdz 31.augustam sakarā ar traumu 27.augustā, jo piekauts, P.Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcā viņš ārstējās no 2010.gada 24.septembra līdz 2010.gada 1.oktobrim, kur viņam 2010.gada 28.septembrī veikta operācija, un kur izrakstā-epikrīzē no slimības vēstures N28747- 2010 norādīts, ka viņam jāatrodas acu ārsta un ģimenes ārsta uzraudzībā, ka jāturpina ambulatorā terapija un ka neveikt smagu fizisku darbu, ka jāierodas uz kontroli 2010.gada 12.oktobrī, ka apsūdzētais izdarīja 2 sitienus cietušajam un izdarītais noziedzīgais nodarījums ir mazāk smags noziegums, ka cietušajam līdz noziedzīgajam nodarījumam redzes traucējumi abās acīs bija vienādi, ko apliecināja tiesas sēdē pats cietušais, bet pēc notikušā viņam ir ļoti pasliktinājusies redze traumētajā labajā acī, un ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma rezultātā radušās sekas, ka cietušajam ir traumēts dzīvībai svarīgs orgāns-acis, ka labajai acij ir pasliktinājusies redze un ņemot vērā viņam nodarītās fiziskās ciešanas un radušos pārdzīvojumus sakarā ar notikušo un sakarā ar operāciju un nepieciešamajām ārstēšanām, tiesa atzīst, ka 1500 LVL, kā morālā atlīdzība, ir samērīga summa cietušajam, un tā ir arī atbilstoša izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumam, raksturam un sekām, un arī ņemot vērā, ka pats cietušais arī bija alkohola reibuma stāvoklī, jo kopā ar apsūdzēto lietoja alkoholu. Līdz ar to tiesa piedzina morālo kaitējuma kompensāciju 1500 LVL (viens tūkstotis pieci simti) latu³⁴⁶.

Turklāt citā lietā tiesa par izslēdzošu aspektu atzina arī to, ka cietušā vaina nav pilnībā skaidra. Senāts atzina, ka pamatota ir apsūdzētā norāde kasācijas sūdzībā par to, ka apstākļos, kad arī pret cietušo ir izvirzīta apsūdzība par to pašu ceļu satiksmes negadījumu 2008.gada 13.decembrī pēc Krimināllikuma 260.panta otrās daļas, kurā viņš ir cietušais, pāragri bija izlemt jautājumu par morālā kaitējuma kompensācijas lielumu kriminālprocesā. Senāts norāda, ka, lai konstatētu cietušās personas tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, ir nepieciešams konstatēt cēloņsakarību starp noziedzīgajām darbībām un radušos morālo kaitējumu, proti, vai nodarīts tāds kaitējums, par kuru pienākas saņemt materiālo atlīdzību. Cietušajam ir tiesības prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par neatļautu darbību var vainot. Cietušās personas pieteikto morālā kaitējuma kompensāciju nav iespējams izlemt pēc būtības. Tādējādi Senāta ieskatā, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 353.panta otro daļu,

³⁴⁶ Preiļu rajona tiesas 2011. gada 19. decembra spriedums lietā Nr.11320010711. Nepublicēts.

kaitējuma kompensācija šajā kriminālprocesā nav nosakāma, kas neierobežo cietušās tiesības iesniegt pieteikumu par kaitējuma kompensāciju Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā³⁴⁷.

9.6. Spriedumu izpildes kārtība un efektivitāte

Izpildu kārtību regulē trīs normatīvie akti – Kriminālprocesa likums, Civilprocesa likums un Tiesu izpildītāju likums.

Izpildu lietvedība pamatā notiek saskaņā ar Civilprocesa likumu, tomēr pastāv dažas atšķirības. Kriminālprocesa likuma 634.pants nosaka sprieduma un lēmuma izpildes kārtību. Lai izpildītu spriedumu un lēmumu daļā par mantas konfiskāciju un citām mantiska rakstura piedziņām, tiesa izpildrakstus nosūta izpildei kompetentai valsts iestādei vai **tiesu izpildītājam** pēc notiesātā dzīvesvietas vai pēc viņa īpašuma atrašanās vietas, vai izsniedz cietušajam pēc viņa lūguma. Izpildrakstu izraksta pirmās instances tiesa. Tiesa izpildrakstu par procesuālo izdevumu piedziņu nosūta izpildei pēc tam, kad beidzies sprieduma un lēmuma labprātīgas izpildes termiņš. Sprieduma un lēmuma pilnīgu izpildi kontrolē pirmās instances tiesa. Iestādes, kas izpilda nolēmumu, nekavējoties tai paziņo par nolēmuma izpildi.

Līdz ar to atšķirībā no civilprocesa, kurā pašai privātpersonai jāsaņem tiesas sprieduma izpildraksts un jāiesniedz tas tiesu izpildītājam, kā arī jānorāda piespiedu izpildīšanas līdzeklis un jānomaksā valsts nodeva, kriminālprocesā izpildu rakstu nosūta pati tiesa. Līdz ar to bieži izpildu lietvedību nevar uzsākt, jo tiesu izpildītājam nav iepriekš minētās informācijas un samaksāta valsts nodeva, ja vien cietušais nav atbrīvots no sprieduma izpildes izdevumu samaksas tiesu izpildītājam (skat. Civilprocesa likuma 567. panta otro daļu). Turklāt tiesa, nosūtot izpildu rakstu, neņem vērā cietušā jau saņemto kompensāciju no notiesātās personas. Praksē vērojams, ka tiesa tomēr nogaida, lai pats cietušais izrāda iniciatīvu un pats saņemto izpildu rakstu nogādā tiesu izpildītājam³⁴⁸. Šādam cietušā pienākumam jābūt samērīgam. Maksimāli „saudzīgai” jābūt ne tikai tiesvedībai, bet arī tiesu nolēmumu izpildes procesam.

No tiesas nolēmumiem nav iespējams gūt priekšstatu par kompensāciju **izpildi** un izpildes problemātiku. Latvijas Tiesu izpildītāju padomes vestā statistika³⁴⁹ norāda uz izpildu efektivitātes problēmām (skatīt tabulas 4.pielikumā).

No tabulām redzams, ka katru gadu lietas, kurās tiesu izpildītājam jāizpilda civiltiesiskas prasības, pieaug, tomēr gada laikā pabeigto lietu īpatsvars nav liels. Turklāt pieaug arī izpildu lietu atlikums atskaites perioda sākumā un raugoties no izpildes efektivitātes – sekmīgas izpildes biežuma, secināms, ka ir salīdzinoši ievērojams to lietu skaits, kurās izpilde izbeigta bez piedziņas. Aptuveni 30-

³⁴⁷ Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 8. novembra lēmums lietā Nr. 11120128308. Npublicēts.

³⁴⁸ Intervija ar Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes locekli un zvērinātu tiesu izpildītāju, Rīgā, 21.02.2013.

³⁴⁹ Statistikas pārskats zvērinātu tiesu izpildītāju darbu Latvijā. Pieejams: <http://www.lzti.lv/lv/statistika/> [skatīts 21.02.2013.].

40% lietu tiesu izpildītājs piedzen civilprasības kriminālprocesā. Tas ir saistīts ar vairākām problēmām, kas risināmas nevis veicot fragmentāras, bet sistēmiskas reformas.

Problēmas saistībā ar civiltiesiska rakstura izpildu procesu kriminālprocesā un civilprocesā ir identiskas. Viena no problēmām ir tiesu izpildītāju takšu jautājums, ka pastāv virkne darbības, kuras tiesu izpildītājam jāfinansē no citās lietās iegūtiem līdzekļiem. Ja šādu resursu nav tiesu izpildītājam, tad pastāv efektivitātes un korupcijas risks izpildu procesā. Šī problēma izgaismojusies arī Satversmes tiesas ierosinātajā lietā Nr.2012-22-0103 „Par Civilprocesa likuma 567.panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz zvērināta tiesu izpildītāja amata atlīdzības segšanu no valsts budžeta gadījumos, kad piedzinējs ir atbrīvots no sprieduma izpildes izdevumu samaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 107.pantam un Ministru kabineta 2011.gada 30.augusta noteikumu Nr.670 „Noteikumi par izpildu darbību veikšanai nepieciešamo izdevumu apmēru un to maksāšanas kārtību” 8., 9., 10., 11. un 12.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105.pantam””.

Tiesu izpildītājs ir valsts varas norīkota valsts amatpersona, kurai uzdots veikt likumā noteikto publisko funkciju. No tiesiskā regulējuma nepārprotami izriet likumdevēja griba, uzdotot valsts amatpersonai veikt konkrētu amata darbību, paredzēt finanšu līdzekļus darbības īstenošanai. Šis princips caurauž arī Valsts pārvaldes iekārtas likumu (skat. piem.,1.panta 3.punktu un 46.panta 6.punktu). Tomēr novērtējot konkrētā gadījuma tiesiskos un faktiskos apstākļus, Padome pauž bažas, ka šobrīd spēkā esošais tiesiskai regulējums apdraud tiesu izpildītāju prakses ilgtspēju un efektīvu valsts funkcijas – spriedumu izpildi – nodrošināšanu. Tiesu izpildītājs, lai arī institucionāli ir pašnodarbināta persona, tomēr funkcionāli pilda valsts varas funkciju un uzskatāms par valsts amatpersonu un tiesu sistēmai piederīgo. Tiesu izpildītāju noteiktais pašnodarbinātas personas statuss ir saistāms vienīgi ar valsts noteikto specifisko finansēšanas modeli, kas ir viens no veidiem, kā nodrošināt tiesu izpildītāju neatkarību, kas ir viens no svarīgākajiem tiesu izpildītāja institūta principiem. Katras valsts funkcijas izpilde rada objektīvi novērtējamas izmaksas, kuru segšanai jāparedz skaidrs un stabils finansēšanas modelis. Finansējuma avots var būt valsts budžets vai privātpersonas iemaksas. Konkrētajā gadījumā ar normatīvajiem aktiem tiek ierobežotas tiesu izpildītāja tiesības saņemt amata atlīdzību, ja valsts privātpersonu atbrīvo no pienākuma maksāt par sprieduma izpildi (Civilprocesa likuma 567. panta otrā daļa). Negūtā amata atlīdzība tiesu izpildītājam jākompensē no citās izpildu lietās gūtās amata atlīdzības. Šāda šķērssubsīdija var būt, lai nodrošinātu visu privātpersonu, jo īpaši sociāli atbalstāmu personu, pieejamību sprieduma izpildei (solidaritātes princips), tomēr tai jābūt samērīgai. Šāds finansējuma modelis nevar būt pārmērīgi apgrūtinošs ne tiesu izpildītājiem, ne arī privātpersonām, kuras nav atbrīvotas no pienākuma atlīdzināt izpildes izmaksas un kuru maksājumi nosedz tiesu izpildītājam nesaņemto amata atlīdzību Civilprocesa likuma 567. panta otrās daļas noteiktajos gadījumos. Konkrētajā gadījumā *prima facie* (pirmsšķietami) uzskatāms, ka pie tik liela lietu skaita īpatsvara (57% no kopējo lietu skaita), kurās personas uz likuma pamata tiek

atbrīvotas no tiesu izpildītāja amata izmaksām, samērīguma princips tiek pārkāpts. Līdz ar to konstitucionālajā sūdzībā apstrīdētās tiesību normas apdraud ilgstošu, taisnīgu un efektīvu tiesu izpildītāju prakses nodrošināšanu un efektīvu tiesu spriedumu izpildes kārtību. Finansiālā stabilitāte ir garants neatkarīgai, objektīvai un efektīvai pienākumu izpildei, kā arī samazina korupcijas riskus.

Izpildu procesa efektivitāti ietekmē arī ilgie tiesvedības termiņi. Šajā laikā apsūdzētā persona var atsavināt sev piederošos īpašumus, līdz ar to uz izpildes brīdi viņam var nebūt finanšu resursi, no kā apmierināt cietušā kompensāciju. Šo risku var samazināt **ar aresta uzlikšana mantai**. Kriminālprocesa likuma 361.pants nosaka, lai nodrošinātu mantisko jautājumu risinājumu kriminālprocesā, kā arī iespējamo mantas konfiskāciju, kriminālprocesā uzliek arestu aizturētā, aizdomās turētā vai apsūdzētā mantai, arī mantai, kas viņiem pienākas no citām personām, vai to personu mantai, kuras ir materiāli atbildīgas par aizdomās turētā vai apsūdzētā rīcību. Tāpat arestu var uzlikt mantai, lai nodrošinātu konfiscējamā noziedzīgā nodarījuma rīka vērtības piedziņu, ja šis rīks pieder citai personai. Arestu var uzlikt arī noziedzīgi iegūtai vai ar kriminālprocesu saistītai mantai, kas atrodas pie citām personām. Pirmstiesas procesā arestu mantai uzliek ar procesa virzītāja lēmumu, kuru apstiprinājis izmeklēšanas tiesnesis, bet iztiesāšanas laikā lēmumu pieņem tiesa.

No analizētajiem tiesas nolēmumiem nebija konstatējams, vai lietā ir izmantots šis tiesiskais instruments, lai nodrošinātu vēlāku kompensācijas piedziņu. Tiesu izpildītāju vērtējums ir tāds, ka praksē palielinās šī instrumenta izmantošana, bet joprojām nepilnvērtīgi. Arī paši cilvēki nezina par šādu iespēju³⁵⁰. Turklāt arī Tiesu informācijas sistēma uzrāda tikai dažus tiesas lēmumus par aresta uzlikšanu mantai.

Vēl viena horizontālā problēma ir notiesātā legālais un konstatējamais finansiālais stāvoklis, kas neļauj piedzīt kompensāciju cietušajiem³⁵¹. Viens gadījums, ja notiesātajam pieder īpašums, savukārt cits gadījums ir tāds, ka viņa ikmēneša ienākumi ir zemi. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 592.panta pirmās daļas 2. punktu piedziņas apmērs nepārsniedz to mēneša darba samaksas vai tai pielīdzināto maksājumu daļu, uz kuru pēc likuma var vērst piedziņu. Strādājošo reālā neto darba samaksa ir tāda, kas ierobežo cietušo kompensācijas reālu piedziņu³⁵². Dažās valstīs ir paredzēti piespiedu vai šīs problēmas kompensējoši mehānismi, piem., nemaksāšana ir atzīstams kā noziedzīgs nodarījums, maksājumi speciālā cietušo fondā, privāta apdrošināšana³⁵³.

³⁵⁰ Intervija ar Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes locekli un tiesu izpildītāju, Rīgā, 21.02.2013.

³⁵¹ Sal. Restorative justice and the position of the victim in criminal law. Conclusions. Third Study Commission. Criminal law and procedure. Meeting in Valle de Bravo, 31 October - 4 November 2004. Pieejams: <http://www.iaj-uim.org/swi/wp-content/uploads/2013/02/III-SC-2004-conclusions-E.pdf> [skatīts 27.02.2013.].

³⁵² Strādājošo mēneša vidējā un reālā darba samaksa. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darba-samaksa-galvenie-raditaji-30270.html> [skatīts 21.02.2013.].

³⁵³ Skat. Restorative justice and the position of the victim in criminal law. Conclusions. Third Study Commission. Criminal law and procedure. Meeting in Valle de Bravo, 31 October - 4 November 2004. Pieejams: <http://www.iaj-uim.org/swi/wp-content/uploads/2013/02/III-SC-2004-conclusions-E.pdf> [skatīts 27.02.2013.].

Turklāt vēl sarežģītāka situācija ir gadījumos, kad notiesātajam piespriež ieslodzījumu. Izciešot šo sodu, notiesātajam ir ierobežotas iespējas gūt ienākumus, no kuriem daļu varētu atvēlēt cietušā kompensācijas atlīdzībai³⁵⁴.

Praksē ir novērojami gadījumi, kad cietušais atnāk pie tiesu izpildītāja un domā, ka tiesu izpildītājam jau ir naudas summa, kas izmaksājama cietušajam. Lai veicinātu cietušā aizsardzību, arī tiesu izpildītāji atzīst, ka valstij būtu jāapsver ideja veidot līdzīgu fondu **Uzturlīdzekļu garantiju fondam**³⁵⁵. Tādā veidā neaprobežojoties tikai ar valsts kompensācijas izmaksu likuma „Par valsts kompensāciju cietušajiem” 3.panta ceturtajā daļā noteiktajos gadījumos. Valsts maksimāli aizsargātu cietušā tiesības un intereses un kompensācijas piedziņas procesā iestātos cietušā kurpēs, lai piedzītu kompensācijas apmēru no notiesātās personas.

---

³⁵⁴ Intervija ar Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes locekli un tiesu izpildītāju, Rīgā, 21.02.2013.

³⁵⁵ Intervija ar Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes locekli un tiesu izpildītāju, Rīgā, 21.02.2013.

IZMANTOTIE AVOTI

Grāmatas

1. European Committee of Social Rights - European Social Charter (Revised) Conclusions 2006, Volume 1: Albania, Bulgaria, Cyprus, Estonia, Finland, Ireland, Italy, Council of Europe, 2007.
2. Victims: Support and Assistance. Volume 642. Group of authors. France: Council of Europe, 2007.

Publikācijas

1. Akandji-Kombe J.F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks, 2007, no. 7.
2. Sarv J. Claims of Action in Criminal Proceedings. Juridica, May 2011.
3. Uscila R. Assessment of System of Organizations that Provide Services and Support to Women Suffered from Criminal Offences: Pedagogika.2007. p.88.

Interneta materiāli

1. A claim in cases of Criminal Damage. Pieejams: <http://www.nidirect.gov.uk/index/do-it-online/crime-justice-and-the-law-online/make-a-claim-in-cases-of-criminal-damage.htm> [skatīts 2.02.2013].
2. A Guide to Criminal Damage Compensation in Northern Ireland. Pieejams: http://www.nidirect.gov.uk/criminal_damage_pdf.pdf [skatīts 2.02.2013].
3. A guide to the Criminal Injuries Compensation Scheme 2012, 4.daļa. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/cic-a/how-to-apply/cica-guide.pdf> [skatīts 19.12.2012].
4. About the Legal Services Commission. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/lsc> [skatīts 27.01.2013].
5. Annex F, Table C- Assumptions in relation to life expectancy; The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013].
6. Annuities. Pieejams: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/annuities> [skatīts 20.02.2013].
7. Attending as a Victim in a Criminal Court. Pieejams: <http://ej.uz/kp9c> [skatīts 10.02.2013].
8. Bassiouni M.C. Accountability for Violations of International Humanitarian Law and Other Serious Violations of Human Rights. Pieejams: <http://www.sos-attentats.org/publications/bassiouni.violations.pdf> [skatīts 2012. gada 9. maijā].
9. Bilykruhbezpečí. Pieejams: <http://www.bkb.cz/en/> [skatīts 27.12.2012.].
10. Care of substance abusers. Pieejams: <http://www.domstol.se/Funktioner/English/Matters/Compulsory-care/Substance-abusers/> [skatīts 23.02.2013.].

11. Care of young people. Pieejams:
<http://www.domstol.se/Funktioner/English/Matters/Compulsory-care/Care-of-young-people/>
[skatīts 23.02.2013.].
12. Changes to The Criminal Injuries Compensation Scheme – December 1993. Pieejams:
<http://www.official-documents.gov.uk/document/cm24/2434/2434.pdf> [skatīts 10.12.2012].
13. Charity Commissioner of Northern Ireland. Pieejams: <http://www.charitycommissionni.org.uk/>
[skatīts 10.02.2013.].
14. Code of Practice for Victims of Crime. Pieejams: <http://ej.uz/o31s> [skatīts 30.01.2013].
15. Committee against torture 39th session Republic of Estonia, 4th report 13 november 2007.
Pieejams: http://olddoc.ishr.ch/hrm/tmb/treaty/cat/reports/cat_39/cat_39_estonia.pdf [skatīts 26.02.2013.].
16. Compensation Agency, Executive Agency Framework Document, May 2012. Pieejams:
<http://ej.uz/676b> [skatīts 2.02.2013].
17. Compensation Agency. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/compensation-agency.htm>
[skatīts 10.02.2013].
18. Compensation for Trafficked Persons from State Funds: are compensation funds appropriate for trafficked persons? Pieejams: http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/fileadmin/user_upload/Publikationen/Weitere_Publikationen/Study_Compensation_for_Trafficked_Persons_from_State_Funds.pdf [skatīts 28.12.2012.].
19. Compensation for Victims of Crime NI. Pieejams:
<http://www.nidirect.gov.uk/index/information-and-services/crime-justice-and-the-law/victims-and-witnesses-of-crime/compensation-for-victims-of-crime.htm> [skatīts 02.02.2013].
20. Compensation to crime victims – Poland, European Judicial Network in civil and commercial matters. Pieejams:
http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_pol_en.htm [skatīts 7.02.2013].
21. Compensation to crime victims - Sweden. Pieejams:
http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_swe_en.htm [skatīts 05.01.2013.].
22. Compensation to Crime Victims, Implementation.
Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_nationallaw_cz_en.htm
[skatīts 27.12.2012.].
23. Compensation to Crime Victims. Pieejams:
http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_cz_en.htm [skatīts 27.12.2012.].
24. Compensation to Crime Victims. Information to potential applicants.
Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_cz_en.htm
[skatīts 28.12.2012.].

25. Consumer Price Index. Pieejams: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_33884.aspx [skatīts 03.02.2013].
26. Controlled Legal representation. Pieejams: http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#controlled_legal_representation [skatīts 27.01.2013].
27. Courting Compassion: Victims, Policy, and the Question of Justice, Sandra Walklate Eleanor Rathbone Chair of Sociology, January, 2012. Pieejams: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2311.2011.00698.x/abstract> [skatīts 30.01.2013].
28. Courts and Tribunals Service. Pieejams: <http://www.courtsni.gov.uk/en-GB/Tribunals/CICAPNI/Pages/default.aspx> [skatīts 10.02.2013].
29. Crime, Victims and Justice: Essays on Principles and Practice – Essays on Principles and Practice, H. J. R. Kaptein, Marijke Malsch; 2004. Pages 32 – 36. Pieejams: <http://ej.uz/urb7> [skatīts 07.12.2012].
30. Crimes of Violence: Compensation for Victims. HL Deb 05 December 1962 vol 245 cc245-319. Pieejams: <http://hansard.millbanksystems.com/lords/1962/dec/05/crimes-of-violence-compensation-for> [skatīts 15.12.2012].
31. Criminal Cases Review Commission. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/criminal-cases-review-commission> [skatīts 30.01.2013]
32. Criminal Injuries Compensation Authority: Account 1998-99, March 29, 2000. Pieejams: <http://www.official-documents.gov.uk/document/hc9900/hc03/0357/0357.pdf> [skatīts 07.12.2012].
33. Criminal Injuries Compensation Authority. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica> [skatīts 15.02.2013].
34. Criminal Injuries Compensation Authority. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/criminal-injuries-compensation-authority> [skatīts 20.02.2013].
35. Criminal Injuries Compensation Tribunal - Rules and legislation. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/tribunals/criminal-injuries-compensation/rules-and-legislation> [skatīts 20.02.2013].
36. Criminal Injuries Compensation Tribunal. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/tribunals/criminal-injuries-compensation> [skatīts 30.01.2013].
37. Cuts force domestic violence refugees to turn victims away. Pieejams: <http://ej.uz/pqee> [skatīts 27.01.2013].
38. Cuts to legal aid will push disabled people further into poverty. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/society/joepublic/2011/dec/22/legal-aid-cuts?zehtg=3> [skatīts 27.01.2013].
39. Definition of Common law. Pieejams: <http://ej.uz/vffz> [skatīts 10.12.2012].

40. Definition of domestic violence or abuse, page.13; Legal aid for victims of domestic violence. Pieejams: <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05839> [skatīts 27.01.2013].
41. Definition of Ex gratia. Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Ex_gratia [skatīts 07.12.2012.]
42. Department of Justice (Northern Ireland). Pieejams: http://en.wikipedia.org/wiki/Compensation_Agency_for_Northern_Ireland [skatīts 20.02.2013].
43. Dependency payments (paragraphs 67 to 74); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013].
44. Dependency payments (paragraphs 67 to 74); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013].
45. Draft Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Eighth report, July 2, 2012. Pieejams: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201213/ldselect/ldsecleg/36/3603.htm#a2> [skatīts 19.12.2012].
46. Eligibility calculator (Civil). Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/legal-aid/assess-your-clients-eligibility/civil-eligibility-calculator> [skatīts 30.01.2013].
47. European Social Charter (revised). European Committee of Social Rights Conclusions 2011 (ESTONIA). Council of Europe, January 2012. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/conclusions/State/Estonia2011_en.pdf [skatīts 22.02.2013].
48. Explanatory Report of European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/116.htm> [skatīts 25.02.2013.].
49. Family Help. Pieejams: http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#family_help [skatīts 27.01.2013].
50. Family Mediation. Pieejams: http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#family_mediation [skatīts 27.01.2013].
51. Government approves bill expanding crime victims' rights. Pieejams: <http://praguemonitor.com/2012/02/16/govt-approves-bill-expanding-crime-victims-rights> [skatīts 28.12.2012.].
52. Government approves bill expanding crime victims' rights. Pieejams: <http://praguemonitor.com/2012/02/16/govt-approves-bill-expanding-crime-victims-rights> [skatīts 28.12.2012.].
53. Government reforms to the Criminal Injuries Compensation Scheme. Pieejams: <http://newpoliticalcentre.com/2012/12/17/government-reforms-to-the-criminal-injuries-compensation-scheme-by-bryony-clarke/> [skatīts 27.12.2012].

54. Guidelines for identification of trafficking victims in Estonia; [Handbooks for social workers and victim support officials for assisting victims of human trafficking, as well as for police](#). Pieejams: <http://sgdatabase.unwomen.org/country/Ind.action?countryId=493> [skatīts 23.01.2013].
55. Help at Court. Pieejams: http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#help_at_court [skatīts 27.01.2013].
56. HM Courts & Tribunals Service. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/about/hmcts> [skatīts 30.01.2013]
57. How to apply. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica/how-to-apply> [skatīts 20.02.2013]
58. How to apply. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica/how-to-apply> [skatīts 20.02.2013].
59. Information to crime victims, multilingual. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/publications> [skatīts 23.02.2013.].
60. Information to crime victims. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyler/Andra%20språk/Information%20to%20crime%20victims.pdf> [skatīts 27.01.2013.].
61. Information to potential applicants. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/cv_applicants_se_en.htm [skatīts 03.02.2013.].
62. Insult after injury: Now Government plans to cut compensation for thousands of victims of violence, Mirror, 10.31.2012. Pieejams: <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/criminal-injuries-compensation-scheme-chris-1409131> [skatīts 22.12.2012].
63. Kenneth Clarke, Ministerial Foreword: Reform of Legal Aid in England and Wales: the Government Response. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/consultations/legal-aid-reform-government-response.pdf> [skatīts 27.01.2013].
64. Legal aid cuts threaten Shelter's advice services. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/society/2013/feb/05/legal-aid-cuts-threaten-shelter> [skatīts 27.01.2013].
65. Legal aid cuts will put domestic violence victims at risk, report warns. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/society/2012/jan/18/domestic-violence-victims-legal-aid> [skatīts 27.01.2013].
66. Legal Aid for Criminal Cases. Pieejams: <http://ej.uz/nay4> [skatīts 27.01.2013].
67. Legal aid for criminal cases. Pieejams: http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#legal_aid_for_criminal_cases [skatīts 27.01.2013].

68. Legal Representation. Pieejams: http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#legal_representation [skatīts 27.01.2013].
69. Legal Services Commission. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/legal-aid> [skatīts 27.01.2013].
70. LegalHelp. Pieejams: http://www.adviceguide.org.uk/index/your_rights/legal_system/help_with_legal_costs.htm#legal_help [skatīts 27.01.2013].
71. Lietuvas Republikas Tieslietu ministrijas mājas lapa. Pieejams: <http://en.tm.lt/veikla/kryptis/40/> [skatīts: 03.03.2013].
72. Making Justice Work for Victims and Witnesses. Pieejams: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/0041/00412912.pdf> [skatīts 20.02.2013].
73. Mannelqvist R. Compensation for Victims in Public Legislation and as a Civil Right. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/50-28.pdf> [skatīts 01.02.2013.].
74. Measures for Personal Protection. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/help-for-victims/measures-for-personal-protection> [skatīts 23.01.2013.].
75. Members approved the final reading of The law on victims of crime. Pieejams: <http://news.kurzy.cz/344419-members-approved-the-final-reading-of-the-law-on-victims-of-crime/> [skatīts 28.12.2012.].
76. National Society for the Prevention of Cruelty to Children. Pieejams: <http://www.nidirect.gov.uk/nspcc-national-society-for-the-prevention-of-cruelty-to-children> [skatīts 15.02.2013].
77. Navigating through an obstacle course: The complaints mechanism for victims of crime in England and Wales; Marie Manikis, Faculty of Law, University of Oxford, Centre for Criminology, April, 2012. Pieejams: <http://crj.sagepub.com/content/12/2/149.abstract> [skatīts 30.01.2013].
78. NHS. Pieejams: <http://www.nhs.uk/Pages/HomePage.aspx> [skatīts 25.01.2013].
79. No compensation for criminals injured in prisons, The Independent, 12.27.2011. Pieejams: <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/no-compensation-for-criminals-injured-in-prison-6281796.html> [skatīts 27.12.2012].
80. Non-criminal remedies for crime victims. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, 2009. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/victims%20final_en%20with%20cover.pdf [skatīts 23.02.2013.].
81. Non-criminal remedies for crime victims. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, 2009. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/victims%20final_en%20with%20cover.pdf [skatīts 23.02.2013.].

82. Northern Ireland Courts and Tribunals Service. Pieejams: <http://www.courtsni.gov.uk/en-GB/pages/default.aspx> [skatīts 10.02.2013].
83. Northern Ireland Prison Service. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/ni-prison-service.htm> [skatīts 10.02.2013].
84. NSPCC Young Witness Service. Pieejams: <http://www.nspcc.org.uk/> [skatīts 10.02.2013.].
85. Parliamentary and Health service Ombudsmen. Pieejams: <http://ej.uz/9kpp> [skatīts 5.02.2013].
86. Pieteikuma forma (Avaldus vägivallakuriteoga tekitatud kahju kohta prillidele, hambaproteesidele, kontaktläätsele ja muudele keha funktsioone asendavatele abivahenditele ning riieetele). Pieejams: http://www.ensib.ee/public/blanketid/Muud_blanketid/kuriteolisa2.pdf [skatīts 27.01.2013.].
87. Police Service of Northern Ireland. Pieejams: <http://www.psni.police.uk/> [skatīts 10.02.2013].
88. Prisoner Release Victim Information Scheme. Pieejams: <http://www.nidirect.gov.uk/prisoner-release-victim-information-scheme> [skatīts 15.02.2013].
89. Probační a mediační služba. Pieejams: <https://www.pmscr.cz/en/links/> [skatīts 27.12.2012.].
90. Probation Board for Northern Ireland. Pieejams: <http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/> [skatīts 10.02.2013].
91. Probation Service of Northern Ireland. Pieejams: <http://www.pbni.org.uk/site/Home.aspx?x=eTyoyPm5488> [skatīts 10.02.2013].
92. Proposals for Reform of Legal Aid in England and Wales. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/consultations/legal-aid-reform-consultation.pdf> [skatīts 27.01.2013].
93. Public Prosecution Service for Northern Ireland. Pieejams: <http://www.ppsni.gov.uk/> [skatīts 10.02.2013.].
94. Publications – Criminal Justice. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/publications/publication-categories/pubs-criminal-justice.htm> [skatīts 10.02.2013].
95. Rebuilding Lives – supporting victims of crime; December 2005. Pieejams: <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm67/6705/6705.pdf> [skatīts 18.12.2012].
96. Reform of Legal Aid in England and Wales: the Government Response. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/consultations/legal-aid-reform-government-response.pdf> [skatīts 27.01.2013].
97. Reform of the Criminal Injuries Compensation Scheme, Equality Impact Assessment. Pieejams: <https://consult.justice.gov.uk/.../victims.../victimswitnessesciscieia.pdf> [skatīts 07.12.2012].
98. Restorative justice and the position of the victim in criminal law. Conclusions. Third Study Commission. Criminal law and procedure. Meeting in Valle de Bravo, 31 October - 4

November 2004. Pieejams: <http://www.iaj-uim.org/swi/wp-content/uploads/2013/02/III-SC-2004-conclusions-E.pdf> [skatīts 27.02.2013.].

99. ROSA. Pieejams: <http://www.rosa-os.cz/english-resume/about-us/> [skatīts 28.12.2012.].
100. Special expenses payments (paragraphs 50 to 56); The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 25.01.2013].
101. State compensation of victims of crime. Pieejams: <http://www.ensib.ee/state-compensation-of-victims-of-crime/> [skatīts 24.01.2013.].
102. State Compensation to Victims of Crime in Sweden. Pieejams: <http://www.slideshare.net/UNDPPhr/state-compensation-to-victims-of-crime-in-sweden> [skatīts 25.02.2013.].
103. Statistikas pārskats zvērinātu tiesu izpildītāju darbu Latvijā. Pieejams: <http://www.lzti.lv/lv/statistika/> [skatīts 21.02.2013.].
104. Strādājošo mēneša vidējā un reālā darba samaksa. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darba-samaksa-galvenie-raditaji-30270.html> [skatīts 21.02.2013.].
105. Support and Help. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/eng/help-for-victims/support-and-help> (skatīts 25.01.2013.).
106. Swedish Enforcement Authority. Pieejams: <http://kronofogden.se/InEnglish.html> [skatīts 05.02.2013.].
107. Tenno P. Estonia Kuressaare. Victim support in weak population. Pieejams: <http://www.envisvictimsupport.eu/?p=664> [skatīts 23.01.2013.].
108. The adoption of Criminal Injury Compensation. Pieejams: http://www.open.ac.uk/Arts/history/downloads/pdfs/Williams_Compensation.pdf. [skatīts 17.12.2012].
109. The adoption of Criminal Injury Compensation. Pieejams: http://www.open.ac.uk/Arts/history/downloads/pdfs/Williams_Compensation.pdf, page 1. [skatīts 07.12.2012].
110. The Challenges of Victimology Past, Present and Future. John P. J. Dussich;. Pieejams: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No81/No81_09VE_Dussich.pdf [skatīts 10.12.2012].
111. The Code of Practice for Victims of Crime, para 14.1.-14.4. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013].
112. The Code of Practice. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 30.01.2013]
113. The Crime Victim Compensation and Support Authority. Pieejams: <http://www.brottsoffermyndigheten.se/Filer/Broschyrer/Andra%20språk/Brottsoffermyndigheten,%20engelsk,%20om%20myndigheten.pdf> [skatīts 05.01.2013].

114. The Criminal Cases Review Commission; The Code of Practice for Victims of Crime, para 15.1.-15.5. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/working-with-witnesses/victims-code.pdf> [skatīts 5.02.2013].
115. The Crown Prosecutions Service. Pieejams: <http://www.cps.gov.uk/> [skatīts 30.01.2013].
116. The Development of Restorative Justice, Dr.Martin Wright. Pieejams: <http://ej.uz/1dax> [skatīts 04.12.2012].
117. The part played by the victim in the criminal process. Conclusions. Third Study Commission.Criminal law and procedure. Meeting Sevilla (Spain), 27 September - 1st October 1992. Pieejams: <http://www.iaj-uim.org/swi/wp-content/uploads/2013/01/III-SC-1992-conclusions-E.pdf> [skatīts 23.02.2013.].
118. Training for service providers and victim support specialists. Pieejams: <http://sgdatabase.unwomen.org/countryInd.action?countryId=493> [skatīts 23.01.2013].
119. Valsts kompensācijas pieteikuma forma. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_form1_cv_cze_en.pdf [skatīts 28.12.2012.].
120. Veidlapa ieniegumam elektronikā formātā atrodama šeit: www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica/apply-online [skatīts 20.02.2013]
121. Victim Support NI. Pieejams: <http://www.victimsupportni.co.uk/> [skatīts 02.02.2013].
122. Victim Support NI. Pieejams: <http://www.victimsupportni.co.uk/> [skatīts 10.02.2013.].
123. Victim support. Pieejams: <http://www.sm.ee/eng/activity/benefits-and-support/victim-support.html> [skatīts 23.01.2013.].
124. Victim Support. Pieejams: <http://www.victimsupport.org.uk/> [skatīts 20.022013].
125. Victims and Witnesses”, <http://www.scotland.gov.uk/Resource/0041/00412912.pdf> [skatīts 30.01.2013].
126. Want to get paid - damages. Pieejams: <http://kronofogden.se/Wanttogetpaiddamages.html> [skatīts 05.02.2013.].
127. We care about Victims of crime. Pieejams: http://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=sv&ie=UTF8&prev=t&rurl=translate.google.se&sl=sv&tl=en&u=http://www.boj.se/boj/ung/uploads/file/Folder-We-care-about-victims-of-crime.pdf&usg=ALkJrhi1Py2T2t0m-MIjUcINLSfHPmsW7Q [skatīts 25.01.2013.].
128. Wredstrom L. Liability for Pure Economic Loss in English and Swedish Law of Tort. 2004. Pieejams: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1563137&fileOid=1566187> [skatīts 23.02.2013.].

Citi materiāli

1. Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Igaunijas eksperts Nr.1.
2. Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Igaunijas eksperts Nr.2.
3. Elektroniskā ekspertu aptauja „Kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem”. Zviedrijas eksperts.
4. Igaunijas Sociālās apdrošināšanas aģentūras dati. Igaunijas Tieslietu ministrijas pārsāves Laidi Surva 09.02.2013. vēstule. Npublicēta.
5. Igaunijas Tieslietu ministrijas pārstāves Laidi Surva 09.02.2013. vēstule. Npublicēta.
6. Intervija ar Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes locekli un tiesu izpildītāju, Rīgā, 21.02.2013.
7. Ziņojums “Assistance to Victims of Crime in Poland – selected issues” 2012, kas projektā Nr. JUST/2010/JPEN/AG/1597 “Atbalsta sistēma noziegumos cietušajiem – Latvijā un citur”. Npublicēts materiāls.
8. Ziņojums “Selected Case Studies: EU Best Practices – Victims Support Mechanisms. Lithuania” 2012, kas sagatavots projektā Nr. JUST/2010/JPEN/AG/1597 “Atbalsta sistēma noziegumos cietušajiem – Latvijā un citur”. Npublicēts materiāls.

Normatīvie akti

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols Nos. 11 and 14 with Protocols Nos. 1, 4, 6, 7, 12 and 13. Pieejams: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/ENG_CONV.pdf [skatīts 2012. gada 11. janvārī].
2. Par kompensāciju noziegumos cietušajiem: Eiropas Padomes 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/80/EK. Pieejams: http://www.jpa.gov.lv/lat/normativie_akti/es_normativie_akti/?doc=110&ins_print [skatīts 25.02.2013.].
3. Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:LV:PDF> [skatīts 23.02.2013.].
4. European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm> [skatīts 25.02.2013.].
5. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, Nr. 43.
6. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 17. jūnijs, Nr. 96.
7. Civillikums: LR likums. Ziņotājs, 1993. 14. janvāris, Nr.1.
8. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, Nr. 74.
9. Act of 7 July 2005 on State Compensation for Victims of Certain Intentional Offences. 2.pants, 4. Daļa. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_pol_en.pdf [07.02.2013].

10. Acton Criminal Judicial Procedure of Czech Republic. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/3850> [skatīts 28.12.2012.].
11. Access to Justice Act 1999. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/22/contents> [skatīts 27.01.2013]
12. ACT no. 209/1997 Coll. dated 31st July 1997 governing the provision of monetary assistance to crime victims and governing changes and supplementation to some Acts. Entered into force 31 July 1997. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_cze_en.pdf [skatīts 28.12.2012.].
13. Brottskadelagen. Entered into force on 1 July 1988. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_swe_sv.pdf (skatīts 25.02.2013.).
14. Cietušo kodekss Z-Īrija. Pieejams: http://www.dojni.gov.uk/code_of_practice_for_victims_of_crime [skatīts 02.02.2013].
15. Civil Partnership Act 2004. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents> [skatīts 20.02.2013].
16. Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania. Pieejams: <http://ejuz.lv/kpk> [skatīts 28.02.2013.].
17. Community Legal Service (Financial) (Amendment) Regulations 2009 SI 2009/502: regulation 7. Pieejams: http://www.opsi.gov.uk/si/si2009/pdf/uksi_20090502_en.pdf [skatīts 27.01.2013].
18. Criminal Damage (Compensation (Northern Ireland) Order 1977. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/agencies/criminal-damage-compensation-legislation.pdf> [skatīts 02.02.2013].
19. Criminal Code of the Republic of Poland. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10> [skatīts 04.02.2013].
20. Criminal Injuries Compensation Act 1995. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/53/contents> [skatīts 04.12.2012].
21. Criminal Justice Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/33/contents> [skatīts 14.12.2012].
22. Domestic Violence, Crime and Victims Act, 2004. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/28/contents> [skatīts 07.12.2012].
23. Education Act 1996. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/56/contents> [skatīts 30.01.2013].
24. Equality Act 2010. Pieejams: <http://www.homeoffice.gov.uk/equalities/equality-act/> [skatīts 30.01.2013].
25. Learning and Skills Act 2000. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/21/contents> [skatīts 30.01.2013].
26. Lietuvas Republikas Kriminālprocesa Kodekss. 20012.gada 13.novembra redakcija. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438015&p_query=&p_tr2=2 [Skatīts 28.02.2013].
27. Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2008.gada 14.novembra redakcija. Spēkā no 2009.gada 1.marta Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332087&p_query=&p_tr2=2 [skatīts 27.02.2013].

28. Lietuvas Republikas likums par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu, 2005.gada 30. jūnijs. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_lit.pdf#page=21 [skatīts 27.02.2013].
29. National Insurance Act of Swden. Lag (1962:381) om allmän försäkring. Entered into force 25 May 1962. Pieejams: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1962381-om-allman-forsa_sfs-1962-381/ [skatīts 20.02.2013].
30. Private Members' Bills. Pieejams: <http://www.parliament.uk/about/how/laws/bills/private-members/> [skatīts 04.12.2012].
31. Protection from Harassment Act 1997. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents> [skatīts 30.01.2013].
32. Special Immigration Appeals Commission, The Special Immigration Appeals Commission (Procedure) Rules 2003. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2003/1034/contents/made> [skatīts 30.01.2013].
33. The Criminal Injuries Compensation (Northern Ireland) Order 2002. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/agencies/2002-criminal-injuries-compensation-scheme-legislation.pdf> [skatīts 02.02.2013].
34. The Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012 (Commencement No. 5 and Saving Provision) Order 2013. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/77/made> [skatīts 27.01.2013].
35. The Northern Ireland. The Criminal Injuries Compensation (Northern Ireland) Order 2002. Pieejams:
36. The Parliamentary Commissioner Act 1967. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/13> [skatīts 20.12.2012].
37. Tort Liability Act of Sweden. Skadeståndslag (1972:207), Entered into force on 1 July 1995. Pieejams: <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19720207.htm> [skatīts 23.02.2013].
38. Victim Support Act. Pieejams: <http://www.legaltext.ec/indexen.htm> [skatīts 23.01.2013].
39. Criminal Injuries Compensation Scheme 2008 - october 2008. Pieejams: <http://www.thompsons.law.co.uk/lttext/criminal-injuries-compensation-scheme-2008.htm> [skatīts 20.12.2012].
40. Criminal Injuries Compensation Scheme, 2012. Pieejams: <http://www.justice.gov.uk/victims-and-witnesses/cica>, [skatīts 19.12.2012].
41. Lietuvas Republikas tieslietu ministra 2005. gada 29. augusta rīkojums Nr. 1R-270, ar kuru pieņem veidlapu Pieteikumam par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu un Pieteikumam par vardarbīgos noziegumos nodarītā kaitējuma kompensēšanu avansā. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_lit.pdf#page=10 [skatīts: 27.02.2013].
42. Order No 1R-270 of the Minister for Justice of the Republic of Lithuania of 29 August 2005 adopting forms for an Application for compensation for damage caused by violent crime and for an Application for advance compensation for damage caused by violent crime. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_lit.pdf#page=10 [Skatīts: 27.02.2013].
43. The Criminal Injuries Compensation Scheme (2001). Pieejams: <http://ej.uz/sgkk> [skatīts 12.12.2012].

44. The Criminal Injuries Compensation Scheme (2008). Pieejams: <http://ej.uz/pi6t> [skatīts 18.12.2012].
45. The Criminal Injuries Compensation Scheme 2012. Pieejams: <http://ej.uz/offf> [skatīts 20.0.2013].
46. The Criminal Injuries Compensation Scheme, 1996. Pieejams: <http://ej.uz/hvzb> [skatīts 14.12.2012].
47. The Northern Ireland Criminal Injuries Compensation Schemes (2009). Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/agencies/compensation-tariff-scheme-legislation-2009.pdf> [skatīts 2.02.2013].
48. Z-Īrijas kompensāciju shēma. Pieejams: <http://www.dojni.gov.uk/index/compensation-agency.htm> [skatīts 22.12.2012].

Tiesu prakse

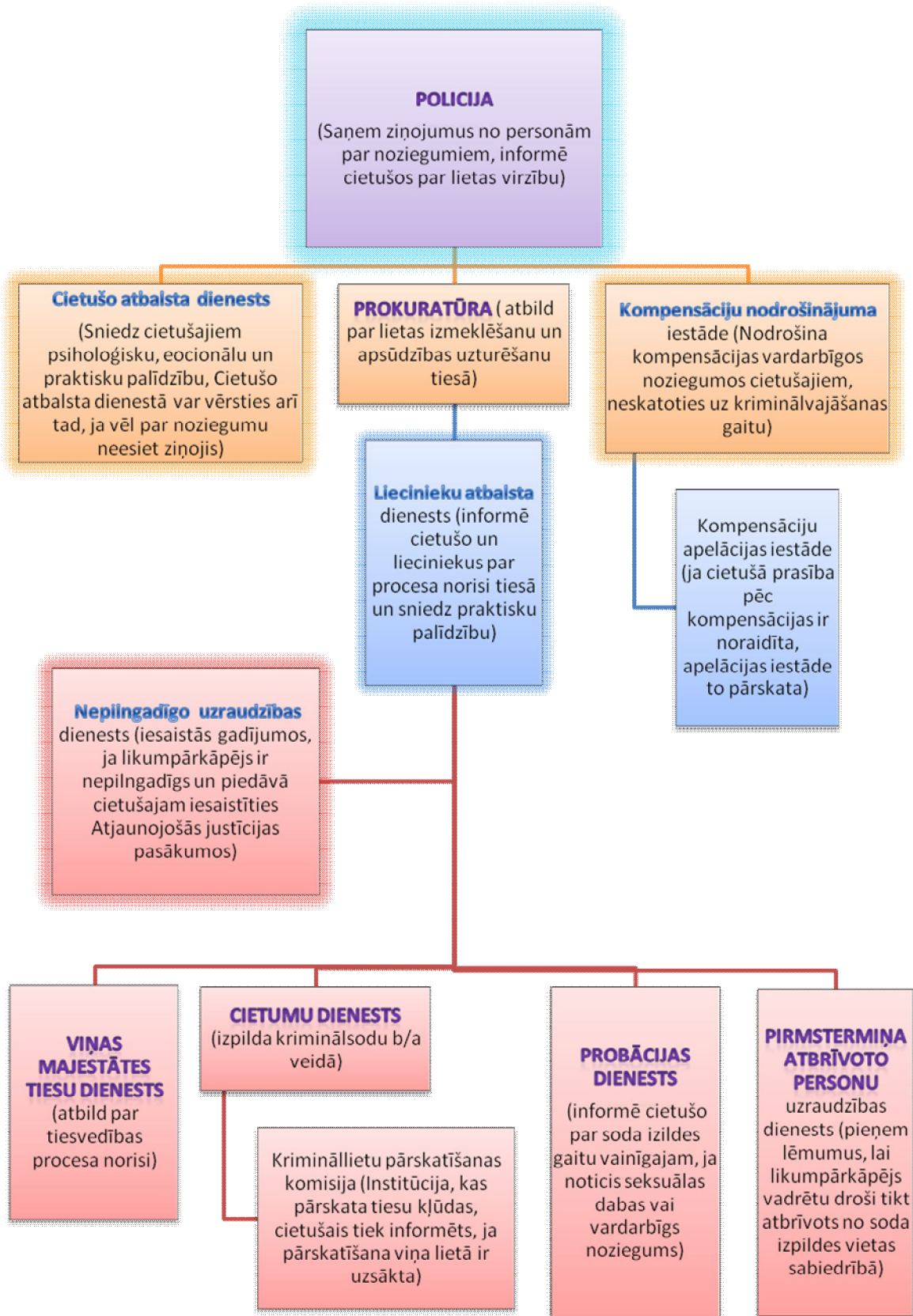
1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā „Blumberga v. Latvia” (70930/01).
2. Par [Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma](#) 8.panta otrās daļas atbilstību [Latvijas Republikas Satversmes](#) 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012. 7.jūnijs, nr. 89.
3. Augstākās tiesas Senāta 2013. gada 6. februāra lēmums lietā Nr. 11270023107. Npublicēts.
4. Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 7. decembra lēmums lietā Nr.11120116706. Npublicēts.
5. Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 8. novembra lēmums lietā Nr. 11120128308. Npublicēts.
6. Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 14.septembra spriedums lietā Nr. SKA-72/2012. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 25.02.2013.].
7. Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 15. marta lēmums lietā Nr. 15830606308. Npublicēts.
8. Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 31. janvāra lēmums lietā Nr. 15830602305. Npublicēts.
9. Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 7. jūnija lēmums lietā Nr. 11521065909. Npublicēts.
10. Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 14. oktobra lēmums lietā Nr. 15830103309. Npublicēts.
11. Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 3.jūlija spriedums lietā Nr. SKA-196/2009. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 25.02.2013.].
12. Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-338/2009. Npublicēts.
13. Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 16. marta spriedums lietā Nr. SKA-74/2009. Npublicēts.
14. Kurzemes apgabaltiesas 2012.gada 16.oktobra spriedums lietā Nr. 11270023107. Npublicēts.
15. Zemgales apgabaltiesas 2010. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 11200043308. Npublicēts.
16. Zemgales apgabaltiesas 2008. gada 17. janvāra lēmums lietā Nr.11220057207. Npublicēts.
17. Liepājas tiesas 2012.gada 28.maija spriedums lietā Nr.11270023107. Npublicēts.
18. Bauskas rajona tiesas 2012. gada 7. maija spriedums lietā Nr. 11120128308. Npublicēts.
19. Bauskas rajona tiesas 2012. gada 31. janvāra spriedums lietā Nr.11120116706. Npublicēts.
20. Preiļu rajona tiesas 2011. gada 19. decembra spriedums lietā Nr.11320010711. Npublicēts.
21. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2011. gada 1. novembra spriedums lietā Nr.11092076211. Npublicēts.
22. Valmieras rajona tiesas 2011. gada 25. janvāra spriedums lietā Nr.11130143909. Npublicēts.

23. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010. gada 22. marta spriedums lietā Nr.11810035107. Npublicēts.
24. Dobeles rajona tiesas 2009. gada 28. oktobra spriedums lietā Nr. 11200043308. Npublicēts.
25. Siguldas tiesas 2009. gada 24. septembra spriedums lietā Nr.11354027608. Npublicēts.
26. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2008. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. 11092039908. Npublicēts.
27. Jelgavas tiesas 2007. gada 26. septembra spriedums lietā Nr.11220057207. Npublicēts.
28. Augstākās tiesas Judikatūras nodaļas tiesu prakses par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā apkopojums. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 27.01.2013.].
29. Augstākās tiesas Judikatūras nodaļas tiesu prakses par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā apkopojums. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 27.01.2013.].

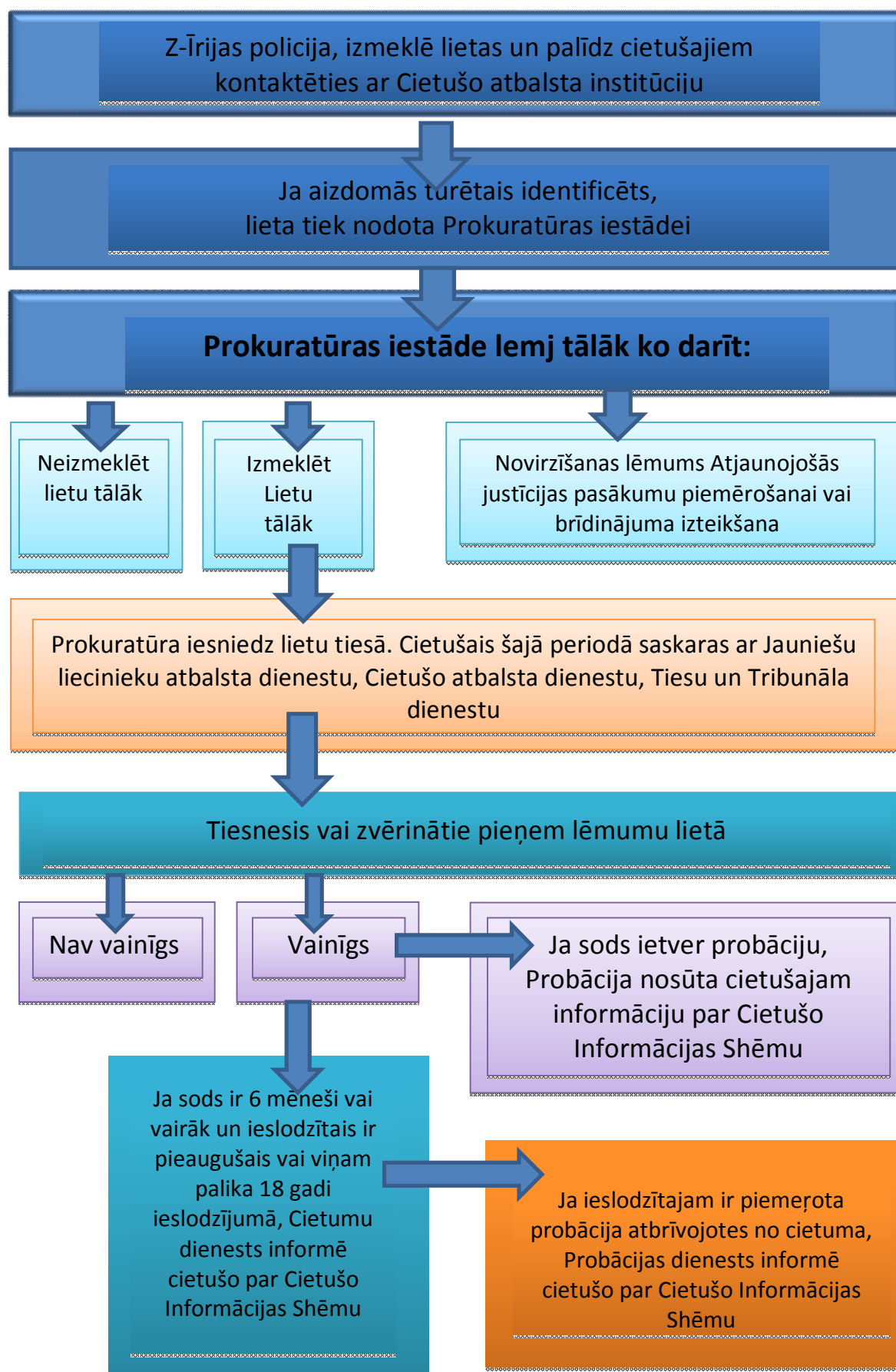

PIELIKUMI

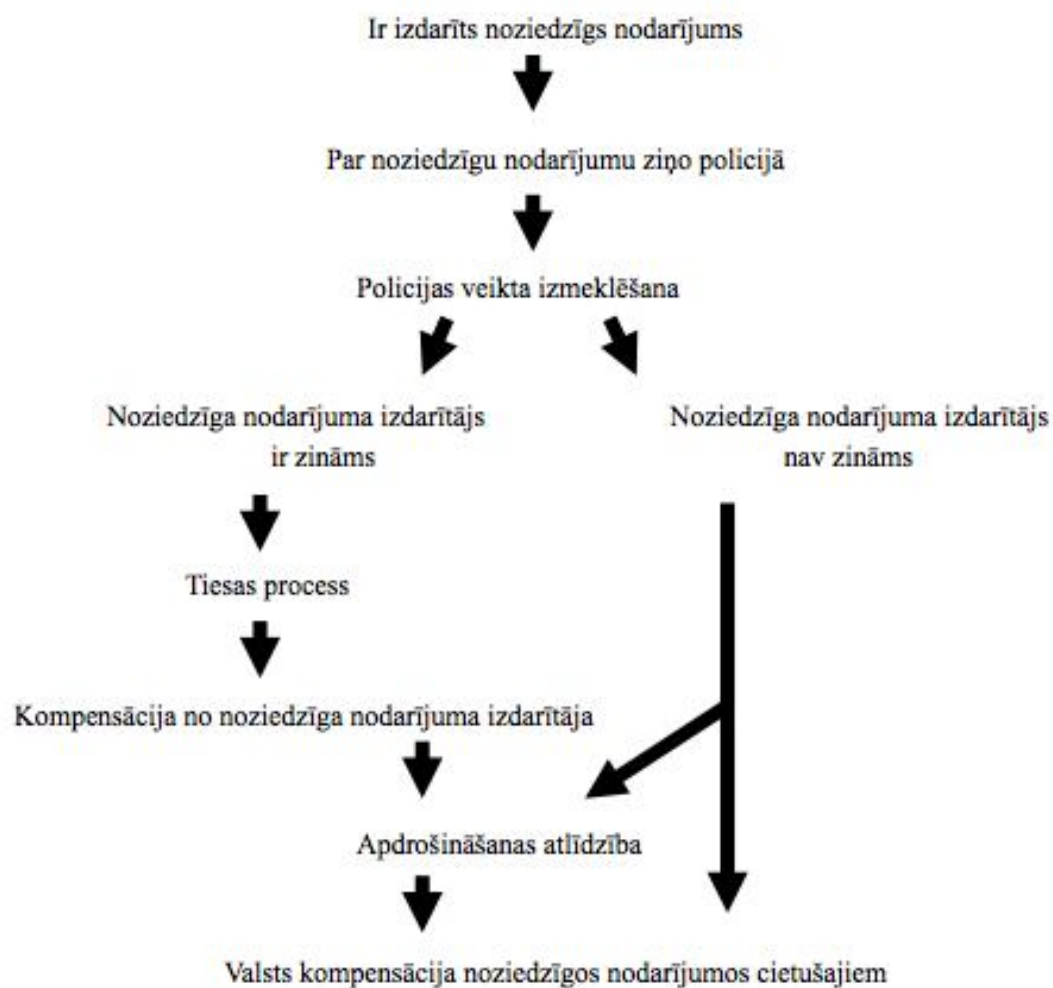
Shēma 1 Cietušā saskarsme ar institūcijām Anglijā un Velsā

Shēma 2 Cietušā saskarsme ar institūcijām Ziemeļrijā

Shēma 3 cietušo kompensācijas sistēmu Zviedrijā

Tabula 4 Nolēmumu izpilde krimināllietās daļā par mantiskajām piedziņām 2010. gadā (Latvijā)

Izpildu lietu kategorijas	Izpildu lietu atlikums atskaites perioda sākumā		Izpildei iesniegtie izpildu dokumenti atskaites periodā		Pabeigtas izpildu lietas atskaites periodā										Izpildu lietu atlikums atskaites perioda beigās		No atlikumā esošajām atliktas vai apturētas	
					Piedzina tiesu izpildītāji		Nosūtīti piedziņai pēc piekritības		Nosūtīti piedzinējam bez izpildes		Nosūtīti piedzinējam ar daļēju izpildi		Kopā pabeigtas izpildu lietas					
	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls
K2.3. Civilprasības krimināllietās	28352	35013153,98	5896	8509483,55	1852	214976,74	419	723519,66	922	706795,71	23	40154,17	3216	1685446,28	31032	41837191,25	3	433,00

Tabula 5 Nolēmumu izpilde krimināllietās daļā par mantiskajām piedziņām 2011. gadā (Latvijā)

Izpildu lietu kategorijas	Izpildu lietu atlikums atskaites perioda sākumā		Izpildei iesniegtie izpildu dokumenti atskaites periodā		Pabeigtas izpildu lietas atskaites periodā										Izpildu lietu atlikums atskaites perioda beigās		No atlikumā esošajām atliktas vai apturētas	
					Piedzina tiesu izpildītāji		Nosūtīti piedziņai pēc piekritības		Nosūtīti piedzinējam bez izpildes		Nosūtīti piedzinējam ar daļēju izpildi		Kopā pabeigtas izpildu lietas					
	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls
K2.3. Civilprasības krimināllietās	30828	38771755,86	6156	10400166,97	2340	335865,24	324	517271,69	1316	800293,3	56	100339,67	4036	1753769,9	32948	47418152,93	4	483,00

Tabula 6 Nolēmumu izpilde krimināllietās daļā par mantiskajām piedziņām 2012. gada pirmajā pusgadā (Latvijā)

Izpildu lietu kategorijas	Izpildu lietu atlikums atskaites perioda sākumā		Izpildei iesniegtie izpildu dokumenti atskaites periodā		Pabeigtas izpildu lietas atskaites periodā										Izpildu lietu atlikums atskaites perioda beigās		No atlikumā esošajām atliktas vai apturētas	
					Piedzina tiesu izpildītāji		Nosūtīti piedziņai pēc piekritis		Nosūtīti piedzinējam bez izpildes		Nosūtīti piedzinējam ar daļēju izpildi		Kopā pabeigtas izpildu lietas					
	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls	Skaitis	Summa, Ls
K2.3. Civilprasības krimināllietās	32852	47378454,3	2458	3304423,89	945	289376,76	48	28570,63	860	321011,57	19	23748,27	1872	662707,23	33438	50020170,96	3	1966,00